

Pristup kritičkoj analizi političkoga diskursa

Nardelli Debač, Ivana

Doctoral thesis / Disertacija

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:506557>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Ivana Nardelli Debač

**PRISTUP KRITIČKOJ ANALIZI
POLITIČKOGA DISKURSA -
NEPRIMJERENI IZRAZI U
PREDIZBORNIM KAMPANJAMA**

DOKTORSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Mislava Bertoša

Zagreb, 2023.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Ivana Nardelli Debač

**AN APPROACH TO CRITICAL
ANALYSIS OF POLITICAL DISCOURSE
– INAPPROPRIATE EXPRESSIONS IN
PRE-ELECTION CAMPAIGNS**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: Prof. Mislava Bertoša, PhD

Zagreb, 2023

ZAHVALE

Zahvaljujem svim profesorima čija sam predavanja pohađala tijekom poslijediplomskog studija lingvistike. Njihova su jezikoslovna promišljanja i predani rad s nama studentima nedvojbeno utjecali na nastanak zamisli o temi i doprinosu rada.

Iako je stvaranje rada nailazilo na mnoge prepreke i izazove, ostajem zahvalna svojoj mentorici, profesorici Mislavi Bertoši na praćenju mojeg istraživanja i pisanja, važnim savjetima o oblikovanju strukture rada i ostalim oblicima pomoći.

Zahvaljujem također svim članovima povjerenstava u dugom postupku od ocjene teme do završne obrane rada, posebice na njihovoj strpljivosti i konstruktivnim prijedlozima. Profesoricama Mileni Žic Fuchs i Tanji Gradečak-Erdeljić zahvaljujem na bezrezervnoj pomoći u tome da pronađem svoj glas kroz znanstveni doprinos te na vrijednim primjedbama i uputama kako bi ovaj rad mogao ugledati svjetlo dana.

Jednako tako, zahvalu upućujem voditeljici poslijediplomskog studija, profesorici Idi Raffaelli čiji su mi kolegijalna potpora, argumentirane rasprave i ohrabrenja davali poticaj da nastavim s istraživačkim procesom, čak i kada se to činilo teško izvedivim.

Naposljetku zahvaljujem svojoj obitelji na potpori, strpljenju i razumijevanju te ponajviše svom suprugu Hrvoju na svekolikoj pomoći te ljubavi, pažnji i podršci bez kojih ni moj trud ne bi imao potpuni smisao. Svojoj Pauli i svim mladima koji vole razmišljati o jeziku, istraživati njegove posebnosti i propitivati ustaljene jezične obrasce posvećujem ovaj rad.

Životopis mentorice

Prof. dr. sc. Mislava Bertoša diplomirala je filozofiju i opću lingvistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala je 2002. godine na Sveučilištu u Zadru, a doktorirala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2007. godine. Od 2000. godine zaposlena je na Odsjeku za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, trenutačno kao izvanredni profesor i predstojnica Katedre za semiologiju. Bavi se temama s područja onomastike, sociosemiotike i semiologije, analiza diskursa, odnosa jezika i identiteta te jezika i roda. Sudjelovala je na nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata te na dvadesetak znanstvenih skupova. Predaje na Poslijediplomskom doktorskom studiju lingvistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Glavna je urednica časopisa *Suvremena lingvistika* i zamjenica voditelja dokorskog studija lingvistike. Objavila je tri knjige i niz radova u domaćim i međunarodnim časopisima.

Od akademske godine 2013/2014. do 2017/2018. obavljala je dužnost pročelnice Odsjeka za lingvistiku.

Voditeljica je bilateralnog projekta *Odnos slike i teksta u reklamama u tisku* s Odsjekom za lingvistiku Sveučilišta u Beču (2015-2017). Kao glavni istraživač u Hrvatskoj od 1. ožujka 2016. do 1. ožujka 2019. sudjelovala je u provedbi projekta iz okvira *Obzor2020 ACCOMPLISSH – ACcelerate CO-creation by setting up a Multi-actor PPlatform for Impact from Social Science and Humanities*.

SAŽETAK

U suvremenom javnom i političkom diskursu za političara je ključno privući i zadržati pažnju te po mogućnosti osvojiti povjerenje građana. Istraživanja različitih tekstova na društvenim mrežama i portalima medijskih izdavača pokazuju da predizborne kampanje predstavljaju plodno tlo za nastanak neprimjerenih izraza kojima se političari služe u javnom diskursu kako bi legitimizirali svoj rad ili rad svoje stranke te istodobno delegitimizirali protivnike. Osnovno obilježje takvih izraza jest da izazivaju neposredne reakcije šire javnosti te uzrokuju stvaranje novih tekstova/diskursa u medijskom prostoru.

Stoga je cilj našeg rada iz perspektive kritičke analize diskursa istražiti neprimjerene izraze u političkom diskursu kroz usporedbu predizbornih kampanja u hrvatskom i američkom političkom sustavu. S razvojem medija i mrežnih tehnologija, moguće je detaljnije pratiti i analizirati govore političara te su kao uzorak za analizu poslužili medijski članci i komentari čitatelja na dostupnim dnevno-informativnim portalima. U metodologiju rada uključena je analiza sadržaja i van Dijkova (2008:30) „analiza situacije“.

Rezultatima istraživanja u određenom je dijelu potvrđena pretpostavka o širenju privatnoga govora u javnom diskursu, stupnjevanju neprimjerenosti ovisno o broju i vrsti rekontekstualizacija izraza te promjenjivosti općeg stava javnosti prema neprimjerenim izrazima sukladno kontekstima nastanka. Zaključeno je da dnevno-informativni portali imaju snažan utjecaj na način označavanja i isticanja neprimjerenih izraza u javnom diskursu, čiji opseg raste zahvaljujući većem sudjelovanju korisnika mrežnog prostora u kreiranju jezičnih sadržaja. Ne umanjujući ulogu jezične kreativnosti, predlaže se odgovarajuća prilagodba strategija legitimizacije i delegitimizacije kako bi se suzbilo širenje neprimjerenih izraza u javnoj komunikaciji.

KLJUČNE RIJEČI

kritička analiza diskursa, javni diskurs, politički diskurs, neprimjereni izrazi, predizborne kampanje, analiza sadržaja, analiza situacije, rekontekstualizacija, legitimizacija, delegitimizacija

ABSTRACT

The aim of the dissertation paper is to critically analyse inappropriate expressions in political discourse by comparing pre-election campaigns in the Croatian and American political systems. In contemporary public and political discourse, it is of utmost importance for a politician to attract and to retain public interest, and, if possible, to gain the citizens' trust. However, most people find politics tedious, and need a certain metalanguage that helps them understand political content and messages. When politicians use inappropriate expressions and insult their opponents, citizens are able to comprehend more easily the conflicts between political leaders and parties, which happen at daily basis and are usually covered by various forms of media. Unsuitable idioms and offensive discourse attract attention and arouse citizens' interest in political processes such as parliamentary elections. We singled out main features of contemporary campaigns related to competition and confrontation of political candidates, as was earlier observed in the patterns of their linguistic behaviour, and the theoretical framework of van Dijk's (2005) ideological square based on the strategies of legitimization and delegitimization.

The basic idea that we have proposed is the use of different linguistic mechanisms by which politicians try to present their own image and activities to the electorate in a positive sense, and their opponents in a negative sense. At the same time, politicians adapt to changes in the way they communicate with the public. By using different sources of media, they try to create campaigns that will attract as many voters as possible. Since one of the important changes involves the gradual weakening of the border between the private and public spheres, politicians in communication with citizens use personalized messages that inevitably contain features of a conversational style, such as jocular statements and words from slang. The similar type of discourse with inappropriate expressions is also used for the purpose of delegitimizing opponents, which is, from our point of view, strategic and systematic.

In addition to personalized politics, we have listed some other elements of political campaigns, such as Americanization and the creation of a political spectacle, that primarily depend on the degree of democratic and technological development of a certain society. Although at first we had an impression that there are large similarities between the way Croatian and American election campaigns are designed, by searching the particularities of the origin and development of their parliamentary systems, we have come to the conclusion that analogies are very slight and refer, for instance, to the overall notion of concepts such as populism or utilitarianism.

The way these and other political concepts will be applied in the communication between politicians and citizens largely depends on historical, ideological, cultural and political factors. Namely, in a relatively short period of thirty years, the Croatian parliamentary system went through various stages of the development of a multi-party system and the consequent emergence of electoral and party competition. On the other hand, verbal attacks by opposing candidates, offensive speech and the use of inappropriate expressions have been recorded in the American political discourse since the creation of this country in the eighteenth century.

Nevertheless, at the turn from the twentieth to the twenty-first century and especially in the past twenty years, due to the accelerated development of new media, the use of inappropriate expressions in public, including political discourse, is more often recorded and consequently more commented. This kind of social awareness points to the possibility of controlling the usage of inappropriate discourse in public space. We find the basis for our viewpoint in the establishment of various forms of regulatory mechanisms, of which we have presented the provisions of the Election Code of Ethics for Croatian pre-election campaigns, and an overview of inappropriate language forms that should be avoided in pre-election campaigns discourse, as has been agreed by the American leading media companies.

The research of miscellaneous media texts at different websites have also confirmed that pre-election campaigns provide fertile ground for the occurrence of inappropriate language forms used by politicians in order to legitimise their activities or the activities of their parties, and at the same time to delegitimise their opponents. The basic feature of such idioms and expressions is to trigger immediate reaction among general public and to produce new texts/discourses either in the form of the opponents' responses, or in the form of readers' comments in the press. It has been noted that citizens are often more engaged in online forums than, for instance, journalists and politicians, largely because the online correspondence offers anonymity and thus greater freedom in criticising public figures. Media texts with politicians' announcements provoke a multitude of reactions, and consequently new texts are created, which additionally underline the negative aspect of the initial statements.

With the development of media and network technologies, it is possible to closely examine and analyse the politicians' public speeches, thus the sample for the analysis contained available online articles and readers' comments. Furthermore, we have concluded that critical discourse analysis (CDA) represents the most suitable framework for researching the mentioned forms of written discourse.

Equally, we believe that CDA offers an open approach to language research and the possibility of upgrading its own framework, to a certain extent by adopting certain components of other approaches, depending on the type of discourse we want to analyze. Thus we have proposed a sort of supplemented approach to CDA through our research, by including in the theoretical framework the analysis of the context of the situation and the use of context models of political discourse participants.

We have expanded the definition of inappropriate expressions in relation to their study in political discourse, so we presented them as linguistic forms in opposition to the notion of political correctness. Among the mentioned forms, we singled out labeling, irony and sarcasm, as well as negative metaphor and metonymy, in accordance with the common communicative goals of the speakers who use them, which are to cause mockery and ridicule, belittling, underestimating and ultimately insulting political dissenters and opponents.

We advocate the viewpoint that the use of inappropriate expressions in political discourse is a part of a manipulative strategy, as well as a strategy of delegitimization, which also violates the established postulates of polite and cooperative linguistic behavior. The problem that we have discovered in terms of the categorization of the inappropriate expressions, arises from the limitation of the lexicon, where there is a given set of derogatory words that is certainly not sufficient to cover all ways of expressing political incorrectness. In addition to the common cognitive environment of the participants in the communication process, a certain type of language community agreement is also needed for these language forms to be recognized as inappropriate.

The methodological framework included a detailed content analysis and van Dijk's (2008:30) „situation analysis“ of the selected inappropriate expressions from the Croatian and the American election campaigns in the period from the mid 2015 to the end of 2018.

Due to the greater availability of data, the research was conducted on a corpus of texts published on the web portals of the Croatian and the American media publishers. Readers' comments were further analysed using the SentiStrength computer program, with the aim of obtaining a systematic and objective presentation of citizens' value attitudes towards inappropriate expressions. The research has shown polarities in ideological and thus political orientations in the Croatian and the American political discourses, which is related to their different historical, socio-political and cultural contexts.

The basic distinction between the inappropriate discourse of the Croatian and the American parliamentary campaigns, in addition to ideological conflicts between left and right political

options, is that a certain number of expressions in the American corpus were based on racial and ethnic stereotypical patterns. The link between the discourse analysis of the Croatian and the American campaigns, apart from general features such as the use of personalized messages with elements of conversational language and the tendency of the media towards creating a political spectacle, can be found in the ideological role of the media when they publicly present parts of the political discourse which contain inappropriate expressions. Specifically, after examining the contents of news headlines and articles' comments, we concluded that media publishers determine which expressions will be emphasized and with what degree of inappropriateness they will be marked, thus indirectly influencing citizens' reactions to the mentioned forms of political discourse.

The similarities with the appearance of offensive speech in the Croatian political discourse may be explained through the contemporary socio-political context in Croatia, which is exposed to the phenomena of Americanization and the efforts of politicians to connect with citizens through more informal and casual forms of communication, or the process of "conversationalisation". In this process, both Croatian and American politicians used strategies of delegitimization, trying to create a negative image of opposing parties and candidates in public. However, most expressions containing features of racial, gender and sexual insults encountered a high percentage of negative assessment by citizens.

The overall results of the research confirmed in certain parts our main hypothesis on the extension of private speech in public discourse, and that the degree of inappropriateness in expressions depends on the number and type of their recontextualizations.

Therefore, the public opinion and attitudes towards inappropriate expressions are adjusted according to various political, historical, cultural, and situational contexts.

This approach to critical discourse analysis has also pointed to language forms that are unequivocal examples of racial, gender, sexual, ethnic and national intolerance. In this vein, the results of the paper might serve for improvement of public appearance models, and development of strategies for avoiding hate speech.

KEY WORDS

critical discourse analysis, public discourse, political discourse, inappropriate expressions, pre-election campaigns, content analysis, situation analysis, recontextualization, legitimization, delegitimization

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. O NEPRIMJERENOM JEZIKU - TEORIJSKA POZADINA I RAZMATRANJA	5
2.1. Nastanak i razvoj teorije(a) nepristojnosti	6
2.2. Od pristojnosti prema nepristojnosti - pregled pristupa	13
2.3. O vrstama neprimjerenih izraza.....	18
2.4. Zaključak.....	21
3. POLITIČKI DISKURS - TEMELJNE ZNAČAJKE I PRISTUPI NJEGOVU ISTRAŽIVANJU	24
3.1. Politički diskurs u prostoru javne i privatne komunikacije.....	25
3.2. O političkome diskursu kroz pojmove moći i ideologije.....	30
3.3. Mediji u političkome diskursu.....	34
3.4. Suvremeni pristupi analizi političkoga diskursa.....	39
3.4.1. Krićka analiza diskursa (KAD).....	41
3.4.2. Sistemsko-funkcionalni pristup.....	48
3.4.3. Sociokognitivni pristup.....	52
3.5. Od primjerenosti do neprimjerenosti u političkome diskursu.....	56
3.5.1. Etiketiranje.....	60
3.5.2. Ironija i sarkazam.....	63
3.5.3. Negativna metafora i metonimija.....	66
3.6. Zaključak.....	70
4. OBILJEŽJA DISKURSA SUVREMENIH POLITIČKIH KAMPANJA KROZ PARLAMENTARNE SUSTAVE REPUBLIKE HRVATSKE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA	73
4.1. Parlamentarni izborni sustav i diskurs političkih kampanja u Republici Hrvatskoj.....	77
4.2. Neprimjereni izrazi u hrvatskim predizbornim kampanjama.....	82
4.3. Parlamentarni izborni sustav i diskurs političkih kampanja u Sjedinjenim Ameriċkim Državama.....	88
4.4. Neprimjereni izrazi u ameriċkim predizbornim kampanjama.....	93
4.5. O utjecaju medija na diskurs predizbornih kampanja	98
4.6. Zaključak.....	101

5. METODOLOGIJA	103
5.1. Prva analitička shema.....	106
5.2. Druga analitička shema.....	113
5.3. Treća analitička shema.....	118
5.4. Provjera točnosti postavljenih hipoteza.....	121
5.5. Zaključak.....	122
6. ANALIZA HRVATSKOGA KORPUSA	125
6.1. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2015. godine.....	126
6.1.1. Tabuizmi.....	127
6.1.2. Vulgarizmi.....	130
6.1.3. Derogativi ili pogrđnice.....	132
6.1.4. Širenje bilo kakve zlonamjerne ili neutemeljene optužbe protiv bilo kojeg kandidata, a kojoj je svrha izazivanje sumnje u kandidatovu lojalnost zajednici ili rodoljublje.....	134
6.1.5. Iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima.....	137
6.1.6. Isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja.....	140
6.2. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2015.	142
6.3. Rezultati kvantitativne analize i rasprava.....	154
6.4. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2016. godine.....	160
6.4.1. Derogativi ili pogrđnice.....	161
6.4.2. Isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja.....	163
6.4.3. Iznošenje laži i insinucija o privatnom životu suparnika u izborima i članova njihovih obitelji.....	166
6.4.4. Rubni primjer odredbene kategorije neprimjerenosti.....	168
6.5. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2016.	170
6.6. Rezultati kvantitativne analize i rasprava.....	181
6.7. Zaključak.....	187
7. ANALIZA AMERIČKOGA KORPUSA	190
7.1. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u američki Kongres 2018. godine.....	191
7.1.1. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam ljudske spolnosti i tjelesnih izlučevina.....	191

7.1.2. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam klasnog, rasnog i etničkog određenja.....	199
7.1.3. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam životinja i životinjskih značajki.....	201
7.1.4. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam religije i religijskih značajki... ..	202
7.1.5. Obilježavanje političkih protivnika izrazima s izuzetno negativnom konotacijom.....	203
7.1.6. Uporaba upravnoga diskursa s izrazito negativnom konotacijom.....	210
7.2. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2018.	212
7.3. Rezultati kvantitativne analize i rasprava.....	227
7.4. Zaključak.....	233
8. ZAVRŠNI OSVRT I ZAKLJUČAK.....	236
Popis literature.....	245
Popis mrežnih izvora.....	260
A. Popis mrežnih poveznica za analizu hrvatskoga korpusa	260
B. Popis mrežnih poveznica za analizu američkoga korpusa.....	266
C. Popis mrežnih poveznica na Redditu s komentarima korisnika.....	268
D. Popis mrežnih stranica korištenih softverskih alata i jezičnih korpusa.....	269
Popis tablica i slika (shema, fotografija i grafičkih prikaza).....	269
Životopis autorice.....	271

1. UVOD

Neprimjereni izrazi sastavni su dio svakodnevne jezične komunikacije, kako govorne tako i pisane. Istodobno, komunikacija na svim društvenim razinama u govornom i pisanom obliku postaje brža i otvorenija te na taj način dolazi do promjena u ustaljenim obrascima ponašanja, u privatnom i u javnom životu.

Nakon tako uopćene tvrdnje na samome početku, moramo postaviti najmanje dva osnovna pitanja: kako definirati neprimjerene izraze i kako objasniti (prema mišljenju autorice) sve češću uporabu jezičnih oblika koji se, sukladno svom niječnom predmetku, ne bi trebali rabiti. Uz navedena pitanja povezujemo i problem dijakronijskog određenja budući da izrazi koji su se prije trideset, sto ili više stotina godina smatrali neprimjerenima, u sadašnjem trenutku možda nose tek blijedo obilježje nekadašnjih ograničenja ili čak zabrana.

Ako pokušamo uokviriti neprimjerenost unutar jasnih jezičnih standarda, ona će baš poput značenja, o kojem govori Sampson (1980), nastojati „pobjeći iz tog kaveza“.

Nepostojanje jednoznačne i sveobuhvatne definicije neprimjerenosti usmjerava nas na istraživanje različitih pristupa i razmatranja o tom društvenom, kulturnom i jezičnom fenomenu, za koje odmah valja reći da ulaze u područje novije hrvatske, ali i strane znanstvene produkcije. Njima ćemo se detaljnije baviti u drugom poglavlju ovoga rada s ciljem postavljanja teorijskog polazišta za proučavanje neprimjerenih izraza u ograničenoj vrsti javnoga diskursa. Ujedno će se dati pregled empirijskih pristupa identifikaciji i klasifikaciji pojmova u okviru teorija jezične pristojnosti/nepristojnosti i odrediti položaj ovoga rada prema prikazanim pristupima.

Nakon što ustanovimo teorijske odrednice prema kojima ćemo kategorizirati neprimjerene izraze za potrebe analize, u trećem ćemo se poglavlju posvetiti razvojnom slijedu različitih promišljanja o političkom diskursu. S obzirom na temu rada, prednost u teorijskom pregledu dat će se razdoblju od druge polovice prošloga stoljeća do suvremenih pristupa kada se razvija politička lingvistika.

Navedena disciplina obuhvaća istraživanja jezika uglavnom u političkim okruženjima gdje su izražene pozicije moći, a jezik u tom smislu predstavlja sredstvo borbe za kulturnu i društvenu premoć.

Kao političko područje pogodno za istraživanje neprimjerenih izraza, odabiremo predizborne kampanje u kojima je prevladavajuća sastavnica osvajanje položaja moći i političke prevlasti, a s tim u vezi i otvoreni sukobi između političara.

Odnos jezika i moći u središtu je proučavanja kritičke analize diskursa (u daljnjem tekstu: KAD) te ju postavljamo kao temeljni teorijski okvir za istraživanje u radu. No, pritom moramo istaknuti da ćemo kroz istraživanje pokušati ponuditi i jedan prošireni pristup KAD-u, integrirajući analizu sadržaja (Krippendorff 2004) i van Dijkovu „analizu situacije“ (2008:30) koja kombinira analizu diskursa i društvenu analizu.

Cilj je doći do novih i preciznijih spoznaja u području analize političkoga diskursa i pokazati kako jezik funkcionira u iskazivanju moći te kako se moć mijenja u diskursu javnih osoba, ali i običnih građana. Posebna pozornost bit će posvećena istraživanjima jezičnih pojavnosti poput političke korektnosti/nekorektnosti i govora mržnje, bez kojih razumijevanje uporabe neprimjerenih izraza u političkom diskursu ne bi bilo cjelovito.

Četvrto poglavlje posvećeno je prikazu značajki diskursa parlamentarnih kampanja relevantnih za daljnju kontrastivnu analizu predizbornih procesa u Republici Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Pritom će se dati kratak pregled istraživanja o uporabi neprimjerenih izraza u hrvatskom i američkom političkom diskursu te pokušati odrediti utjecaj i ulogu masovnih medija na oblikovanje navedene vrste diskursa.

U petom poglavlju, u kojem ujedno gradimo metodološki okvir u skladu s prethodnim teorijskim uvidima, pobliže ćemo objasniti zašto smo se u radu odlučili na analizu diskursa u mrežnom prostoru novinskih medija.

Slijedi praktični dio rada, uokviren u šestom i sedmom poglavlju koja obuhvaćaju rezultate istraživanja provedenih na odabranom skupu tekstova objavljenih u razdoblju od sredine 2015. do kraja 2018. godine na mrežnim portalima hrvatskih i američkih medijskih izdavača.

Tekstovi su obrađeni uz pomoć računalnog programa za statističku obradu jezičnih korpusa *Sketch Engine*, a obuhvaćaju medijske članke o pojedinim nastupima političara tijekom dvije hrvatske i jedne američke predizborne kampanje.

U analizu su uključeni i komentari čitatelja, što će se pokazati posebno važnim jer se „prilikom sastavljanja medijskih tekstova, na djelu stalno nalazi ideologija moćnih grupa i pojedinaca budući da tekstovi neprestano i kumulativno nameću pretpostavke onima koji ih stvaraju i onima koji ih tumače, a bez da je itko od njih svjestan toga.“ (Fairclough 1989:85)

Komentari čitatelja su analizirani pomoću programa *SentiStrength*, s ciljem dobivanja usustavljenog i objektivnog prikaza vrijednosnih stavova građana prema neprimjerenim izrazima političara.

U završnom dijelu rada raspravljamo o analitičkim postupcima te jesu li, i u kolikoj su mjeri ostvareni ciljevi i temeljne postavke istraživanja, nakon čega slijedi usporedba rezultata svih analiza uporabe neprikladnog diskursa u predizbornim kampanjama dviju navedenih država.

Naposljetku zaključujemo o razlozima, načinima i posljedicama uporabe neprimjerenih izraza u javnom diskursu, pa se shodno opsežnosti područja analize predlažu mogući pravci daljnjih istraživanja teme.

Hipoteze, ciljevi i znanstveni doprinos rada

Temeljna hipoteza od koje se polazi u ovome radu jest ta da uporaba neprimjerenih izraza u političkom diskursu pokazuje širenje privatnoga govora u javnom diskursu, tzv. „podomaćivanje“ javnoga diskursa.

U tom procesu političari imaju osnovni cilj - uvjeriti građane u ispravnost svojih političkih poteza i odluka. Naime, većini ljudi politika je naporna i dosadna te je potreban određen metajezik koji pomaže u razumijevanju političkih sadržaja i poruka. Kada političari rabe neprimjerene izraze i vrijeđaju svoje protivnike, građani mogu jednostavnije pojmiti sukobe između političkih vođa i stranaka, koje prate putem masovnih medija. Neprimjereni izrazi i uvrede privlače pozornost i pobuđuju zanimanje građana za političke procese poput primjerice parlamentarnih izbora.

Sljedeća hipoteza u istraživanju odnosi se na određivanje stupnja neprimjerenosti odabranih izraza pa će se u radu pokušati dokazati da kategorizacija neprimjerenosti ovisi o broju i vrsti rekontekstualizacija političkih izjava u kojima se izrazi javljaju. Sudionici u javnom diskursu tumače poruke političara uz stalan priljev novih informacija koje mogu promijeniti početne stavove građana. Posljedično se stvara ljestvica izraza koja obuhvaća različite stupnjeve neprimjerenosti, od najblažih i gotovo graničnih oblika, do teških uvreda i vulgarizama.

No, završna pretpostavka polazi od toga da čak ni najneprimjereniji izrazi političara neće toliko utjecati na opći stav javnosti kao društvenopolitički, kulturno-povijesni i situacijski kontekst u kojem se svi nalaze i koji je uvijek podložan promjenama.

Sukladno postavljenim hipotezama, ciljevi našeg istraživanja su: izdvojiti neprimjerene izraze u političkom diskursu, analizirati i opisati njihovu pojavnost, utvrditi učestalost njihove uporabe, ustanoviti odnos medija, političara i građana prema neprimjerenim izrazima te naposljetku tumačenjem njihove uporabe pridonijeti boljem razumijevanju strategija legitimizacije i delegitimizacije u diskursu političkih kampanja.

Usporedba i dijakronijska analiza predizbornih kampanja omogućuje bolje praćenje navedenih jezičnih strategija i razvoja uporabe privatnih oblika diskursa u javnom prostoru, koji ga time nepovratno mijenjaju. Međukulturalno istraživanje nudi vjerodostojne podatke o oblicima i načinu funkcioniranja neprimjerenih izraza u različitim jezičnim i kulturnim kontekstima te suvremenoj društvenopolitičkoj klimi. Sukladno tome, rezultati ovoga rada mogu poslužiti u razradi i poboljšanju kontekstnih modela javnih nastupa političara, kao i prilikom razvijanja jasne strategije za izbjegavanje govora mržnje.

2. O NEPRIMJERENOM JEZIKU - TEORIJSKA POZADINA I RAZMATRANJA

Kako je navedeno u uvodnom dijelu, u široj znanstvenoj zajednici ne postoji opće pravilo o prihvaćanju jedinstvene definicije pojmova poput primjerenosti ili neprimjerenosti u jeziku, ali se prema dostupnim podacima, krajem prošloga i posebice početkom ovoga stoljeća javljaju različiti pristupi proučavanju jezične pristojnosti i njoj suprotne jezične nepristojnosti.¹

Porast zanimanja za teme sukoba u jezičnoj interakciji, među kojima nepristojnost zauzima važan dio, mogli bismo možda povezati s određenim kulturnim pomakom vezanim uz pojavu televizijskih programa na kojima se emitiraju nasilni sadržaji i emisije u kojima se pojačava mogućnost neprimjerenog govora što je pak otvorilo mogućnost raznih oblika dokumentiranja i prijenosa podataka za potrebe jezikoslovnih i ostalih tipova analiza ljudske komunikacije.

Jednako tako, u novije doba, zamjetan dio istraživanja neprimjerenog jezika usmjeren je na društvene mreže gdje je zabilježena pojačana uporaba negativno obojenih emocionalnih iskaza (usp. Kramer, Guillory, Hancock 2014) a zahvaljujući razvoju računalnih programa za upravljanje korpusima i softverima za analizu teksta moguće je objektivno i do određene mjere precizno utvrditi stupanj negativnosti ili neprimjerenosti odabranog uzorka u diskursu².

U radu će se, s obzirom na veću dostupnost uzoraka za analizu, neprimjerenost izraza u dijelu političkoga diskursa promatrati u okviru računalno posredovane komunikacije³.

Prije nego se upustimo u ispitivanje navedenih uzoraka, trebamo pobliže odrediti što ćemo podrazumijevati pod neprimjerenošću u komunikaciji te uspostaviti temeljnu kategorizaciju neprimjerenih izraza s ciljem daljnje analize mogućih primjera u diskursnoj građi.

Stoga ćemo kroz naredna potpoglavlja ponuditi jedan sinopsis teorijskih pristupa i stajališta za koje smatramo da su bitno utjecali na otvaranje i oformljivanje istraživačkih interesa prema raznim oblicima neprimjerenosti u govorenom i pisanom jeziku.

¹ Članak Jonathana Culpepera (profesora lingvistike i engleskoga jezika na Sveučilištu u Lancasteru) *Towards an anatomy of impoliteness*, objavljen 1996. godine, smatra se početkom stvaranja zasebnog područja istraživanja pojma nepristojnosti, za razliku od ustaljenih istraživanja pristojnosti (Dynel 2015:329).

² Jedan od takvih postupaka primijenit će se i prilikom analize neprimjerenih izraza u radu, o čemu će biti više riječi u poglavlju posvećenom metodološkom okviru.

³ Među oblicima računalno posredovane komunikacije (*CMC – computer-mediated communication*), Crystal (2001) izdvaja mrežne (*web*) stranice kao jedan od osnovnih izvora informacija korisnicima interneta. Mrežne stranice i servisi novinskih izdavača rabljeni su u radu za prikupljanje tekstne građe.

2.1. Nastanak i razvoj teorije(a) pristojnosti⁴

Želeći odrediti pojam jezične pristojnosti koji će biti relevantan za daljnje istraživanje u radu potrebno je prvo dati kratak prikaz temeljnih teorijskih postavki koje su utrle put novim razmatranjima i često sukobljenim stajalištima o ovoj temi.

Prikaz započinjemo dvjema referentnim točkama iz 1967. godine, koje se odnose na dio predavanja⁵ britanskoga filozofa jezika, Herberta Paula Gricea na Sveučilištu Harvard i zbirku eseja⁶ američkoga sociologa Ervinga Goffmana.

Grice (1975:44-45) u članku uvodi dvije osnovne vrste implikatura: konvencionalizirane i konverzacijske ili razgovorne koje zatim povezuje s određenim općim obilježjima diskursa. Među tim obilježjima ističe se načelo kooperativnosti ili suradnje utemeljeno na četiri maksime koje Grice (1975:45-46) naziva maksimum kvalitete, maksimum kvantitete, maksimum relevantnosti (relacije) i maksimum načina.

Osim njih, Grice (1975:47) navodi kako postoje i ostale vrste maksima kao što su „estetske, društvene ili moralne“ te među njima naglašava maksimu „Budite pristojni“ koja će se pokazati posebno važnom za daljnji razvoj promišljanja o načelima suradnje i pristojnosti u jeziku.⁷

Kao i Grice, Goffman (1967) analizira elemente društvene interakcije, odnosno komunikacije između dvaju ili više sudionika, koja se prvenstveno temelji na njihovu dogovoru i skupu društvenih pravila, ali rabi drugačiju terminologiju pa središnje mjesto umjesto maksima zauzimaju pojmovi *face* i *face-work*:

„The term face may be defined as the positive social value a person effectively claims for himself by the line others assume he has taken during a particular contact.“

⁴ U Hrvatskom strukovnome nazivlju, engleski naziv *politeness theory* prevodi se kao **teorija uljudnosti**, ali je pod istoznačnicama također dopušten naziv **teorija pristojnosti** koji nam se, s obzirom na različite aspekte jezične interakcije kojima ćemo se baviti u radu, čini prihvatljivijim te ćemo ga preuzeti za potrebe rada (više o nazivu na <http://struna.ihjj.hr/naziv/teorija-uljudnosti/24794/>).

⁵ Predavanja su poznata pod nazivom *William James Lectures*, a u radu ćemo se referirati na Griceov članak *Logic and Conversation*, koji je nastao na temelju navedenih predavanja, te je objavljen u zborniku *Syntax and Semantics, Volume 3: Speech Acts* 1975. godine.

⁶ Zbirka je objavljena pod nazivom *Interaction ritual: essays on face-to-face behavior* 1967. godine, a za potrebe rada ključan je uvodni esej *On face-work - An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction*.

⁷ Pupovac (1990), analizirajući Griceove implikature, ističe kako nekonverzacijski implicirano u maksimi poput „Budite pristojni“ ovisi o poznavanju konteksta iskaza i pozadinskom znanju govornika.

Face is an image of self delineated in terms of approved social attributes - albeit an image that others may share, as when a person makes a good showing for his profession or religion by making a good showing for himself....By face-work I mean to designate the actions taken by a person to make whatever he is doing consistent with face. Face-work serves to counteract "incidents" - that is, events whose effective symbolic implications threaten face." (Goffman 1967:5-12; podcrtala I.N.D.)

Dakle, pojam *face*, koji ćemo za potrebe rada dalje prevoditi kao „obraz“⁸, predstavlja sliku pojedinca o samome sebi, koju oblikuje na osnovu društveno prihvaćenih vrijednosti, a njemu pridruženi pojam *face-work* uključuje skup radnji koje pojedinac poduzima kako bi „sačuvao obraz“. Jednako tako, u okviru društvenih pravila i dogovora, sudionici komunikacije nastoje jedni drugima sačuvati ugled i dostojanstvo⁹, što prema Goffmanu (1967:11) sačinjava „osnovno strukturno obilježje interakcije“. Drugim riječima, pristojno ophođenje pojedinaca jednih prema drugima je nužno kako bi se komunikacija u društvu uopće održavala.

Međutim, unatoč uspostavljenom društvenom dogovoru, može doći do situacija kada je „obraz ugrožen“ (slično kao što kod Gricea dolazi do kršenja maksima, op. a.) pa Goffman (1967:14) razlikuje tri oblika „prijetnje“ obrazu ili ugledu osobe: nenamjerne, namjerne i slučajne ili neplanirane uvrede. Među načinima, pak, iskazivanja poštovanja i pristojnosti prema drugima, Goffman (1967:16) izdvaja „zaštitne i obrambene mehanizme“ poput primjerice uporabe diskretnih izraza, pažljivog biranja riječi, zaobilaženja neugodnih tema, preinačenja osobnih zahtjeva koji bi se mogli činiti napadnima itd. S druge strane, sama osoba kojoj je „ugrožen“ obraz, poduzet će određene strategije kako bi ga zaštitila.

Sve te radnje, bilo da ih poduzimaju pojedinci u svrhu očuvanja vlastitog ili tuđeg ugleda Goffman (1967:27) naziva suradnjom (*cooperation in face-work*) što ponovno možemo usporediti s Griceovim načelom suradnje jer imaju zajednički cilj - uspostavljanje uspješne komunikacije među pojedincima u društvu.

Također, možemo primijetiti da Grice (1975) i Goffman (1967) u prvi plan stavljaju govornu komunikaciju čiji je preduvjet postojanje „sustava praksi, konvencija i proceduralnih pravila kao sredstava vođenja i organiziranja tijeka poruka“. (Goffman 1967:33)

⁸ Prijevod je preuzet s mrežne stranice Hrvatskog strukovnog nazivlja, <http://struna.ihjj.hr/naziv/teorija-uljudnosti/24794/> 15. studenoga 2021.

⁹ Posebno je zanimljivo kada Goffman (1967:12) uspoređuje proučavanje načina „čuvanja obraza“ s proučavanjem „prometnih pravila“ društvene interakcije - sudionici uče kako se pridržavati pravila da bi došli do određene točke, ali ne uče zašto žele doći tamo.

Pristojnost u govornoj komunikaciji stoga je utemeljena na skupu pravila i društvenih konvencija koje pojedinci usvajaju tijekom života i kojih se 'moraju' pridržavati žele li 'sačuvati svoj i tuđi obraz'.

Iz do sada navedenih zapažanja, držimo da su Grice i Goffman 1967. godine ponudili relevantan teorijski okvir i osnovnu terminologiju za buduća istraživanja ne samo oblika prihvatljivog jezičnog ponašanja, već i svih ostalih vrsta kršenja maksima, pravila i obrazaca jezične interakcije.

Na tom tragu, smatramo važnim istaknuti rad Robin Lakoff¹⁰ (1973:296) koja, polazeći od Griceovih maksima, postavlja dva osnovna „pravila pragmatičke kompetencije“: 1. Budite jasni. i 2. Budite pristojni.¹¹ pri čemu prednost daje pravilu pristojnosti „budući da se u razgovoru važnijim smatra ne uvrijediti nikoga, nego postići jasnoću iskaza.“ (1973:297-298) Prema R. Lakoff (1973:298) pravila razgovorne komunikacije nužno su povezana s „pravilima pristojnosti“, a ona su sljedeća:

1. *Don't impose*
2. *Give options*
3. *Make A feel good – be friendly*

Ovdje je potrebno naglasiti da R. Lakoff (1973:303) objašnjava kako pravila pristojnosti podjednako vrijede za verbalnu, kao i neverbalnu komunikaciju, što znači da jezična i sva ostala pravila „kooperativne“ ljudske interakcije pripadaju istom sustavu te se jezično ponašanje ne može promatrati odvojeno od ostalih oblika ponašanja.

Iako se primjenjivanje pravila pristojnosti može razlikovati od zajednice do zajednice, R. Lakoff (1973) zaključuje da njihov primarni oblik ostaje univerzalan.¹²

¹⁰ Kako bismo izbjegli nesporazume glede određivanja roda, autoricu Robin Lakoff imenujemo prvim imenom i prezimenom prilikom prvog spominjanja u tekstu, dok ćemo kod sljedećih spominjanja rabiti kraticu R. Lakoff, odnosno R. T. Lakoff uz radove nakon 1989. godine sukladno popisu literature na kraju rada. Također ćemo kod prvog spominjanja u tekstu, prvim imenom i prezimenom navoditi autorice koje su, prema našem sudu, dale relevantan doprinos razvoju teorijskog i metodološkog okvira ovog rada.

¹¹ R. Lakoff (1973:297) uspoređujući ova dva pravila, štoviše rabi mitološki motiv jer izabrali jedno od njih jednako je kao birati između Scile i Haribde, s obzirom na to da ponekad jasnoća podrazumijeva pristojnost.

¹² Primijetiti ćemo da je težnja jezikoslovaca za postizanjem univerzalnih jezičnih opisa uvelike prisutna zbog utjecaja transformativne generativne gramatike, što i sama R. Lakoff navodi na početku članka (1973:292).

Griceov okvir za kooperativnu komunikaciju proširuje i Leech (1983:131-139) uvodeći šest maksima: takta, velikodušnosti, odobravanja, skromnosti, dogovora i suosjećanja. Novost, osim naziva, predstavlja i pojašnjenje maksima u parovima, uzimajući u obzir činjenicu da u govornom činu sudjeluju najmanje dvije osobe – *self and other* (Leech 1983:132).

Bitno je napomenuti da je Leech (1983), kao i R. Lakoff (1973), svjestan da se u različitim kulturama (primjerice istočnim) pridaju različite vrijednosti maksimama pristojnosti, ali da maksime pripadaju „općim, funkcionalnim imperativima ljudske komunikacije koji su više-manje univerzalni“. (Leech 1983:150)

Pod istraživanjima različitih kultura, kako bi se dokazala opća načela pristojnosti u jezičnoj uporabi, posebno važnim za daljnju raspravu moramo istaknuti rad Penelope Brown (1980:114) koja razvija formalni model jezične pristojnosti kao „racionalnog i strateški usmjerenog ponašanja.“¹³ Pritom Brown (1980) preuzima Goffmanov pojam „obraz“ u smislu ugleda ili dostojanstva osobe i sukladno tomu daje jasno i precizno određenje pristojnosti: „*Politeness is about respecting the other's face*“. (Brown 1980:114-115)

„Obraz“ može biti pozitivan kada su njegovi „vlasnici“ pozitivno vrednovani i cijenjeni u društvu, ili negativan kada postoji kao opće pravilo da se u razgovoru ne namećemo ostalima (što je u skladu s prethodno navedenim pravilom R. Lakoff (1973) „*Don't impose*“). Upravo su nametanje i ignoriranje tuđih osjećaja dva osnovna uzroka za povredu ugleda drugih osoba.

Stoga, Brown (1980:115) razmatra okolnosti u kojima će govornici „pokazivati negativan obraz“, kao i strategije koje će rabiti kako bi „sačuvali obraz“ drugima, te iznosi tri osnovne pretpostavke:

- 1) Ljudi su obično pristojniji prema osobama koje su im nadređene ili zauzimaju viši položaj na društvenoj ljestvici, npr. rukovoditelji, svećenici, liječnici, predsjednici itd.
- 2) Ljudi su obično pristojniji prema osobama koje ne poznaju dovoljno dobro, npr. prema strancima ili osobama koje dolaze iz drugih životnih sredina.
- 3) Što je više čiji „obraz“ ili ugled ugrožen, to će se ljudi više truditi biti pristojniji.

Situacije u kojima je „obraz“ ugrožen, kao i jezično ponašanje pojedinaca u tim situacijama, prema našem sudu, zaokupljaju posebnu pažnju znanstvenika pa time i daljnju razradu teorijskog okvira za proučavanje pristojnosti.

¹³ Gore navedeni model Brown (1980) opimjeruje u analizi razlika u govoru između muškaraca i žena iz zajednice majanskih Indijanaca na području Meksika.

Brown i Levinson (1987:60) proširuju preuzeti pojam „obraza“¹⁴ ispitujući činove koji mogu ugroziti društvenu sliku pojedinaca, odnosno „ugroziti obraz“ pa ih nazivaju *face-threatening acts* (FTA). Uz njih vezuju tri društvena čimbenika: relativnu moć govornika i sugovornika u određenom kontekstu, njihovu društvenu udaljenost ili distancu i stupanj nametanja kojim se određuje koliko neka situacija ili čin ugrožava govornika.

Uzimajući u obzir ranije navedenu pretpostavku da je težnja za pristojnošću veća što je „obraz“ ugroženiji, Brown i Levinson (1987:69-70) daju razrađeni prikaz četiriju osnovnih strategija izbjegavanja prijetnji „obrazu“ ovisno o interakciji društvenih čimbenika.

Prva vrsta strategije (*on record, baldly*) odnosi se na situacije kada je „obraz“ najmanje ugrožen, a jezgrovitost, istinitost, relevantnost i jasnoća izričaja važnije su od strogog pridržavanja pravila pristojnosti te je ova strategija jedina u skladu s četirima temeljnim Griceovim maksimama.

No, s druge strane ne može se reći da se izravnošću gubi pristojnost iskaza budući da govornik nastoji izbjeći nametanje sugovorniku kako bi komunikacija bila što učinkovitija. Situacije primjerice uključuju izraze dobrodošlice ili oprostaja od gostiju, čestitanja i ponude, a svojstvene su svim jezicima (usp. Brown i Levinson 1987:99).

Druga vrsta strategije (*positive politeness*) rabi se s ciljem umanjivanja prijetnje „pozitivnom obrazu“ sugovornika na način da se govornikov iskaz oblikuje prema sugovornikovim potrebama, željama i interesima, odnosno govornik se prilagođava sugovorniku putem jezičnih sredstava za postizanje solidarnosti¹⁵.

Kod treće vrste strategije (*negative politeness*) govornik nastoji zaštititi „negativan obraz“ sugovornika, poštujući njegovu potrebu za zadržavanjem vlastitog prostora komunikacije, na način da rabi potpitanja, ograde, isprike i slične zaobilazne forme izraza.

Četvrtom vrstom strategije (*off record*) ili neizravnom strategijom pristojnosti potpuno se ukida mogućnost da govornik ugrozi „obraz“ sugovorniku s obzirom na to da u iskazu prevladava neodređenost, uopćenost i neslužbenost.

¹⁴ Osim što navode Goffmana (1967), Brown i Levinson (1987:61) također se referiraju i na izraze iz svakodnevnog govora, prema kojima se „obraz“ može izgubiti, sačuvati ili zaštititi, dakle neumitno je vezan uz interakciju sudionika koji „obrazu“ pridaju emocionalnu i društvenu važnost.

¹⁵ Pojam **solidarnosti** preuzima se iz studije *The Pronouns of Power and Solidarity* američkih autora Browna i Gilmana (1960:255-270) prema kojima se društvene i kulturne razlike označavaju različitim oblicima osobnih zamjenica. S vremenom je smanjenje navedenih razlika dovelo do povećane uporabe zamjenice *ti*, kojom se iskazuju solidarnost, te do smanjene uporabe zamjenice *Vi* u indoeuropskim jezicima.

Potrebno je istaknuti da se neizravnost postiže kršenjem svih četiriju Griceovih maksima, dakle potpuno suprotno prvoj strategiji: maksima kvalitete krši se primjerice uporabom retoričkih pitanja, maksima kvantitete uporabom nepotpunih izraza, preuveličavanja ili tautologije, maksima relevantnosti pretpostavljanjem, davanjem nagovještaja i asocijacija te maksima načina pretjeranim uopćavanjem i dvosmislenim iskazima (usp. Brown i Levinson 1987:214).

Međutim, nije dovoljno rabiti samo određeni izraz pristojnosti poput „molim“, „hvala“ ili različite izraze počasti da bi se zajamčila pristojnost bilo kojeg izričaja, uzevši u obzir popratna prozodijska obilježja poput intonacije, kao i mimiku te ostala kontekstna obilježja koja bi mogla upućivati na nedostatak iskrene namjere i želje za pristojnošću. Stoga, Brown (1995) drži da se konvencionalizirane strategije pristojnosti, između ostaloga, moraju tumačiti i u odnosu na pretpostavljene namjere govornika u kontekstnom okružju. Značenje u kontekstu, prema Brown (1995:164), predstavlja temelj za procjenu je li neki izričaj pristojan ili nije.

Slijedeći ove postavke, smatramo da se i nepristojnost izraza može procjenjivati na isti način te će posebice namjere govornika i konteksti različitih situacija imati važnu ulogu za tumačenje neprimjerenosti u političkom diskursu.

S obzirom na to da analizu bilo kojeg diskursa, pa tako i političkoga, nije uputno započeti bez pregleda općih obilježja diskursa *per se*, ovaj prikaz ima svrhu podsjetiti nas da se diskurs kao oblik govorene ili pisane interakcije među sudionicima temelji na društvenom dogovoru, pravilima i načelima suradnje za održavanje komunikacije. Pojam *pristojnosti* u tom je smislu specifičan jer izlazi iz okvira diskursa i ne može se promatrati samo kao dio verbalne komunikacije, stoga ga je teže jednoznačno odrediti. Ono što je zajedničko pristojnosti u jeziku i ostalim načinima pokazivanja pristojnosti u raznim oblicima ljudske interakcije jest pripadnost skupu praksi, običaja i konvencija određene civilizacije, društva, kulture i zajednice.

Iako su bili svjesni društvenih i kulturoloških razlika, gore navedeni znanstvenici težili su opisati opće značajke pristojnosti u jezičnoj uporabi i oformiti cjelovitu teoriju pristojnosti, u čemu su se posebno istaknuli Brown i Levinson (1987). No, njihovu teorijskom okviru upućene su kritike¹⁶ na račun univerzalnosti modela koji je nemoguće podjednako primijeniti u svim

¹⁶ Više o tome može se pronaći u članku Brown *Politeness and Impoliteness* u *The Oxford Handbook of Pragmatics* (2017) ur. Huang.

kulturama, kao i zbog toga što su pojam „obraza“ utemeljili u cijelosti na shvaćanjima Zapadne civilizacije¹⁷.

Prigovor postavkama Brown i Levinsona (1987), koji smatramo opravdanim, nalazimo jedino kod Sandre Harris (2001) koja je ustvrdila da je u okviru Brown i Levinsona (1987) za proučavanje jezične pristojnosti, potonja zadana već utvrđenim društvenim ulogama bez razmatranja dinamične interakcije među različitim društvenim skupinama.

Prema Harris (2001) pristojnost se rjeđe istraživala u odnosu na institucionalni kontekst i različite tipove diskursa (najčešća istraživanja odnosila su se na svakodnevne razgovore) pa se nudi prijedlog ispitivanja ostalih vrsta diskursa, kao primjerice političkoga, što bi pomoglo sagledavanju pojma pristojnosti iz drugih perspektiva i dimenzija¹⁸.

Zaključit ćemo ovaj dio dvjema definicijama za koje smatramo da sažimaju osnovne elemente gore iznijetog prikaza o poimanju pristojnosti u jezičnoj i drugim oblicima ljudske interakcije. Prema definiciji Brown (1980:114), „pristojnost je, u osnovi, poseban način na koji se odnosimo prema drugima uzimajući u obzir njihove osjećaje, što se očituje kroz naš govor i postupke“. Za R. T. Lakoff (1990:34) pristojnost je „sustav međusobnih odnosa, koji je stvoren s ciljem olakšavanja društvene interakcije na način da se umanjuje mogućnost sukoba i konfrontacije svojstvenih ljudskoj komunikaciji“.

Uz davanje jasnijih odrednica pojmu pristojnosti, namjera nam je također opravdati njegovu terminološku uporabu, tj. prijevod s engleskog *politeness*, s obzirom na to da smo ga ovdje predstavili ne samo u vezi s jezičnom interakcijom (gdje se uvriježio termin uljudnost), već i u vezi s ostalim oblicima društvene interakcije. U sljedećem potpoglavlju dodatno ćemo potkrijepiti ovaj prijedlog stavljajući pojam pristojnosti uz njegovu značenjsku oprjeku – nepristojnost.

¹⁷ Brown (2017) objašnjava da je riječ o pogrešnom tumačenju jer je pojam „obraza“ prema modelu Brown i Levinsona apstraktan i nije nužno vezan uz pojedinačna kulturna okružja.

¹⁸ U ovom se radu donekle prihvaća prijedlog Harris (2001) u istraživanju političkoga diskursa, jedino što se u središtu proučavanja nalaze pojmovi suprotstavljeni pristojnosti u diskursu, odnosno neprimjereni izrazi.

2.2. Od pristojnosti prema nepristojnosti - pregled pristupa

Kao što smo ustanovili u prethodnom potpoglavlju, sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, zadani su temeljni pravci za proučavanje pristojnosti u okviru lingvistike i srodnih disciplina, prema kojima se pristojnost definira u skladu s općim načelima suradnje i dogovora među sudionicima jezične interakcije. Budući da su se oblici te interakcije najvećim dijelom odnosili na svakodnevni, razgovorni diskurs, R. T. Lakoff (1989) predlaže da se teorije jezične pristojnosti prošire na istraživanje diskursa u službenim i institucionalnim kontekstima. Službena komunikacija, upravo zbog uspostavljenog skupa pravila po kojima se odvija, i čiji neizostavan dio predstavlja pristojno jezično ponašanje pruža bolji uvid u razlikovanje situacija kada može doći do odmak od očekivanih obrazaca pristojnosti.

Navedeni odmak ističe R. T. Lakoff (1989:101) pa uz dotadašnje dvije kategorije jezičnog ponašanja, pristojno i nepristojno, izdvaja i ružno (*rude*) ponašanje.

Gabriele Kasper (1990) nepristojno i ružno ponašanje smatra odmakom ili kršenjem pravila kooperativne/pristojne komunikacije, odnosno odmakom od svega što se smatra pristojnim u danom društvenom kontekstu. Pristojno ponašanje praktički je neuočljivo u svakodnevnom životu, budući da se doživljava kao normalno ponašanje, dok je nepristojno ponašanje u većini društvenih situacija primjetno i automatski izaziva reakciju.¹⁹

Kasper (1990:212-213) razlikuje motiviranu i nemotiviranu nepristojnost. Nemotivirana nepristojnost predstavlja kršenje normi pristojnoga ponašanja, te se javlja kao posljedica neznanja, odnosno govornikova nepoznavanja ustaljenih obrazaca ponašanja u određenoj kulturi. Takav oblik nepristojnosti najčešći je kod djece ispod 5 godina koja još nisu u stanju raspoznati ilokucijsku namjeru pojedinih govornih izričaja.

Kasper (1990:213-215) motiviranu nepristojnost, dijeli na tri podvrste: nepristojnost kao posljedicu nedostatka ili gubitka kontrole, strateški usmjerenu nepristojnost i nepristojnost u vidu ironije. Zaključuje da će nepristojnost biti društveno „sankcionirana“ ako je samopotaknuta, tj. ako je nije uzrokovao neki vanjski događaj, za razliku od reaktivne nepristojnosti koja se smatra legitimnom, kao primjerice nešto grublji uzvik iznerviranog stanara koji se buni protiv buke u stambenom prostoru. (Kasper 1990:216)

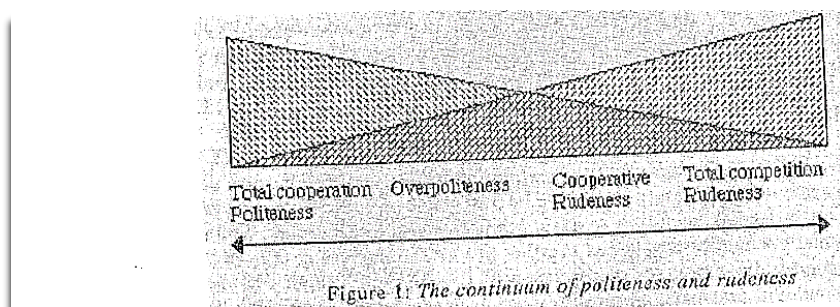
¹⁹ Ljudi uobičajeno reaguju rečenicom „Nisam htio/htjela biti nepristojan/na.“ koja se doživljava potpuno u skladu s društvenim normama, iako time priznaju da su prekršili pravilo lijepoga ponašanja, dok gotovo nikad nećemo čuti rečenicu „Nisam htio/htjela biti pristojan/na.“ koja bi, u stvari, bila u skladu s načelom kooperativnosti. (usp. Kasper 1990:212).

Možemo dati prigovor tom načinu zaključivanja jer je vrlo teško odrediti granicu samopotaknute od reaktivne nepristojnosti, ali i bez obzira na uzrok, čin nepristojnosti ne umanjuje negativnost posljedica koje izaziva pa nije jasno zbog čega bi se smatrao više legitimnim. Izdvajanje strateški usmjerene nepristojnosti koja se rabi za postizanje određenoga cilja i česta je kod političara smatramo korisnim za temu rada. Osnovne značajke strateški usmjerene nepristojnosti su asimetričnost i nejednaka raspodjela moći, koje su važne, kako ćemo kasnije vidjeti, kod istraživanja neprimjerenosti u političkome diskursu.

Prema Kienpointneru (1997), nepristojnost predstavlja krovni termin koji pokriva sve vrste nepristojnoga verbalnog ponašanja, za razliku od neverbalnoga, kojem Kienpointner u istraživanju ne pridaje veliku pozornost. Kienpointner (1997) smatra da rečenice nisu same po sebi pristojne ili nepristojne, već su govornici oni koji posjeduju značajke pristojnosti ili nepristojnosti. Stoga on predlaže da se nepristojnost definira kao neprimjereno ponašanje u komunikaciji ovisno o određenom kontekstu.

Jednako tako, Kienpointner (1997:257-258) nastoji preformulirati definiciju pristojnosti, koju smatra kombinacijom govornih rutina i govornih strategija rabljenih kako bi se pojačala kooperativna interakcija među pojedincima neke društvene grupe. U tom smislu, „potpuno kooperativna“ pristojnost i „potpuno kompetitivna“ nepristojnost predstavljaju dvije krajnje točke na ljestvici verbalnoga ponašanja, dok u stvarnosti, u većini kultura prevladavaju primjeri komunikacije koja sadrži određenu mješavinu pristojnih i nepristojnih izraza.

Štoviše, Kienpointner (1997) zastupa stajalište da je umjesto dihotomije pristojnost/nepristojnost bolje rabiti stupnjeviti prikaz njihovih oblika ili manifestacija, kao što se može vidjeti na donjoj shemi.

Shema 1: „*The continuum of politeness and rudeness*“, Kienpointner (1997:258)

Uz navedeno, predlaže se sljedeća definicija nepristojnosti kojom je Kienpointner (1997) uspio obuhvatiti najvažnije odrednice tog oblika ponašanja:

„Nepristojnost je vrsta prototipnog nekooperativnog i kompetitivnog komunikacijskog ponašanja koje narušava odnose pojedinaca u interakciji i otežava njihove uzajamne dogovore, kao i postizanje zajednički prihvaćenih ciljeva; stvara i održava emocionalnu atmosferu međusobne netrpeljivosti i antipatije, a primarno služi postizanju samo jednostranih interesa; ostvaruje se u specifičnim kontekstima uz pomoć strategija koje sustavno naglašavaju povredu ugleda ili javnog imidža suprotnog govornika; djelomično je određeno kroz pojmove moći, govorničke udaljenosti i emocionalnih iskaza ponašanja koji su prihvaćeni u određenoj govornoj zajednici.“ (Kienpointner 1997:259; podcrtala I.N.D.)

Ako nepristojnost temeljno odredimo kao antonim pristojnosti, gore navedene značajke nepristojnosti usklađene su u suprotnom značenju s definicijama pristojnosti iz prvog potpoglavlja. Podsjetimo se, pristojnost je definirana kao sustav međuljudskih odnosa stvoren s ciljem uzajamnog poštivanja osjećaja i izbjegavanja različitih vrsta sukoba među pojedincima. Nasuprot tome, nepristojnošću se prema Kienpointnerovoj (1997) definiciji otežavaju uzajamni dogovori i postizanje ciljeva pristojnosti te se naglašavaju sukobi i netrpeljivosti među pojedincima u interakciji. Osim ovih odrednica, izdvojiti ćemo jednostranost interesa, pojam moći i strategiju kojima se sustavno nastoji narušiti javni ugled suprotnih govornika kao važne sastavnice pri identifikaciji neprimjerenih izraza, a o njihovom će utjecaju biti više riječi u poglavlju o političkom diskursu.

Početak 21. stoljeća javljaju se jezikoslovna promišljanja prema kojima se nepristojnost u jeziku mora promatrati odvojeno od pristojnosti i sukladno tome potrebno je oformiti zaseban teorijski okvir kojim će se opisati vrste i oblici neprimjerenoga jezičnog izražavanja (Bousfield 2008; Culpeper 2011; Dynel 2015; Culpeper, Haugh i Kádár 2017).

Okvir za tumačenje nepristojnosti, kao i većina teorijskih postavki dihotomijske prirode, uvelike ovisi o kontekstu i ne može se tumačiti u apsolutno određenim okvirima (usp. Ilie 2001). Istraživačka pitanja u analizama vrsta nepristojnosti raznolika su i uključuju čitav opseg različitih teorijskih i metodoloških pristupa²⁰.

²⁰ Osnovna premisa suvremenih pristupa jest da je istraživanje nepristojnosti „u sve većoj mjeri višedisciplinarni pothvat“ (Culpeper, Haugh i Kádár 2017:50). Pod **višedisciplinarnošću** (istovrijednica je **multidisciplinarnost**, od eng. *multidisciplinarity*) podrazumijevamo znanstveni pristup u kojemu se više različitih disciplina bavi istom temom, ali svaka disciplina daje svoj zaseban doprinos o toj temi (usp. National Academies 2005:27) pa se, sukladno tome, temom nepristojnosti uz lingvistiku, bave još sociologija, psihologija, filozofija, antropologija itd.

U suvremenoj pragmatiki nepristojnost se smatra ustaljenim znanstvenim pojmom, posebice u istraživanjima međukulturne komunikacije. Samom pojmu već je pridodan cijeli niz definicija i tumačenja te stoga nije uvijek jednostavno odrediti na što se pojedino istraživanje odnosi (usp. Eelen 2001). Međutim, većina autora koja se danas bavi problematikom pristojnosti i nepristojnosti slaže se da značenjsko određenje onoga što je pristojno ili nepristojno ponajviše ovisi o vremenskom razdoblju te civilizacijskom i kulturnom krugu u kojem se navedena ponašanja istražuju (Jamieson, Volinsky, Weitz i Kenski 2017).

Najčešća istraživanja različitih oblika nepristojnosti (Marot 2005; Allan, Burrige 2006; Šarić, Radanović Felberg 2015) provode se unutar polja sociolingvistike i pragmalingvistike gdje su pristojnost i nepristojnost definirane kao oblici jezične uporabe neizostavno povezane s društvenim odnosima i ulogama, kao i fenomenom kulture.

Prema mišljenju Cornelia Ilie (2001), nepristojnost ima snažne i neobjašnjive učinke na ponašanje i djelovanje ljudi. Objasnjenje tzv. jezičnog atavizma može se pronaći u najjednostavnijim i najčešćim oblicima uvreda povezanima s ljudskom i životinjskom tjelesnošću, koje Ilie (2001) smatra izvorima kako racionalnih, tako i iracionalnih i emocionalnih konceptualnih obrazaca ponašanja.

Usvojivši prethodnu definiciju nepristojnosti, naglasili smo temeljnu antonimiju **pristojnost/nepristojnost** kao prijevod engleskih naziva *politeness/impoliteness* i obrazložili hrvatski terminološki odabir za potrebe rada. Navedenom obrazloženju pridružiti ćemo još jedan prijedlog. Naime, R. T. Lakoff i Sachiko Ide (2005:25-26) uz standardnu opoziciju *politeness/impoliteness*, uvode i pojmovnu oprjeku *civility/incivility*, za koju predlažemo prijevod **uljudnost/neuljudnost**²¹.

Uljudnost, prema R. T. Lakoff i Ide (2005), predstavlja osobni čin odlučivanja da se drugima ne nanosi zlo, kao i čin uvažavanja potreba ostalih ljudi te suzdržavanje od iskazivanja neprijateljstva prema drugima. Nasuprot tome, neuljudnost najčešće pokazuju osobe na položajima moći prema onima koji tu moć nemaju, jer im to prešutno prolazi. Čin neuljudnosti, u tom slučaju, uključuje pojedinačni i osobni izbor pojedinca o prelaženju granica uljudnog ponašanja. Karina V. Korostelina (2014) također rabi oprjeku *civility/incivility* te drži da neuljudnost uključuje bezobzirno ili nepristojno ponašanje pojedinca prema ostalim sudionicima komunikacijskog događaja, kao i kršenje normi uljudnosti u društvenoj interakciji.

²¹ Sukladno prijevodu eng. riječi *civility* kao **uljudnost**, u Englesko-hrvatskom rječniku ur. Rudolfa Filipovića (2004).

Osim uvođenja novih pogleda na pojmovne razlike između pristojnog, nepristojnog i ružnog ili grubog jezičnog ponašanja (*politeness/impoliteness/rudeness*), pojedini suvremeni pristupi imaju suprotna tumačenja navedenih vrsta ponašanja u odnosu na namjeru govornika (usp. Culpeper 2008; Terkourafi 2008; Bousfield 2010).

Marina Terkourafi (2008) naglašava da je nepristojnost nenamjerno govornikovo ugrožavanje ugleda i dostojanstva druge osobe, dok jezična grubost (*rudeness*) predstavlja stvarnu namjeru da se drugoj osobi naruše ugled i dostojanstvo.

Za razliku od Terkourafi (2008), Culpeper (2008) i Bousfield (2010) smatraju da je pristojnost oblik namjernoga jezičnog ponašanja, a nepristojnost kao prirodna suprotnost predstavlja nenamjeren čin ugrožavanja nečijeg ugleda.

Imajući u vidu prethodno utvrđenu definiciju nepristojnosti za potrebe rada, u kojoj je naglašena strateška sastavnica nepristojnoga jezičnog ponašanja, ne možemo se u cijelosti složiti s tumačenjima da je nepristojnost nenamjeren čin.

Ako razmotrimo stupanj ilokucijske namjere, prihvatljivijom i bolje objašnjenom nam se čini razlika koju je Kasper (1990) uvela između motivirane i nemotivirane nepristojnosti, pri čemu na nemotiviranu nepristojnost ne utječe namjera, već neznanje govornika.

Nepristojnost može biti namjerna i motivirana te, kao što smo ranije naglasili, strateški usmjerena (usp. Bull i Fetzer 2010).

Novi teorijski pomak u istraživanjima nepristojnosti mogli bismo ukratko objasniti kao skretanje pozornosti s govornikove namjere na perspektivu slušatelja koji, u stvari, određuje je li govornikova poruka primjerena ili nije (Culpeper 2011, Dynel 2015).

Drugim riječima, primatelji poruke, odnosno šira javnost daju svojevrstnu procjenu o njezinoj primjerenosti, dok sama prosudba o stupnju nepristojnosti nečijeg iskaza nije neutralne prirode, te osim niza kontekstnih čimbenika uključuje i moralne i emocionalne stavove koje primatelji imaju prema govorniku.

Navedeni pristup primijenit će se i pri analizi neprimjerenih izraza u radu, te ćemo djelomično preuzeti Culpeperovu definiciju (2010:3233) i opisati **neprimjerene ili neprikladne izraze kao određene oblike jezične komunikacije koji se javljaju u različitim kontekstima, ali im je zajedničko da „izazivaju negativan stav javnosti“**.

Ovdje je važno naglasiti barem dvije pragmatičke značajke neprimjerenih izraza: prva je da imaju emocionalne posljedice za jednog ili više sudionika u komunikaciji, a druga je da uzrokuju negativnu reakciju primatelja.

Sljedeće pitanje koje se postavlja jest koje su to vrste jezičnih izraza koje su označene kao neprimjerene te ćemo u potpoglavlju 2.3. dati kratak pregled kategorizacije navedenih izraza prije nego što se upustimo u istraživanje njihove uporabe u političkom diskursu.

2.3. O vrstama neprimjerenih izraza

U uvodnome dijelu istaknuli smo da je određenje neprimjerenih izraza uvijek fluidno i uvelike ovisi o tumačenjima onoga što se smatra neprimjerenim jezikom u različitim društveno-povijesnim i kulturnim kontekstima.

Pozornost smo usmjerili prema istraživanjima tabuiziranog²² jezika u proteklih dvadesetak godina budući da je tema rada vezana uz suvremeni politički diskurs. Prethodno smo ustanovili kako je osnovna značajka neprimjerenih izraza da izazivaju negativnu reakciju primatelja poruke, bilo da se radi o pojedincu ili o široj javnosti. Postavlja se pitanje kako se neprimjereni izrazi mogu razlikovati od npr. prijekora, optužbi i kritika koji također u većini slučajeva izazivaju negativan stav osoba kojima su upućeni.

Cornelia Ilie (2001) u tom smislu izdvaja uvrede kao vrste neprimjerenih izraza i navodi tri razloga za njihovo razlikovanje od ostalih vrsta poruka.

Prvo, putem uvreda, emocionalna snaga poruke nadjačava njenu racionalnu stranu i time utječe ne samo na ciljanu publiku, već i na ostale promatrače verbalnog okršaja. Drugo, uvredama se naglašava ideološka pristranost stereotipnih obrazaca rasuđivanja koji se zatim integriraju u javno dostupne konceptualne strukture. Treće, kod optužbi i kritika uvijek ostaje prostora da se osoba kojoj su upućene o njima očituje i obrazloži svoje postupke javnosti, dok uvrede ozbiljno narušavaju ugled, položaj i autoritet osobe kojoj su upućene te ostaje vrlo malo prostora za komunikaciju koja će se odvijati bez daljnjih sukoba.

Korostelina definira uvrede kao „ponašanje u diskursu, bilo u usmenom ili pisanom obliku, koje se opaža ili doživljava kao omalovažavajuće, ponižavajuće ili uvredljivo“. (Korostelina 2014:3) Osobe prema kojima su uvrede usmjerene takav čin doživljavaju kao namjeran i protivnički pravilima dobrog ponašanja, a stupanj neprimjerenosti ili uvredljivosti pojedinog izraza ovisi o tumačenju i kontekstu u kojem se pojavljuje.

²² Prema Allanu i Burridge (2006), jezični izrazi postaju tabuizirani, odnosno njihova uporaba ograničena, kada se, sukladno normama i konvencijama određene kulture, takvo jezično ponašanje propiše kao štetno za pojedinca i zajednicu. Pritom je naglašeno da izrazi tabuizirani u jednom razdoblju, ne moraju to biti i u sljedećem. U radu će se navesti primjeri tabuiziranih izraza koji uključuju psovke, vulgarijeme i derogative.

Osim uvreda, uporaba izraza koja je suprotna normama i pravilima pristojnoga ponašanja uključuje psovke, vulgarizme i ostale derogativne izraze.

Pilch (2011:22) psovku opisuje kao „govorni čin koji je uvijek uključen u komunikacijsku situaciju... najčešće izraz verbalne agresije koja može (a ne mora) biti usmjerena prema nekome ili nečemu.“ Također, prema Pilchu (2011:22), psovka je „neophodni dio prirodnog jezika koji uglavnom puni na različiti način obrambene ili napadačke komunikacijske funkcije u različitim kontekstima i situacijama“.

Badurina i Pranjković (2016:232) uočavaju razliku između vulgarizma i psovke te navode kako su vulgarizmi u pravilu zamjenjivi prihvatljivijom standardnojezičnom riječju, dok je psovka manje ili više ustaljena gramatička struktura. Prema njihovu mišljenju, uporaba vulgarizama ne znači nužno i psovanje, iako psovanje „često uključuje uporabu vulgarnih riječi i izraza“²³.

Jezikoslovni autori uglavnom istražuju neprimjerene izraze poput psovki i vulgarizama u privatnom diskursu ili u razgovornom funkcionalnom stilu zbog uopćenog shvaćanja da se u tim vrstama diskursa navedeni oblici najčešće pojavljuju (usp. Opačić 2010; Užarević 2012). Stoga ćemo se navedenim temama više posvetiti u sljedećem poglavlju o političkom diskursu, posebice imajući u vidu početnu pretpostavku da su širenjem razgovornog stila u javnom diskursu, neprimjereni izrazi postali nezaobilazan dio komunikacijskih navika političara.

Suvremeni teorijski pristupi identifikaciji i klasifikaciji neprimjerenih riječi nadalje se mogu podijeliti na leksikografske, korpusne i konstrukcijske²⁴.

Kod leksikografskog pristupa, leksičke jedinice koje se smatraju neprimjerenim (tabuizirane, vulgarne, pogrdne, derogativne riječi) prikupljaju se pregledom dostupnih rječnika (npr. Bujas 2001; Jojić 2015) u kojima su označene kraticama (tab), (vulg), (pogr) i (derog).

U korpusnom pristupu, podaci o čestotnosti navedenih jedinica upućuju na stupanj njihove konvencionaliziranosti²⁵ u jeziku, a konstrukcijskim pristupom razrađuju se postavke

²³ Kategorizacija tematike psovki u širem smislu obuhvaća ljude i njihove osobine, nacije, podrijetla i rase, životinje i biljke, područje nežive materije, odjevne i uporabne predmete, religije i svjetonazor, mitska i povijesna bića, zanimanja, imena i nadimke. Više o ovim temama može se pronaći kod Ljunga (2011).

²⁴ Perak, Damčević i Milošević (2018) izradili su sažet, ali zahvalan prikaz ovih pristupa na kojima su utemeljili svoju leksičko-korpusnu analizu i graf konstrukciju semantičkih domena tabuiziranih, vulgarnih i derogatornih riječi u hrvatskome. Njihova rječnička klasifikacija neprimjerenih izraza uvelike nam je pomogla u sastavljanju početne matrice za utvrđivanje uzoraka za analizu u odabranoj građi.

²⁵ Stupanj konvencionaliziranosti, u ovom smislu, vezujemo uz „automatiziranu uporabu jezičnih jedinica kod govornika jezične zajednice“, odnosno uz „stupanj usađenosti“ navedenih jedinica (Žic Fuchs 2009:95). Kao

„kognitivno lingvističke teorije o konvencionalizaciji značenja u sintaktičko-semantičkim konstrukcijama“ (Perak, Damčević i Milošević 2018:257).

Držimo da leksikografski pristup u analizi imenskih leksema predstavlja dobar temelj za početnu kategorizaciju neprimjerenih izraza u ovom radu, ali ujedno smatramo kako je identifikaciju neprimjerenih leksema i s njima povezanih značenjskih domena potrebno nadopuniti glagolskim i pridjevskim leksemima. Takva razmišljanja nas štoviše dovode do zaključka kako za potrebe rada valja proširiti uporabni opseg sintagme **neprimjereni ili neprikladni izrazi**.

Naime, oblici tabuiziranog jezika, za koje smo u ovom potpoglavlju ustanovili da se u najširem smislu riječi definiraju kao uvrede, često ne sadržavaju samo jedan imenski leksem pod oznakama (tab), (vulg), (pogr) ili (derog), već i ostale vrste jezičnih jedinica koje, po našem sudu, nose značenjska obilježja neprimjerenosti.

Svjesni smo, međutim, da bi kategorizacija neprimjerenih izraza u tom slučaju obuhvatila izrazito velik broj mogućih sintagmatskih konstrukcija te ćemo se za potrebe istraživanja u radu ograničiti samo na opis vrsta neprimjerenih izraza koje, prema našem mišljenju, zadovoljavaju kriterij čestote uporabe izraza u političkom diskursu tijekom predizbornih kampanja, a u literaturi ih nerijetko nalazimo pod krovnom terminom politički nekorektnog jezika²⁶.

S obzirom na to da ćemo se u sljedećem poglavlju baviti temeljnim značajkama političkoga diskursa čiji počeci sežu u doba antike i razvoja retoričkih umijeća, kao osnova dodatnoj kategorizaciji neprimjerenih izraza u političkom diskursu poslužila je podjela na figure i trope u teoriji govorništva²⁷.

Među njima smo, na temelju radova²⁸ koje smo pročitali o oblicima nepristojnog ili neprimjerenog jezika u političkom diskursu, izdvojili eufemizam, ironiju, sarkazam, metaforu

primjer riječi, označenih kraticom (derog), koje imaju najveći broj pojavnica na milijun leksičkih jedinica navodimo leme *peder*, *debil*, *zubo*, *komunjara*, *seljačina* (Bujas 2001).

²⁶ Termine političke korektnosti/nekorektnosti pobliže ćemo odrediti u potpoglavlju 3.5.

²⁷ Škiljan (1985) je o toj temi dao izvrstan pregled u članku *Antičke figure i tropi i suvremena lingvistika (I)*.

²⁸ Uz ranije navedene Bousfielda (2008/2010) i Culpepera (2010/2011), od autora koji su se bavili uporabom gore navedenih tropa u javnom diskursu ističemo Wilson i Sperbera (1992), Chiltona i Georgea Lakoffa (1995), Jorgensen (1996), Andrews (1996), Građević-Erdeljić i Vargu (2009), Borčić (2010), Charteris-Blacka (2011), Marot Kiš i Palašić (2012), Kalmoea (2014), Moritz (2015), Capa (2017) i Musolffa (2017).

i metonimiju kao vrste tropa koji nas mogu približiti boljem razumijevanju značenjske funkcije neprimjerenih izraza²⁹.

No, budući da se eufemizmom „zamjenjuje neprikladna riječ“ (Škiljan 1985:32), ne bismo ga mogli uvrstiti među neprimjerene ili neprikladne izraze te smo potražili drugu vrstu izraza koja bi predstavljala suprotnost eufemizmu. U tome su nam pomogli radovi Palašić (2008), Molek-Kozakowske (2010), Vančure i Tomić (2013) te Bischof i Ilie (2018) gdje se kao način jezičnog manipuliranja i posebice vrijeđanja političkih protivnika istraživao fenomen etiketiranja.

Stoga smo naš teorijski okvir o vrstama neprimjerenih izraza u političkom diskursu odlučili proširiti uključujući među navedene izraze etiketiranje, ironiju i sarkazam te negativnu metaforu i metonimiju, a o svakome od tih jezičnih oblika bit će više riječi u sljedećem poglavlju.

2.4. Zaključak

Cilj ovog poglavlja bio je postaviti teorijsko polazište za proučavanje neprimjerenih izraza u političkom diskursu, ali i odrediti odnos prema pristupima oko temeljnih pojmova kao što su pristojnost/nepristojnost i uljudnost/neuljudnost iz kojih proizlaze daljnja promišljanja o neprimjerenosti u jeziku.

Započeli smo pregledom osnovnih postavki o načelima suradnje i pristojnosti u komunikaciji između dvoje ili više sudionika koji poduzimaju određeni skup radnji (*face-work*) kako bi jedni drugima sačuvali obraz (*face*), odnosno ugled i dostojanstvo u društvu.

Pristojnost se u tom smislu tumači kao racionalno i strateški usmjereno jezično ponašanje pojedinca u skladu s prihvaćenim društvenim obrascima.

No, iako svako društvo uspostavlja pravila i konvencije koje pojedinci usvajaju tijekom života, dolazi do situacija i činova kada se javljaju prijetnje obrazu (*face-threatening acts*), stoga se primjenjuju odgovarajuće strategije izbjegavanja prijetnji ovisno o interakciji društvenih čimbenika.

²⁹ U tome smo posebno bili ponukani sljedećom Škiljanovom rečenicom: „Razmatranje figura i tropa onaj je segment retorike u kojem su se antički teoretičari sasvim jasno susreli s problemima jezične strukture, i na planu izraza i na planu sadržaja, i svojim su rješenjima, kao i na mnogim drugim lingvističkim područjima anticipirali neke od postavki današnje lingvistike: upoznavanje s njihovim pogledima samo uvećava naše znanje i omogućuje nam da u elaboraciji svojih teorijskih stavova preskočimo one faze koje su u antici već jednom prijeđene.“ (Škiljan 1985:19)

Istaknuli bismo stajalište Brown (1995) kako konvencionalizirani iskazi pristojnosti nisu dovoljni da bi se zajamčila pristojnost u komunikaciji, već je potrebno uzeti u obzir namjere govornika i kontekste različitih situacija. Zagovaramo jednaki pristup prema tumačenju uporabe neprimjerenih izraza, dakle da se promatraju u odnosu na namjeru i značenje u kontekstu.

Postavkama univerzalnog modela pristojnosti Brown i Levinsona (1987) zadani su temeljni pravci za formiranje novih teorijskih pristupa koji također mogu pomoći sagledavanju pojmova pristojnosti i nepristojnosti iz različitih perspektiva. Pritom smo predstavili moguću razliku u terminološkoj uporabi pojmova pristojnosti i uljudnosti, gdje pristojnost shvaćamo u širem smislu pa ona uz jezične (govorne i pisane oblike), obuhvaća i druge oblike društvene interakcije, te u odnosu na prijevodnu razliku engleskih riječi *politeness* i *civility* za koje smo utvrdili da ćemo rabiti hrvatske inačice **pristojnost** i **uljudnost**.

Polazeći od temeljne odrednice da je **nepristojnost** antonim pristojnosti, preuzimamo Kienpointnerovu (1997) definiciju prema kojoj je nepristojnost vrsta nekooperativnog komunikacijskog ponašanja kojom se sprječava postizanje ciljeva pristojnosti te se sustavno naglašava povreda ugleda suprotnog govornika.

Na tragu novih pogleda u proučavanju nepristojnosti, pod **neprimjerenošću** ili **neprikladnošću** podrazumijevamo oblik nepristojnosti u skladu s gore navedenom definicijom, ali težište u procjeni neprimjerenosti stavljamo u perspektivu primatelja poruke i kontekstne čimbenike.

Među vrstama neprimjerenih izraza prvotno smo izdvojili uvrede, psovke, vulgarizme i derogative te ih temeljno odredili kao izraze čija je uporaba suprotna normama i pravilima pristojnoga ponašanja. Primijetili smo da jezikoslovci navedene izraze uglavnom istražuju u području razgovornoga diskursa kao njihova primarnoga izvora, a učestala uporaba neprimjerenih izraza u političkome diskursu (prema našem sudu) mogla bi potkrijepiti pretpostavku da se privatni oblici diskursa šire u javni diskurs.

Međutim, za precizniju klasifikaciju neprimjerenih izraza odabrali smo leksikografski pristup koji će nam poslužiti za početno utvrđivanje uzoraka navedenih izraza u analizi jednog dijela političkoga diskursa. Naime, prema tom kriteriju prvo ćemo identificirati tabuizirane, vulgarne i derogatorne leksičke jedinice te razmatrati načine njihovog pojavljivanja u „sintaktičko-semantičkim konstrukcijama“ (Perak, Damčević i Milošević 2018).

Nadalje, uz jasno određene kriterije za prepoznavanje konvencionaliziranih oblika nepristojnog jezika u istraživačkom korpusu, na temelju dodatno proučene literature o načinima politički nekorektnog izražavanja odlučili smo proširiti teorijski okvir ostalim vrstama jezičnih pojavnosti koje bismo mogli uklopiti pod zajednički nazivnik neprimjerenih ili neprikladnih izraza. U tome nam je prvenstveno pomogao uvid u antičku podjelu govornih figura i tropa koji su i dan-danas važni prilikom uporabe raznih diskursnih strategija, poput primjerice legitimizacije i delegitimizacije. Među njima smo prvo izdvojili eufemizam, ironiju, sarkazam, metaforu i metonimiju, da bismo kasnije eufemizam zamijenili značenjski suprotnim pojmom etiketiranja koji, po našem sudu, predstavlja jedan od učestalih oblika omalovažavanja i vrijeđanja protivnika u političkome diskursu, posebice tijekom predizbornih kampanja.

Dakle, među vrstama neprimjerenih izraza, osim navedenih tabuiziranih, vulgarnih i pogrđnih riječi, ubrajamo etiketiranje, ironiju i sarkazam te negativnu metaforu i metonimiju kao određene oblike jezične komunikacije koji se javljaju u različitim kontekstima, ali im je zajedničko da će izazvati negativne reakcije javnosti.

Kako bismo mogli provesti analizu navedenih oblika u odabranom korpusu, potrebno je prethodno predstaviti značajke i pristupe istraživanju političkoga diskursa, o čemu će biti govora u 3. poglavlju rada.

3. POLITIČKI DISKURS - TEMELJNE ZNAČAJKE I PRISTUPI NJEVOU ISTRAŽIVANJU

Tradicija interesa za politički diskurs postoji još od doba Aristotela³⁰ kada je ustanovljena premisa da je političko ponašanje usko povezano s uporabom jezika. Starogrčki filozofi, retoričari i njihovi nasljednici u srodnim disciplinama bili su svjesni jezičnih umijeća koje govornici rabe kako bi uvjerali slušatelje u „istinitost svojih iskaza i opravdanost svojih radnji“³¹. (Pupovac 1990:130)

No, detaljno i opširno opisivanje političkoga diskursa od Aristotela do danas ne predstavlja središnju temu rada te ćemo pokušati ponuditi prikaz istraživanja kojima je moguće oformiti teorijski okvir za ovo istraživanje.

Prvo važno pitanje koje se pritom postavlja jest što podrazumijevamo pod pojmom **političkoga diskursa**. Sukladno ranije uspostavljenim podjelama javnih i privatnih oblika komunikacije, ova vrsta diskursa vezuje se primarno uz društveno-politička pitanja iz sfere javnoga života. Enciklopedijskom³² definicijom političkoga diskursa nudi se širi opseg koji uključuje „sve vrste javnoga, institucionalnoga i privatnoga govora o političkim temama, kao i sve vrste tekstova, leksičkih, stilskih i jezičnih sredstava koji nastaju u kontekstu političkih tema“.

Među suvremenim analitičarima političkih tema prevladava stav da politički diskurs istovremeno predstavlja sredstvo artikuliranja političke misli i predmet proučavanja, odnosno analize (Wilson 2003; Zienkowski 2018). Navedena određenja lako bi nas mogla usmjeriti prema zaključku kako je sav diskurs politički te da su sve diskursne analize vrsta političkog diskursa. Kako bismo izbjegli opasnost od pretjeranog uopćavanja ovoga pojma, nastojat ćemo ograničiti raspravu na dio promišljanja o političkome diskursu koji bi nam mogao poslužiti za rasvjetljavanje uzroka, odnosa i utjecaja vezanih uz pojavu neprimjerenih izraza u njemu.

Stoga ćemo analizu započeti s općim odrednicama političkoga diskursa u dijelu javne komunikacije i institucionalnih okvira da bismo dalje mogli istražiti dodirne točke između javnoga i privatnoga govora, koje nose obilježja *politike* i *političkoga*.

³⁰ Prema antičkoj podjeli domena javne komunikacije, politički diskurs pripada retoričkoj domeni, zajedno s upravnim i pravnim diskursom kojima se kasnije pridružuje medijski diskurs kao posrednik u ostvarivanju njihovih temeljnih funkcija u društvu (usp. Škiljan 2000:95).

³¹ Pupovac (1990:130-131) to naziva učinkom manipulacije u političkoj komunikaciji, kojim se kod slušatelja postiže uvjerljivost i prihvatljivost tvrdnji koje same po sebi nisu evidentne.

³² Izvor: Međunarodna enciklopedija jezika i društvene interakcije (ur. Tracy, Ilie i Sandel 2015:1253).

3.1. Politički diskurs u prostoru javne i privatne komunikacije

U potpoglavlju o nastanku i razvoju teorije pristojnosti, kao početne i relevantne reference odabrali smo dvojicu znanstvenika s anglofonog područja, a u ovom potpoglavlju odlučili smo se za dvoje hrvatskih jezikoslovaca³³ čije rasprave o javnom jeziku, odnosno jeziku političke komunikacije držimo vrijednim za razmatranje daljnjih pristupa temama političkoga diskursa.

Za početak ćemo izdvojiti definiciju Milorada Pupovca (1990:107) o javnosti koja čini „međuprostor između pojedinaca i društvenih grupa, interakcija kojih čini društvo, i organizacija tog društva u obliku države“.

Međutim, kako smatra Pupovac (1990), javnost ne pripada ni državi, ni društvu, nego predstavlja prostor sučeljavanja države i društva u kojem se odvija određena društvena interakcija. Pretpostavljamo stoga da navedena interakcija može biti i oblik političke komunikacije, a tako je definira i Pupovac (1990:27-28) ističući da je moguća jedino uz raspoloživo jezično znanje unutar područja političkog djelovanja između dvoje ili više sudionika te da joj je krajnja svrha sporazumijevanje o političkom djelovanju članova komunikacijske zajednice.

Kako bi članovi zajednice postigli sporazum, važno je postojanje tri preduvjeta: jezika (sociolekt)³⁴, komunikacijske otvorenosti i regulatornih mehanizama komunikacije. Jezik politike ujedno treba biti „prepoznatljiv, razumljiv i prihvatljiv svim sudionicima političke komunikacije, i to ne samo zbog njih samih već zbog funkcioniranja zajednice kao cjeline“. (Pupovac 1990:29)

Ako usporedimo navedena određenja političke komunikacije s prethodno ustanovljenim postavkama društvene interakcije utemeljene na normama pristojnosti i uljudnosti, vidjet ćemo da sadrže podjednake elemente u smislu postojanja jasnog sustava pravila i zajedničkog dogovora članova određene zajednice koji teže nekom komunikacijskom cilju.

³³ Na odluku nas je posebice potaknuo prijedlog Škiljana (2000:3,15-16) o uspostavljanju nove lingvističke discipline pod nazivom *lingvistika javne komunikacije* kojoj bi jezik bio jedini objekt izučavanja i koja bi u sebi objedinjavala različite dimenzije jezika.

³⁴ „Sociolekt je oblik jezika kojim govori neka društvena skupina“. (Izvor: Hrvatski jezični portal, https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d11hWRE%3D&keyword=sociolekt). Prema Pupovcu (1990), jezik političke komunikacije je sociolekt jer se njime prenose sadržaji specifični za područje političkog djelovanja. Ovdje je važno naglasiti da njime ne komuniciraju samo političari, već i ostali sudionici u prostoru javnosti.

U tom slučaju, mogli bismo zaključiti da i politička komunikacija mora slijediti temeljna pravila pristojnosti da bi se putem nje mogli ostvariti zajednički ciljevi njezinih sudionika pa se postavlja pitanje o uspješnosti izvođenja kada dolazi do kršenja navedenih pravila. Tom ćemo se problemu vratiti nešto kasnije kada budemo razmatrali pojavu neprimjerenih izraza u političkom diskursu.

Dubravko Škiljan (2000:13) također definira javnost kao „komunikacijsku sferu u kojoj se pripadnici nekog društva bave pitanjima od zajedničkog interesa i u kojoj oblikuju svoje zajedničke stavove i htijenja“ i pritom je razlikuje od sfere privatnosti u kojoj „sudionici zajednice zadovoljavaju svoje vlastite životne potrebe i interese“. No, iako se statusi i uloge sudionika javne komunikacije posebno izdvajaju i potvrđuju kao javni, privatna komunikacija prema mišljenju Škiljana (2000), u nekim segmentima posjeduje značajke javnoga te je neophodna za održavanje društvenih odnosa i za uspostavljanje statusa i uloga u području javnosti.

Poput Pupovca (1990), Škiljan (2000) drži da politički diskurs posjeduje obilježja profesionalno određenoga sociolekta te da nije namijenjen samo prenošenju političkih poruka, nego i iskazivanju pripadnosti 'političkim' skupinama, kao i njihovu raspoznavanju u odnosu prema ostalim društvenim skupinama.

Kada razmišljamo o odnosima koji postoje između navedenih skupina, nedvojbeno dolazimo do pojma bez kojeg ne bismo mogli započeti analizu političkoga diskursa, a to je pojam **moći**³⁵. Stoga ćemo ovdje spomenuti gledište Chiltona (2004) po kojem je politika borba za moć, odnosno borba između pojedinaca ili skupina koji žele ostvariti i zadržati moć i onih koji im se odupiru. Borba za moć odvija se na dvjema razinama: na prvoj, mikrorazini, sukobi se javljaju zbog različitih interesa i težnji za prevlašću između pojedinaca i društvenih skupina, dok se na makrorazini ovi sukobi nastoje razriješiti, pri čemu glavnu ulogu imaju političke institucije.

Možemo se složiti s navedenom definicijom politike kao prostora stalne borbe za moć i prevlast, no budući da se, kako smo ranije istaknuli, u radu pretežno bavimo istraživanjima političkoga diskursa krajem dvadesetoga i početkom ovog stoljeća, potrebno je navesti kako određenje osnovnih značajki sukoba među društvenim i političkim skupinama nije bilo uvijek jednako u svim povijesnim razdobljima.

³⁵ S obzirom na to da se uz pojam moći u diskursu najčešće vezuje i pitanje ideologije/a, navedenim temama ćemo se pobliže baviti u zasebnom potpoglavlju.

Podrobnije objašnjenje nalazimo kod Škiljana (2000:108-109) koji zamjećuje da su u postindustrijskim društvima klasne suprotnosti „slabije artikulirane i makar djelomično zamijenjene sukobljavanjem interesa različitih društvenih skupina.“

Škiljan (2000) ujedno upozorava da i u tim društvima postoje razlike među skupinama, koje se zasnivaju na distribuciji društvene i ekonomske moći, što znači da privilegirane skupine imaju veću mogućnost sudjelovanja u javnoj komunikaciji.

S druge strane, prema mišljenju Škiljana (2000) u prostor javne komunikacije sve više ulaze obilježja privatnih idioma čime se povećava stupanj demokratizacije³⁶ javnosti.

Postupno dolazi do slabljenja formalnih jezičnih granica između javne i privatne komunikacije te se pojedina područja javnosti (sredstva masovne komunikacije³⁷) otvaraju prema jezičnim elementima koji su prethodno bili svojstveni samo privatnim oblicima komunikacije.

Ovdje bismo željeli ukazati na dva osnovna problema, ali i moguća uzroka širenju navedenih privatnih idioma u javnom diskursu. Prvi problem Škiljan (2000:35) pronalazi u 'miješanju' javnih i privatnih kanala i poruka, jer se istim kanalima prenose poruke koje u potpunosti pripadaju sferi privatnosti, kao i one iz domene javnosti, te je svakome omogućeno da se iz područja privatnosti uključi u izravno komuniciranje s pošiljateljima javnih poruka.

Drugi problem odnosi se na komunikaciju u prostoru *novih medija*³⁸ gdje sudionici poruke najčešće izmjenjuju pisanim putem „skriveni iza anonimnosti virtualnog prostora i nedefinirani svojim javnim ulogama i statusima, diskurs javne komunikacije nerijetko zamjenjuju idiomom svojeg privatnog saobraćanja, a u pisanu formu unose oblike inače karakteristične za usmenu izmjenu poruka“ (Škiljan 2000:85).

³⁶ Na razvoj demokratizacije uvelike je utjecala promjena načina prijenosa poruka komunikacijskim kanalima zbog širenja računalne umreženosti (usp. Škiljan 2000:34-35).

³⁷ Pod masovnim komuniciranjem podrazumijevamo komunikacijski proces u kojem se poruke preko tehničkih prijenosnika ili masovnih komunikacijskih sredstava (tiska, radija, televizije, filma, ploča i CD-a, a u najnovije doba interneta i DVD-a) prenose neodređenom broju primatelja. Valja naglasiti kako je klasično poimanje masovnoga komuniciranja razvojem interneta postalo problematično budući da se u svjetskoj međumreži isprepliću javno i privatno, kao i jednosmjerno i uzajamno komuniciranje mnoštva pošiljatelja i primatelja koji mogu mijenjati svoj virtualni identitet, od stvarnoga preko izmišljenoga do potpune anonimnosti. (Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/komunikacija>, pristup 27. prosinca 2021.).

³⁸ Za razliku od klasičnih ili tradicionalnih medija (novine, radio, televizija), novi mediji uključuju internet, elektroničke publikacije - portale, podcaste i društvene mreže (*Facebook, Instagram, Twitter* itd.) te tzv. OTT (*over-the-top*) i kolaborativne kanale komunikacije preko kojih se prenosi sve više video sadržaja (*WhatsApp, Viber, Slack* i sl.). (Izvor: *Vrste medija i kako im pristupiti*, <https://equestris.hr>, pristup 27. prosinca 2021.).

Imajući u vidu novonastale promjene u komunikacijskim kanalima i procesima, mogli bismo zaključiti kako i politički diskurs današnjice počinje obuhvaćati sve više sudionika te da nije više rezerviran isključivo za političare kao javne osobe, kao ni da se odvija isključivo u prostoru javne komunikacije. Tome u prilog ide i tvrdnja van Dijka (2006) da političari nisu jedini sudionici u političkoj sferi, već je u nju uključeno i šire građanstvo, odnosno pojedinci i skupine. Politički diskurs, prema van Dijku (2006), uključuje tekstove i govore profesionalnih političara ili političkih institucija (predsjednika, premijera i ostalih članova vlada i političkih stranaka) na lokalnoj, nacionalnoj i međudržavnoj razini, rasprave u parlamentarnim tijelima, donošenje zakona, političku propagandu, oglašavanje, intervju, TV emisije, vijesti, kao i sve vrste tekstova o političkim temama bez obzira sastavljaju li ih stručnjaci ili građani koji se ne bave profesionalno politikom. Kontekst u političkom diskursu predstavljaju različita političko-komunikacijska događanja i susreti koji su određeni vremenom, mjestom, okolnostima, prilikama, namjerama, funkcijama, ciljevima te zakonskim i političkim posljedicama.

Usmjerit ćemo se prema određenju političkoga diskursa u odnosu na funkcije pošiljatelja, kanala³⁹ i primatelja poruka kako ne bismo stvarali dodatnu zbrku u određivanju političkoga diskursa prema tome kada ulazi u prostor javne, a kada u prostor privatne komunikacije, upravo zbog ispreplitanja navedenih vrsta komunikacije u području novih medija.

Za potrebe rada politički diskurs ćemo definirati kao proces političke komunikacije koji uključuje troje osnovnih sudionika: političare, koji šalju političku poruku bilo u govornom ili tekstnom obliku, medije, koji ovisno o vrsti kojoj pripadaju, prenose navedenu poruku u određenom obliku, i građane koji tu poruku primaju te, ovisno o nizu čimbenika, različito reagiraju na nju.

Kao što smo naveli u uvodnom dijelu, cilj je političara tijekom tog procesa uvjeriti građane u ispravnost vlastitih političkih poteza i odluka, pri čemu se služe raznim diskursnim strategijama. Chilton (2004:201-205) navedene strategije uvrštava među dvanaest obilježja političkoga diskursa, a mi ćemo ovdje iznijeti pet strategija koje će nam biti važne pri kasnijoj analizi neprimjerenih izraza:

³⁹ Kanal je, u stvari, medij. (usp. Škiljan 2000:79).

1. Politički diskurs može biti usmjeren prema određenom dijelu javnosti što implicira i specifičnu uporabu jezika, od uporabe različitih naglasaka do uključivanja određenih leksičkih oblika⁴⁰.
2. Politički diskurs često uključuje razne oblike interakcije kao što su razgovori, pregovori, rasprave i replike pa čak i upadice ili nepoželjni komentari koji se nerijetko javljaju prilikom parlamentarnih rasprava.
3. Modalna svojstva jezika služe kao 'pojačivači' prilikom legitimizacije različitih izjava u političkom diskursu. U engleskome jeziku, to su primjerice glagoli *can*, *must*, *could*, *should* itd. koje političari rabe ne bi li kod biračkog tijela pojačali osjećaje snage, zajedništva, povjerenja, kao i vjerodostojnost svojih izjava. U hrvatskome jeziku bilježimo uporabu pojačajnih pridjeva kao što su *čisti*, *goli*, *puki*, *obični*, *pravi*, *krajnji*, *potpuni* i *apsolutni* kojima se žele naglasiti negativne značajke suparnika, kao i negodovanje, neprihvatanje, podcjenjivanje i slično.
4. Kako bi legitimizirali vlastite političke programe, a istodobno delegitimizirali suparničke, političari i političke stranke služe se binarnim opozicijama⁴¹. U političkome diskursu zamjetna je uporaba dvojčane oprjeke *mi/oni*, kojom se ističe postojanje pojma moći i dominacije te se uspostavljaju i održavaju odnosi uključenosti i isključenosti⁴².
5. Metafore su sveprisutne u političkom diskursu. Jedna od aktualnih metafora odnosi se primjerice na migracije s Bliskog istoka u zemlje zapadne Europe pa se tako za imigrante običava reći da „dolaze u valovima“. O ulozi metafora i metonimija u političkom diskursu te posebice njihovim negativnim aspektima detaljnije će se raspraviti u potpoglavlju 3.5.3.

⁴⁰ Ruth Wodak (2001:64) političare uspoređuje sa seizmografima, jer kao što potonji bilježe pomake tla tijekom potresa, tako i političari registriraju promjene interesa različitih društvenih skupina pa sukladno tome prilagođavaju diskurs koji će usmjeravati tim dijelovima javnosti.

⁴¹ Binarna opozicija ili dvojčana oprjeka sastoji se od dva pojma suprotnoga značenja. Dvojčane oprjeke posebno su važne u strukturalističkoj antropologiji i radu Claudea Lévi-Straussa (1963) koji ih je rabio kao analitičko sredstvo za tumačenje mitova i drugih kulturnih obilježja. Tako primjerice oprjeka iz svakodnevnoga iskustva (*sirovo/kuhano*, *jestivo/nejestivo* i sl.) upućuju na dublje kulturne podjele i kategorizacije (Izvor: Hrvatsko strukovno nazivlje, <http://struna.ihjj.hr/naziv/binarna-opozicija/24547/>, pristup 28. prosinca 2021.).

⁴² Anna Ewa Wiczeorek (2013) smatra da odnosi uključenosti i isključenosti grade umne modele zajedničkoga jezika te da se njima prikazuju uvjerenja, informacije, vrijednosti i pretpostavke koje ljudi dijele jedni o drugima.

Cilj prikaza prethodnoga dijela ovoga rada je, na određeni način, suziti mnogobrojne odrednice političkoga diskursa na one elemente koji su prvenstveno vezani uz pragmatičnu stranu jezika, odnosno *ilokucijsku svrhu* i *snagu*⁴³ strategija u političkome diskursu. Drugim riječima, nastojali smo odrediti osnovne odnose između pošiljatelja i primatelja političkih poruka i predstaviti neke od mogućih modaliteta u komunikaciji, koji upućuju na namjere i želje političara kao govornika/pošiljatelja, među kojima se prvenstveno ističe želja za ostvarivanjem i zadržavanjem položaja moći.

O oblicima iskazivanja političke moći, uporabi ideologija u svrhu postizanja političkih ciljeva i ulozi institucija u interakcijskim procesima među sudionicima političkoga diskursa, raspravljat ćemo u sljedećem potpoglavlju.

3.2. O političkome diskursu kroz pojmove moći i ideologije

Opća je predodžba da je politička komunikacija vezana uz uporabu moći da se donose odluke, kontroliraju sredstva te da se kontrolira ljudsko ponašanje.

Pupovac (1990) preciznije određuje moć kao regulatorni mehanizam političke komunikacije, koji djeluje tako da mnoštvo političkih volja svodi na jednu te druge volje podčinjava jednoj, najmoćnijoj volji. Stoga, kao jednu od osnovnih značajki moći u ovom obliku komunikacije, možemo zamijetiti asimetričnost u odnosima između onih koji tu moć posjeduju i onih koji je u tom trenutku nemaju.

Budući da je razumijevanje odnosa i interakcija među sudionicima političkoga diskursa, kako smo ga prethodno odredili, relevantno za razradu teme rada, u ovom ćemo potpoglavlju razmotriti načine iskazivanja moći u političkome diskursu koji oblikuju i ustrojavaju navedene odnose, a pri čemu važnu ulogu imaju društvene i političke institucije.

Polazeći od političara, koje smo naveli kao prve sudionike političkoga diskursa, pretpostavit ćemo da njihova moć proizlazi iz položaja vlasti na kojem se nalaze te je ujedno povezana s institucijama koje predstavljaju.

⁴³ Termine *lokucije*, *ilokucije* i *perlokucije* preuzimamo iz Austina (1980), koji ih je definirao prema namjeri govornika te je smatrao da je po načinu izvedbe lokucijskih i ilokucijskih činova i perlokucijskih učinaka moguće pratiti kreiranje strategija u uporabi jezika.

Nešto kasnije, Searle (2005) radi razliku između ilokucijske svrhe i snage na način da ilokucijska svrha označava namjeru govornika, odnosno ono što govornik želi postići govornim činom, dok ilokucijska snaga predstavlja odabir jezičnih sredstava koji će namjeri govornika dati snagu iskaza, a sugovornik će to prepoznati kao npr. molbu, naredbu, zapovijed i slično.

Burns i Carson⁴⁴ (2005) proučavali su funkcioniranje institucija u odnosu na promjene u političkom diskursu u uvjetima krize i kriznim stanjima.

Institucija je, prema viđenju Burnsa i Carsona (2005), složena od odnosa, uloga i normi koji sačinjavaju i reguliraju stalne interakcijske procese među sudionicima u društveno definiranim područjima ili okružjima.

Svaka institucija kao pravilo postavlja sustavnu i smislenu osnovu kako bi se sudionici mogli međusobno usmjeravati, organizirati i regulirati svoje interakcije, uokviriti, tumačiti i analizirati svoje izvedbe te proizvoditi komentare i diskurse.

Sukladno tome, institucija definira i stvara određeni društveni poredak. Putem sustava autoriteta i moći osigurava se normativna osnova za primjereno ponašanje sudionika u tom okružju, kao i načine njihove interakcije. Sudionici moraju biti u stanju tumačiti i razumjeti sustav pravila koji pruža osnovne vrijednosti, norme i uvjerenja na koja se odnose normativni diskursi.

Međutim, u uvjetima kriznih stanja i situacija, dolazi do promjena i pretvorbi institucionalnog poretka, pri čemu prema mišljenju Burnsa i Carsona (2005), ključnu ulogu imaju moć, znanje, interesi i vrijednosti. Politička elita posjeduje moć, odnosno materijalna i zakonska sredstva koja joj omogućuju da zadrži ili mijenja institucionalni poredak. No, i ostale društvene skupine i politički pokreti također mogu prikupiti dovoljno sredstava i doći u položaj pomoću kojeg mogu *prisilnim* ili *mirnim putem*⁴⁵ uvjetovati institucionalne promjene.

Burns i Carson (2005) drže da interakcija među vladajućim i 'pobunjenim' skupinama unosi potrebnu dinamiku u institucije pa tako npr. predizborne kampanje predstavljaju idealno okružje za preispitivanje već utvrđenih institucionalnih odrednica. Nadovezujući se na tvrdnje Burnsa i Carsona (2005) istaknuli bismo, kao i u uvodnome dijelu, da su predizborne kampanje pogodno područje za istraživanje različitih strategija političara kada se među njima javljaju

⁴⁴ Razlozi zbog kojih smo se odlučili za prikaz autora Toma R. Burnsa i Marcusa Carsona (2005) odnose se prvenstveno na činjenicu da se u njihovom **interdisciplinarnom** pristupu KAD-u, institucionalna teorija integrira s kognitivnom znanostima i analizom diskursa. Pod **interdisciplinarnošću** podrazumijevamo znanstveni pristup, u kojem za razliku od prethodno navedenog višedisciplinarnog pristupa, dolazi do integracije različitih znanstvenih disciplina na teorijskoj i metodološkoj razini istraživanja kako bi se postiglo sveobuhvatnije razumijevanje određenog problema (usp. National Academies 2005:29). Drugi razlog je vezan uz suvremeno okružje djelovanja institucija, a koje je u proteklih dvadesetak godina bilo stjecištem raznih vrsta kriznih stanja od ekonomskih, političkih, društvenih pa sve do aktualnih zdravstvenih i klimatoloških.

⁴⁵ Pretpostavka je da se prisilni načini društvenih i institucionalnih promjena odnose primjerice na revolucije i ratove, a mirni načini na postupke izbora vlasti u demokratskim društvima. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje može li i u razvijenim demokratskim društvima s jasno ustanovljenim institucionalnim pravilima, u situacijama velikih kriza doći do prisilnih promjena institucionalnog poretka.

sukobi zbog želje ili za ostankom na položaju moći ili za promjenom, odnosno stjecanjem moći i političke prevlasti.

U uvjetima velikih kriza, Burns i Carson (2005:299) značajne institucionalne promjene, kao i promjene u društvenom poretku nazivaju „promjenama paradigme“ (*paradigm shift*) te kao primjer navode prijelaze iz komunističkih društava u demokratska.

Promjena paradigme, u tom se slučaju, ogleda u uvođenju pravila tržišne privrede, vladavine ljudskih prava i višestranačkog sustava⁴⁶. Ono što bismo ovdje željeli naglasiti jest da je i 'nova' paradigma u demokratskom društvu također izložena izazovima opstanka, što je posebice vidljivo prilikom uporabe strategija legitimizacije i delegitimizacije u diskursu političkih kampanja, odnosno prilikom ideološke borbe između vlasti i oporbe u najširem smislu te riječi.

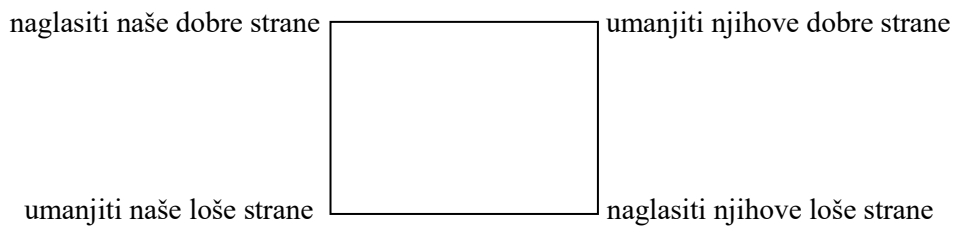
Problemom ideologije/a, kao i strategijama legitimizacije i delegitimizacije u političkom diskursu, sustavno se bavio Teun van Dijk (2005) koji je ustanovio da je malo područja u društvenim znanostima tako blisko povezano kao što su povezana istraživanja politike, ideologije i diskursa. Van Dijk (2005) naime smatra kako su ideologije vezane uz načine uporabe jezika. Ne postoje pojedinačne ili osobne ideologije, postoje samo pojedinačne ili osobne uporabe ideologija. Ideologije mogu biti pozitivne ili negativne, ovisno o perspektivi, vrijednostima ili pripadanju određenim skupinama.

Prema van Dijk (2005) politički je proces, u stvari, ideološki proces i politička spoznaja najčešće se može poistovjetiti s ideologijom. Organizacija političkoga djelokruga, i sukladno tome političara i političkih skupina, uglavnom se temelji na ideološkim različitostima, sličnostima i povezanostima. Ideologija prožima parlamentarne rasprave, političke kampanje i izbore, politički marketing i mnoštvo ostalih političkih fenomena.

U tom smislu, nečiji politički identitet, usmjerenja i povezanosti s drugim skupinama ne određuje primjerice članstvo u političkoj stranci, već osobna uporaba neke od ideologija.

Van Dijk (2005:734) u istraživanju ideološkog diskursa rabi tzv. „ideološki kvadrat“ koji se može prikazati sljedećom shemom.

⁴⁶ O utjecajima promjena koje nastaju prilikom društvenog prijelaza u višestranački sustav bit će više riječi u potpoglavlju o diskursu političkih kampanja u Republici Hrvatskoj.

Shema 2: Ideološki kvadrat (prema van Dijku 2005:734)

Sukladno gornjoj shemi, strategija legitimizacije političara i političkih skupina uključuje naglašavanje njihovih dobrih i umanjivanje njihovih loših strana, dok delegitimizacija predstavlja umanjivanje dobrih i naglašavanje loših strana političkih protivnika.

Drugi važan istraživački okvir, koji ćemo rabiti u analitičkom dijelu rada, razvija Theo van Leeuwen (2008:105) prilikom proučavanja i klasificiranja strategija autorizacije pa legitimizaciju opisuje kao potvrđivanje ili autorizaciju putem referiranja na autoritet tradicije, običaja, zakona ili osoba koje zastupaju autoritet institucija. Autorizacija se veže uz govor institucija ili pojedinaca koji istupaju kao predstavnici institucija, s položaja moći.

Ovdje je potrebno reći da se autorizacija mora stalno i iznova potvrđivati, posebice kad se radi o skupini koja je na vlasti. Legitimizacija često nije pojedinačan čin i istup te se može ostvarivati kroz niz međusobno povezanih jezičnih praksi.

Istraživačke obrasce van Dijka (2005) i van Leeuwena (2008) u tom smislu smatramo korisnima za širenje metodološkog okvira KAD-a te ćemo ih uključiti u analizu neprimjerenih izraza u predizbornim kampanjama.

Prethodno smo ustanovili da krizna razdoblja svakoga društva predstavljaju različite izazove za vladajuće skupine, a prema mišljenju van Dijka (2006), legitimizacija tada postaje nužna kao strategija kriznog upravljanja, kako bi se konsolidirala vlast, kako bi se politička elita i institucije koje predstavljaju, 'samopotvrdile' te kako bi se potencijalni izazivači delegitimizirali. Van Dijk (2006:340) ovu pojavu naziva „interaktivnom dimenzijom legitimizacije“. Naime, bilo da se radi o upućivanju izazova legitimnosti vladajućoj skupini ili o delegitimizaciji manjinskih skupina od vladajuće, takve diskursne prakse uglavnom imaju za posljedicu oštar odgovor suprotne strane.

Razmotrimo li najčešće primjere na jezičnoj razini navedenih strategija, možemo primijetiti da se govori političara u predizbornim kampanjama u pravilu usredotočuju oko zamjenica *mi* i *oni*, odnosno *naši* i *njihovi*, oko toga „što smo **mi** dobro napravili, a **oni** nisu“. Tome se pridružuju i razne negativne teme kao što su nezaposlenost, korupcija, kršenje ljudskih prava i slično.

Radeći pregled istraživanja u području analiza političkoga diskursa, Monika Kopytowska (2012:8) zaključuje da se najvažnija uloga ideološke podjele na *dobre* i *loše* nalazi u izgradnji političkih identiteta koji su međusobno uvijek suprotstavljeni i fluidni.

Prema mišljenju Kopytowske (2012), zahvaljujući širenju javne sfere, politički diskurs sve više ovisi o utjecaju masovnih medija te se neprestano oblikuje u interakciji s njima.

U prethodnome potpoglavlju, medije smo prikazali kao sudionike političkoga diskursa koji prenose poruke političara široj javnosti, odnosno građanima. Dodatno smo naveli kako se klasična predodžba o masovnim medijima postupno mijenja razvojem novih medija, što posljedično dovodi do djelomičnog ili gotovo potpunog brisanja granice između javnoga i privatnoga komuniciranja. Na koji način navedene promjene utječu na formiranje političkoga diskursa počevši od tradicionalne uloge masovnih medija prema njihovim novim digitalnim i međumrežnim oblicima, potrudit ćemo se objasniti u potpoglavlju koje slijedi.

3.3. Mediji u političkome diskursu

Jezik medija oduvijek je privlačio pažnju analitičara diskursa, u današnje doba još i više zbog lake dostupnosti istraživačkog materijala u međumrežnom prostoru.

Razlog tomu može se pronaći u prepoznavanju važnosti medijskih institucija i njihovog diskursa u oblikovanju kulture, politike i društvenoga života.

Prikaz istraživanja o ulozi medija u političkome diskursu stoga započinjemo referiranjem na Normana Fairclougha⁴⁷ (1989) koji smatra da su masovni mediji poput televizije, radija, filma i novina zanimljivi za proučavanje jer su odnosi moći među sudionicima političkoga diskursa često nejasni. Naime, prema njegovu mišljenju (Fairclough 1989:49-54), mediji su usmjereni prema „idealnom“ slušatelju ili čitatelju, a moć je „skrivena“ te se postavlja pitanje je li ta skrivena moć medija ujedno i manipulativna.

⁴⁷ O značaju Fairclougha (1989-1995) za razvoj kritičke analize diskursa, reći ćemo više u sljedećem potpoglavlju, a u ovom dijelu želimo dati neka od njegovih osnovnih zapažanja u sklopu ispitivanja jezika masovnih medija kao mjesta borbe za prevlast i ostvarivanja moći.

Ono što otežava davanje jednostavnog odgovora na to pitanje jest činjenica da se medijske institucije nerijetko predstavljaju neutralnima na način da pružaju otvoren prostor za javni diskurs te da nepristrano odražavaju stanje stvari.

Fairclough (1989) pak drži da su mediji rijetko kad nepristrani, što se može dokazati nizom primjera jezične manipulacije, kao što su npr. modificirani oblici tiskovnih konferencija i izjava za tisak, reklamni tekstovi u obliku političkih slogana, uporaba lako pamtljivih fraza, aluzija, konotacija i sl., a koji imaju za cilj privući i pridobiti potencijalno biračko tijelo.

Ispitujući odnose jezika i moći u medijima, Fairclough (1995) pronalazi vezu između načina na koji se političke promjene prikazuju u medijima i ideoloških promjena koje utječu na oblikovanje društvenih identiteta, odnosa i spoznaja.

Fairclough (1995:167-168) uočava da građani prate nadmetanje političara kao vrstu zabavnoga spektakla i ujedno sudjeluju u programu „konvencionalizacije političkoga diskursa“ kao politički subjekti. Politički diskurs prolazi kroz *medijatizaciju*⁴⁸, proces u kojem se politička događanja na određenom mjestu prenose putem medija koji pak generiraju svoja vlastita politička događanja u vidu intervjua, sučeljavanja ili raznih političkih emisija.

S obzirom na to da će se u radu analizirati izrazi za koje smo u prethodnom poglavlju ustanovili da se uobičajeno rabe u privatnom govoru, nastojat ćemo u ovom potpoglavlju ukazati na teorijsku poveznicu koja bi mogla ponuditi obrazloženje naše teze o postupnom povećanju broja neprimjerenih izraza u javnom te posebice političkom diskursu.

Prvo objašnjenje pronalazimo kod Fairclougha (1995a:179) koji preuzima Habermasov⁴⁹ koncept *strukturalne preobrazbe javne sfere*, kada opisuje restrukturiranje odnosa između tradicionalne sfere politike i medija, koji se sve više percipiraju kao područja zabavnog života.

⁴⁸ Zrinjka Peruško (2019:165) opisuje medijatizaciju kao „posljedicu interakcije medija i njihove društvene okoline“, no jednako tako tvrdi da je medijatizaciju nemoguće jednoznačno definirati i operacionalizirati kako bi bila prikladna za svaku društvenu razinu i svako mjesto na kojem se odvija. Stoga, ako promatramo medijatizaciju u kontekstu politike, Peruško (2019:175) smatra da se „uokvirivanje događaja i aktera više ne vodi logikom politike, nego komercijalnom logikom medijskih industrija“. Dakle, mogli bismo zaključiti da mediji ne slijede volju političkih elita, već sukladno vlastitim ideološkim i marketinškim obrascima, odlučuju koji će politički akteri i događaji dobiti pristup javnosti.

⁴⁹ Jürgen Habermas poznati je njemački filozof i sociolog te vodeći predstavnik Frankfurtske škole, koji u djelu *The Theory of Communicative Action* (1984) ističe kako je javna sfera doživjela velike promjene razvojem masovnih medija.

Javna sfera, uključujući važne elemente u političkom procesu kao što su konferencije, izbori i parlamentarne rasprave, postaje sve otvorenija prema medijskom izvješćivanju. Razlika između javne prirode medijske produkcije i medijskih izvora te privatne prirode medijskoga prijama premošćuje se prilagodbom javnih praksi i diskursa publici. Kako bi opisao način navedene prilagodbe, on rabi termin „konverzacionalizacija“⁵⁰ te smatra da joj pogoduju razni kulturološki uvjeti. (Fairclough 1995b:140)

Drugim riječima, građani od medija očekuju opušten i zabavan sadržaj pa se mediji počinju odnositi prema građanima kao prema potrošačima⁵¹, dok u drugi plan ponešto pada jednakopravno sudjelovanje građana u političkome životu. Naime, Fairclough (1995) polazi od pretpostavke da će tradicionalniji oblici političke izvedbe kod građana - promatrača izazvati negodovanje, dok će brbljav i zabavan politički diskurs postati poželjan prilikom javnog prikazivanja političkih događanja. Jednako tako, dolazi do promjena u do tada uobičajenim načinima prikaza političkih uvjerenja i spoznaja.

U smislu političkih odnosa, političari i građani ustanovljavaju se kao zajednički članovi privatne kulturne sfere čije su dominantne vrijednosti uobičajenost, neformalnost, autentičnost i iskrenost pa političari polako gube svoju tradicionalnu auru tajanstvenosti i autoriteta. Fairclough (1995) zaključuje da postoji razlika između aktualnosti političke prakse i njenog predstavljanja u medijima, s time da njeno predstavljanje u medijima omogućuje i ostvarenje političke prakse.

Drugo objašnjenje koje nalazimo kod većeg broja autora (Fairclough 1998; Chouliaraki, Fairclough 1999; Chilton, Schäffner 2002; Cotter 2003; Fetzer, Weizman 2006; Bull, Fetzer 2010) temelji se na premisi da politika nije samo prijenos političkih tekstova putem masovnih medija te da građani nisu samo pasivni primatelji političkih informacija, već su i aktivni sudionici komunikacijskog događanja.

⁵⁰ Ovdje bismo za eng. termin *conversationalisation* željeli ponuditi prijevodnu inačicu **podomaćivanje** jer vjerujemo da njome možemo obuhvatiti značenje postupka prilagodbe javnoga diskursa razgovornim oblicima komuniciranja.

⁵¹ Vrijedno je spomenuti da je na promišljanje Fairclougha (1995) o građanima kao potrošačima utjecao raniji rad Leecha (1966) kojim se istražuje reklamni diskurs u Velikoj Britaniji i koji se zasniva na premisi da je jezik oglašavanja uvelike pod utjecajem ispunjavanja potreba i zahtjeva građana. Posebno zanimljivom nalazimo tvrdnju Leecha (1966:140) da je uporaba metafora dragocjena prilikom oglašavanja jer se njome mogu ostvariti odgovarajuće asocijativne poveznice između emocija potrošača i proizvoda koji se oglašavaju. Smatramo da bi se slična uloga metafore mogla primijeniti i u predizbornim kampanjama, kada političari rabe metafore kako bi potaknuli željeni emocionalni odgovor građana.

Uloge sudionika političkoga diskursa pobliže prikazuju Anita Fetzer i Elda Weizman (2006), što držimo korisnim zbog opisa promjena koje nastaju postupnim jačanjem utjecaja novih medija i sukladno tome većim angažmanom građana u komentiranju političkih odluka.

Promjene su, prema mišljenju Fetzer i Weizman (2006), također vidljive u načinu na koji političari ispunjavaju svoju obavezu informiranja, uvjeravanja i mobiliziranja javnosti.

Fetzer i Weizman (2006) smatraju da političari imaju pravo ne sudjelovati u nekom od medijskih događanja (npr. tiskovnoj konferenciji), ali nemaju pravo ostati u potpunosti isključeni jer bi se to moglo iskoristiti protiv njih tako da ih se prikaže kao javne osobe koje ne ispunjavaju svoju obavezu informiranja javnosti i biračkoga tijela.

Pojam javnosti, u smislu primanja političke poruke, Fetzer i Weizman (2006:145) razrađuju tako da javnost dijele na članove raznih političkih stranaka, protivnike tih stranaka, politički neopterećenu publiku i slučajnu publiku. Svim je pripadnicima javnosti zajedničko da se suočavaju s konačnim rezultatom interakcije medija i politike koji mogu ili ne moraju prihvatiti. Javnost u tom slučaju ima poseban status koji joj daje pravo tumačenja odaslanih poruka političara te promatranja i procjenjivanja učinaka tih poruka, kao i strategija njihovih pošiljatelja.

Politički diskurs se kao skup raznih posredovanih političkih radnji, može promatrati i kao društvena interakcija čiji sudionici nemaju jednodimenzionalne identitete. Fetzer i Weizman (2006:148) naglašavaju da se društvene uloge sudionika grade u diskursu medija, bilo implicitno putem tekstnih strategija, bilo eksplicitno putem *metakomentara*⁵².

Dakle, politika nije samo pojam tradicionalno vezan uz stranačku politiku ili stranački program pa se može promatrati kao dinamičan komunikacijski proces. Ako pretpostavimo da politički diskurs nije autonoman, već interaktivan sustav povezan s jezičnim, društvenim, kulturnim i kognitivnim kontekstima, tumačenje političke poruke (što se posebice odnosi na njezinu primjerenost ili neprimjerenost) uvelike će ovisiti o načinima interakcije među njegovim sudionicima.

Fetzer i Weizman (2006) zaključuju kako u sferi političkoga diskursa publika nema izravan utjecaj na proces prenošenja značenja.

⁵² Pod nazivom *metakomentar* podrazumijevamo vrstu metateksta, odnosno tekst koji se odnosi na kakav drugi tekst o kojem govori, a da ga pritom nužno ne citira. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40394>, pristup 4. siječnja 2022.)

Građani kao primatelji poruke ne mogu izravno odgovoriti na politički tekst kao takav, ali mogu reagirati neizravno putem komentara na dijelove političkoga diskursa ili kroz razmjenu mišljenja s ostalim primateljima.

S daljnjim razvojem mrežnih tehnologija, omogućuje se detaljnije praćenje i analiziranje dinamike političkoga diskursa (usp. Coe, Kenski i Rains 2014; Berlin, Weizman i Fetzer 2015; Jamieson, Volinsky, Weitz i Kenski 2017). Pregledom ciljeva recentnih istraživanja, uočava se da su ona uglavnom usmjerena prema komunikaciji građana na društvenim mrežama i mrežnim portalima medijskih kuća, posebice prema njihovim komentarima na političke tekstove. Rezultati pokazuju da građani u mrežnom prostoru imaju potrebu reagirati na (negativne) izjave političara pa im nerijetko upućuju poruke u razgovornom stilu, pri čemu dolazi do izražaja uloga jezične kreativnosti u stvaranju raznih oblika neprimjerenih izraza.

Budući da će se dio analize u radu također baviti komentarima građana na izjave političara, izdvojiti ćemo par istraživanja koja su nam zanimljiva zbog donošenja zaključaka o navedenim vrstama pisanih angažmana građana, a kako bismo kasnije mogli dati odgovarajuće usporedbe s našim primjerima komentara.

Berlin, Weizman i Fetzer (2015) ispitivali su funkcioniranje komentara (*follow-ups*) na govore političara. Prema mišljenju navedenih autora, građani se češće uključuju u različite rasprave o političkim pitanjima na mrežnim portalima jer im virtualni prostor nudi anonimnost pa time i veću slobodu u primjerice kritiziranju rada političara. Novinski tekstovi koji se objavljuju u mrežnim izdanjima, a sadrže osvrt na govore i izjave političara, izazivaju mnoštvo reakcija te posljedično stvaranje novih tekstova u vidu komentara kojima se dodatno naglašavaju ili čak jezično preoblikuju odabrane izjave političara.

Nešto ranije provedena analiza Coea, Kenski i Raina (2014) bila je usmjerena isključivo na negativne komentare čitatelja i iako je to, po našem sudu, donekle ograničilo istraživanje na prikaz negativnih osobina političara, namjera autora bila je prvenstveno dokazati kako veće uključivanje građana u medijskom prostoru, makar i u negativnom smislu, potiče razvoj političkoga diskursa.

Nakon što smo u prethodna tri potpoglavlja izdvojili osnovne odrednice u razvoju suvremenoga političkog diskursa, koje su nam relevantne za temu rada, nadalje ćemo ponuditi pregled pristupa analizi političkoga diskursa od druge polovice dvadesetoga stoljeća do danas.

3.4. Suvremeni pristupi analizi političkoga diskursa

Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća dolazi do vala različitih istraživanja političkoga diskursa, prvenstveno među autorima anglofonoga područja, kao što su Norman Fairclough (mediji i politički diskurs), Ruth Wodak (diskursno-povijesni pristup), Teun van Dijk (manipulacija u političkom diskursu), Paul Chilton (kognitivni aspekti političkoga diskursa), John Wilson (pragmatički pristup političkom diskursu) te Gunther Kress i Theo van Leeuwen (političko-društvena semiotika).

Pregledom radova nastalih u proteklih pedeset godina, možemo posvjedočiti razvoju širokog spektra poddisciplina analize diskursa koje se bave političkim govorom i tekstom.

No, prije razmatranja osnovnih obilježja pristupa navedenoj vrsti analize, potrebno je razjasniti uporabu pojmova, počevši od same analize diskursa.

Iako se pojavila kao nova disciplina koja proučava tekst i diskurs ili jezičnu uporabu iz različitih perspektiva, van Dijk (1988) pobliže određuje **analizu diskursa**⁵³ kao teorijski i metodološki pristup jeziku i jezičnoj uporabi. Ovdje bismo također željeli naglasiti razliku između pojmova diskursa i teksta sukladno definiciji Fairclougha (1989:24) prema kojoj je „diskurs cjelokupni proces društvene interakcije, a tekst je samo dio tog procesa, odnosno njegov proizvod“.

Ta pojmovna razlika ujedno je i predmet poznate rasprave, uz pitanja o smislu i djelokrugu kritičke analize diskursa (KAD), između Fairclougha i Widdowsona, o čemu će biti više riječi u dijelu 3.4.1., posvećenom upravo KAD-u.

Analiza političkoga diskursa (u daljnjem tekstu: APD) nerijetko se poistovjećuje s **političkom lingvistikom**⁵⁴, koja u osnovi analizira razne dimenzije političkoga jezika, od govorene do tekstne razine.

⁵³ Pojam **diskursa** uvodi američki lingvist Zellig S. Harris (1952) kako bi označio vezani slijed rečenica ili izričaja, uključivo sve skupine rečenica koje nisu slučajne nakupine već rečenice što ih u slijedu izgovori ili napiše jedna ili više osoba, čime je obuhvaćen svaki stvarni jezični događaj (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15415>, pristup 5. siječnja 2022.). Četrdesetak godina kasnije, Henry G. Widdowson (1995) re-analizira Harrisove postavke i propituje granice diskursa, smatrajući da se ne bi trebao odnositi samo na nad-rečeničnu razinu, već bi trebao uključivati i manje samostalne, komunikacijske jedinice koje primjerice mogu sadržavati jedno slovo (poput oznake P za parkiralište), ali za govornike predstavljaju cjelovit jezični događaj vezan uz određeni kontekst.

⁵⁴ Wodak (2009) opisuje ustanovljivanje političke lingvistike kao pokušaj uklapanja znanstvenoga istraživanja s APD-om u akademsku disciplinu.

Burkhardt (1996:78) političku lingvistiku definira kao „poddisciplinu između lingvistike i političke znanosti koja se velikim dijelom još mora ustanoviti“.

APD s analizom diskursa dijeli istu interdisciplinarnu viziju, metodološka načela i sredstva za analizu, ali ih primjenjuje na jezik koji nastaje u političkim kontekstima. Opseg povezanosti jezika i politike te posljedično broj i raznovrsnost metoda, kako smatra Cap (2010), može se promatrati iz jezične, društvene, psihološke i ostalih perspektiva pa u jednu ruku predstavlja analitičku prednost, a u drugu težak izazov. Prednost jest šira metodološka i kritička slika o konceptualnim temeljima diskursa koji se istražuje. Potrebno je također naglasiti da ne postoji jedinstvena teorija ili metodologija koja bi odgovarala opsegu istraživanja unutar APD-a.

Vrlo dobar pregled APD istraživanja nalazimo kod Okulske i Capa (2010), koji između ostaloga, obuhvaća teme poput nasilja i rata, izgradnje društvenoga identiteta, migracija, rasizma i nacionalizma, ali i ispitivanja različitih upravnih procedura, kao što su izbori, referendumi, jezično planiranje, postupci unutar javnih ustanova i medijskih kuća.

Autori u okviru APD-a ne promatraju ravnodušno događanja u svijetu, već ih nastoje protumačiti i ponuditi odgovore te na taj način pridonijeti uspostavljanju nove stvarnosti. Iako je njihovo prvotno zanimanje bilo usmjereno na jezik političara (uključujući političke organizacije, stranke i države), posebna pozornost također se posvećuje jeziku u politici.

Prema viđenju Okulske i Capa (2010), istraživanja u području APD-a pokazuju da političari stalno moraju njegovati javni imidž kako bi sačuvali svoj položaj moći. U tom procesu, koji nerijetko predstavlja političke kampanje, političari se prilagođavaju logici medija mijenjajući po potrebi svoj stil i govornu izvedbu s ciljem dobivanja podrške glasačkoga tijela. Građani su podložni političkim manipulacijama, no jednako tako putem društvenih mreža mogu sudjelovati u kreiranju javnog mnijenja. Stoga se APD postupno okreće i istraživanjima govora građana kako na društvenim mrežama, tako i u svakodnevnim situacijama kada komentiraju politička zbivanja, što predstavlja svojevrsnu devijaciju osnovnoga pravca APD-a koji je, u pravilu bio usredotočen na jezik⁵⁵ unutar političkih institucija.

Prethodno smo u radu ustanovili razliku između pojmova višedisciplinarnosti, kada se više različitih disciplina bavi istom temom iz njihovih specifičnih perspektiva, i interdisciplinarnosti, kada dolazi do uzajamnog djelovanja i integracije različitih disciplina na teorijskoj i metodološkoj razini istraživanja.

⁵⁵ „Dok je jezik uvijek očiti centar političkoga diskursa, ono što se mijenja jest ravnoteža između lingvističke analize i političkoga komentara.“ (Wilson 2003:400)

No, prema mišljenju Patricie L. Dunmire (2012), APD obuhvaća i interdisciplinarna i višedisciplinarna istraživanja koja se usredotočuju na jezične i diskursne dimenzije političkoga teksta i govora, kao i na političku prirodu diskursne prakse, pa su APD i KAD usko povezane na način da obje kritički analiziraju politički diskurs i rabe iste metodološke alate.

Naglasak bismo ipak stavili na višedisciplinarnost, pri tome ne umanjujući mišljenje autorice Dunmire (2012), budući da različite discipline poput lingvistike, sociologije i politologije, unutar društveno-političke problematike istražuju pitanja i fenomene relevantne za njihova specifična područja znanosti.

Jednako tako, ne valja zanemariti ni razvoj više različitih pristupa analizi političkoga diskursa, od kojih ćemo za potrebe rada izdvojiti KAD, sistemsko-funkcionalni i sociokognitivni pristup te prikazati njihove temeljne odrednice kroz zasebna potpoglavlja.

3.4.1. Kritička analiza diskursa (KAD)

Sam termin KAD prvi je put uporabio Fairclough u članku⁵⁶ iz 1985. godine, ali se popularizirao tek izlaskom njegove utjecajne knjige „Jezik i moć“ 1989. godine.

Tada je postalo jasno da kritička analiza diskursa predstavlja „reakciju“⁵⁷ na strukturalističke pravce u lingvistici koji su prevladavali šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća.

Teorijsko polazište, koje je omogućilo nadilaženje strukturalističkoga determinizma, u KAD-u predstavlja tzv. dinamični model jezika, prema teoriji strukturiranja britanskoga sociologa Anthonya Giddensa (1984). Dinamični model znači da se jezik nalazi u dijalektičkoj vezi s društvenom strukturom, odnosno da se putem jezičnih obrazaca izgrađuju širi društveni procesi i strukture.

Osim Giddensa, velik utjecaj na oformljivanje teorijskoga pravca KAD imali su Habermas (*Theory of Communicative Action*, 1984), kojeg smo ranije naveli kod istraživanja odnosa javne sfere i masovnih medija (Fairclough 1995a), i Pierre Bourdieu (*Language and Symbolic Power*, 1991)⁵⁸.

⁵⁶ Članak je objavljen pod nazivom *Critical and descriptive goals in discourse analysis*, u časopisu *Journal of Pragmatics*.

⁵⁷ Značajan utjecaj na KAD, imala je Foucaultova kritika strukturalizma, koja ističe nestalnu prirodu društvenih konstrukcija, promjenjivost odnosa moći i središnju ulogu diskursa u izgradnji društvenih odnosa (usp. Breeze 2011).

⁵⁸ Sadržajan pregled o navedenim utjecajima, kao i o nastanku i razvoju KAD, može se pronaći kod Jana Blommaerta (2005) koji, uz već navedene Fairclougha, Wodak, van Dijka, Chiltona i van Leeuwena, među vodeće predstavnike KAD-a ubraja Margaret Wetherell, Michaela Billiga, Christinu Schäffner i Gunthera Kressa.

Prva i osnovna *differentia specifica*, koju želimo istaknuti kod KAD-a u odnosu na ostale pristupe analizi političkoga diskursa, jest način prikazivanja i objašnjavanja pojmova moći i ideologije⁵⁹.

Fairclough (1989) tako razlikuje moć unutar i moć iza diskursa. Moć u diskursu ima veze sa stvarnim iskazivanjem moći, dok se moć iza diskursa odnosi na to kako moć oblikuje i ustrojava društveni poredak i institucije. Fairclough (1989:85) drži da je ideologija najučinkovitija kada je njeno djelovanje najmanje vidljivo, ali se u jeziku neprestano odvija ideološka borba kojoj je središnji cilj imati moć određivanja značenja riječi i moć određivanja legitimnosti, korektnosti i primjerenosti jezičnih i komunikacijskih normi.

Fairclough (1989:119) štoviše upućuje na izražajnu moć riječi, primjerice kroz izraze kao što su *persuasive language* i *personal politics*, koji su usko povezani s pitanjima ideologije u političkome diskursu. Nešto kasnije, kod Fairclougha (1992) pronalazimo tumačenje da se KAD velikim dijelom oslanja na sistemsko-funkcionalnu lingvistiku Michaela Hallidaya⁶⁰ te da je kritički pristup u analizi proistekao iz radova Rogera Fowlera⁶¹ sa Sveučilišta *East Anglia* sedamdesetih godina prošloga stoljeća.

Definirajući jezik kao oblik društvene prakse, Fairclough (1993:134) tvrdi da je jezik društveno oblikovan te da u isto vrijeme društveno oblikuje, odnosno „izgrađuje“ *izvanjezičnu*⁶² stvarnost. Stoga među ciljeve KAD-a, Fairclough (1993) ubraja ispitivanje uzročno-posljedičnih veza između diskursnih praksi, događaja i tekstova te širih društvenih i kulturnih struktura, odnosa i procesa kako bi se otkrilo iz čega navedene prakse, događaji i tekstovi proizlaze te kako ih ideološki oblikuju odnosi snaga i borbe za moć. U središtu je analize politička dimenzija, odnosno diskursni događaj unutar odnosa moći i dominacije.

Blommaert (2005) ističe da svatko od njih dolazi s različitim znanstvenom pozadinom i sklonostima, ali su uspjeli pronaći zajednički okvir za temeljna načela i metodološke postupke KAD-a. Upravo zahvaljujući njihovim radovima, KAD izbija u prvi plan među istraživačkim pravcima osamdesetih i devedesetih godina prošloga stoljeća.

⁵⁹ Škiljan (2000:86) definira ideologiju kao skup ideja i kriterija za predstavljanje realnosti, te naglašava da jezik, iako je kao apstraktan sustav neutralan, kad se nalazi u realnom kontekstu uporabe, postaje objektom procesa ideologizacije čiji je konačni cilj osvajanje društvene moći.

⁶⁰ O mogućem utjecaju sistemsko-funkcionalne lingvistike raspraviti ćemo više u sljedećem potpoglavlju.

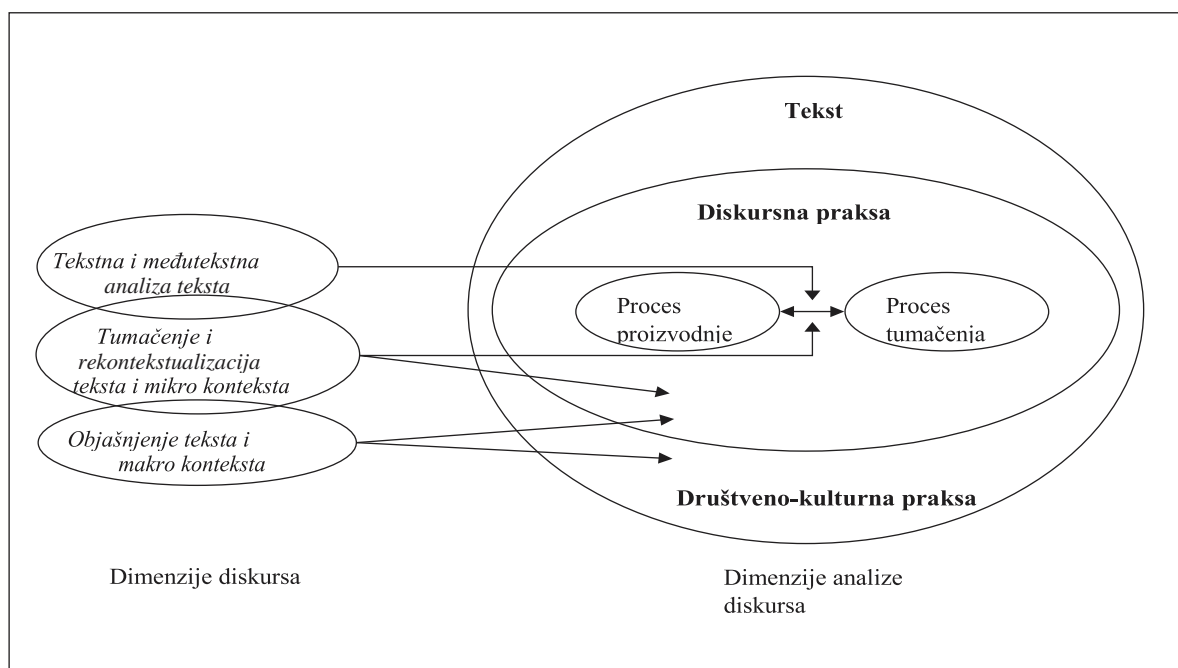
⁶¹ Prema Fowleru (1996), učinkovitost kritičke lingvistike temelji se na činjenici da čitateljima ili primateljima poruke daje mogućnost kritičkog čitanja tekstova bez obzira kolika se količina raznih ideologija nalazila u njima.

⁶² Pojam *izvanjezičnoga* Fairclough (1993) također preuzima od Hallidaya (1978).

Pritom, Fairclough (1993:136) razlikuje dvije funkcije diskursa (teksta): funkciju „identiteta“ pomoću koje tekst oblikuje osobne i društvene identitete i „odnosnu“ funkciju pomoću koje tekst oblikuje različite odnose.

Nadalje moramo zamijetiti da Fairclough (1995) ponekad izjednačava diskurs s tekstem te da ujedno uvodi pojmove poput *diskursne prakse* i *diskursnog događaja* pa ćemo ih u nastavku ovoga rada objasniti. Fairclough (1995) naime razvija višedimenzionalni obrazac diskursne prakse kako bi naglasio ulogu moći u političkom diskursu. Moć u društvu iskazuje se prešutnim pristankom većine, a ne prisilom, što je posebice uočljivo u zapadnim društvima, za razliku od tranzicijskih zemalja gdje se demokracija tek razvija i prisutna je borba za premoć u strukturama vlasti.

U pristupu KAD-a političkom tekstu ispituju se međutekstni odnosi s usmjerenošću na tumačenje i rekontekstualizaciju diskursa, kao što je prikazano u sljedećoj shemi.

Shema 3: Dimenzije diskursa i njegove analize (preuzeto iz Fairclougha 1995:59)

Način prikaza diskursa u okviru KAD-a, nailazi na kritiku Widdowsona (1995) pa ćemo u svrhu daljnje analize predočiti, po našem sudu, najvažnije opaske iz članka⁶³.

⁶³ Članak je objavljen pod nazivom *Discourse analysis: a critical view*, u časopisu *Language and Literature* 1995. godine.

Widdowson (1995) prvenstveno zamjera Faircloughu nejasan opis djelokruga KAD-a i posebice neodređenost u definiranju pojma *diskurs*.

Smatra da je sam naziv „kritička analiza diskursa“ proturječan, ponajviše zbog toga jer znanstvena analiza *per se* mora biti objektivna i nepristrana, dok KAD u stvari, nudi *tumačenja* koja su djelomična, površna i sužavaju opseg opisa diskursa na željenu i preferiranu ideološku poziciju: „*To the extent that critical discourse analysis is committed, it cannot provide analysis but only partial interpretation. What analysis would involve would be the demonstration of different interpretations and what language data might be adduced as evidence in each case.*“ (Widdowson 1995:169)

Fairclough (1996) odgovara na Widdowsonovu kritiku, ističući da u svom radu rabi jednaku pojmovnu razliku između diskursa i teksta kao i Widdowson te da je pojam *tumačenja* potrebno razlikovati od pojma *objašnjenja*, pri čemu KAD daje posebnu pozornost objasnidbenim vezama (*explanatory connections*) između tekstova i odnosa moći u društvu, te posljedično pitanjima ideologije. Postupak objašnjavanja, u tom slučaju, ne znači da KAD pribjegava samo jednom mogućem tumačenju teksta(ova): „*Indeed, diversity of interpretations of texts is a central assumption in the theoretical and analytical framework of the book. This framework centres (though Widdowson fails to point this out) upon the tension manifest in texts and discursive events between the way in which social subjects are discursively determined and constructed on the one hand, and the creative discursive activity of social subjects as agents of their own discourse on the other.*“ (Fairclough 1996:50)

Fairclough (1996:52) smatra da KAD predstavlja oblik znanstvene analize jer primjenjuje jasno definirane analitičke postupke na jasno određen skup podataka, ali ističe da je prema viđenju Widdowsona (1995), najveći „griješ“ KAD-a „ideološka obveza“, što znači da je njezina analiza podložna predrasudama i privilegira samo određena ideološka tumačenja. Fairclough (1996) ujedno drži da diskursna ili tekstna analiza nije jedini cilj KAD-a, već i da se njome želi dati doprinos široj društvenoj analizi, kojom bi se, kako smo ranije naveli, upozorilo na odnose nejednakosti, borbe za prevlast i različite oblike nepravdi u društvu.

Razmatrajući raspravu između Widdowsona i Fairclougha, usudili bismo se reći da su se našli u „začaranom krugu“ tumačenja budući da su oba znanstvenika vrlo jasno utvrdila opću pojmovnu razliku između diskursa i teksta, prema kojoj je diskurs proces, a tekst proizvod tog procesa, ali zapažamo da imaju različita poimanja *proces*a i *proizvoda*.

Prema Widdowsonu (1995:164) diskurs je „pragmatičan postupak prenošenja značenja, a tekst je njegov proizvod“, ali je ovdje potrebno naglasiti da Widdowson (1995) smatra kako značenje teksta nije jednako za autora i za čitatelja.

Drugim riječima, tumačenje teksta se ne sastoji samo u tome da se objasni što je autor htio reći, već i u tome kako ga čitatelj shvaća: „*It is your discourse you read into my text. You can only interpret it by relating it to your reality.*“ (Widdowson 1995:165)

Iz navedenoga proizlazi da je *tumačenje* u određenoj mjeri podložno subjektivnosti *tumača*, pa je razumljivo zašto ga Widdowson želi odvojiti od *analize*.

Za Fairclougha (1995) diskurs je i oblik diskursne prakse i diskursni događaj, iz kojeg zatim proizlazi tekst, a kao što možemo vidjeti iz Sheme 2., Fairclough razlikuje tri dimenzije: tekstnu i međutekstu analizu teksta, tumačenje i rekontekstualizaciju teksta i mikrokonteksta te objašnjenje teksta i makrokonteksta.

U konačnici, Fairclough (1995:54) drži kako su pokušaji da se diskurs jednoznačno odredi „beznadan i jalov posao“ te da diskursna analiza ne može biti svedena samo na pragmatiku, već je također predmet ostalih humanističkih i društvenih disciplina⁶⁴.

Pitanje koje se nama otvorilo ovom raspravom jest: analiziramo li u radu diskurs, ili tekst?

Ako krenemo od pretpostavke da ćemo podvrgnuti analizi određen skup tekstnih podataka koje smo prikupili u određenom razdoblju, jasno je da naša analiza počinje od razine pisanoga teksta. Jednako tako, tekstni uzorak predstavlja dio medijske rekontekstualizacije određenih diskursnih događaja, u ovom slučaju vezanih uz kontekst političkih kampanja.

U tom smislu, tumačenje i rekontekstualizacija teksta i mikro konteksta pokazat će se posebno važnima pri daljnjoj analizi neprimjerenih izraza u radu, odnosno njihovom tumačenju od strane građana/primatelja političkih poruka.

Mogli bismo zaključiti da analizom teksta postupno dolazimo do analize diskursa, odnosno istražujemo na koje načine, da se poslužimo Faircloughovim riječima, jezik oblikuje društvenu stvarnost.

⁶⁴ Osim Widdowsona (1995), određeni broj autora zamjera KAD-u raznolikost jezične metodologije (*model muddle*), kao i nepostojanje dominantnoga teorijskog gledišta (više o ovim kritikama može se naći kod Bayleya (2004)). Drugi pak autori, poput Ruth Breeze (2011) brane vjerodostojnost KAD-ove metodologije, ističući da KAD, kao i primjerice pragmatika i etnografija, nudi teoriju jezika koja težište istraživanja prebacuje na društvene funkcije jezika.

Nastavno na ranije iznesenu tezu o uvjetovanosti jezika i društva (Fairclough 1993), Chilton i Schäffner (2002) grade analizu političkoga diskursa tvrdeći da jezik oblikuje politiku⁶⁵, dok je istovremeno uronjen u kulturu koja je neizostavno povezana s političkim djelovanjem u određenom društvu. Uz termine političkog teksta i govora, kao sastavnih dijelova diskursa, Chilton i Schäffner (2002), poput Fairclougha (1995), vezuju značajku rekontekstualizacije kada dolazi do prijenosa osnovne teme iz jedne vrste diskursa u drugu.

Među primjere rekontekstualizacije, Chilton i Schäffner (2002:17) navode prijenos određenih izraza i slogana koje rabe političari i političke stranke u svakodnevni govor te prijenos dijelova govora političara u novinske naslove⁶⁶.

O utjecajima diskursnih praksi političara, nalazimo dobar prikaz kod Wodak (2002:8) koja smatra da pojedini govori političara mogu imati značajne ideološke učinke tj. mogu utjecati na stvaranje odnosa nejednakosti između različitih društvenih klasa, žena i muškaraca, različitih etničkih ili kulturnih većinskih i manjinskih skupina.

Ujedno je to i jedna od osnovnih premisa KAD-a, prema kojoj jezik nije moćan sam po sebi, već ga moćnim čine načini uporabe diskursa moćnih ljudi. Autori u okviru KAD-a stoga naglašavaju potrebu za interdisciplinarnošću pristupa kako bi se postiglo jasno razumijevanje načina o tome kako jezik funkcionira u stvaranju i prenošenju znanja, u organiziranju društvenih institucija ili iskazivanju moći. Wodak (2002) tvrdi kako upravo iz potrebe za interdisciplinarnošću proizlazi i složen pristup KAD-a koji uzima u obzir cijeli društveno-politički i povijesni kontekst.

Blommaert (2005) opisuje KAD kao čvrsto ustanovljeni pravac proučavanja jezika u društvu, proizašao iz europske tradicije znanstvenoga pristupa, s naglaskom na ulozi institucija.

Za razliku od vremena kad su postojale univerzalne (zatvorene) jezične teorije poput transformativne generativne gramatike i strogo zadane metodologije istraživačkih postupaka, u suvremenim proučavanjima jezika i društva prevladava interdisciplinarnost i heterogenost istraživačkih programa s nizom načela koja se tijekom godina mijenjaju.

⁶⁵ Poznata je i često citirana rečenica Chiltona i Schäffner (2002:16) o tome da se politika sastoji od teksta i govora (*text and talk*), a mi je izdvajamo kao primjer u kojem je jasno navedena podjela diskursa na govoreni i pisani dio.

⁶⁶ Kao primjer prijenosa neprimjerenih izraza, navest ćemo naslov „Prnjavor koaliciji se živo fućka za sve“ objavljen 7. listopada 2015. na hrvatskim novinskim portalima koji su prenijeli dio govora tadašnjeg premijera Zorana Milanovića (Izvor: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-prnjavor-koaliciji-se-zivo-fucka-za-sve/846703.aspx>, pristup 5. veljače 2018.).

Kako smatra Blommaert (2005), KAD ima revolucionaran pristup budući da se po prvi put pokazuje duboko zanimanje za diskurs koji je čvrsto usidren u društvenoj stvarnosti te prati stvarne probleme i oblike društvene nejednakosti. Posebno poticajnom nalazimo tvrdnju Blommaerta (2005) da je KAD obnovio društveno angažiranu analizu jezika nakon dugog razdoblja čisto akademskog bavljenja jezikom, u kojem su za jezikoslovce političke teme predstavljale svojevrsan tabu. Upravo politički diskurs, kao jedan od društvenih fenomena, za KAD predstavlja područje gdje su vidljivi strukturni odnosi moći, dominacije, kontrole i diskriminacije, kao i načini njihova iskazivanja u jeziku.

Za potrebe rada, navest ćemo nekoliko temeljnih odrednica i ciljeva KAD-a preuzetih iz Blommaertova (2005) opisa:

„Diskurs oblikuje društvo, a u isto vrijeme je društveno uvjetovan; diskurs je sredstvo rastuće moći u suvremenom društvu, cilj KAD-a je učiniti to sredstvo što vidljivijim; diskurs predstavlja način pomoću kojeg se stvaraju i reproduciraju ideologije; KAD ne zanima tzv. 'svakodnevan i običan' diskurs, već je usmjeren prema posebnim vrstama diskursa, posebice onima koji pripadaju središtima moći i preoblikovanja društvenih struktura; KAD usmjerava svoju kritiku prema sjecištu jezika (diskursa) i društvene strukture otkrivajući načine na koji društvena struktura utječe na oblikovanje uzoraka diskursa (u vidu odnosa moći, ideoloških učinaka i slično); cilj KAD-a nije samo otkriti društvene dimenzije jezične uporabe, već ih razmotriti s moralnoga i političkoga gledišta i analizirati njihove učinke na društvo; institucionalna okružja glavna su mjesta KAD-a, kada su u pitanju istraživanja odnosa između jezika, moći i društvenih procesa; KAD otvoreno zastupa stajališta koja se odnose na pozitivne društvene promjene u smislu ispravljanja društvenih nepravdi i davanja glasa ugroženim i obespravljenim skupinama.“ (Blommaert 2005:25-34)

Ukratko, iz dosad izloženog pregleda, može se zaključiti da su u kritičku analizu diskursa uključena dva važna elementa: zanimanje za mehanizme djelovanja ideologije i moći u društvu i zanimanje za načine na koje jezik prožima i otkriva ta djelovanja.

Breeze (2011:493) kod KAD-a posebno naglašava vezu između jezika (teksta, diskursa) i moći (političke borbe, nejednakosti, prevlasti). U središtu proučavanja KAD-a nalaze se ideološki stavovi poput homofobije, ksenofobije, rasizma i ostalih, a autori članaka o navedenim temama često se nalaze pred izborom koje izraze ili parafraze uporabiti te kako imenovati pripadnike određenih društvenih skupina.

Posljedično takvi izbori utječu na ideološku dimenziju teksta, na to kako će primatelji poruke prihvatiti tekst i kako će se to prihvaćanje odraziti na njihovo mišljenje i djelovanje.

Prateći postavke KAD-a, navedenim se prikazom želi osvijestiti činjenica da je pomoću kombinacije različitih jezičnih disciplina, pravaca i škola moguće bolje objasniti sve složenije odnose između jezika i izvanjezične stvarnosti. Također, proturječja i nedosljednosti koja izbijaju na površinu za vrijeme analize nude priliku za kritiku samog odabira teorije te mogu ponuditi drugačije opcije koje bi bile primjerenije izabranom području istraživanja.

Prethodno smo naveli utjecaj sistemsko-funkcionalnog pravca u lingvistici na nastanak KAD-a, koji ćemo pokušati pobliže prikazati u sljedećem potpoglavlju, uz razmatranje sličnosti i razlika dvaju pristupa u opisu i tumačenju političkoga teksta/diskursa.

3.4.2. Sistemsko-funkcionalni pristup

Sistemsko-funkcionalna lingvistika (u daljnjem tekstu: SFL) uobičajeno se povezuje s teorijskim okvirom Michaela Alexandra Kirkwooda Hallidaya⁶⁷ (1970/1999), kojim se želi predstaviti sveobuhvatna vizija jezičnog sustava, strukture i funkcija.

Prvu naznaku utjecaja postavki SFL-a na pristup KAD-a nalazimo u Hallidayevoj (1970:360-361) tvrdnji da proučavanje jezika započinje u okviru društva i kulture, i da bi se shvatila priroda jezika, potrebno je prvo razmatrati njegovu uporabu. Pritom, Halliday (1970:325) naglašava ulogu **jezičnih funkcija**⁶⁸ na način da ih se ne valja prikazivati kao različite „razine“, u smislu tradicionalnog shvaćanja podjele jezičnih razina, već kao **uopćene načine uporabe jezika**.

Naime, prema SFL-u, pojam funkcija uključuje predstavljanje svijeta (bio on stvaran ili izmišljen) u smislu radnji, čimbenika i vremensko-prostornih odnosa.

⁶⁷ Korisno je napomenuti da je Halliday bio student Johna R. Firtha (1957:11), utemeljitelja Londonske škole lingvistike, za kojeg je funkcija jezika bila usko vezana uz kontekst te je smatrao da govornik i slušatelj u raznim situacijama imaju na raspolaganju sustav različitih opcija u smislu uporabe određenog izraza u određenom kontekstu. Navedenu postavku o utjecaju konteksta na izbor jezičnih jedinica preuzima Halliday (1970) koji dalje razrađuje ideju o jeziku kao funkcionalno organiziranom sustavu i kao društvenoj pojavi.

⁶⁸ Zamjetan je utjecaj poljsko-britanskoga antropologa i etnologa Bronisława K. Malinowskoga na razvoj pojma funkcija u okviru SFL-a. Halliday (1970:360) navodi kako je Malinowski prvotno podijelio funkcije jezika na *aktivnu*, *narativnu* i *magičnu*, da bi kasnije poopćio svoj funkcionalni pristup na *pragmatičnu* i *magičnu* funkciju koje se mogu primijeniti na sve jezike.

Jezikom se također iskazuju uzročno-posljedične veze, kao i status govornika, uloge sudionika komunikacijskoga procesa te načini na koji oni utječu jedni na druge.

Navedene funkcije jezika poznate su još i kao *metafunkcije*, a Halliday (1970:326) ih dijeli na *pojmovnu* ili funkciju sadržaja, *interpersonalnu* ili funkciju društvene uloge i *tekstnu* ili funkciju diskursa.

Pojmovnu metafunkciju Halliday (1973:66) određuje kao „sredstvo iskazivanja našeg iskustva, kako vanjskog svijeta tako i unutarnjeg svijeta naše vlastite svijesti – zajedno s onim što bi mogla biti zasebna podsastavnica kojom se prikazuju određeni osnovni logički odnosi.“

Osim logičke podsastavnice, Halliday (1979:63) nešto kasnije izdvaja i doživljajnu metafunkciju unutar pojmovne, kojom se značenje „događaja“ povezuje s jednim ili više sudionika komunikacijskoga procesa. Logička se pak funkcija odnosi na apstraktno povezivanje „događaja“ te se njome značenje gradi na drugačiji način nego kod doživljajne funkcije. Naime, prema Hallidayu (1979:73), doživljajna funkcija izravno se referira na predmete i procese u „stvarnom životu“, dok su logičke veze neovisne i ne podliježu takvim oblicima odnosa.

Interpersonalna metafunkcija odnosi se na interakciju između pošiljatelja i primatelja poruke (teksta) te služi za organizaciju jezičnih resursa kojima raspoložemo prilikom preuzimanja različitih uloga u komunikaciji. Drugim riječima, interpersonalno se značenje „prenosi poput prozodije kroz neprekinuti niz diskursnog procesa“ (Halliday 1979:66). Interpersonalna je metafunkcija također povezana s izražavanjem modalnosti, tj. modalnog stanja „događaja“ predstavljenih u tekstu.

Treća metafunkcija, tekstna također služi za organizaciju jezičnih resursa koje rabimo, ali je pritom naglasak na stvaranju kohezivnih i kontekstno osjetljivih oblika diskursa. Njome se omogućuje uređenje poruke (teksta) na način da smisleno pristaje uz kontekst i ispunjava svoju komunikacijsku funkciju. Halliday (1979:69) objašnjava da se tekstnom sastavnicom iskazuje određeni značenjski status elemenata u diskursu tako da im se „označe granice“ uloga jezičnih jedinica u poruci.

Ako sažmemo opis jezičnih metafunkcija⁶⁹, mogli bismo zaključiti da se pojmovnom funkcijom prenosi značenjski sadržaj poruke te da je ona važna za prikaz govornikova doživljaja

⁶⁹ Osim utjecaja Malinowskoga na Hallidayevo poimanje jezičnih funkcija, nezaobilaznu su ulogu imali radovi i ideje američkoga lingvisti, Benjamina Lee Whorfa i češkoga lingvisti i suosnivača Praškoga lingvističkog kruga, Viléma Mathesiusa, o čemu nalazimo sljedeću potvrdu Hallidaya: „Za Malinowskoga, jezik je bio sredstvo djelovanja, a budući da simboli ne mogu djelovati na stvari, to znači da se putem interakcije, jezikom može djelovati na druge ljude. Jezik ne mora odgovarati, a često niti ne odgovara stvarnosti, ali budući da svoj potencijal

vanjskoga, ali i unutarnjega svijeta; da se interpersonalnom funkcijom uspostavljaju i održavaju odnosi između govornika i slušatelja; te da se tekstnom funkcijom jezični elementi povezuju u smislenu cjelinu koja je pak povezana sa širim jezičnim kontekstom.

Među prethodno navedenim sastavnicama pojmovne funkcije, doživljajna nam je funkcija posebno relevantna za analizu diskursa budući da se njome omogućuje izražavanje načina na koje autor teksta predstavlja postupke, sudionike i okolnosti. Naime, u uvodu u funkcionalnu gramatiku Halliday (1994:171) navodi sljedeći primjer rečenice:

„The Ibos **did not approve** of kings.“

Iz navedenoga je odsječka diskursa razvidno da se niječnim oblikom glagola *odobravati* iskazuje negativan stav subjekta prema objektu.

Kao što smo prethodno ustanovili, na odabir jezičnih jedinica u poruci, nesumnjivo utječe kontekst, no potrebno je dodatno obrazložiti što Halliday podrazumijeva pod pojmom *konteksta*⁷⁰. Jezične funkcije Halliday (1999:10) vezuje uz kontekst situacije koji prikazuje kao teorijski konstrukt da bi objasnio kako je tekst povezan s društvenim procesima unutar kojih se ostvaruje. U tom smislu, kontekst situacije sastoji se od tri važna parametra: *polja*, *odnosa* i *načina*⁷¹ koji obuhvaćaju određeni društveni proces, sudionike tog procesa, njihove funkcije i odnose među njima te načine ili kanale njihove komunikacije.

U analizi diskursa, van Dijk (2004) također primjenjuje pojam konteksta situacije koji, sukladno proširenju terminologije SFL-a, obuhvaća polje diskursa, odnose među sudionicima u diskursu i načine na koji se diskurs odvija.

Polje diskursa, prema mišljenju van Dijka (2004), dvoznačno je definirano budući da u isto vrijeme obuhvaća trenutnu društvenu aktivnost ili proces i sam sadržaj diskursa, što ponekad

značenja izvlači iz uporabe, to obično funkcionira. Za Whorfa je, s druge strane, jezik bio sredstvo iskazivanja misli. Pružao je model stvarnosti, ali kada se to dvoje ne poklapa, budući da se iskustvo tumači unutar ograničenja ovog modela, to bi moglo biti pogubno za djelovanje. Mathesius je pokazao kako se jezik mijenja da bi odgovarao kontekstu. Svaku rečenicu teksta govornik organizira tako da prenese poruku koju u tom trenutku želi, a ukupni učinak jest ono što prepoznajemo kao diskurs. Njihov rad predstavlja temelj za sistemsko-funkcionalnu semantiku.“ (Halliday 1984:311)

⁷⁰ Halliday (1999:4) navodi da je Malinowski prvi rabio pojam *konteksta situacije* 1923. godine, iako se pojam *situacije* javljao ranije u okviru dijalektologije. Ovdje je potrebno naglasiti da Halliday (1999:7) radi razliku između *konteksta situacije* i *konteksta kulture* u smislu da se jezik kao sustav ostvaruje u kontekstu kulture, dok se jezik kao tekst ostvaruje u kontekstu situacije.

⁷¹ Izvorno *field, tenor, mode* (usp. Halliday 1999).

može predstavljati problem u analizi, stoga van Dijk (2004:341) smatra da bi *društvena interakcija* bio primjereniji naziv.

Prenesemo li sastavnice konteksta situacije na analizu političkoga diskursa, mogli bismo pretpostaviti da polje diskursa, primjerice predstavljaju predizborne kampanje, da su, u tom slučaju, sudionici političari, predstavnici medija i građani, te da način na koji se njihova interakcija odvija, uključuje različite oblike govorenoga ili pisanoga jezika, bilo da su to govori ili obraćanja političara u javnosti, novinski članci koji prate predizborna događanja ili komentari čitatelja na mrežnim portalima.

Opisujući značajke sistemsko-funkcionalnoga pristupa političkom diskursu, Bayley (2004) kao ključan element ističe sustav evaluacije, imajući u vidu da on sadrži komponentu osobnoga znanja, iskustva i mišljenja, primjerice kod ocjenjivanja protivničkih kandidata u kampanji. Van Dijk (2004:343) štoviše navodi „umni aspekt društvene situacije koji je relevantan za tekst i govor“, a uključuje komunikacijske ciljeve sudionika političkoga diskursa. On također tvrdi kako pobornici teorije SFL, umjesto pojedinačnoga znanja o jeziku, radije rabe izraz „jezični potencijal“ sustava. (van Dijk 2004:346)

Zamjerke teorijskom pristupu SFL-a mogle bi se pripisati nedostatnom objašnjenju na koji način govornici nekog jezika usvajaju, rabe i mijenjaju kognitivni potencijal sustava.

Ipak valja naglasiti da prema navedenom pristupu, analiza političkoga diskursa uključuje integriranost teksta i konteksta u smislu da uporaba diskursa u određenoj društveno-političkoj situaciji ujedno predstavlja i društveni čin, primjerice kad tijekom izborne kampanje, kandidati govore o određenom društvenom problemu kao što je iseljavanje stanovništva i slično.

Važan doprinos SFL pristupa teoriji diskursa nalazi se u stvaranju svojevrsnog sistemsko-funkcionalnoga žargona ili, kako ga van Dijk (2004:344) naziva, „registra“ putem kojeg se može proučavati i analizirati kako se društvene situacije odražavaju na jezik kao sustav.

U tom slučaju, gore navedene kontekstne kategorije polja, odnosa i načina mogu se opisivati kroz različite registre ili stilove sudionika u političkom diskursu.

Uostalom, sam naziv *sistemsko-funkcionalni* upućuje na namjeru pristupa, a to je prikazati diskurs kao otvoreni sustav mogućnosti s jasno naglašenom vezom između jezika i društvenih funkcija koje se odražavaju u njegovoj unutarnjoj strukturi.

Bayley (2004) pojašnjava da izbor jezičnih oblika u tom slučaju nije proizvoljan, već motiviran te se može protumačiti putem uporabe tih oblika, a značenja se stvaraju unutar jezika i kroz navedenu uporabu.

Zaključna poveznica, koju nalazimo između SFL pristupa diskursu i KAD-a, sastoji se u tome da sistemsko-funkcionalni pristup proučava obilježja diskursa i funkcionalnih varijacija jezika, kao i povezanost jezika s ideologijom(ama), što prema Hallidayu (2003[1985]:185-186) predstavlja osnovni predmet istraživanja KAD-a nakon osamdesetih godina prošloga stoljeća. K tome, slažemo se s mišljenjem Blommaerta (2005:23) koji Hallidayevu metodologiju drži ključnom za daljnji razvoj KAD-a, s obzirom na to da je ponudila jasne i rigorozne jezikoslovne kategorije za analizu odnosa između diskursa i društvenog značenja.

Međutim, kritička se perspektiva ne zadovoljava samo funkcionalnim opisom jezika u uporabi, već teži protumačiti različite uporabe i strategije uporabe jezičnih oblika ovisno o znanju i mogućnostima sudionika komunikacijske situacije. Stoga ćemo u sljedećem potpoglavlju reći nešto više o stavljanju naglaska na društveni i komunikacijski aspekt jezika u okviru sociokognitivnog pristupa analizi diskursa.

3.4.3. Sociokognitivni pristup

Prethodno predstavljena perspektiva SFL-a ponudila je proučavanje jezika i kao sustava i kao procesa koji se ostvaruje u društvenom kontekstu, no u kognitivnom ili sociolingvističkom pristupu diskursu, sistemski prikaz je manje relevantan, a uskoro ćemo objasniti i zašto. Proučavanjem jezika u društvenom kontekstu prvenstveno se bavila i još uvijek se bavi **sociolingvistika**⁷² gdje se prema mišljenju Firtha (1957), kroz jezik istražuju načini čovjekova ponašanja i njegova utjecaja na ponašanje drugih ljudi.

Prema Mirjani Bonačić (1980), sociolingvistika uključuje dva važna područja bavljenja jezikom. U jednom se jezične pojave ispituju kao dio varijabilnog sustava u heterogenim društvenim zajednicama, pri čemu jedinicu analize predstavlja rečenica, ali za razliku od

⁷² „...grana lingvistike koja opisuje i tumači jezik u vezi s društvom, za razliku od nekih drugih lingvističkih grana, koje jezik proučavaju odjelito kao autonomnu pojavu, npr. generativna lingvistika. Sociolingvistika se bavi razlozima i posljedicama varijacija u jeziku (u izgovoru, gramatici, rječniku i stilu) unutar govornih zajednica (gradova, gradskih četvrti, manjih mjesta i dr.) što dolaze do izražaja u govornika različitih društvenih slojeva, različite dobi, spola i zanimanja (sociolekti). Iako postoje mnogobrojni pristupi i metode u analizi diskursa, mnogi sociolingvisti i sociolozi istražuju diskurs kao izvor podataka i uvida u društveni život i društvene odnose.“ (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56943>, pristup 16. siječnja 2022.)

formalne gramatike, rečenica se ne promatra u standardiziranom prikazu, nego se njezini različiti oblici tumače u kontekstu društvene uporabe.

Drugo područje uključuje analizu diskursa kao sustavno istraživanje procesa komunikacije, te se analiziraju izričaji i izvorni primjeri diskursa.

Primjetan je, dakle, prijelaz u pristupu proučavanju jezika kao apstraktnog sustava znakova prema pristupu istraživanjima jezika kao sredstva komunikacije. Van Dijk (1988) također smatra da su lingvisti, posebice gramatičari, bili uglavnom usredotočeni na apstraktne rečenične strukture, a pojam diskursa su povezivali s konkretnom uporabom jezika. Međutim, podjela na teorijsku gramatiku s opisom jezika kao sustava pravila, i na svakodnevnu jezičnu uporabu može odvesti na krivi trag.

Naime, pojedina istraživanja⁷³ u sociolingvistici i pragmatici pokazala su da svojstva jezične uporabe također mogu biti objašnjena sustavno pomoću pravila, što se posebice odnosi na opis diskursa. No, ovdje ponovno valja biti na oprezu uzevši u obzir tumačenje van Dijka (1988), prema kojem tekst ili diskurs može imati opća gramatička svojstva, dok u stvarnoj jezičnoj uporabi postoje samo kognitivni prikazi diskursnih pravila i strategije njihove primjene u proizvodnji i razumijevanju diskursa.

„Osnovni cilj analize diskursa je proizvodnja jasnih opisa jedinica jezične uporabe koje nazivamo diskurs.“ (van Dijk 1988:24) Opis se pri tome sastoji od dviju dimenzija, tekstne i kontekstne. Dimenzija teksta bavi se opisom diskursa na raznim strukturnim razinama, a dimenzija konteksta vezuje te strukturne opise uz različite značajke konteksta, kao što su kognitivni procesi i prikazi društvenokulturoloških čimbenika⁷⁴.

Pod kognitivnim procesima, između ostaloga, podrazumijevamo posjedovanje znanja o uporabi jezika koje je prema Faircloughu (2000) formirano u obliku diskursa te se razvija i mijenja poput čovjeka. Naime, kako bi mogao živjeti u suvremenim tržišnim sustavima utemeljenima na znanju, čovjek mora posjedovati kritičku svijest o diskursu, svijest o tome kako diskurs funkcionira unutar društvenih praksi i svijest o tome da je bilo koji oblik znanja iz određenog područja društvenog života sastavljen kao jedan diskurs između ostalih brojnih diskursa koji su povezani različitim interesima, ideologijama i odnosima moći.

⁷³ Pregled ovih istraživanja može se pronaći u udžbeniku *Pragmatics* autorica Archer, Aijmer i Wichmann (2012).

⁷⁴ Poveznicu između prikaza društvenokulturoloških čimbenika i određivanja primjerenosti/neprijerenosti u jeziku nalazimo u tome što stavovi o potonjoj jezičnoj pojavi nisu toliko uvjetovani samim društvom i društvenim strukturama koliko prikazima društvenih struktura i situacija koje stvaraju članovi društva.

Pritom je važno naglasiti da suvremeni diskurs odlikuju hibridnost, heterogenost i intertekstualnost s obzirom na to da su granice između domena i praksi postale fluidne i otvorene u smislu brzih i naglih društvenih promjena, kao što smo imali prilike ustanoviti u potpoglavljima o političkome diskursu u prostoru javne i privatne komunikacije i utjecaju medija na ove promjene.

Fairclough (2000) veliku pažnju pridaje predstavljanjima ili prikazima (*representations*) te smatra da imaju važnu ulogu u oblikovanju ljudskih života, a moguće je pretpostaviti da se pojmovno nadovezuje na van Dijkove (1990:166) društvene prikaze (*social representations*)⁷⁵. Društveni prikazi sastoje se od kategorija poput društvene pojave, podrijetla, društveno-ekonomskih ciljeva, kulturnih dimenzija i osobnosti, a van Dijk (1990) taj pojam rabi u širem smislu i to za bilo koji kognitivni prikaz društvenih fenomena, uključujući društvene skupine, odnose ili pitanja i probleme (npr. nuklearna energija, razoružanje i sl.).

Dakle, kad svjedočimo određenim događajima, čitamo i slušamo o njima, istodobno stvaramo jedinstveni model te situacije ili nadograđujemo neki stari model, a kognitivni modeli zatim služe kao osnova za razumijevanje teksta. Jedan od čestih primjera društvenih prikaza mogu biti etničke predrasude, tj. situacije u kojima dominantna skupina iskazuje negativne stavove o manjinskoj skupini kako bi zaštitila svoje interese i predstavila se javnosti u boljem svjetlu. Pritom nerijetko dolazi i do izmjene uloga pa tako moćni sebe prikazuju kao žrtve koje se diskriminira. Nadalje, pribjegavaju različitim strategijama (tzv. *face-keeping strategies*) kako ne bi bili prikazani kao rasisti. Prilikom uvjeravanja slušateljstva, osobe koje imaju snažniji kredibilitet i moćniji društveni položaj, češće su agresivnije u branjenju svojih stavova od „običnih“ ljudi (usp. van Dijk 1990:170-174). No, stavovi građana o političarima uvelike se usvajaju, mijenjaju ili potvrđuju kroz različite oblike govorenog i pisanog diskursa.

Suvremeni sociokognitivni pristupi u analizi diskursa polaze od toga da ljudi različito tumače komunikacijske situacije i sukladno tome, govore drugačije, čak i u objektivno istoj situaciji. Van Dijk (2008:16) smatra da je kontekst taj koji utječe na diskurs, te uvodi pojam *kontekstnih*

⁷⁵ Van Dijk je pojam *društvenih prikaza* preuzeo od Sergeja Moscovicia i njegovih suradnika (1984), koji su tom jednostavnom sintagmom željeli konceptualizirati složene društvene, kulturološke i znanstvene fenomene.

modela pretpostavljajući da kontekstna kontrola proizvodnje ili razumijevanja izričaja može biti više ili manje svjesna pa time više ili manje kontrolirana.⁷⁶

Ako razmatramo kontekstne modele na primjeru govora političara, tada možemo zamijetiti da oni nemaju samo osobnu dimenziju (npr. spol, dob, vrsta obrazovanja), već i društvenu koja pokazuje političarevo poznavanje društveno-političkih prilika u vlastitoj zemlji, što je posebice važno prilikom predizbornih kampanja.

Mogli bismo zaključiti kako je, u procesu proizvodnje i razumijevanja diskursa, znanje nužna sastavnica u smislu prepoznavanja razlike između konteksta kao umnog modela i kao društvene situacije. Jednom kada sudionici u komunikaciji osvijeste određeni identitet kao relevantan za interakciju, on će dalje kontrolirati način njihovog govora i razumijevanja izrečenoga.

Van Dijk (2008) razlikuje dva tipa kontrole – kontrolu u kognitivnom smislu (koju definira putem kontekstnih modela i umnih procesa) i kontrolu u društvenom smislu (društvene uloge, situacije itd.). „Ako se zanemare pravila jednog od tih dvaju oblika kontrole ili jednostavno ne funkcioniraju zbog neke vrste poremećaja, to će najvjerojatnije rezultirati nekim neprikladnim diskursom.“ (van Dijk 2008:129)

S druge strane, Culpeper (2010) ističe da metadiskurs igra važnu ulogu u označavanju nečijeg ponašanja i govora kao neprikladnoga. Metadiskurs predstavljaju pravila različitih društvenih institucija, kao što su primjerice škola, radno mjesto, državna služba i sl., koja su dio naše društvene stvarnosti i proizlaze iz društvenih normi. Naravno, postoje pravila kojih se ljudi često ne pridržavaju ili ih ignoriraju. Stoga „metadiskurs neprikladnosti“ može biti potaknut potrebom da se iskaže nečija pripadnost određenoj društvenoj ili političkoj skupini i normama kojima se ona povinuje.

Culpeper (2010:3240) to objašnjava činjenicom da pojedini stavovi grade „ideologije neprimjerenosti“ koje igraju važnu ulogu u određivanju onoga što se smatra neprikladnim te se odražavaju kroz metadiskurse onih koji dominiraju u određenim društvenim strukturama moći. Istražujući neprikladne izraze, Culpeper (2010) je došao do zaključka da uvrede mogu poslužiti kao sredstvo kontrole drugih i zadržavanja pozicije moći na štetu drugih.

Međutim, svjestan je da su to granični slučajevi u jezičnom ponašanju jer društvo ne bi moglo funkcionirati kad bi ljudi većinu vremena bili nepristojni jedni prema drugima.

⁷⁶ Van Dijk (2008:17) objašnjava kontekstne modele na govorima bivšeg britanskog premijera Tonya Blaira koji se u Parlamentu služio standardnim jezikom i naglaskom, a u situaciji prilikom izborne kampanje, u komunikaciji s glasačima rabio je neslužbeni jezik kako bi im se približio.

Pristup Chiltona (2004) političkom diskursu također ima temelje u kognitivnoj lingvistici te nudi uvid u odnos između jezika i politike iz kognitivne i evolucijske perspektive. Proučavanje političke spoznaje uključuje predodžbe koje ljudi međusobno dijele kao politički sudionici.

Chilton (2004:199) ističe kako bi se u analizi političkoga diskursa pažnju trebalo usmjeriti na „kooperativnu dimenziju politike“ s obzirom na to da politika u konačnici predstavlja proces pregovaranja utemeljen na predodžbama sudionika o tome što bi politika trebala biti.

Fairclough (2012) zamjera Chiltonu što ne vidi politiku kao aktivan proces, već se uglavnom usmjerava na doživljaj stvarnosti iz perspektive političkih čimbenika.

Za razliku od Chiltona, Fairclougha (2012) više zanimaju mehanizmi iza kooperativno-konfliktnog modela političkog djelovanja. S jedne strane politika je borba za prevlast, a s druge strane ona nastoji pomiriti različite interesne sukobe, odnosno kooperativna je. U tom smislu, politički diskurs predstavlja vrste sukoba, ali i vrste dogovora u suvremenim demokratskim društvima.

S obzirom na to da se u ovom radu razmatraju konfliktna mjesta političkoga diskursa koja vode do uporabe neprimjerenih izraza, dolazimo do dijela u kojem ćemo predstaviti, prema našem sudu, relevantna istraživanja navedenih jezičnih pojavnosti u političkome diskursu. Naime, u prethodnome smo poglavlju ponudili definiciju neprimjerenosti te precizirali prvotnu klasifikaciju neprimjerenih izraza podijelivši ih na tabuizirane, vulgarne i pogrdne riječi. Međutim, kako smo uvidom u dostupnu literaturu došli do spoznaje da navedena kategorizacija neće biti dovoljna za opis jezičnih oblika koje nerijetko nalazimo pod zajedničkim terminom politički nekorektnih izraza, vrstama neprimjerenih izraza pridružili smo etiketiranje, ironiju i sarkazam te negativnu metaforu i metonimiju. Stoga ćemo u sljedećem potpoglavlju pobliže pojasniti njihovu pojavu i ulogu u političkome diskursu.

3.5. Od primjerenosti do neprimjerenosti u političkome diskursu

U drugom poglavlju rada odredili smo pristojnost, a time i primjerenost kao racionalno i strateški usmjereno jezično ponašanje pojedinca u skladu s prihvaćenim društvenim obrascima. Naglasili smo da je osnovna pretpostavka pristojne komunikacije uzimanje u obzir osjećaja drugih sudionika te da joj je cilj umanjivanje mogućnosti sukoba, koji su inače svojstveni društvenim interakcijama.

Na sličan način mogli bismo definirati i **političku korektnost**⁷⁷ kao vrstu jezičnoga ponašanja sudionika komunikacije koji pokazuju obzir i odgovornost jedni prema drugima, kao i prema ostalim članovima društva te posebice manjinskim skupinama, rabeći odgovarajuće izraze, lišene uvredljivih konotacija i diskriminatornih poruka (usp. Sorlin 2013).

Klotz (1999) drži da je politička korektnost povezana s pojmom moći u diskursu te s pitanjem ideologija. On ujedno smatra da se ideologija pobornika političke korektnosti vodi za moralnim boljitkom, društveno-ekonomskom emancipacijom i uporabom tzv. *konceptualnih eufemizama* (Klotz 1999:156). Pojam i uporabu eufemizama objasniti ćemo nešto dalje u tekstu.

Jones i Stilwell Peccei (2004) objašnjavaju političku korektnost u jeziku kao blagi pokušaj da se poboljša svijet, te naglašavaju da se politički korektne riječi najviše odnose na različite oblike disabiliteta što treba razlikovati od invaliditeta⁷⁸.

Prema dostupnim izvorima (usp. Hughes 2010), navedeni su pokušaji posebice bili zabilježeni tijekom javnih rasprava na američkim sveučilišnim kampusima osamdesetih godina prošloga stoljeća pa politički korektni izrazi postupno ulaze u govore političara i angažiranih intelektualaca. Hughes (2010) štoviše vjeruje da je višegodišnji politički angažman pojedinaca i skupina, koji su se zalagali za izbacivanje *govora mržnje*⁷⁹, rezultirao uvođenjem političke korektnosti u javni diskurs. Naime, pobornici uporabe politički korektnoga jezika smatraju da je važno iskazivati poštovanje i izbjegavati vrijeđanje drugih ljudi.

⁷⁷ Prema jednom izvoru (Mesić 2005:172), izraz *politička korektnost* prvotno je uporabila američka političarka Karen de Crow 1975. kako bi najavila da njezina stranka kreće u „politički korektnome smjeru“. Prema drugom izvoru (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, pristup 19. siječnja 2022.), „politički korektan govor stvorila je i prvi put objavila američka novinarka Elinor Langer 1984. godine u listu *New York Times* kako bi njime označila izbjegavanje riječi koje potiču predrasude ili bi mogle biti uvredljive za pripadnike različitih manjina ili skupina ljudi, jer se odnose na njihove spol, dob, spolnu usmjerenost, nacionalnu pripadnost, tjelesni nedostatak i sl.“.

⁷⁸ Osim oprjeke disabilitet/invaliditet pomoću koje autori tumače politički korektne izraze, za jezičnu analizu, zanimljivo je i njihovo objašnjenje uporabe navedenih izraza putem zamjene označitelja (oznaka) kako bi se izmijenilo viđenje označenoga (pojma) : „...it nevertheless represents an attempt to alter people's perceptions of certain signifieds (concepts) by replacing old signifiers (labels) with new ones.“ (Jones, Stilwell Peccei 2004:41).

⁷⁹ Termin izveden iz engleskoga *hate speech*. Joseph (2006:100) navodi određenje iz oksfordskoga rječnika engleskog jezika o govoru kojim se iskazuje mržnja ili netolerancija prema pojedinim društvenim skupinama ili pojedincima, primjerice na temelju rase, vjerske i rodne opredijeljenosti i sličnog. Sukladno temi ovoga rada, slažemo se s mišljenjem Josepha (2006) koji ističe da su današnje rasprave o tome što predstavljaju politička korektnost i govor mržnje prvenstveno usmjerene na doživljaj primatelja političkoga diskursa i njihovu prosudbu o ovim pojmovima.

U tom smislu, ne manje važan je i podatak⁸⁰ kako su vlade 153 države svijeta putem ratifikacije međunarodnih ugovora i konvencija o ljudskim pravima odlučile kontrolirati i po mogućnosti zaustaviti širenje govora mržnje kao politički nekorektnoga govora.

Prije nego što se upustimo u raspravu o oblicima nekorektnoga i neprimjerenoga jezika u političkom diskursu, potrebno se vratiti na pojam eufemizma koji je značenjski u suprotnosti s neprikladnim izrazima.

Tumačenje eufemizama, relevantno za analizu političkoga diskursa, nalazimo kod Tanje Gradečak-Erdeljić i Mirne Varge (2009:339) koje ih definiraju kao „kombinaciju pragmatičkog načela uljudnosti i vještog retoričkog sustava zamagljivanja činjenica“ i navode da su eufemizmi postali sastavni dio političkih govora. Dakle, kod uporabe eufemizama, neprimjereni oblici riječi zamjenjuju se drugim izrazima čije su značenjske sastavnice primjerenije. Možemo pretpostaviti da će političari promišljati i određene strategije uporabe eufemizama te možemo slikovito usporediti njihovo služenje eufemizmima s borbom sa štitom protiv onoga čega se boje ili onoga što je neugodno⁸¹.

Ivana Moritz (2015:84) navodi pozitivne i negativne strane uporabe eufemizama te drži da oni mogu imati pozitivne učinke kada se njima slijede osnovna načela pristojne komunikacije, međutim njihova funkcija u političkom govoru nosi i određene opasnosti budući da je, primjerice, vlada SAD-a rabila izraze poput „policajska akcija“ i „stupiti u sukob“ kad se referirala na korejski i vijetnamski rat. Jednako tako, kako smatra Moritz (2015), nakon napada 11. rujna 2001., objava američkog rata protiv svih vrsta terorizama iznjedrila je brojne eufemizme s namjerom zamagljivanja činjenica i opravdavanja nezakonitog postupanja prema američkim građanima ili zatvorenicima drugih nacionalnosti.

Razmatrajući radove i članke o uporabi eufemizama u proteklih dvadesetak godina, dolazimo do zaključka da se u dijelu zapadnih i demokratski usmjerenih društava javlja negativna reakcija na eufemizme i politički korektne izraze, s tim da protivnici njihove uporabe vjeruju kako će eufemizacija posljedično dovesti do smanjenja prava na slobodu govora.

⁸⁰ Izvor: Službena mrežna stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH (<https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/ljudska-prava/ljudska-prava-u-hrvatskoj-vanjskoj-politici/22711>, pristup 19. siječnja 2022.)

⁸¹ Andrews (1996:389) objašnjava da ta vrsta eufemizama funkcionira kao alternativa izrazima koji su u jeziku postali tabu, npr. *pro-choice* umjesto *pro-abortus*.

Primjerice, prema tumačenju Mesića (2005:174-177), politički korektnim jezikom nameću se „multikulturalističke“⁸² vrijednosti koje odgovaraju samo određenim društvenim skupinama, a ne svim građanima.

Među kritičarima političke korektnosti je i Weber⁸³ (2016:114), koji drži da je sam termin *politička korektnost* „nespretno skovan“. Naime, prema mišljenju Webera (2016) prvi dio termina je pogrešan budući da ono što se njime želi kritizirati često nije političke prirode te bi primjereniji bio naziv *kulturna*. Weber (2016) tvrdi da je riječ *korektnost* također pogrešna jer se njome pretpostavlja usklađenost s ispravnim vrstama ponašanja, iako postoje okolnosti u kojima su mnogi načini ponašanja ispravni, dok drugi nisu. On predlaže zamijeniti *korektnost* riječima poput *poštovanje* ili *prihvatljivost*. (Weber 2016:114)

Uzimajući u obzir suvremenu društveno-političku situaciju u SAD-u⁸⁴ i uvažavajući kritiku američke znanstvene javnosti koja se služi povijesnim argumentom protiv političke korektnosti, a to je da korektnost predstavlja cenzuru svake slobodne misli te posljedično jezičnog izričaja, što je u suprotnosti s američkim građanskim vrijednostima (usp. Gantt Shafer 2017), ipak se ne bismo mogli složiti s pojedinim Weberovim tvrdnjama. Pritom prvenstveno mislimo na kritiku pridjeva *politička* i prijedlog da se zamijeni pridjevom *kulturna*. Smatramo da je pridjev *politička* značenjski sveobuhvatniji i može pokriti bilo koji aspekt suvremenoga života na koji bi se mogao odnositi neprimjereni ili nekorektni izraz.

Kultura je doista širok pojam i svjesni smo da je neizostavno vezana uz jezik i društvo općenito, ali ako se vratimo na temeljnu definiciju *političke korektnosti*, vidjet ćemo da ona nije usmjerena samo na zaštitu kulturnih i jezičnih manjina, već se njome ujedno nastoje zaštititi skupine i pojedinci od neprimjerenih izraza koji se odnose na spol, dob, spolnu usmjerenost, nacionalnu pripadnost, tjelesni nedostatak i sve ostale posebnosti i obilježja suvremenoga

⁸² Pridjev izveden od imenice *multikulturalizam* kojom se označava prožimanje različitih kultura uz očuvanje njihova identiteta. Pojam se najčešće vezuje uz zaštitu jezičnih i kulturnih prava manjina i danas je općeprihvaćen u državama demokratskog ustroja. Hrvatska je 2003. godine bila domaćin svjetske ministarske konferencije na temu multikulturalizama, a jedan od dokumenata Vijeća Europe o zaštiti kulturnih različitosti nosi naziv *Opatijska deklaracija* (Izvor: *Proleksis enciklopedija*, <https://proleksis.lzmk.hr/57410/>, pristup 20. siječnja 2022.). Međutim, način na koji je pridjev *multikulturalistički* izveden (nastavkom - *istički*) upućuje na negativnu konotaciju vezanu uz pojam multikulturalizma, za razliku od pridjeva *multikulturalan* koji nosi pozitivna značenjska obilježja.

⁸³ Eric Thomas Weber je profesor javnih politika na američkom Sveučilištu Mississippi.

⁸⁴ O navedenoj temi, bit će više riječi u potpoglavlju o američkim izbornim kampanjama, gdje će se, između ostaloga, pokušati objasniti rast političke nekorektnosti, koja nije novost u američkome političkom diskursu, ali se masovno popularizirala tijekom kampanje Donalda Trumpa za američkog predsjednika.

čovjeka. Političku korektnost prema tako prikazanim obilježjima možemo svrstati u dimenziju kooperativnosti u političkom diskursu, gdje se pokazuje obzirnost prema sugovornicima, čak i kada nisu istomišljenici ili ne pripadaju istom ideološkom usmjerenju.

U nastavku rada ćemo razmotriti jezične oblike kojima se mogu iskazati omalovažavanje, podcjenjivanje, vrijeđanje, i ostali negativni prikazi političkih neistomišljenika i protivnika, pri čemu sudionici političkoga diskursa koji rabe neprimjerene ili neprikladne izraze ne moraju detaljno iznositi činjenice o svojim oponentima široj javnosti.

3.5.1. Etiketiranje

Prema Pupovcu (1990), pragmatički cilj političkoga jezika može biti manipulacijski ili emancipacijski, a oba su povezana sa strategijama uvjeravanja ili persuasivnosti.

Na tom tragu, Nikolina Palašić (2008) određuje **etiketiranje kao oblik manipulacije** čiji je cilj trajno utjecati na javno mnijenje. Prilikom etiketiranja rabe se specifična jezična sredstva koja se stavljaju u konkretne situacije političkoga diskursa, od kojih ćemo neke oprimjeriti istraživanjem u radu. Palašić (2008) ističe kako je upitna istinitost informacije koja se nalazi u pozadini političke etikete jer je i svjesno laganje dio manipulativnih tehnika političara.

Ovdje ćemo, za potrebe rada, ponešto proširiti navedenu definiciju i reći da **etiketiranje**, u širem smislu, predstavlja **dio manipulativne strategije političara kojom se krše Griceove konverzijske maksime**, što je posebice vidljivo na primjerima uporabe konotativno obilježenih riječi, odnosno neprimjerenih izraza.

U tom smislu, prihvaćamo tumačenje Katarzyne Molek-Kozakowske (2010:85) koja **etiketiranje u političkom diskursu** opisuje kao strategiju uvođenja i/ili propagiranja terminologije koja je ili netočna ili derogativna (ili oboje), a odnosi se na osobu, skupinu ili politiku **kako bi se stekla politička prednost**. Budući da je cilj dezinformirati javnost, etiketiranje jednako tako može biti i manipulativno kada se određene etikete izabiru ili „lijepe“ određenoj osobi kako bi se pojačala snaga emotivnog učinka i posljedičnih negativnih konotacija.

Međutim, kako tvrdi Molek-Kozakowska (2010:87), negativne etikete mogu biti prikrivene u obliku eufemizama, presupozicija, pretjeranog generaliziranja, pogrešnog davanja atributa, uporabe rime ili aliteracije te isticanja nevažnih pojedinosti i nejasnih asocijacija.

U jezičnom pogledu, etikete mogu biti određene vlastite imenice, ali se uglavnom odnose na opće izraze čija značenja izazivaju težak i negativan prizvuk (npr. crvena banda, trogloditi, katolibani i sl.). Etiketiranje, dakle, podrazumijeva formalnu manipulaciju sadržajem, kao i pojednostavljivanje sadržaja usredotočivanjem na negativne aspekte pojma.

Molek-Kozakowska (2010) objašnjava utjecaj negativnih etiketa na oblikovanje javnog mnijenja činjenicom da su ljudi skloni pamtiti informacije koje su emocionalno nabijene, humor, dosjetke i slično, pa tako i netočne političke etikete, ako se više puta ponavljaju, ostaju upamćene. Posljedično, te etikete postaju dio zajedničkog znanja, općenitoga načina razmišljanja o politici i sukladno tome ulaze u svakodnevni vokabular.

Među autorima koji su se bavili fenomenom etiketiranja u hrvatskome političkom diskursu, istaknuli bismo Almu Vančuru i Dijanu Tomić (2013) koje su ispitivale različite oblike i funkcije uvreda u Hrvatskome saboru te ih uspoređivale sa zabilježenim slučajevima vrijeđanja zastupnika u britanskome i švedskome parlamentu. Ovdje je potrebno naglasiti da uporaba uvredljivoga jezika u političkim tijelima ovisi i o društvenopolitičkoj klimi pa su Vančura i Tomić (2013) ustvrdile kako su zbog nedavne povijesti osamostaljenja hrvatske države i Domovinskog rata, mnogi zastupnici osjetljivi na pitanja nacionalnoga identiteta.

Kada se rabe u Saboru, uvrede i etiketiranja predstavljaju odstupanja od normativnoga okvira zadanog Poslovnikom Hrvatskoga sabora⁸⁵ i Etičkim kodeksom državnih službenika⁸⁶. Međutim, po prirodi stvari, parlamentarne rasprave nerijetko se odvijaju u povišenim tonovima te se u borbi za premoć mogu očekivati vrijeđanja političkih protivnika.

Stoga su Vančura i Tomić (2013:149-155) za korpusnu analizu odabrale transkripte govora zastupnika iz dijela zasjedanja koji se zove *Aktualno prijepodne* gdje su se mogli čuti primjeri etiketiranja poput *četnici*, *perači novca*, *prtvorenik iz Salzburga*, *kriminalac* i slično.

⁸⁵ Sukladno Članku 238. Poslovnika (Razlozi za izricanje stegovnih mjera), zastupnik tijekom iznošenja rasprave ne smije omalovažavati ili vrijeđati predsjedatelja ili druge zastupnike (Izvor: Narodne novine, 81/2013).

⁸⁶ Sukladno Članku 6. Kodeksa (Poštivanje integriteta i dostojanstva građana i državnih službenika), državni je službenik dužan u okviru svojih nadležnosti osigurati ostvarivanje prava, poštivanje integriteta i dostojanstva građana i drugih državnih službenika bez diskriminacije ili povlašćivanja na osnovi dobi, nacionalnosti, etničke ili socijalne pripadnosti, jezičnog i rasnog podrijetla, političkih ili vjerskih uvjerenja ili sklonosti, invalidnosti, obrazovanja, socijalnog položaja, spola, bračnog ili obiteljskog statusa, spolne orijentacije ili na bilo kojoj drugoj osnovi (Izvor: Narodne novine, 40/2011).

Reakcije na uvrede analizirane su kao dio procesa identifikacije, a rezultati su pokazali da su stavovi zastupnika Hrvatskoga sabora duboko podijeljeni.

U tom smislu, istraživanje navedenih autorica smatramo korisnim za analizu neprimjerenih izraza u radu nastalih tijekom predizbornih kampanja za izbore hrvatskih saborskih zastupnika, jer specifičnosti ideoloških podjela među hrvatskim političarima predstavljaju značajan čimbenik u pristupu koji ćemo primijeniti.

Kao poseban oblik etiketiranja, izdvojili bismo izraze seksističkoga ili šovinističkoga predznaka koje primjerice muški političari upućuju svojim kolegicama.

Karin Bischof i Cornelia Ilie (2018) istraživale su uvredljiv i diskriminatoran jezik u britanskom parlamentu, posebice seksistički način ophođenja prema zastupnicama⁸⁷ kako bi se umanjile njihova uloga u Parlamentu, legitimnost i vjerodostojnost. Višedisciplinarna analiza, koja je uključivala pragma-retoriku, istraživanje rodnih stereotipa, političke znanosti i socijalnu psihologiju, pokazala je da su i zastupnici i zastupnice svjesni postojanja i negativnog utjecaja stereotipnih etiketa te redovito reagiraju na njih putem komentara i inicijativa na društvenim mrežama, ali ne mogu spriječiti njihovo pojavljivanje u javnom diskursu.

Slijedom navedenih istraživanja, dolazimo do zaključka da je etiketiranja relativno jednostavno identificirati u dijelu koji se odnosi na imenske, pridjevske ili glagolske lekseme pod oznakom derogatornih ili uvredljivih riječi u leksikonima različitih jezika, dok je kod drugog dijela potrebno zajedničko i sveobuhvatno znanje, mogli bismo čak reći i sporazum, određene društvene zajednice da su izrazi koji se rabe za pojedine osobe i skupine ponižavajući, omalovažavajući, pogrdni i uvredljivi te predstavljaju etiketiranje.

Do sličnog problema određivanja uvredljivosti izraza dolazimo i prilikom razmatranja ironijskih i sarkastičnih iskaza, koji su *per se* kategorija za koju je također potrebno *znanje o jeziku i znanje o svijetu*⁸⁸ da bi ih se uopće moglo prepoznati kao navedene jezične oblike, o čijim ćemo funkcijama reći nešto više u sljedećem potpoglavlju.

⁸⁷ Bischof i Ilie (2018:589) navode primjere diskriminatornih etiketa poput „*Blair's Babes*“ i „*hard-hearted Hannah*“.

⁸⁸ Preuzeto iz naslova monografije Milene Žic Fuchs (1991) pa sukladno tome pod pojmom **znanja** ne podrazumijevamo samo „skup činjenica, informacija i vještina stečenih izobrazbom ili iskustvom“ (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67357>, pristup 29. siječnja 2022.), već se ujedno referiramo na **znanje** „strukturirano po načelima koja prožimaju i druge oblike čovjekovih znanja i same spoznaje, ali što je još važnije, i sam jezik u najužem smislu“ (Žic Fuchs 2009:59).

3.5.2. Ironija i sarkazam⁸⁹

U potpoglavlju o nastanku i razvoju teorije(a) pristojnosti, naveli smo maksimu kvalitete kao jednu od četiri kategorije na kojima Grice (1975) temelji načelo kooperativnosti ili suradnje, a ovdje je potrebno reći, da je on također definirao ironiju (zajedno sa sarkazmom i metaforom)⁹⁰ kao govorni čin kojim se krši maksima kvalitete ili istinitosti, čime se krši i načelo suradnje u pristojnoj komunikaciji.

Leech (1983:142) štoviše ironiju smatra načelom drugog reda koje govorniku omogućuje „iskazivanje nepristojnosti u pristojnom obličju“, dakle njena funkcija je dijelom negativna. S druge strane, Leech (1983) ističe da ironija ima i pozitivnu funkciju jer može poslužiti kao oblik strategije čuvanja ili obrane obraza, na način da govornik verbalni napad na sugovornika prikaže u društveno prihvatljivom svjetlu.

Sperber i Wilson (1981:306) zalažu se za radikalni odmak od klasičnog i Griceova tumačenja ironije, smatrajući da se ironija sastoji od ponavljanja osnovnog iskaza (*irony as echoic mention*) koji se pripisuje pojedincu, skupini ili zajednici, ali u ponavljanju dolazi do izražaja podrugljiv, skeptičan ili kritičan stav prema prvotnoj misli.

U tumačenju ironije Sperbera i Wilson (1981) zapažamo dvije odrednice, koje će se pokazati ključnima u analizi diskursa, a to su namjera i stav govornika prema iskazu. Bilo da se radi o podrugljivom ponavljanju ili prikrivenoj kritici, ironija ne predstavlja samo običnu suprotnost doslovnom značenju.

⁸⁹ Prema klasičnoj retoričkoj tradiciji (usp. M. H. Abrams 1971:135-136), verbalna je ironija vrsta tropa čije je doslovno značenje upravo suprotno od značenja koje govornik implicira. Sarkazam se često rabi kao istoznačnica raznim oblicima ironije, no Abrams (1971) smatra da bi ga trebalo ograničiti samo na uporabu izraza koji imaju grubo i podrugljivo značenje. Pritom se poziva na etimološku razliku tih pojmova iz grčkoga jezika - ironija potječe od riječi *eiron* i znači „onaj koji je prikriven“, a sarkazam dolazi od riječi *sarkazein* i znači „trgati meso“. Dodatno značenjsko obilježje sarkazma je promjena govornikova glasa.

⁹⁰ Grice (1975:53) naime drži da je moguće povezati ironiju i metaforu tako da se slušatelju nametnu dva načina tumačenja. U prvom slučaju, namjera je govornika da slušatelj rečenicu „Ti si šlag u mojoj kavi.“ protumači kao metaforu u značenju „Ti si moj ponos i moja radost.“, a u drugom slučaju da je protumači kao ironiju u značenju „Ti si moja propast“. Međutim, smatramo da su oba značenja navedene rečenice prenesena, odnosno metaforička, a razlika je u tome što se u prvom tumačenju radi o pozitivnom, a u drugom o negativnom značenju iskaza. Dodali bismo da je u oba slučaja potrebno zajedničko pozadinsko znanje ili poznavanje konteksta kako bi slušatelj mogao razlikovati govornikovu namjeru, odnosno protumačiti navedenu rečenicu ili kao pozitivnu ili kao negativnu metaforu, pri čemu negativno značenje ujedno predstavlja iskaz ironije.

Sperber i Wilson (1981) drže da je namjera ironijskih iskaza usmjeriti pažnju slušatelja na svojevrсни nesklad između govornikova trenutnog opisa situacije i pravog stanja stvari.

Pitanje koje se zatim postavlja glasi – prema kome je usmjeren ironijski iskaz? Naime, i ironija i sarkazam predstavljaju neizravne oblike jezične komunikacije, a neizravnost je u okviru teorije pristojnosti Brown i Levinsona (1987) jedna od strategija ublažavanja posljedica ugrožavanja obraza (*face-threatening acts*). Ironijom se dakle mogu iskazivati neodobravanje, kritika, prigovor, prezir i sl. u blažem obliku nego izravnim iskazivanjem, što znači da je govorniku donekle stalo do osjećaja i potreba slušatelja. Neizravnost je, prema Brown i Levinsonu (1987), način čuvanja obraza budući da se govorniku ostavlja mogućnost izbjegavanja odgovornosti za moguće negativno tumačenje iskaza.

No, što je u tom slučaju sa sarkazmom, posebice uzimajući u obzir da se njime mogu iskazivati izrazito negativne emocije i mišljenje prema slušatelju, može li se tada govoriti o ublažavanju iskaza? Upravo tom dimenzijom primatelja sarkastične poruke bavi se Julia Jorgensen (1996:613-614) pa osobu kojoj je takva poruka namijenjena naziva „žrtvom“ i smatra da se, ako slijedimo postavke teorije Brown i Levinsona (1987), sarkazam mora odvojiti od ironije zbog toga što se njime izražava jasan neprijateljski stav govornika prema slušatelju, bez ublažavanja.

Wilson i Sperber (1992) ističu da je kod prepoznavanja ironije i sarkazma važna govorna komunikacija s obzirom na to da se u njoj mogu bolje raspoznati govornikove namjere (kao što su primjerice boja i jačina glasa). Hoće li određeni govorni čin biti prepoznat kao ironija ovisi o „interakciji između jezičnog oblika izričaja, zajedničkog spoznajnog okružja komunikatora i slušateljstva te kriterija dosljednosti s načelom relevantnosti“⁹¹.

Posljedično, ova nas određenja ironije, pa time i sarkazma dovode do pitanja može li se njihova uporaba nesumnjivo identificirati u političkome diskursu.

Yus (2000:33) predlaže šest kontekstnih izvora koji mogu pomoći u prepoznavanju ironije u govornoj komunikaciji: enciklopedijsko ili činjenično znanje, okružje, neverbalno ponašanje

⁹¹ **Teorija relevantnosti** Dana Sperbera i Deirdre Wilson (1986) predstavlja kritički odmak od Griceova učenja i načela suradnje koje autori zamjenjuju načelom relevantnosti. Sukladno ovom pragmatičkom fenomenu, koji govori o ograničenju ljudske spoznaje, primatelji obavijesti nastoje uspostaviti ravnotežu između konteksta i količine dobivenih obavijesti i tako postići optimalnu relevantnost. Drugim riječima, ljudi nastoje tumačenjem dolaznih signala dobiti što je više moguće obavijesti, a istovremeno uložiti što manje napora za postizanje željenoga učinka.

govornika, zajedničke spoznaje pošiljatelja i primatelja jednih o drugima, prethodni izričaji sudionika komunikacije te ostali načini jezičnog označavanja poput primjerice:

- a) Imenskih – „Ivica je **genijalac**“;
- b) Pridjevskih (pojačivača) – „Ti si **apsolutni** genijalac“;
- c) Stilskih (izraza pristojnosti) – „Možeš li mi, **molim te**, učiniti uslugu i začepiti?“

Yus (2000) ističe da su uz gramatička i stilska, važna i prozodijska obilježja poput tona i intonacije kako bi se ironijski iskazi razlikovali od ostalih dijelova govora.

Jekaterina Mažara (2013) istraživala je uporabu strategija u političkim raspravama na češkim televizijskim programima tijekom razdoblja od dvadeset godina (1993.-2013.), posebno usmjerivši pažnju na one iskaze u kojima je prepoznata ironija, kao i čimbenike koji su utjecali na njezino pojavljivanje. Zaključeno je da ironija u negativnom smislu predstavlja dio strategije usmjerene na negativan prikaz političkih protivnika, dok uporaba pozitivnih ironijskih iskaza ima za cilj 'osvjetlati' obraz govornicima.

Što se tiče učinka ironije na sugovornike prema kojima je usmjerena, Mažara (2013) smatra da je kritika koju ironija sadrži bolnija budući da posjeduje elemente podrugljivog i podcjenjivačkog stava govornika.

Novija istraživanja u političkome diskursu (usp. Musolff 2017:129) ukazuju na povezanost metafore s ironijom i sarkazmom na način da metafora služi kao „značenjska platforma“ iz koje se zatim mogu iščitati uporabe ironije i sarkazma. Musolff (2017) također odvaja sarkazam od ironije, tvrdeći da on posjeduje jači učinak uvrede i podsmijeha koji se upućuju pojedincu ili skupini.

Izdvojili bismo i istraživanje Musolffa i Wonga (2020) jer je provedeno na pisanom diskursu, što nam je važno ne samo zbog činjenice da sami provodimo slično istraživanje, već i zbog spoznaje da je ironiju i sarkazam tako teže utvrditi nego u govorenom obliku. Navodeći primjere ironičnih izraza vezanih uz temu Brexita objavljenih u britanskim novinama, Musolff i Wong (2020) naglašavaju da ih čitatelji mogu tumačiti kao ironične jedino uz poznavanje zajedničkog povijesnog i društveno-političkog konteksta.

Ono što je važnije jest to da su ova tumačenja neizostavno vezana uz prepoznavanje metafora, posebice onih s negativnim predznakom te ćemo njima posvetiti sljedeće potpoglavlje.

3.5.3. Negativna metafora i metonimija

Uporabu metafore u političkom diskursu prvo vezujemo uz činjenicu da se od doba antike metafora kao vrsta tropa⁹² nalazila u središtu govorničke obuke.

Od utemeljenja lingvistike kao moderne znanosti, zahvaljujući Georgu Lakoffu i Marku Johnsonu (1980), metafora postaje ključno sredstvo za razumijevanje društva u kojem živimo. Osnovna je teza Lakoffa i Johnsona (1980) da je metafora prvenstveno kognitivan fenomen, koji se zatim manifestira u jeziku, a funkcionira na način da se služimo *izvornom domenom* (bližom neposrednom tjelesnom, društvenom i kulturnom iskustvu) kako bismo konceptualizirali i prikazali apstraktniju, odnosno *ciljnu domenu*.⁹³

Metonimija, prema Lakoffu i Johnsonu (1980:36-39), za razliku od metafore, ima primarno odnosnu funkciju, ali je poput metafore dio ljudskoga pojmovnog sustava i utemeljena je u ljudskome iskustvu. Primjerice kad kažemo „Picasso“, ne referiramo se samo na poznatog umjetnika, već i na njegova djela i slikarsku tehniku. Lakoff i Johnson (1980) ističu da je temelj metonimijskih koncepata očitiji od metaforičkih budući da je uobičajeno povezan s fizičkim ili uzročnim asocijacijama. Metonimija omogućuje asocijativnu i motiviranu poveznicu među dvjema domenama u metafori, odnosno preslikavanje između dvije domene koje su utemeljene na jednoj konceptualnoj domeni⁹⁴.

Kognitivistički pristup metafori ključan je za istraživačke interese KAD-a. Naime, prema Chiltonu i Lakoffu (1995), važno obilježje metafora jest to da ih tijekom odrastanja neprimjetno, a uspješno usvajamo te ih neupitno prihvaćamo poput općih činjenica.

⁹² Kao i ironija, prema klasičnoj podjeli tropa i figura u retorici, metafora je također trop u kojem je, kako precizira Škiljan (1989:71), „jedna riječ zamijenjena drugom koja u svojem planu sadržaja ima neke elemente slične sadržaju prve riječi“.

⁹³ Ovaj postupak Lakoff i Johnson (1980:3) nazivaju metaforičko mapiranje/preslikavanje (eng. *metaphorical mapping*) sukladno načelu da se ono što je manje poznato, shvaća pomoću onoga što je bolje poznato. Vrijedno zapažanje o usvajanju pojmova kao što su konceptualna metafora i preslikavanje, nalazimo u njihovom pogovoru 2. izdanju knjige *Metaphors We Live By* iz 2003. godine, gdje Lakoff i Johnson navode kako njihova ideja za konceptualnu metaforu potječe iz matematike, a termini *mapa* i *mapiranje* dolaze iz neuroznanosti.

⁹⁴ Kao primjer metonimije iz hrvatskoga političkog diskursa može poslužiti naslov „Metla na HRT-u“ koji je mrežni portal Večernjeg lista objavio u prosincu 2014. prenoseći izjavu saborskoga zastupnika Dujomira Marasovića da će „HDZ sve pomesti na HRT-u kada dođe na vlast“. (Izvor: <https://www.vecernji.hr/.../hnd-ostro-osudio-marasovicevu-izjavu>, pristup 7. veljače 2019.) U ovom slučaju, domena *metle* kao sredstva čišćenja i domena *HDZ-a* kao moguće vladajuće stranke utemeljene su na konceptualnoj metafori *Vlast je metla*.

Ponavlja se osnovna premisa da metafore predstavljaju način razumijevanja jednog iskustva putem drugoga, npr. pojam *života* se konceptualizira pomoću pojma *putovanje*. Metafore se na taj način usvajaju automatski, zvuče prirodno i prepoznatljive su⁹⁵.

Chilton i Lakoff (1995) drže da metafore nisu samo puke riječi, one su pojmovi koji značajnim dijelom predstavljaju našu stvarnost. U stvarnosti su, kao i u političkom diskursu, uobičajene podjele na 'nas' i 'njih', na 'dobre' i 'loše', podjele na temelju kojih se stvaraju strategije legitimizacije i delegitimizacije, a u tom procesu metafore predstavljaju idealno sredstvo za naglašavanje političkih podjela⁹⁶.

Suvremena istraživanja uporabe konceptualnih metafora u političkom diskursu (Borčić 2010; Charteris-Black 2011; Marot Kiš i Palašić 2012) pokazuju da političari rabe metafore koje su učestale u svakodnevnom razgovornom jeziku, što smatramo korisnim za potvrđivanje dijela naše početne pretpostavke o „podomaćivanju“ javnoga diskursa.

U analizi političkoga diskursa, Nikolina Borčić (2010:147) pronalazi metafore pomoću kojih političari svoja stajališta prikazuju u pozitivnom svjetlu, dok su stranački protivnici najčešće neprijatelji protiv kojih se valja boriti (npr. *bezopasni takmaci*, *osvajanje Rijeke* itd.).

Borčić (2010:140) također naglašava „jednostavnost izvorne domene“, čime se omogućuje učinkovitija primjena metafore kada političari svjesno manipuliraju osjećajima i stavovima građana.

Ovdje bismo se usudili primijetiti kako učinkovita uporaba konceptualnih metafora uvelike ovisi o govorničkim vještinama političara, u protivnom se metafora rabljena u svrhu delegitimizacije protivnika može okrenuti na štetu onoga koji ju je prvi uporabio.

Prema Charteris-Blacku (2011), moć metafore proizlazi iz toga što, služeći se njome, političari mogu argumentirati svoja stajališta primjenjujući već poznate i uvriježene izraze prilikom uvođenja novih političkih tema, čime ujedno dokazuju svoju ozbiljnost i odgovornost u načinu ophođenja s biračkim tijelom.

⁹⁵ Jedan od čestih primjera metafore u političkom diskursu jest poistovjećivanje države s fizičkom osobom ili tzv. oživotvorenje države. Država ima tijelo i osobnost, a tijelo može rasti, razvijati se, propadati, biti zdravo ili bolesno. Druge države su u tom slučaju prijateljske ili neprijateljske, dobri ili loši susjedi itd. (usp. Chilton i Lakoff 1995:7).

⁹⁶ U svjetskim okvirima političkih podjela na 'dobre' i 'loše', Zapad se nerijetko prikazuje kao središte civilizacije, moći, zrelosti i racionalnosti, dok je Istok okarakteriziran kao barbarski, slab, nezreo, iracionalan i nestabilan (usp. Sandikcioglu 2000:299).

Metafora je tada dio „ispravnoga ili uokvirenoga razmišljanja“ (*right thinking*) budući da se argumenti političara „uokviruju“ tako da iznesene tvrdnje idu njima u prilog (Charteris-Black 2011:36).⁹⁷

Charteris-Black (2011) ističe da se vještina političkog uvjeravanja odražava u tome kako će političari rabiti izvornu domenu metafore da bi je proširili na područja za koja u tom trenutku moraju pokazati sposobnost vođenja.

Marot Kiš i Palašić (2012) metaforu u političkome diskursu opisuju kao ekonomičan način izražavanja koji političari rabe kako bi zvučali što uvjerljivije i pridobili podršku javnosti. Prema mišljenju Kiš i Palašić (2012), metaforički su sklopovi, iako izražajno jaki i prijemčivi, u zadanom kontekstu ipak siromašni značenjem. Političari se njima služe kako bi „popunili prazna mjesta, odnosno kao unaprijed pripremljene sintagme iskoristive s različitim namjenama: prikrivanje nepripremljenosti govornika, nespремnost za elaboriranje određene teme, neupućenost u temu, odvrćanje pozornosti od zadane problematike itd.“ (Marot Kiš, Palašić 2012:455). S druge strane, Marot Kiš i Palašić (2012:456) tvrde da je funkcija metafore *obmanjivati javnost* jer političari kreiraju metaforičke izraze kojima prikrivaju stvarnu situaciju, a istovremeno stvaraju privid kontrole nad tom situacijom.

Ne bismo se mogli u cijelosti složiti s tvrdnjom autorica Marot Kiš i Palašić (2012), budući da smatramo kako je funkcija metafore u politici puno šira, posebice polazeći od njezine osnovne funkcije, a to je - što jednostavnije približiti javnosti jedan složen i apstraktan pojam putem drugoga. Držimo da je funkcija metafore u političkom diskursu ujedno i pragmatična i strateška jer političarima predstavlja praktično sredstvo pomoću kojega građanima mogu lakše prikazati različite političke probleme, kao i svoje stavove te na taj način pridobiti njihove glasove.⁹⁸

⁹⁷ U tom bi se slučaju mogla uporabiti metafora „tjerati vodu na svoj mlin“ kao oblik političke strategije.

⁹⁸ Kao primjer strateške uporabe metafore, izdvojili bismo rečenicu „Mi smo za njih mali miševi.“, koju je izrekao bivši predsjednik HDZ-a, Tomislav Karamarko kritizirajući rad tadašnje Vlade na čelu s SDP-om. Ako metaforu odredimo prema formuli *ciljna domena = izvorna domena* (Lakoff, Johnson 1980/2003), pri čemu su političari ciljna, a životinje izvorna domena, miševi u ovom slučaju predstavljaju dobre i bezazlene životinje kako bi se politička stranka, tada u opoziciji, prikazala boljom u odnosu na stranku koja je trenutno na vlasti. (Izvor: <https://www.24sata.hr/news/karamarko-udario-po-sdp-u-mi-smo-za-njih-mali-misevi-348795>, pristup 18. veljače 2022.)

U prethodnom potpoglavlju naveli smo kako metafora ujedno može sadržavati elemente ironije ili sarkazma, što joj, prema Musolffu (2012) daje obilježje praktičnosti, posebice kada sudionici političkoga diskursa žele opisati negativne osobine određenih političkih procesa, društvenih skupina ili pojedinaca te ih prikazati kao prijetnju postojećem državnom uređenju.

Stoga smo u naslovu ovoga potpoglavlja metafori, kao i metonimiji dodali pridjev *negativna* želeći na taj način označiti naš istraživački interes upravo za one oblike metafora o kojima govori Musolff (2012), a koje predstavljaju praktičan način ili sredstvo negativnog prikazivanja pojedinaca, skupina i događaja u političkome diskursu.

Musolff (2012) objašnjava da konceptualne metafore nose društvene, emocionalne i estetske vrijednosti koje utječu na to hoće li određeni iskaz biti protumačen kao negativan, a mi bismo tome dodali i kao neprimjeren.

Kalmoe (2014) drži da uporaba uvredljivih metafora i borbene retorike prevladava u političkim govorima. Pojedini političari utječu na širenje negativnoga govora u javnom diskursu putem različitih političkih blogova.

Negativno obojen jezik također ostavlja trag prilikom donošenja političkih odluka, što je u suprotnosti s pravilima političkoga ponašanja gdje bi se sve odluke trebale donositi racionalno tj. bez unošenja negativnih emocija.

Prema mišljenju Kalmoea (2014), političari možda nisu ni svjesni koliko će ostati upamćeni po negativnom diskursu i koliko će on obilježiti proces donošenja brzih procjena i odluka.

Polazeći od dosadašnjih spoznaja o funkciji metafore, dolazimo do zaključka da negativne metafore *uokviruju* političku poruku i postaju sastavni dio predizbornoga diskursa. U tom smislu, pretpostavljamo da ćemo kroz naše istraživanje predizbornih kampanja zabilježiti takve primjere metafora u kojima je politička poruka *uokvirena* pomoću uporabe neprimjerenih izraza.

Za kraj ovoga potpoglavlja izdvojiti ćemo nekoliko hrvatskih autorica čija istraživanja nalazimo poticajnim za promišljanje o uporabi metafore u suvremenome hrvatskome, ali i političkome diskursu demokratskih društava općenito, gdje se uobičajeno sukobljavaju različite političke opcije. Kristina Štrkalj Despot (2016) također rabi termin *uokvirivanje*⁹⁹ kako bi objasnila proces oblikovanja političkoga diskursa s obzirom na to da upravo konceptualna metafora u tom procesu igra ključnu ulogu.

⁹⁹ Prema pojmu *okvira* (eng. *frame*), koji je uveo George Lakoff (1987) u svojoj poznatoj knjizi *Women, Fire, and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind*.

Dakle, metaforičko uokvirivanje sveprisutno je u javnom i političkom diskursu te ujedno određuje način na koji građani razmišljaju o izborima, vanjskoj politici, migracijama, itd.

Analizirajući govore hrvatskih političara, Štrkalj Despot (2016) suprotstavlja dva različita metaforička uokvirivanja vodećih političkih opcija u hrvatskim službenim predizbornim istupima. Štrkalj Despot (2016:5) zaključuje da konzervativna opcija rabi vrlo konvencionalne konceptualne metafore (npr. „Politika je rat.“), dok je okvir socijaldemokratske političke opcije nekonvencionalan i progresivan jer odbacuje uobičajenu domenu *ratovanja*, zamijenivši je *debatiranjem*, *raspravljanjem* i sličnim.

U analizi političkoga diskursa, Tanja Gradečak-Erdeljić i Snježana Babić (2016:94) suprotstavljaju dva različita kognitivna modela obitelji pa metaforu *strogog oca* pridružuju konzervativnoj opciji, a *brižnog roditelja* demokratima. Pritom, Gradečak-Erdeljić i Babić (2016) naglašavaju da se taj dihotomijski model može jasno primijeniti na američki politički sustav, ali ga nije uvijek jednostavno razlučiti u raznim heterogenim oblicima hrvatskoga političkog života.

Osim navedenih primjera, neke od oblika negativnih metafora, prikazat ćemo i u dijelu rada u kojem se bavimo prikazom diskursa hrvatskih predizbornih kampanja.

3.6. Zaključak

Poglavlje o temeljnim značajkama političkoga diskursa, započeli smo njegovim predstavljanjem u prostoru javne komunikacije da bismo potom istraživali moguće međuprostore u kojima se isprepliću obilježja javnoga i privatnoga, ali sa zajedničkim odrednicama političke komunikacije.

Politički diskurs smo definirali kao proces političke komunikacije koji uključuje političare, medije i građane. Cilj nam je bio odrediti odnose između političara kao govornika/pošiljatelja poruke i građana kao primatelja poruke te pobliže objasniti ulogu medija u prijenosu poruke.

Kao ključne pojmove u političkome diskursu, izdvojili smo **moć** i **ideologiju** te smo pretpostavili da moć političara i političkih elita proizlazi iz njihova društvenog položaja i institucija koje predstavljaju. Istaknuli smo da predizborne kampanje predstavljaju pogodno područje za istraživanje strategija političara kada žele osvojiti ili zadržati položaj moći.

Ustanovili smo da političari razvijaju određene obrasce uporabe ideološkoga diskursa u komunikaciji prema građanima te smo prikazali dva istraživačka okvira za koja smo procijenili da će biti korisni tijekom analize neprimjerenih izraza u radu.

Prvi se odnosi na van Dijkov (2005) ideološki kvadrat, vezan uz strategije legitimizacije i delegitimizacije, a drugi na van Leeuwenovu (2008) strategiju autorizacije.

Razmatrajući proces medijizacije, predlažemo usvajanje termina **podomaćivanje** kao vrstu prilagodbe javnoga, pa time i političkoga diskursa razgovornome jeziku.

Međutim, držimo da pojavu podomaćivanja diskursa treba promatrati kako unutar pozitivnih, tako i unutar negativnih učinaka medijski posredovanih oblika komunikacije. Pozitivan aspekt može se tumačiti većim otvaranjem sfere političkoga života građanima na način da to potiče njihov društveni angažman i utjecaj na oblikovanje javnih politika. Negativan aspekt ide u prilog našoj pretpostavci kako postupak podomaćivanja političkoga diskursa vodi do postupnog povećanja broja neprimjerenih izraza, što ćemo pokušati dokazati analizom primjera nastalih tijekom triju različitih razdoblja kampanja za parlamentarne izbore.

Kako bismo odabrali odgovarajuću teorijsku podlogu za naše istraživanje, u ovom smo poglavlju dali prikaz pristupa analizi političkoga diskursa u proteklih četrdesetak godina (uzimajući u obzir da se radi o relativno novom području u okviru diskursnih analiza), među kojima se ističu KAD, sistemsko-funkcionalni pristup i sociokognitivni pristup.

Nakon pregleda osnovnih odrednica svih triju pristupa, zaključujemo da KAD predstavlja najpogodniji okvir za istraživanje političkoga diskursa iz nekoliko razloga: u središtu njegova proučavanja su promjenjivi odnosi moći između pošiljatelja i primatelja političke poruke, ideološki stavovi i njihovi učinci na oblikovanje društvenih struktura, oblici jezične manipulacije, kao i složenost odnosa između jezika i izvanjezične stvarnosti.

Jednako tako, smatramo da KAD ne predstavlja zatvoreni pristup istraživanju jezika, već nudi mogućnost nadogradnje svog temeljnog okvira, u određenoj mjeri usvajanjem pojedinih sastavnica ostalih pristupa, ovisno o vrsti diskursa koju želimo analizirati.

Objašnjenje naše tvrdnje nalazimo prvenstveno u utjecaju sistemsko-funkcionalnoga pravca na nastanak KAD-a te u sadržajno-terminološkim poveznicama između društvenog, sistemskog i kognitivnog pristupa diskursu.

Pritom u vidu imamo pojam **konteksta situacije**, koji držimo izrazito relevantnim pri analizi diskursa, a sukladno terminologiji SFL-a, on obuhvaća polje diskursa, odnose među sudionicima diskursa i načine na koji se diskurs odvija.

Ako k tome dodamo razmatranje sa sociokognitivnog gledišta, kontekst situacije nedvojbeno će uključivati društvenu interakciju sudionika koji stvaraju **kontekstne modele** ovisno o njihovom osobnom znanju i iskustvu te poznavanju primjerice društveno-političkih okolnosti. Kroz naše istraživanje željeli bismo ponuditi oblik nadopunjenog pristupa KAD-u, uvrštavajući u teorijski okvir analizu konteksta situacije i uporabu kontekstnih modela sudionika političkoga diskursa, za koje pretpostavljamo da će se jasnije definirati prilikom ispitivanja pojedinačnih uzoraka neprimjerenih izraza.

Samo određenje neprimjerenih izraza prethodno smo proširili u odnosu na njihovo proučavanje u političkome diskursu pa smo ih shodno tome prikazali kao jezične oblike u suprotnosti s pojmom političke korektnosti. Među navedenim oblicima, izdvojili smo etiketiranje, ironiju i sarkazam te negativnu metaforu i metonimiju sukladno zajedničkim komunikacijskim ciljevima govornika koji ih rabe, a to su izazivanje poruge i podsmijeha, omalovažavanje, podcjenjivanje i u konačnici vrijeđanje političkih neistomišljenika i protivnika.

Zastupamo stajalište da je uporaba neprimjerenih izraza u političkome diskursu dio manipulativne strategije, kao i strategije delegitimizacije kojima se ujedno krše prethodno utvrđeni postulati pristojnoga i kooperativnoga jezičnoga ponašanja.

Problem koji ponovno uočavamo u smislu kategorizacije neprimjerenosti navedenih izraza, javlja se kod ograničenosti leksikona gdje je zadan određen skup derogatornih riječi koji zasigurno nije dovoljan da bi se njime obuhvatili svi načini iskazivanja političke nekorektnosti.

Zaključujemo da je osim zajedničkoga spoznajnog okružja sudionika komunikacijskoga procesa, potrebna određena vrsta sporazuma jezične zajednice kako bi se gore navedeni jezični oblici mogli prepoznati kao neprimjereni.

Također bismo se nadovezali na zaključak prethodnoga poglavlja kada smo ustanovili da je kod procjene neprimjerenosti izraza važno uzeti u obzir perspektivu i stavove primatelja poruke, kao i kontekstne čimbenike.

Imajući u vidu činjenicu da ćemo neprimjerene izraze pokušati identificirati tijekom dvije hrvatske i jedne američke kampanje za parlamentarne izbore, u sljedećem ćemo poglavlju prikazati osnovne odrednice hrvatskih i američkih izbornih sustava koje će poslužiti kasnijoj objektivnoj i sustavnoj analizi kampanja. Osvrnut ćemo se i na recentna istraživanja uporabe neprimjerenih izraza i uloge masovnih medija u načinima predstavljanja navedenih izraza u hrvatskom i američkom političkom diskursu.

4. OBILJEŽJA DISKURSA SUVREMENIH POLITIČKIH KAMPANJA KROZ PARLAMENTARNE SUSTAVE REPUBLIKE HRVATSKE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Prikaz općih značajki političkoga diskursa u prethodnome poglavlju imao je svrhu pripremiti nas za daljnje razmatranje odrednica diskursa političkih kampanja u suvremenim demokratskim društvima. Za početak ćemo se podsjetiti da smo politički diskurs, između ostaloga, definirali kao dinamičan komunikacijski proces u kojem, posredovanjem masovnih medija, dolazi do restrukturiranja odnosa između političara i građana, a time i do postupnog slabljenja tradicionalnih granica između javne i privatne sfere. Dotadašnji oblici političke komunikacije mijenjaju se i nadograđuju te otvaraju prostor novim načinima posredovanja masovnih medija između političara i građana.¹⁰⁰

Kao što smo ranije ustanovili, pojedini dijelovi političkoga diskursa počinju poprimati obilježja razgovornoga stila s time da se političari nastoje prilagoditi novim sredstvima komunikacije s biračima i sukladno zahtjevima medija, oblikovati svoje političke kampanje.

Kampanja se, u tom smislu, definira kao „sustavna provedba kvalitetne političke komunikacije s biračkim tijelom“ (Balabanić, Mustapić 2008:648), a njezin osnovni cilj jest informirati birače o raznim političkim opcijama i potaknuti ih da sudjeluju u izbornom procesu.

U odnosu na načine ostvarivanja ovoga cilja, Benoit (1999) postavlja četiri načela. Prema prvom načelu, diskurs kampanje mora biti usmjeren jasnom i točnom informiranju glasača. Sama bit demokracije leži u tome da glasači izabiru tko će ih predstavljati. Stoga kampanje moraju biti osmišljene na način da potiču kandidate u informiranju svojih građana.

Drugo načelo odnosi se na važnost informiranja birača o temama koje su im zaista zanimljive. Prema trećem načelu, diskurs kampanje mora istaknuti razlike među kandidatima kako bi glasači mogli odlučiti koji za njih predstavlja bolji izbor.

Četvrto načelo, koje smatramo najvažnijim za temu rada, odnosi se na svojevrsno poticanje sukoba kandidata. Među oblicima nadmetanja u kampanji, koje navodi Benoit (1999), zamjećujemo sličnost sa strateškim odrednicama iz van Dijkova (2005) ideološkog kvadrata, kao što su isticanje vlastitih uspjeha, kritika i napad na protivničke kandidate, isticanje njihovih loših strana i odgovor na protivničke napade, odnosno ublažavanje vlastitih loših strana.

¹⁰⁰ O utjecaju masovnih medija na promjene komunikacijskih obrazaca između političara i građana više se može pročitati kod Cornera i Pelsa (2003), Balabanića i Mustapića (2008) te Streeta (2011).

Benoit (1999) drži da bi se diskurs kampanje uglavnom trebao usredotočiti na političke teme i nešto manje na pitanje karaktera kandidata, s time da kandidati ne bi trebali iznositi detalje svoga privatnog života. Međutim, masovni mediji nerijetko tragaju za neugodnim detaljima iz privatnoga života kandidata te ih zatim objavljuju javnosti, a time se, prema našem sudu, otvara dodatan prostor za uporabu neprimjerenih izraza u javnom diskursu. Benoit (1999:4) vjeruje da su verbalni napadi u smislu raspravljanja o važnim političkim temama dobri za kampanju, za razliku od neprimjerenih jezičnih napada (*inappropriate attacks*) koje suprotstavljeni kandidati međusobno izmjenjuju.

U prethodno navedenoj definiciji kampanje, posebno se ističe atribut *kvaliteta*, koji prema našem mišljenju, obuhvaća odgovarajuća jezična sredstva za uspješnu komunikaciju između političara i građana. Corner i Pels (2003:11) smatraju da se proučavanjem uporabe jezika političara mogu procijeniti njihov osobni integritet i strateške sposobnosti, te uočavaju da političari rabe neslužbene oblike diskursa u kojima se neizostavno javlja „privatni element“ čime se strateški naglašavaju političke ideje i stavovi, a očituje se kroz pojačanu uporabu „personaliziranih“ izjava ili poruka, bilo po tonu ili sadržaju.

Kako je došlo do navedene promjene u diskursnoj praksi, odnosno uporabe razgovornih oblika u diskursu političara?

U istraživanjima političkoga diskursa od kraja prošloga stoljeća do danas, pojedini autori (Harris 1991; Fairclough 2000; Chilton 2004; Charteris-Black 2014; Vučković 2016) došli su do zaključka da je biračko tijelo u razvijenim, liberalnim demokracijama postalo apatično prema političkim zbivanjima. Znatno postotak birača nije zainteresiran za čitanje političkih manifesta i gledanje debata između političkih protivnika. Stoga su političari u stalnoj potrazi za novim načinima predstavljanja kako bi osigurali potrebne glasove, čak i kada im to omogućuje da ulaze u privatnu sferu potencijalnih pristaša i tako suptilno prilagode prijenos svojih političkih poruka.

Dakle, možemo se složiti da političari raznim taktikama uvjeravanja nastoje utjecati na stavove javnosti i na to kome će građani dati glas na izborima, dok se istodobno mediji prilagođavaju stalnim tehnološkim promjenama i društvenim izazovima, kao i očekivanjima građana.

Street (2003) opisuje odnos politike i masovnih medija kroz pojam moći: s jedne strane, politika ima moć nad medijima jer određuje sadržaj koji će mediji prikazivati javnosti, a s druge strane, mediji imaju moć oblikovati i mijenjati političke sadržaje.

Iz perspektive običnih građana, politika nerijetko postoji samo na televiziji, u novinama ili na internetu, što znači da odgovarajuća slika, imidž ili pojavljivanje utječe na uspjeh ili propast određene političke kampanje. Mediji koji kontroliraju ovu sliku kontroliraju stvarnost, ali ono što u konačnici nude građanima jest, prema mišljenju Streeta (2003:11), „virtualna politika“.

Kao što smo istaknuli u prethodnome poglavlju, opisujući pojmove masovnoga komuniciranja i novih medija, u virtualnome svijetu se polako gubi granica između službenoga i neslužbenoga prikaza političkih ideja i usmjerenja pa tako i jezik političara poprima obilježja zabavnoga i neobaveznoga diskursa. Diskurs političkih kampanja počinje nalikovati diskursu popularnih televizijskih serija, a političari poput likova u telenovelama ulaze u sukobe sa stranačkim protivnicima i nastoje ih diskreditirati.¹⁰¹

U ovakvu odnosu snaga, političari i mediji ovise jedni o drugima pa McNair (2003) primjerice tvrdi da politika nije samo moć uvjeravanja, već i predstava u kojoj su pitanja stila i marketinga postala važnija od samoga političkog sadržaja. Jednako tako, Newman i Perloff (2008) smatraju da je politika danas sve više pod utjecajem reklamne industrije te se političari nerijetko služe metodama velikih korporacija koje reklamiraju razne proizvode kako bi promovirali sebe i svoje ideje.

S obzirom na to da smo u radu usmjereni na ispitivanje uporabe neprimjerenih izraza, osvrnut ćemo se na situacije kada je moć uvjeravanja u predizbornim kampanjama usko vezana uz verbalno suprotstavljanje kandidata. Navedenim problemom bavi se Maria Dolores Garcia-Pastor (2008:105-106) koja razlikuje tri vrste moći: moć uvjeravanja (*persuasive power*) političara u interakciji s građanima; službenu moć (*official power*), čija je značajka otvoreno iskazivanje i institucionalna potpora u političkoj kampanji; i neslužbenu moć (*unofficial power*) bez institucionalne potpore, što znači da se radi tek o prividu moći koju sudionici političkih kampanja vole sebi pripisivati. Garcia-Pastor (2008) iznosi već poznatu tezu da politički kandidati u borbi za prevlast sebe prikazuju u pozitivnom svjetlu, a konkurenciju u negativnom. Pritom se služe neprimjerenim izrazima kako bi diskreditirali političke protivnike i prikupili političke bodove te dolazi do diskursnih situacija u kojima političari zapravo prisiljavaju ili navode jedni druge da uzvrate istom mjerom, što je ponovno vezano uz pitanje moći.

¹⁰¹ Za navedene pojave u diskursu političkih kampanja uopćeni su izrazi poput „amerikanizacija“, „holivudizacija“, „trivijalizacija“, „teatralizacija“ i „estradizacija“ (Milardović 2007:11; Balabanić, Mustapić 2008:650).

Protivnik u tom slučaju odgovara sličnim neprimjerenim rječnikom pa se ravnoteža moći pomiče na njegovu stranu - situacija koju bismo mogli opisati pomoću engleskog izraza *zero-sum game* ili u prijevodu „igra s izjednačenim rezultatom“ (Garcia-Pastor 2008:110).

Osim Garcie-Pastor, izdvojili bismo još par istraživanja povezanih s iskazivanjem moći političkih kandidata u predizbornim kampanjama. Anna Ewa Wieczorek (2013) i Victoria Wirth-Koliba (2016) ispituju pojam kluzivnosti, odnosno uporabu inkluzivnih i ekskluzivnih oblika osobne zamjenice *mi* (Wieczorek 2013:26) i posvojne zamjenice *naš* (Wirth-Koliba 2016:28). Istraživanjima se nastoji dokazati da govornik u političkom diskursu, rabeći inkluzivne oblike zamjenica *mi* i *naš*, dobiva veću kontrolu nad primateljima poruke čija se jedina moć sastoji u činjenici da su slobodni dati svoj glas određenom kandidatu.¹⁰²

Wieczorek (2013) smatra da je cilj predizbornih obraćanja političara glasačima utvrditi jasnu razliku između pripadnika jedne skupine i onih koji joj ne pripadaju. U navedenom procesu, stvara se aura zajedništva, pripadanja i familijarnosti među članovima određene skupine, a nasuprot tomu iskazuju se osjećaji nepripadnosti, nerazumljivosti i disocijativnosti prema onima koji ne pripadaju toj skupini. Ovdje također uočavamo sličnost s van Dijkovim (2005) ideološkim kvadratom, gdje je sukladno načelima legitimizacije i delegitimizacije, političarima važno izgraditi pozitivnu sliku o sebi, a negativnu o drugima i drugačijima.

U ovome uvodnom pregledu o nekima od osnovnih odrednica suvremenih političkih kampanja, pozornost smo usmjerili na kompetitivne dijelove predizbornog procesa kada dolazi do verbalnih sukoba među političarima pa sukladno tome, i do uporabe neprimjerenih izraza u diskursu. No, držimo da navedena pojava nije slučajna te ćemo u radu nastojati dokazati da je uporaba neprimjerenih izraza u diskursu predizbornih kampanja strateška i sustavna.

Ostaje otvoreno pitanje hoće li političari doista i postići zadane ciljeve omalovažavajući i vrijeđajući svoje protivnike. Kako bismo se mogli približiti odgovoru, potrebno je svakako sagledati kako opće, tako i specifične kontekstne okvire političkih kampanja.

¹⁰² Kao primjere iz hrvatskog političkog diskursa koji ilustriraju uporabu inkluzivnih i ekskluzivnih oblika zamjenica *mi* i *vi* možemo navesti dvije izjave tadašnjeg premijera Milanovića vezano uz sukob s političkim protivnicima oko angažiranosti za nacionalne interese: „...mi smo dobro organizirana država, ali moramo biti na oprezu i nastaviti živjeti normalno jer je ovo pokušaj da se razbije naš način života.“ (ZM, Dnevnik, 12.08.2015.) „Vi pothranjujete najniže emocije. Neki dan predsjednik vaše stranke kaže, citiram: 'dok se cijela Europa bavila Grčkom, Hrvatska je bila u mišjoj rupi i nije ju nitko spominjao.'“ (ZM, Dnevnik, 16.09.2015.) (podcrtala I.N.D.)

U radu provodimo istraživanje na primjerima iz hrvatskih i američkih kampanja za parlamentarne izbore pa ćemo sažeto prikazati značajke izbornih sustava dvije države s posebnim osvrtom na sličnosti i razlike diskursnih obilježja, kao i na načine uporabe neprimjerenih izraza u parlamentarnim kampanjama nakon 2000. godine.

4.1. Parlamentarni izborni sustav i diskurs političkih kampanja u Republici Hrvatskoj

Politički sustav Republike Hrvatske temelji se na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast. Ustav svakom građaninu Republike Hrvatske koji je navršio osamnaest godina života osigurava opće i jednako biračko pravo.¹⁰³ Parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj provode se za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, kao predstavničko tijelo građana, a prema Ustavu određeno je najmanje sto, a najviše stošezdeset zastupnika. Zastupnici u Hrvatski sabor biraju se razmjernim izbornim sustavom¹⁰⁴ na neposrednim izborima, tajnim glasovanjem, na mandat od četiri godine, po proporcionalnoj zastupljenosti i preferencijskom glasovanju.¹⁰⁵

U deset izbornih jedinica bira se po četrnaest zastupnika, do četrnaest zastupnika bira se u jedinici za dijasporu i osam zastupnika u izbornoj jedinici za pripadnike nacionalnih manjina. Mandati se raspodjeljuju prema d'Hondtovoju metodi¹⁰⁶, a izborni je prag pet posto.

¹⁰³ Članak 45. Ustava Republike Hrvatske (Izvor: „Narodne novine“ broj 85/2010, www.narodne.novine.hr, pristup 22. veljače 2022.).

¹⁰⁴ Izborni se sustavi tradicionalno dijele na većinske i razmjerne. U većinskim sustavima o izbornome se pobjedniku odlučuje prema pravilu većine, a u razmjernima prema pravilu razmjernosti koje se zasniva na natjecanju pojedinačnih kandidata u višemandatnim izbornim okruzima. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28273>, pristup 22. veljače 2022.)

¹⁰⁵ Članak 38. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (Izvor: „Narodne novine“ broj 98/2019). Preferencijsko glasovanje znači da građani upisuju brojeve 1, 2, 3 i dalje uz imena kandidata na glasačkome listiću. Ako kandidati ne dobiju broj prvih preferencija koji je utvrđen izbornim brojem, slijedi složeni postupak prenošenja preferencija dok se ne utvrde pobjednici. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28273>, pristup 22. veljače 2022.)

¹⁰⁶ Metoda nazvana prema belgijskom matematičaru i pravniku, Victoru d'Hondtu koji je osmislio način raspodjele glasova u zastupničke mandate u sustavu razmjernog predstavnštva. Budući da se u Republici Hrvatskoj po izbornoj jedinici bira četrnaest zastupnika, brojevi glasova na izbornim listama dijele se sa svim brojevima do četrnaest. Valja međutim naglasiti da D'Hondtova metoda nije apsolutno egzaktna i upućuju joj se kritike kako se njome favoriziraju najveće stranke. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28273>, pristup 22. veljače 2022.)

Posebnost parlamentarnog izbornog sustava u Republici Hrvatskoj tijekom više od trideset godina postojanja demokratske države temelji se na izmjenama i uporabi svih osnovnih modela izbornih sustava. Kako bismo dobili jasniju sliku o navedenim procesima, dat će se kraći dijakronijski prikaz izbora počevši od 1990. godine.¹⁰⁷

Naime, na prvim višestranačkim izborima 1990. zastupnici su birani dvokružnim većinskim sustavom. Na tim je izborima pobijedila Hrvatska demokratska zajednica koja je tako postala dominantna stranka u razvoju samostalne i demokratske hrvatske države devedesetih godina prošloga stoljeća. Sljedeći izbori 1992. godine bili su prijevremeni i provodili su se prema modelu miješanoga ili kombiniranoga većinsko - razmjernog sustava, što je značilo da se polovica mjesta u zakonodavnom tijelu birala u jednomandatnim okruzima, a druga se polovica birala putem stranačkih lista sukladno načelu razmjernog predstavništva. Prijevremeni izbori 1995. godine također su se provodili prema kombiniranomu sustavu, ali s izmijenjenim omjerom većinskih i listovnih mandata. Na izborima 1995. godine prvi su put sudjelovali hrvatski državljani s prebivalištem u inozemstvu, koji su u zasebnoj jedinici birali dvanaest predstavnika dijaspore. Zastupnici nacionalnih manjina birali su se među pojedinačnim kandidatima relativnom većinom glasova.

Kao rezultat kompromisa i konsenzusa među relevantnim političkim strankama, 1999. godine uveden je razmjerni izborni sustav koji je i dalje na snazi. Radna skupina koja je izradila prijedlog izbornoga modela, vodila se načelima pravednog političkog predstavljanja svih dijelova biračkoga tijela i načelom učinkovitosti političke vlasti. Izbori 2000. godine stoga su održani prema navedenom sustavu u deset izbornih jedinica.

Nakon 2000. godine broj stranaka se povećava te je početkom 2021. godine u Republici Hrvatskoj registrirano 168 političkih stranaka, od kojih su 23 parlamentarne.¹⁰⁸

Slijedom iznijetih podataka, postavlja se pitanje je li veći broj stranaka utjecao na promjene u načinu komuniciranja političara s građanima, odnosno s biračkim tijelom?

Mirjana Kasapović (2004:363) uvodi termin *personalizacije izbora*, koji obilježava kandidatsko glasovanje temeljeno na medijski posredovanoj slici javnosti o političkome kandidatu.

¹⁰⁷ Više pojedinosti o izbornoj politici u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 2000. godine, može se pronaći kod Kasapović (2001), gdje su preuzeti podaci za prikaz u radu.

¹⁰⁸ Izvor: Mrežne stranice Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža „Hrvatska.eu – Zemlja i ljudi“ (<https://www.croatia.eu/index.php?view=article&lang=1&id=26>, pristup 23. veljače 2022.)

Uporabom personaliziranoga načina podrazumijeva se da će birači glasati za kandidate koji su, prema sudu javnosti, najprikladniji za vladanje državom, za razliku od problemske orijentacije kada građani daju svoj glas stranci za koju vjeruju da je kompetentna rješavati društvene probleme.

Prema mišljenju Kasapović (2004), nepostojanje stranačke identifikacije otvara prostor za usmjeravanje građana prema poželjnim osobinama političkih kandidata. Kako bi birači mogli odlučiti kome dati glas, moraju prvo uočiti razlike među kandidatima, a u tom procesu pojedine će kandidate vrednovati pozitivno ili negativno, ovisno o strategiji legitimizacije ili delegitimizacije koju politički kandidati primjenjuju tijekom predizbornih kampanja.

Na temelju empirijskih istraživanja¹⁰⁹, zaključeno je kako se nakon prvih slobodnih izbora udio formalnih članova političkih stranaka smanjuje, čime slabi utjecaj stranačke identifikacije na biračke odluke. Marijana Grbeša (2004) ističe utjecaj predsjedničkih na parlamentarne izbore, gdje se također javlja uspon kandidata, odnosno dolazi do napuštanja tradicionalnih poimanja parlamentarne politike kao isključivo stranačke te se daje prednost predsjedničkom stilu natjecanja među kandidatima.

Promjene u političkom okružju nakon prvih višestranačkih izbora u Republici Hrvatskoj odvijale su se usporedno s promjenama u medijskom okružju. Budući da je posrednička funkcija stranaka između društva i države slabila, mediji su postali novi važan izvor političkih informacija, a njihova posrednička uloga dovodi to toga da političke stranke i političari postaju ovisni o medijima. Javni diskurs stoga postaje sve više personaliziran pa se privatni profili kandidata pretvaraju u ključni dio njihovih političkih profila.

Grbeša (2004) smatra da su političari, kao mogući odgovor na ovakav razvoj situacije, počeli prilagođavati strategije svojih kampanja, odnosno personalizirati ih. Drugim riječima, u diskursu političara do izražaja dolaze humoristične izjave, dijelovi žargona i, kao što smo ranije naglasili, rabe se neprimjereni izrazi s ciljem delegitimizacije političkih protivnika.

Osim promjene koju donosi personalizacija izbornih kampanja, nakon 2000. godine možemo primijetiti da političke stranke prolaze kroz određena krizna razdoblja, a predizborne kampanje, kao što smo utvrdili u potpoglavlju o moći i ideologiji u političkome diskursu, mogu tada predstavljati povoljno okružje za preispitivanje identitetskih i ideoloških odrednica.

¹⁰⁹ Istraživanja su provedena u okviru projekta „Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj“ na Fakultetu političkih znanosti od 1990. do 2003. godine (usp. Kasapović 2004:370).

Milardović (2007) jedan od uzroka krize pojedinih stranaka pronalazi u nedostatku jasno određenih političkih programa, čime dolazi do postupnog izjednačavanja svih programa ili čak njihova ismijavanja i omalovažavanja u javnosti.

Drugi se uzrok, prema mišljenju Milardovića (2007:11), nalazi u smanjivanju medijacijske uloge političkih stranaka, koju su uvelike preuzeli mediji kao „vladari demokracije“.

Malenica (2007) smatra kako se političke stranke u široj javnosti uglavnom doživljavaju kao skupine građana koje sudjeluju u političkom životu radi ostvarenja vlastitih interesa. Iz toga može proizaći zaključak da političari nisu dovoljno stručni i politički kompetentni pa tako ni učinkoviti.

Naime, prema tvrdnjama Malenice (2007), nakon prvih višestranačkih izbora u Republici Hrvatskoj, stranke su počele okupljati ljude koji su bili povezani obiteljskim i prijateljskim vezama, što je rezultiralo nizom pojedinačnih ili skupnih prijelaza iz stranke u stranku. Razmatrajući ove tvrdnje, možemo navesti suprotni argument kako potezi članova stranaka u tom slučaju nisu racionalni s obzirom na činjenicu da su stranke najčešće programski i ideološki suprotstavljene, no, s druge strane, ako članove stranke ne vode jasni ideološko-politički stavovi, već materijalni i ostali probitci koje bi ostvarili prijelazom u drugu stranku, pretpostavit ćemo da su i takvi razlozi mogući, jedino što su teško dokazivi.

Zato bi trebalo ispitati utječu li prijelazi političara iz stranke u stranku na stupanj povjerenja građana u donošenje odgovarajućih političkih odluka. Sam proces mijenjanja dotadašnjih političkih uloga stranaka započeo je nekoliko desetljeća ranije pa tako, primjerice, Milardović (2007:20) navodi fazu preobrazbe stranaka u 20. stoljeću pod utjecajem globalizma kao nove paradigme. Stranke postaju usmjerene na pitanja od općeg interesa kao što su smanjenje nezaposlenosti, ekonomski rast, i slično, pa izbjegavaju ideološka pitanja i suočavaju se s novim izazovima na nacionalnoj i svjetskoj razini.

Prethodno smo ustanovili da je diskurs političkih kampanja izložen sveopćem trendu „amerikanizacije“ koja se, prema mišljenju Lalića (2007:110), očituje u raznovrsnim oblicima oglašavanja, naglašenoj suradnji političara sa „spin-doktorima“ i medijskim konzultantima, medijskom kreiranju imidža političkih vođa, provođenju istraživanja javnoga mnijenja i ostalim aktivnostima tijekom predizbornih kampanja. Pisane političke programe sve više zamjenjuje slika kojom se „igra na osjećajnost, iracionalnost i zavođenje masa“ (Milardović 2007:12).

Možemo zaključiti da programski sadržaj izražen u političkoj ideologiji stranaka ustupa mjesto zabavnim temama koje će privući birače, a mediji to omogućuju stvaranjem *političkoga spektakla*¹¹⁰.

Kunac, Lalić i Andrijević (2013) referiraju se na Edelmanovu teoriju spektakla te izdvajaju pet ključnih elemenata političkih kampanja u RH koji su prvenstveno razvijeni u SAD-u, ali se ovisno o stupnju modernizacije određenoga društva primjenjuju u mnogim zemljama svijeta: personalizaciju politike, poznanstvljenje¹¹¹ politike, odvajanje stranaka od birača, nezavisne strukture komuniciranja i naposljetku pretvaranje građana u gledatelje.

Navedeni oblici diskursa također se mogu objasniti kroz pojavu *populizma*¹¹², termina za koji Mustapić i Hrستیć (2016) te Šalaj i Grbeša (2017) smatraju da je sve češći u hrvatskoj politici, ali su istraživanja o njemu još uvijek sporadična.

Šalaj i Grbeša (2017:335) razlikuju populizam kao političko-komunikacijski stil hrvatskih političara od političke ideologije ili meta-ideologije prema kojoj politički kandidati u kampanjama pozitivno vrednuju narod i upućuju kritiku „elitama“.

Kao primjer, navest ćemo istraživanje Mustapića i Hrستیća (2016) o predizbornoj retorici, gdje je ustanovljeno da se populizam političkih kandidata očituje u njihovom izjašnjavanju kako ne pripadaju političkim elitama i kako vjerodostojno predstavljaju zahtjeve naroda. Istovremeno, političari zahtjeve naroda uspješno prilagođavaju društvenom kontekstu u kojem se održava kampanja namećući se kao karizmatični vođe koji jedini vide izlaz iz krize.

Posljednja promjena koju bilježimo u diskursu hrvatskih parlamentarnih kampanja nakon 2000. godine odnosi se na obrazac stranačkog natjecanja. Ta promjena izravno je vezana uz preobliku sustava s jednom dominantnom strankom, kakav je primjerice prevladavao devedesetih godina dvadesetog stoljeća, u dvostranački sustav.

¹¹⁰ Termin *politički spektakl* uveo je Murray Edelman koji se osamdesetih godina prošloga stoljeća bavio komparativnom analizom američkoga *The New York Timesa* i indonezijskoga *Kompasa* te ustanovio da političke elite u određenim kontekstima nastoje konstruirati spektakl i manipulirati njegovim značenjima (Edelman 1988: 123).

¹¹¹ Prilagođen Habermasov pojam koji autori Kunac, Lalić i Andrijević (2013) rabe za isticanje uloge tehničkih stručnjaka u pružanju stručne potpore političarima i sudjelovanju u donošenju odluka koje su prije bile rezervirane isključivo za stranačka tijela.

¹¹² Naziv za pokrete i ideologije koji polaze od **naroda** kao osnove svoje legitimnosti i kriterija djelovanja. Potrebno je naglasiti kako se u suvremenom političkom diskursu zastupnici populizma zalažu za tradicionalne vrijednosti, skeptični su prema vladajućim elitama i predstavničkoj demokraciji te zagovaraju referendumsko odlučivanje. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49512>, pristup 24. veljače 2022.).

Stoga su od 2000. do 2015. godine, izborni sustav obilježavale smjene lijevo i desno orijentirane vlasti, da bi nakon parlamentarnih izbora 2015. godine došlo do situacije u kojoj ni lijeva ni desna politička opcija nisu više mogle samostalno formirati vladu.¹¹³

Može se ustvrditi kako su hrvatski građani tada svjedočili političkom spektaklu jer su se politički protivnici odnosili jedni prema drugima kao neprijatelji koji se bespoštedno napadaju. Prema mišljenju Lalića (2015), u ovom procesu promjene ideoloških podjela stranaka, posebno je došao do izražaja politički *utilitarizam*¹¹⁴.

Nove stranke uspjele su privući glasače svojom snažnom kritikom postojećeg sustava i tako dovele u pitanje autoritet i legitimitet do tada dominantnih stranaka Hrvatske demokratske zajednice i Socijaldemokratske partije RH. Henjak (2017) drži da su se nove stranke pojavile kao reakcija građana na gospodarske probleme i nesposobnost dotadašnjih vlada da se obračunaju s pojavom koruptivnih radnji u upravljačkim strukturama države. Također naglašava: „U izborima 2015. i 2016. ni lijevi ni desni blok nisu uspjeli osvojiti većinu, a nove su stranke postale dovoljno jake da mogu dovesti u pitanje bipolarnu strukturu i centrifugalnu dinamiku stranačkog natjecanja.“ (Henjak 2017:83)

Uzevši u obzir opisane promjene kroz koje je prošao i još uvijek prolazi višestranački sustav Republike Hrvatske u posljednjih tridesetak godina, u sljedećem potpoglavlju usmjerit ćemo se na negativne aspekte sve kompetitivnijeg okružja parlamentarnih kampanja, koje zapažamo u vidu raznih oblika uporabe prvenstveno jezičnoga, ali i drugih vrsta neprimjerenoga izražavanja.

4.2. Neprimjereni izrazi u hrvatskim predizbornim kampanjama

Opća je pretpostavka da se govori i javni istupi političkih osoba tijekom predizbornih kampanja strateški i pomno pripremaju pa bi se slijedom takvoga razmišljanja moglo zaključiti da su neprimjereni izrazi tada rijetki, sporadični ili čak sasvim slučajni.

¹¹³ Razdoblje kampanje za hrvatske parlamentarne izbore 2015. odabrano je u svrhu prikupljanja dijela građe za analizu u radu, upravo zbog njegove istaknute „političke i društvene važnosti“ (Lalić 2015:12).

¹¹⁴ Pojam iz etike, prema kojem je svrha ljudskoga djelovanja u koristi i dobrobiti, bilo pojedinca bilo zajednice. Pretečom filozofa utilitarizma može se smatrati David Hume (1751), koji je prvi spominjao korisnost kao moralno načelo, ali kod njega utilitarizam nema normativnu već samo objasnidbenu ulogu. (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63501>, pristup 24. veljače 2022.).

Ovim će se radom, međutim, nastojati dokazati suprotno, tj. da su neprimjereni izrazi postali učestali tijekom kampanja te da se u znatnom postotku rabe strateški i s ciljem omalovažavanja protivničkih kandidata.

U prethodnom su potpoglavlju naznačene osnovne promjene u načinu komuniciranja političara s javnošću, koje se prvenstveno odnose na personalizaciju predizbornih kampanja i izloženost kampanja novim globalnim trendovima pod zajedničkim terminom političkoga spektakla.

Držimo da navedene promjene, između ostaloga, utječu na to da se u političkome diskursu sve više rabe neprimjereni izrazi. Relevantno objašnjenje navedene pojave nalazimo u istraživanju Palašić (2015), kojim se otkriva kako jezik hrvatskih političara počinje sadržavati komponente emocionalnih i emotivnih iskaza¹¹⁵ čime se otvara dodatni prostor uporabi neprimjerenih izraza kao vrsti emocionalno/emotivno obojenih iskaza.

Palašić (2015) ističe zanimljivu pojavu u hrvatskom političkom sustavu koji se načelno definira kao liberalan, ali još uvijek ima dodirnih točaka s autokratski usmjerenim sustavima gdje je izražen kult vođe. Prema tom obilježju političkoga diskursa, iskazivanje emocionalnih izraza pozitivnog predznaka povezuje se sa znakovima slabosti, dok se emocije s negativnim predznakom (npr. ljutnja ili uvrijeđenost) povezuju sa snagom karaktera određene političke osobe.

Stoga je, kako navodi Palašić (2015:74), u hrvatskom korpusu tekstova za analizu predizbornih kampanja teško pronaći izraze, osim kada je riječ o nacionalnim osjećajima, kojima bi se tematizirale pozitivne emocije, kao primjerice „razveselilo me“ ili „ganulo me“.

Možemo se složiti s tvrdnjama autorice da se u hrvatskom političkom diskursu u proteklih tridesetak godina postupno povećava broj emocionalnih izraza sukladno uvođenju trendova personalizacije u provedbu predizbornih kampanja, no smatramo da je potrebno provesti više korpusnih analiza navedene vrste diskursa kako bi se moglo uistinu utvrditi da u iskazima političara prevladavaju emocije negativnog predznaka.

¹¹⁵ Palašić (2015:68-69) tumači kako je potrebno razgraničiti pojmove *emocije* i *osjećaji* na način da su emocije povezane s mišljenjem i djelovanjem, dok se osjećaji isključivo vezuju uz fizičke osjete. Međutim, ne možemo u potpunosti prihvatiti takvu vrstu značenjskoga razgraničenja jer nam niz primjera u hrvatskome jeziku ukazuje na suprotno, poput rečenice „Imam osjećaj da me netko promatra.“ gdje se opisuje intuitivni, nadosjetilni uvid koji se ne može svesti samo na fizički osjet. Zamjena pojmom emocija u tom slučaju nije moguća budući da rečenica „Imam emociju da me netko promatra.“ nema smisla. (usp. Wierzbicka 1999:2).

Polazeći od pretpostavke da će neprimjereni izrazi u najvećem postotku biti zastupljeni u dijelovima političkoga diskursa koji nose značajke negativnoga emocionalnog iskaza, postavljamo pitanje što se podrazumijeva pod neprimjerenom komunikacijom među političkim kandidatima tijekom predizborne kampanje.

Prema odredbama Izbornoga etičkog kodeksa Republike Hrvatske, ponašanje sudionika koje je protivno Kodeksu tijekom izborne promidžbe i samog postupka izbora uključuje, između ostaloga, sljedeće:

„ - širenje bilo kakve zlonamjerne ili neutemeljene optužbe protiv bilo kojeg kandidata, a kojoj je svrha izazivanje sumnje u kandidatovu lojalnost zajednici ili rodoljublje;

- iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima, isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja;

- iznošenje laži i insinucija o privatnom životu suparnika u izborima i članova njihovih obitelji;

- vrijeđanje i omalovažavanje sudionika u izbornom procesu, a posebno pripadnika nacionalnih manjina i svih drugih manjinskih skupina na osnovi njihova podrijetla odnosno pripadnosti.“

(Izborni etički kodeks Republike Hrvatske, Narodne novine broj 115/2015,

<https://www.narodne.novine.hr>, pristup 25. veljače 2022.)

Navedene odredbe Kodeksa u najvećoj mjeri upotpunjuju prethodno postavljene definicije neprimjerenih izraza i politički nekorektnoga jezika te ćemo se u analizi primjera u radu oslanjati na njih, pogotovo u dijelu koji se odnosi na vrijeđanje i omalovažavanje sudionika u izbornom procesu.

U ovom dijelu rada prikazat ćemo nekoliko primjera uvredljivih izraza koji su se pojavili u kontekstu prigovora pojedinih novinskih portala radu Etičkoga izbornog povjerenstva Republike Hrvatske u razdoblju od 2007. do 2019. godine.

Etičko je povjerenstvo prvi put „imenovano za provođenje parlamentarnih izbora 2000. godine kao nadstranačko tijelo sastavljeno od istaknutih javnih osoba koje nisu kandidati na izborima i nisu članovi niti jedne političke stranke s ciljem sprečavanja govora mržnje, vrijeđanja i omalovažavanja političkih protivnika“.¹¹⁶

¹¹⁶ Izvor: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kakve-ce-uvrede-i-obracuni-docekati-eticko-povjerenstvo-20111024>, pristup 17. travnja 2019.

Međutim, u studenome 2007. godine tijekom predizborne kampanje za parlamentarne izbore, Poslovni dnevnik uputio je kritiku navedenom Povjerenstvu jer nije opomenulo „vojnog ordinarija Jurja Jezerinca zbog izjave s oltara kako su obećanja nekih stranaka sotonska“¹¹⁷.

Drugi primjer odnosi se na objavu plakata neprimjerenog sadržaja za vrijeme predizborne kampanje u studenome 2011. godine (Fotografija 1), kada je Tportal iznio mišljenje kako bi Etičko povjerenstvo, sukladno Kodeksu, trebalo sankcionirati kandidata Stipu Petrinu zbog objave.

Fotografija 1: Plakat kandidata Stipe Petriner¹¹⁸

Kod sljedećeg je pak primjera tijekom predizborne kampanje za EU parlamentarne izbore 2019. godine, „Etičko povjerenstvo zatražilo od stranke Neovisni za Hrvatsku i njihovog kandidata Željka Glasnovića da s mrežnih stranica uklone spornu fotografiju u obliku predizbornog plakata (Fotografija 2), zajedno s pripadajućim porukama „Jugozomboidi imaju plan za Hrvatsku“ i „Svaki ima plan dok ne dobije šaku u glavu“¹¹⁹.

Fotografija 2: Plakat kandidata Željka Glasnovića (Izvor: kao u Ref. 119)

¹¹⁷ Izvor: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/eticko-povjerenstvo-dip-a-u-strahu-od-jakih-misice-pokazuje-slabijima-60125>, pristup 17. travnja 2019.

¹¹⁸ Izvor: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kakve-ce-uvrede-i-obracuni-docekati-eticko-povjerenstvo-20111024>, pristup 17. travnja 2019.

¹¹⁹ Izvor: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/eticko-povjerenstvo-trazi-od-glasnovica-da-ukloni-plakat-u-kojem-prijeti-sakom-u-glavu/>, pristup 10. lipnja 2019.

Pišući o etičkom izvještavanju tijekom predizbornih kampanja za lokalne izbore, Gordana Vilović (2012:51) navodi nekoliko primjera neodmjerenih izjava političkih kandidata, u koje ubraja uvrede i politički nekorektne kvalifikacije: „Josip Miljak tako na predizbornom skupu u Zagrebu tvrdi da taj grad „vodi političko-udbaško-četničko-komunistička klika koja se mora smijeniti” (Slobodna Dalmacija, 13. svibnja 2005.), a Božo Vukić, nositelj Hrvatske stranke prava u Zadru, kaže da treba „istaknuti kako u HSP-u nismo za povratak Srba, osobito onih koji su palili, rušili i ubijali za vrijeme rata, a onima koji se vrate dat ćemo ista prava koja Hrvati imaju u Srbiji” (Zadarski list, 29. travnja 2005.). Burne reakcije javnosti i političkih komentatora izazvala je izjava Stipe Tojčića, predsjednika gradskog HNS-a, koji je nakon izborne pobjede poručio SDP-u i Milanu Bandiću „da će im se krvi napiti“ jer zna što se u Poglavarstvu radi. (Večernji list, 16. svibnja 2005.)“

Vilović (2012) drži kako mediji ne mogu promijeniti grubost političke retorike, no izljevi nesnošljivosti i netolerancije ne smiju ostati sami u tekstu, već se u zasebnim komentarima mora upozoriti javnost na posljedice širenja govora mržnje i poziva na nasilje.

Od ostalih slučajeva negativno usmjerenoga govora u hrvatskom političkom diskursu, valja spomenuti neke od primjera invektiva¹²⁰ koje navodi Ivana Vidović Bolt (2013:133-134) ispitujući značajke diskursa predizborne kampanje za parlamentarne izbore 2011. godine i zatim ih dijeleći na imenice: *jadnici, lupeži, zločinci*; pridjeve: *bahat, pijan, degutant*; glagole: *krasti, varati, pocrvenjeti* i sveze riječi: *ples na štangi, zločinačka organizacija, naći se Čačiću na cesti* i slično.

Pri razmatranju konteksta uporabe invektiva, potrebno je istaknuti da ih prati raspon emocija od slabije naglašenih pa sve do potpunog gubitka samokontrole te da postaju sve češće kako kampanja odmiče i bliži se dan izbora. Osim toga, Vidović Bolt (2013) uočava razliku u komunikacijskim obrascima uporabe invektiva pri čemu postoji visoka vjerojatnost njihova javljanja u neplaniranim sučeljavanjima stranačkih kandidata i vrlo mala vjerojatnost prilikom čitanih govora koji se zasnivaju na unaprijed pripremljenim predlošcima.

Vidović Bolt (2013) zaključuje da se negativno usmjerena komunikacija neće smanjiti završetkom kampanje, već će se samo prividno primiriti dok se ne pronađu novi argumenti za jezične napade na protivnike.

¹²⁰ Žestok verbalni napad, nemilosrdna kritika, uvreda, pogrda; napad pokudnim riječima, prijekor (Izvor: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27710>, pristup 12. lipnja 2019.)

U našem ćemo radu pomoću primjera iz dviju vremenski bliskih hrvatskih predizbornih kampanja, također ispitivati kako se uporabom različitih vrsta neprimjerenih izraza nastavljaju sukobi starih političkih protivnika, a ujedno se stvaraju i proširuju novi sukobi.

Našu pretpostavku mogu potkrijepiti tvrdnje Haramije i Poropat Darrer (2014) da je laži, podmetanja i manipulacija u političkom diskursu kampanja sve više, a da se ograničenja vješto zaobilaze. Ako se diskurs hrvatskih kampanja usporedi s predizbornim diskursom u zapadnim zemljama, primjetno je da se u zapadnim zemljama ograničenja negativno usmjerenoga govora teško uvode u zakonski okvir jer bi se tako ograničila sloboda govora i liberalna tradicija razmjene misli i ideja. S druge strane, unatoč ranije uvedenome Izbornom etičkom kodeksu Republike Hrvatske, može se ustvrditi kako se on slabo provodi zbog nepostojanja jasnih sankcija za pojedince koji krše odredbe Kodeksa. Je li ovaj problem prisutan zbog nedovoljno razvijene svjesnosti o tome što su zapravo politički neprimjereni izrazi ili čega drugoga, ostaje još za raspravu. Zagovornici negativnih kampanja u Republici Hrvatskoj, prema mišljenju Haramije i Poropat Darrer (2014), smatraju kako negativne poruke imaju pozitivne učinke jer upozoravaju javnost na mane pojedinih kandidata.

Malenica (2007) i Kasapović (2011) zamjeraju nekritičan odnos tijekom javnih rasprava u kojima se društveno-politička situacija Republike Hrvatske uspoređuje s ostalim državama zapadne Europe pri čemu se zaboravlja da se one razlikuju od Hrvatske po gospodarskoj razvijenosti i po načinima funkcioniranja njihovih političkih sustava.

No, ostaje činjenica da u Republici Hrvatskoj, obnovljeni višestranački sustav traje tek relativno kratko u odnosu na razvijena društva Zapada pa je u tom smislu, usporedbe radi, potrebno razmotriti značajke političkoga diskursa države s dulje razvijenim sustavom demokracije.

U sljedećem potpoglavlju opisat ćemo osnovna obilježja diskursa političkih kampanja u Sjedinjenim Američkim Državama kako bismo kasnije mogli ispitati jesu li i uolikoj mjeri mogla utjecati na promjene diskursa u suvremenome hrvatskom političkom životu.

4.3. Parlamentarni izborni sustav i diskurs političkih kampanja u Sjedinjenim Američkim Državama

Politički sustav Sjedinjenih Američkih Država (SAD-a)¹²¹ temelji se na trima osnovnim dokumentima: Deklaraciji o neovisnosti iz 1776. godine, Ustavu iz 1789. godine i Povelji o pravima koja je ratificirana 1791. godine.

Deklaracijom je priznato pravo i dužnost svakog naroda da izmijeni ili svrgne tiransku vlast, a Ustavom je omogućeno utemeljenje pravne države i dvodomne zakonodavne vlasti.

Kako bismo shvatili značenje navedenih dokumenata za razvoj izbornoga sustava SAD-a, potrebno je dati kraći povijesni kontekst njihova nastanka. Širenjem SAD-a na jugoistok i zapad, kao i osnivanjem novih država, društveno je značenje dobilo elemente demokratskog sustava. Stanovništvo koje je postupno naseljavalo zapadni dio SAD-a, nije poznavalo posjedovne i statusne razlike kakve su bile uobičajene u starijim državama utemeljiteljicama SAD-a. Stoga su, kako drži Hartmann (2006:88), novi stanovnici slabo naseljenih područja američkoga Zapada ubrzo razvili „prademokratsku“ misao o jednakosti i ravnopravnosti, koja će se zatim formalizirati u odredbama Ustava.

Bowles (2003) ističe da se u Ustavu SAD-a sastaju američke političke vrijednosti i političke institucije. Jednako tako, omogućeno je povezivanje višekulturnog, višejezičnog i etnički složenog društva u jedno. Razlikovna ustrojna obilježja vlade SAD-a i ključno ostvarenje Ustava predstavljaju federalizam, odvojene vlasti i sudska revizija, zbog čega političari vladu mogu učiniti djelotvornom, a istodobno je ne mogu učiniti represivnom.

Institucije vlasti uspostavljene američkim Ustavom su Predsjednik kao predstavnik izvršne vlasti, Kongres koji predstavlja zakonodavnu vlast, i sastoji se od Zastupničkog doma i Senata, te Vrhovni sud koji obnaša vrhovnu sudbenu vlast.

Zastupnici Kongresa biraju se sustavom relativne većine u jednomandatnim izbornim okruzima. Kongres SAD-a sastoji se od 535 članova, pri čemu 100 konstituira Senat, a 435 Zastupnički dom. Senatori i zastupnici američkog Kongresa predstavljaju velik broj američkih građana/birača te stoga imaju i veći opseg rada nego zastupnici u ostalim sustavima vlasti.

¹²¹ Podaci koje ćemo rabiti u ovom pregledu najvećim su dijelom preuzeti iz udžbenika *Politički sustav SAD-a*, autora Nigela Bowlesa (2003), u prijevodu Hrvoje Heffer i knjige *Politički sustavi Velike Britanije, SAD i Francuske*, autora Jürgen Hartmanna (2006), u prijevodu Mirjane Kasapović.

Svaka država SAD-a predstavlja izborni okrug koji može poslati po dva senatora u Kongres, dok se izborni okruzi za 435 zastupnika moraju, u razmacima, iznova utvrđivati zbog promjena u broju članova biračkoga tijela. Navedeni podatak nam je važan zbog činjenice da su zastupnici, za razliku od senatora, izloženi većem političkom riziku koji se odnosi na potencijalni gubitak naslijeđenoga izbornog okruga i na nužnost prilagodbe drugome biračkom tijelu u izmijenjenome izbornom okrugu. Ako uzmemo u obzir da su zastupnici praktično u stalnoj borbi za birače, možemo pretpostaviti da će to utjecati na načine odvijanja predizbornoga diskursa u komunikaciji s građanima SAD-a, kao i na možebitnu uporabu neprimjerenih izraza.

Američki stranački sustav je bipolaran, te iako postoje i druge stranke, samo Republikanska i Demokratska stranka imaju izgleda predložiti kandidata koji na izborima može postati Predsjednik. Uobičajeni naziv za frakciju demokrata u Zastupničkom domu jest *caucus*, a za republikance u Zastupničkom domu i obje stranke u Senatu rabi se naziv *conference* (Hartmann 2006:105).

Dakle, politički sustav SAD-a tradicijski obilježavaju dvije stranke, demokrati i republikanci, koje, prema mišljenju Hartmanna (2006) nisu usporedive s europskim strankama budući da nemaju stalnu organizaciju i ne poznaju profilirane programe, a struktura im je federalistička. Ako razmotrimo sličnosti i razlike između tih dviju stranaka, općenito se može reći da su republikanci suglasni s demokratima oko temeljnih pitanja političkoga i privrednog poretka, a razlikuju se u pitanjima socijalne politike i opsega državnih intervencija u gospodarski proces. U američkome političkom diskursu, demokrate se može opisati kao liberalne ili lijeve, a republikance kao konzervativne, odnosno desne.¹²² Liberalni diskurs temelji se na idejama i vrijednostima iz doba prosvjetiteljstva, dok je konzervativni diskurs vezan uz religijska tumačenja. Hunter (1991) objašnjava da liberali nastanak države temelje na načelima humanizma, dok konzervativci isti prikazuju kroz djelovanje Boga. No, prema mišljenju Huntera (1991), Bog i vjera nisu u potpunosti isključeni iz liberalnoga diskursa.

Temeljni dokumenti koje smo ranije naveli (Deklaracija o neovisnosti, Ustav i Povelja o pravima) mogu se stoga tumačiti različito ili dopunjavati kako bi svima odgovarali u svijetu stalnih mijena.

¹²² Pojmove *liberalno* i *konzervativno* u diskursnu uporabu uveo je američki demokratski predsjednik Franklin Delano Roosevelt tijekom razdoblja *New Deal*a (1933.-1938.) kako bi za svoju politiku društvenih reformi izbjegao pridjev *socijaldemokratski*, a protivničku, Republikansku stranku nazvao je *konzervativnima* (usp. Hartmann 2006:129).

Situacija je ponešto drugačija kada se razmatraju pojmovi poput slobode i pravde. Klasični liberalizam slobodu definira kao slobodu pojedinca koji ima mogućnost izbora i ne ograničava ga tradicija, dok se u modernoj liberalnoj teoriji sloboda definira kroz ljudska i politička prava pojedinca. Hunter (1991:114) tumači da moderni liberalizam pravdu određuje sukladno pojmovima jednakosti i „pravedne igre“¹²³.

Međutim, Hartmann (2006) tvrdi da taj način razlikovanja lako može zavarati europskoga promatrača u tome da obje stranke percipira kao liberalne u europskom smislu.

Naime, liberali u Rooseveltovoj tradiciji, koji su najveći utjecaj imali u razdoblju od četrdesetih do kraja šezdesetih godina prošloga stoljeća, smatrali su da su skromne intervencije države odgovarajuće sredstvo uspostave socijalne pravednosti i jednakosti šansi. Danas pak pridjev *liberalno* označava lijevu poziciju u pogledu na građanska prava, kao što su npr. stav o pravima policije i državnog odvjetništva, o legalnosti prekida trudnoće, o obiteljskom pravu i slično.

Konzervativci drže da je nužna samo minimalna intervencija države u već uspostavljene socijalne odnose, u suprotnome se potkopava vlastita odgovornost pojedinca i spremnost na poduzetnički rizik. Njihov ključni stav jest da se država mora ograničiti na zaštitu prava i poretka, kao i vanjske sigurnosti.

Bowles (2003) također navodi još jednu bitnu razliku između američkih političkih stranaka i stranaka u ostalim demokratskim državama svijeta, a to jest da ni jedna socijalistička ili socijaldemokratska stranka nikada nije bila osnovana u SAD-u. Tom je razlikovnom obilježju, prema mišljenju Bowlesa (2003), pogodovalo nekoliko čimbenika: opće pravo glasa muškaraca prethodilo je američkoj industrijalizaciji, za razliku od europske, dok su etnički i rasni razdori u američkome društvu uvijek ostali neovisni od klasnih sukoba.

Osim razloga koje navodi Bowles (2003), smatramo da je za bolju usporedbu između američkoga i ostalih društvenih sustava na svijetu ključno navesti sintagmu *američki san*¹²⁴ koja, prema liberalnome shvaćanju, predstavlja jednake šanse za uspjeh za sve ljude.

¹²³ Prema engleskoj sintagmi *fair play*; američki filozof liberalizma John Rawls (1971) u svojoj knjizi *Theory of Justice* rabi termin pravednost (*fairness*) opisujući odnos među građanima u kojem se prihvaćaju zajednička „pravila igre“ prema načelu slobode i načelu pravične jednake mogućnosti.

¹²⁴ Izraz „američki san“ (*American Dream*) prvi je uporabio američki povjesničar James Truslow Adams 1931. godine u knjizi *The Epic of America* kako bi prikazao pravo svih građana SAD-a na bolji, sretniji i bogatiji život, ne samo u materijalnom, već i u duhovnom, društvenom i obrazovnom smislu, bez obzira na njihovo podrijetlo, rasu ili društveni položaj.

U Deklaraciji o neovisnosti, postavke američkoga sna odnose se na jednakost svih ljudi koji posjeduju neotuđiva prava kao što su „život, sloboda i potraga za srećom“¹²⁵.

Drugim riječima, američki je san duboko ukorijenjen u uvjerenju da svatko može ostvariti svoje želje i ciljeve ovisno o količini truda i rada koji uloži u njihovo postizanje.

Prema liberalnome modelu, država se gradi na uzajamnome poštovanju njezinih građana, za razliku od konzervativne države koja moć gradi na kontroli. Porezi su nužni za općedruštveno dobro, a u tu svrhu, potrebno je oformiti i veliku upravu koja će se brinuti za ravnomjernu raspodjelu financijskih sredstava i dobara. Sustavi školstva i socijalne skrbi također ulaze među odgovornosti države.

Hunter (1991) smatra da se problem s liberalnom ideologijom nalazi u tumačenju pojma jednakosti, koji je posebice u 20. stoljeću postao povezan s teorijom marksizma i njenim primjenama nakon Drugoga svjetskog rata. Demokratska stranka zbog toga nastoji oblikovati novi narativ koji će istaknuti razlike između njihove i marksističke ideologije, ali će u isto vrijeme biti dosljedan s ulogom Demokratske stranke kao korektiva tijekom američke povijesti.

U potpoglavlju o značajkama diskursa hrvatskih političkih kampanja, kao jednu od njih naveli smo i pojavu populizma, no valja primijetiti da se taj termin prvotno vezuje uz vrstu američke političke retorike kojom se, kako tvrdi Winberg (2017:4), prednost daje običnom čovjeku u odnosu na političke elite (*establishment*).

Šalaj (2012:55-56) objašnjava da se „pridjev *populistički* počeo rabiti krajem 19. stoljeća u SAD-u za opis načela i djelovanja Narodne stranke (*People's Party*) koja se zauzimala za veća prava seljaka i radnika i kritizirala politički sustav koji pogoduje interesima povezanih i korumpiranih političkih i poslovnih elita iz Washingtona i New Yorka“.

„Politički dio programa obuhvaćao je, između ostaloga, „...uvođenje instituta neposredne demokracije na sve razine političkoga odlučivanja i skraćivanje trajanja mandata predsjednika države. Bio je to pokušaj da se unutar američkoga političkog sustava inaugurira treća politička snaga nasuprot dvjema dominantnim političkim opcijama koje su se otuđile od naroda i iskvarile izvorne ideje Američke revolucije. Političke elite, u sprezi s poslovnima, ”ukrale” su američkom narodu demokraciju. Stoga je osnovni cilj populista vratiti suverenost naroda, to jest uspostaviti vladavinu običnih i poštenih ljudi.

¹²⁵ Deklaracija o neovisnosti „postulirala je jednakost svih ljudi, pravo na slobodu, vezanost vlade za suglasnost onih kojima vlada te je zahtijevala pravo na neposlušnost ako vlast ne poštuje život, slobodu i vlasništvo svojih podanika“ (Hartmann 2006:86).

Stranka je na izborima koji su održani između 1890. i 1900. osvojila nekoliko desetaka mjesta u Predstavničkom domu i nekoliko mjesta u Senatu, ali se nije uspjela etablirati kao treća politička opcija. Ipak, preživio je pojam populizma kao oznaka za politički pokret koji zagovara interese običnih građana nasuprot interesima političke i poslovne elite.“ (Šalaj 2012:23; podcrtala I.N.D.)

Zbog čega su političke kampanje važne američkim građanima? U američkoj političkoj kulturi, sučeljavanja¹²⁶ između kandidata pružaju mogućnost građanima da saznaju više o kandidatima tijekom kampanje. Političko sučeljavanje je jedini događaj gdje se velik dio vremena kandidati suočavaju licem u lice, omogućujući gledateljima usporedbe njihovih poruka.

Sučeljavanja predstavljaju svojevrsne komunikacijske vježbe, ali su jednako tako i politički događaji iz kojih proizlaze specifične analize o taktikama i strategijama. Osnovni su ciljevi sučeljavanja razjasniti, suprotstaviti i usporediti različita mišljenja i stavove sudionika.

Prema mišljenju Zarefskog (1992), političke kampanje u SAD-u prvenstveno su važne biračkome tijelu, međutim potencijal tih kampanja nije u potpunosti ostvaren, one su osmišljene prema televizijskome formatu kojim se želi naglasiti pomalo dramatičan sukob kandidata. Pitanja su unaprijed pripremljena i vrlo je kratak rok za odgovore kandidata, što onemogućuje daljnju raspravu o ozbiljnim temama, a istovremeno se omogućuje površno i ishitreno viđenje stvari, kako drži Zarefsky (1992).

Benoit (1999) smatra da su politička sučeljavanja važna iz triju razloga. Prvo, ona omogućuju televizijskoj publici pogled na izravno sučeljavanje kandidata pa birači imaju priliku usporediti kandidate i njihove političke vještine. Drugo, televizijska sučeljavanja, za razliku od govora ili TV spotova s pripremljenim scenarijima, relativno su spontana i kandidati uobičajeno ne nose bilješke sa sobom. Treće, politička sučeljavanja koja se prenose putem televizijskoga programa privlače najveći broj gledatelja, što znači i da je veći opseg utjecaja pri prijenosu političkih poruka kandidata. Prema Blommaertu (1999), američka politička sučeljavanja izvrsno su mjesto za ulazak civilnoga društva u sferu kreiranja politika te ujedno predstavljaju dobre jezikoslovno-etnografske mete u smislu proizvodnje diskursa i metadiskursa budući da

¹²⁶ U SAD-u su prva predizborna sučeljavanja između kandidata za visoke političke funkcije održana 1858. godine kada su se za senatora države Illinois natjecali republikanac Abraham Lincoln i demokrat Stephen Douglas. Prvo televizijsko sučeljavanje organizirano je 21. svibnja 1956. između dvojice demokratskih kandidata za predsjedničkog kandidata Demokratske stranke, Adlaia Stevensona i Estesa Kefauvea. Ipak, na povijest američkoga političkog diskursa najviše su utjecala televizijska sučeljavanja između senatora Johna F. Kennedyja i potpredsjednika Richarda M. Nixona tijekom 1960. godine. (Više o razvoju televizijskih sučeljavanja između američkih političara može se pronaći kod McNaira (2003)).

rezultiraju obiljem tekstova koji se mogu posuđivati, citirati, prenositi, vulgarizirati itd. Jednako tako, sučeljavanja sve više postaju mjesto gdje se suprotstavljeni kandidati mogu otvoreno kritizirati pa čak i vrijeđati.

Benoit (2007) ističe da je osnovna odlika političkoga diskursa kampanje funkcionalnost te da ona predstavlja sredstvo postizanja određenoga cilja. Pritom, Benoit (2007) razlikuje tri funkcije diskursa koje političaru pomažu da ostvari svoj cilj: samohvalu, kritiziranje protivnika i odgovor na protivničke kritike.

Tema ovoga rada usmjerena je prvenstveno prema funkciji kritiziranja protivnika, ali i prema funkciji neprimjerenoga odgovora, zato ćemo u sljedećem potpoglavlju razmotriti načine verbalnih napada u američkim političkim kampanjama.

4.4. Neprimjereni izrazi u američkim predizbornim kampanjama

O uporabi neprimjerenih izraza u američkim kampanjama kroz povijest, autori su podijeljenoga mišljenja. Dok Lau i Pomper (2004), sukladno svojim istraživanjima, tvrde da su uvredljivi izrazi postali učestali tek u posljednjih dvadesetak godina, Seiter i Gass (2010), kao i Winberg (2017) drže da negativno obojen govor tijekom političkih kampanja, poput negativnih kritika ili verbalnih napada na protivničke kandidate ne predstavlja ništa novo u američkome političkom diskursu.

Seiter i Gass (2010:218) navode niz primjera pogrdnih naziva za američke predsjednike: John Quincy Adams nazvan je svodnikom, Andrew Jackson kurvinim sinom, Abraham Lincoln majmunom, Ronald Reagan ratnim huškačem, a Georgea W. Busha uspoređivali su s Hitlerom.

Razmatrajući pobliže određivanje izraza koji se u javnosti smatraju neprimjerenima, Hall Jamieson, Volinsky, Weitz i Kenski (2017) naglašavaju da se pojam neprimjerenosti razlikovao u pojedinim razdobljima američke povijesti i kroz različite teorijske prikaze.

Relevantno objašnjenje vezano uz nesigurnost određivanja oko toga što je primjereno, a što nije u američkome političkom diskursu nalazimo primjerice kod R. T. Lakoff (1990).

R. T. Lakoff (1990) tumači da se obilježje izravnosti uklapa u tradicionalnu sliku američkoga društva budući da je prema definiciji dobar Amerikanac uvijek neformalan i otvoren, a u suprotnome bi to moglo značiti nedostatak povjerenja u sugovornika, što narušava cjelokupnu interakciju.

Kada se pak razmatra uporaba neprimjerenih izraza u okviru neformalnoga ponašanja u političkome diskursu, R. T. Lakoff (1990) smatra da mediji imaju ključnu ulogu jer se natječu u pridobivanju što većeg dijela publike, a kako bi privukli pažnju, postaju sve glasniji i agresivniji u prikazivanju javnoga, ali i privatnoga života političara.

U tom smislu, gubitak uljudnosti na određeni je način rezultat marketinške potrebe da mediji budu izravniji, provokativniji i kontroverzniji kako bi privukli potrošače.

Stoga ćemo se složiti s prethodnim mišljenjem Lau i Pompera (2004) da krajem devedesetih godina prošloga i početkom ovoga stoljeća dolazi do porasta neprimjerenih izraza u javnom diskursu jer nam na to ukazuju i podaci o svjesnosti uporabe takvih izraza, zbog čega su vodeće američke medijske kuće međusobnim dogovorom ustanovile sljedeći pregled jezičnih oblika s oznakom neprimjerenosti:

- „- uspoređivanje političkoga protivnika s Hitlerom ili nacistom,
- obilježavanje političkih protivnika izrazima s izuzetno negativno konotacijom (npr. divljaci, banda i sl.),
- uporaba jezika kojim se poziva na nasilje (npr. dohvatiti pasje sinove),
- uporaba upravnoga diskursa s izrazito negativnom konotacijom (npr. tvrdnje da će stariji građani pocrkavati prilikom provedbe zdravstvene reforme koju predlaže opozicija),
- iznošenje optužbi kako je predsjednik protivničke stranke lagao (npr. lažljivi pas),
- uporaba ponižavajućih riječi prilikom referiranja na predsjednika SAD-a (npr. gubitnik, seronja i sl.),
- uporaba pogrđnih, uvredljivih i diskriminatornih izraza za političke protivnike, posebice kad su u pitanju političarke i aktivistice (npr. kurve, drolje i sl.)“.¹²⁷

R. T. Lakoff i Ide (2005:30) naglašavaju da je „blaćenje“ protivnika oduvijek bilo dijelom strategije američkih predizbornih kampanja, iako su u ispitivanjima javnog mnijenja, ispitanici izražavali jednoglasno neodobranje spram negativnih oblika prikaza protivničkih kandidata. Autorice rezultate istraživanja objašnjavaju činjenicom da će ljudi uvijek negativno reagirati na ideju o postojanju osoba koje uživaju u iznošenju neugodnih pojedinosti iz života drugih.

¹²⁷ Pregled je preuzet iz istraživanja tima analitičara Centra za javne politike u Annebergu u dogovoru s voditeljima televizijskih kuća Fox, MSNBC i CNN (usp. Hall Jamieson, Volinsky, Weitz i Kenski 2017).

Međutim, ako im netko drugi iznese takve vrste pojedinosti, glasači ih doživljavaju kao pouzdan izvor informacija.

Općenito se možemo složiti s mišljenjem da građani osuđuju neprimjerenost ili čak grubost u diskursu kad im se predstavi u teoriji, ali ostaje pitanje hoće li joj pridati valjanost ili opravdanost kada se s njom susretne u praksi, te držimo da to uvelike ovisi o društvenim, povijesnim, kulturnim i ostalim situacijsko-kontekstnim čimbenicima.

Prethodno smo naglasili da je jedan od ciljeva našega rada dokazati da političari rabe neprimjerene izraze strateški i s ciljem omalovažavanja protivničkih kandidata.

U tom smislu, dio političke strategije može predstavljati izvlačenje neprimjerenih izraza iz jednog konteksta kako bi ih se prebacilo u drugi izmišljeni kontekst, na štetu političkih protivnika.

Seiter i Gass (2010:217) navode primjer iz kampanje za izbor američkog predsjednika 2008. godine kada su desno usmjereni mediji tadašnjeg kandidata Baracka Obamu optužili da je nazvao svoju protukandidatkinju Sarah Palin „svinjom s ružem na usnama“.

Međutim, Seiter i Gass (2010) smatraju da Obama nije na taj način izravno okarakterizirao gđu Palin, već je u govoru tijekom svoje kampanje usporedio politiku senatora McCaina s onom Georgea Busha rekavši: „*You can put lipstick on a pig, but it's still a pig.*“¹²⁸.

Seiter i Gass (2010) na temelju gornjeg primjera razvijaju premisu da kontekst može u cijelosti promijeniti pojamnu prirodu verbalne agresije na način da ona ostavlja posljedice za različite vrste primatelja. Iako je primarni cilj verbalnih napada „ocrniti“ neku osobu, u političkom kontekstu cilj je uništiti pozitivnu sliku koju o političkom protivniku ima biračko tijelo.

Ta se strategija kreira uz objašnjenje da se biračima moraju iznijeti svi podaci o kandidatima, makar bili i negativni, kako bi građani mogli donijeti dobre odluke prilikom izbora.

Učestalost uporabe politički nekorektnih izraza u diskursu američkih kampanja, Jessica Gantt Shafer (2017:3) tumači uz pomoć izraza „bijeli rasni okvir“ kojim se pretpostavlja superiornost bijele rase nad ostalim „manjinskim“ etničkim skupinama. Navedeni okvir otvara prostor uporabi raznih uvredljivih izraza, primjerice pogrdnih šala i epiteta koje bijelci upućuju obojenim stanovnicima SAD-a.

¹²⁸ Izvor: <https://slate.com/news-and-politics/2008/09/where-does-the-expression-lipstick-on-a-pig-come-from.html>, pristup 8. rujna 2019.

Potrebno je istaknuti kako taj prostor pretežno postoji u privatnom govoru budući da je prema suvremenom američkom neoliberalnom okviru ustanovljeno da su svi pojedinci u društvu jednaki bez obzira na rasu i boju kože te i jezik mora biti korektan prema svima u javnoj sferi. Kad se tome pridoda ustaljenost američke društvene konvencije i usađeni strah od javnog sramoćenja, možemo pretpostaviti da je bivši američki predsjednik, Donald Trump na neki način oslobodio i pustio u javni govor ono što je dugo bilo zarobljeno u privatnom prostoru. Trump političku nekorektnost temelji na neoliberalnom uvjerenju da su rasne i ostale jednakosti već postignute u SAD-u te stoga nema bojazni „iskreno i otvoreno“ progovarati o društvenim problemima, kao što je primjerice pojačano useljavanje meksičkoga i latinoameričkoga stanovništva u SAD (Gantt Shafer 2017:4).

Iako je ovaj rad posvećen primarno parlamentarnim kampanjama, navest ćemo nekoliko primjera neprimjerenog i uvredljivog diskursa tijekom kampanje Donalda Trumpa za američkog predsjednika 2016. godine budući da smatramo kako su odrednice diskursa predsjedničke kampanje uvelike utjecale na način i učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine.

Trump je vlastiti diskurs opisao kao zabavan, rabeći strategiju populizma na način da njegovi verbalni napadi na protivnike predstavljaju svojevrsan odgovor javnosti na već omraženu političku korektnost: „*I think the big problem this country has is being politically correct. I've been challenged by so many people, and I don't frankly have time for total political correctness. And to be honest with you, this country doesn't have time either.*“¹²⁹

Tijekom navedene kampanje, Trump je za žene rabio izraze kao što su *fat pigs, dogs, slobes, disgusting animals*, a u intervjuu s novinarkom Megyn Kelly, izjasnio se da te izraze rabi samo vezano uz komičarku Rosie O'Donnell na što je dobio veliki pljesak i podršku auditorija. Time se ujedno može u određenoj mjeri objasniti fenomen porasta Trumpove popularnosti, posebice kad je nazvao senatora McCaina gubitnikom i opovrgnuo njegov status ratnog heroja.

Trump je uvredljivim oblicima diskursa na neki način slijedio dugu tradiciju desno usmjerenoga američkog populizma gdje su uobičajeni verbalni napadi na političke protivnike ili stranke tijekom izbornih kampanja, u smislu kritiziranja njihovih kvalifikacija, programa ili postignuća, a Winberg (2017:2) za takvu vrstu izbornoga nadmetanja rabi termin *negative campaigning*.

¹²⁹ Izvor: https://www.brainyquote.com/quotes/donald_trump_714308, pristup 9. rujna 2019.

Štoviše, pomoću sintagme *insult politics*, Winberg (2017:2) definira određeni diskurs tijekom predizbornih kampanja, u kojem se ne radi o objektivnoj kritici protivnika, već o *ad hominem* verbalnim napadima podcjenjivačke prirode koji su usmjereni na pojedinca ili skupinu.

Potrebno je naglasiti da je takav oblik napada često loše prihvaćen među glasačkim tijelom zbog čega kandidati nerado pribjegavaju opisanim metodama, dok je u tradiciji desno usmjerenoga američkog populizma, uporaba negativno obojenoga ili neprimjerenoga jezika u političkom diskursu postala dijelom političke strategije.

Unatoč tome, kako tvrdi Winberg (2017:6), podrugljivi diskurs Donalda Trumpa tijekom predsjedničke kampanje bio je naširoko opisano kao ekstremano i izvan svih normi civiliziranoga ponašanja. Uvredljivi izrazi naišli su na osudu političara, novinara, slavni osoba i raznih institucija, ali su jednako tako privukli i veliku medijsku pozornost. Veza između Trumpa i medija imala je dvoznačna obilježja. Trump je kao predsjednički kandidat pokazivao otvoreno neprijateljstvo prema novinarima, posebice pojedincima, ali je u isto vrijeme njegova populistička politika i uporaba uvredljivog diskursa nailazila na stalno zanimanje medija.

U negativnim kampanjama novijeg datuma zabilježena je pojava govora mržnje, kao što se može primijetiti u sljedećem primjeru iz predizborne kampanje za američke parlamentarne izbore 2018. godine.

Republikanski kandidat Michael Williams objavio je video u kojem je obznanio da će putovati SAD-om u tzv. „autobusu za deportaciju“. Cilj njegove kampanje bio je napuniti autobus ilegalnim doseljenicima, koje također naziva ubojicama, silovateljima, otmičarima, zlostavljačima djece i kriminalcima svih vrsta, te ih vratiti u Meksiko.

Fotografija 3: Video oglas kandidata Michaela Williamsa¹³⁰

¹³⁰ Izvor: <https://campaignlegal.org/race-our-politics-catalog-campaign-materials>, pristup 9. rujna 2019.

Nedugo nakon objave, mrežni kanal YouTube uklonio je video oglas s obrazloženjem da narušava njihovu politiku zabrane uporabe govora mržnje. Iz navedenoga priloga možemo povući poveznicu s porastom uporabe neprimjerenoga diskursa usmjerenoga prema doseljenicima latinoameričkog podrijetla tijekom i nakon američkih predsjedničkih izbora 2016. godine.

O tome koliki je utjecaj medija na uporabu negativnoga diskursa tijekom predizbornih kampanja, bit će više riječi u sljedećem potpoglavlju.

4.5. O utjecaju medija na diskurs predizbornih kampanja

Na početku ćemo se prisjetiti da smo u potpoglavlju 3.3. rada naglasili važnost medijskih institucija i njihova diskursa u oblikovanju kulture, politike i društvenoga života.

Ustanovili smo da je politička komunikacija u velikoj mjeri posredovana masovnim medijima i usmjerena pridobivanju građana kao glasača.

Halmi, Belušić i Ogresta (2004) drže da kontekst medija stvara jedinstveni oblik jezika i govora pri čemu su narativna struktura i jezični stil dva stvaralačka područja analize s jedinstvenim rezultatima. Stoga su primjerice televizijski i novinski mediji, kao nositelji velikih količina informacija, zahvalno područje za analizu medijskog diskursa.

Prema mišljenju Grbeše (2005:50), „izborne kampanje su u posljednjih nekoliko desetljeća doživjele veliku preobrazbu“ zbog sve bržeg razvoja tehnologija i „tržišta masovnih medija te uspona političkoga marketinga“. Stranke s vremenom gube velik dio dotadašnje uloge posrednika, a mediji počinju dolaziti do izražaja prenoseći važne političke informacije, pri čemu je posebno zabilježen utjecaj televizije na postupan razvoj predizbornih kampanja.

Način na koji će televizijske mreže tumačiti izborna predviđanja i rezultate ili ponašanja kandidata tijekom kampanje mogu umanjiti ili povećati izgled kandidata na sljedećim izborima. Dobar primjer prikaza navedenoga utjecaja nalazimo kod Bowlesa (2003) koji smatra da je televizija preuveličala obilježja američke predizborne kampanje poput predstavljanja politike kao konjske utrke u kojoj je jedino važno pobijediti i shodno tome, usredotočiti se na osobnost kandidata.

Naime, američke televizijske mreže putem svojih kanala daju kratka izvješća u okviru tridesetminutnog programa vijesti, koja su ponajprije usredotočena na imidž, zatim na dojmljiv izraz¹³¹ te samo povremeno na stranački sadržaj.

U potpoglavlju 3.3. naveli smo stajalište Fairclougha (1989) da su medijske institucije pristrane te da je moć medija skrivena i manipulativna.

Grbeša (2005:51) pak ističe kako su „u demokratskim državama mediji neovisni centri moći, vođeni vlastitim tržišnim interesima i profesionalnom logikom“.

Za razliku od Fairclougha (1989), Grbeša (2005) tvrdi da medije upravo ideja o neovisnosti čini uvjerljivima i vjerodostojnima. Balabanić i Mustapić (2008) naglašavaju da dnevne novine imaju vlastitu uređivačku politiku, dok su televizijske kuće s nacionalnom koncesijom u predizbornom razdoblju ograničene zakonskim propisima o zastupljenosti i načinu predstavljanja političkih stranaka u televizijskom programu.

Prema viđenju Grbeše (2005:53), politika je prije dva stoljeća „bila prostor rezerviran za društvene elite, a glasovanje je bilo privilegij samo onih koji su izražavali lojalnost stranci“. Nasuprot tome, kroz političke kampanje novijega doba, političke se informacije odašilju širokom auditoriju posredstvom televizije i ostalih medija, što nas upućuje na zaključak da se prilagođavaju suvremenim oblicima komunikacije. Posljedično, izjave političara postaju sve više izložene procjenama medija i šire javnosti, posebno tijekom predizbornih kampanja.

Novija istraživanja (Haramija i Poropat Darrer 2014; Vučković 2015; Gantt Shafer 2017) također potvrđuju kako sve više građana komentira nastupe i izjave političara tijekom predizbornih kampanja, putem društvenih mreža i novinskih portala.

Nithyanand, Schaffner i Gill (2017) istražujući komentare korisnika *Reddit*¹³² dolaze do zaključka da korisnici, u situacijama gdje prevladava neprimjereno jezično izražavanje političkih elita, uzvraćaju jednako agresivnim, ako ne i grubljim diskursom.

¹³¹ To se, prije svega, odnosi na činjenicu da autori govora ili izjava stranačkih kandidata pišu tekstove tako da pojedini odlomci ne traju dulje od trideset sekundi (*sound bites*) te da sadrže dojmljiv i pamtljiv izraz koji će se moći poistovjećivati s kandidatom i rabiti u programima televizijskih vijesti (Bowles 2003:69).

¹³² *Reddit* je američka internetska stranica, odnosno mrežni servis koji funkcionira kao mješavina foruma i *Useneta*. Broj mjesečnih posjeta stalno je iznad milijarde, čime je *Reddit* postala dvanaesta najposjećenija mrežna stranica u SAD-u, odnosno 25. u cijelom svijetu. (Izvor: <https://www.redditinc.com/>, pristup 20. travnja 2019.). Navedeni podatak nam je važan jer je učestalost posjeta bila jedan od ključnih kriterija prilikom odabira mrežnih komentara korisnika *Reddit* kao dijela građe za analizu u radu.

Prema mišljenju Vučković (2015:19), postoji značajan „marketinški i demokratski potencijal interneta u predizbornoj kampanji“. Novi mediji mijenjaju način na koji se vode političke kampanje te se mnoge političke stranke, u cilju smanjenja troškova u kampanji, usmjeravaju na *online* platforme koje su ipak jeftinije, umjesto oglašavanja u tradicionalnim medijima.

Vučković (2015) ističe višefunkcionalnost društvenih mreža kao što su brzo informiranje, dvosmjerna i ciljana komunikacija, mogućnost privlačenja novih birača i poticanje starih na sudjelovanje u izbornom procesu.

Stoga nalazimo poveznicu između navedenih oblika funkcionalnosti i Faircloughove (1995) teze da se građani promatraju kao konzumenti ili potrošači političkih zbivanja u smislu da, kao i klasični potrošači, postaju sve zahtjevniji tražeći brzodostupne, korisne i zanimljive informacije.

Vučković (2015) smatra da građani/birači ne žele biti samo pasivni promatrači, već žele sudjelovati u kampanjama. Stoga će političari koji se znaju snalaziti u novom medijskom okružju i znaju se služiti dostupnim mrežnim platformama zasigurno profitirati.

Kao primjer, Vučković (2015) navodi bivšega američkog predsjednika Obamu koji je to prvi učinio u svojoj dobro poznatoj internetskoj kampanji.

Zbog čega su novi mediji važni za ovaj rad i gdje je vidljiv njihov utjecaj na oblikovanje diskursa između građana i političara?

Novi mediji predstavljaju mjesto na kojem građani brzo mogu doći do informacija o tijeku političkih kampanja i ujedno izraziti svoje mišljenje o političkim akterima i njihovom djelovanju u okviru kampanje, ali i izvan nje. Građani mogu anonimno ili pod punim imenom i prezimenom ostavljati svoje *online* komentare ispod članaka, a jednako tako se mogu uključiti u političku kampanju putem raznih društvenih mreža.

Dvosmjerna komunikacija između građana i političara putem mrežnih objava i foruma nosi opasnost od većeg broja negativnih komentara, a prema tvrdnjama Vučković (2015), političke stranke većinom sustavno uklanjaju negativne komentare, što ne stvara realnu sliku o uspjehu kampanje i pojedinih političara.

Primjetno je uklanjanje nepoželjnih komentara na profilima i forumima političkih stranaka na društvenim mrežama, dok na internetskim portalima novinskih izdavača vrijede drugačija pravila prilikom objavljivanja komentara građana. Ono što jest ključno je način na koji će novinski mediji javnosti predstaviti međusobne napade političkih kandidata pri kojima se rabe neprimjereni izrazi.

U analizi koja slijedi, između ostaloga, pokušat ćemo na korpusnim primjerima potvrditi utjecaj medija na pojačanu uporabu neprimjerenih izraza u različitim razdobljima kampanja za parlamentarne izbore u Republici Hrvatskoj, kao i u Sjedinjenim Američkim Državama.

4.6. Zaključak

U ovom smo poglavlju predstavili obilježja diskursa hrvatskih i američkih parlamentarnih kampanja, relevantna za daljnju analizu u radu. Definiciju političke kampanje preuzeli smo od Balabanića i Mustapića (2008), istaknuvši da je njezina primarna svrha kvalitetna komunikacija i prijenos informacija između političara i građana/birača, kojima se potiče sudjelovanje građana u izbornom procesu.

Izdvojili smo **opća obilježja suvremenih kampanja koja se odnose na nadmetanje i sukobljavanje političkih kandidata** jer smo u njima uočili obrasce jezičnoga ponašanja političara, ranije navedenih u postavkama van Dijkova (2005) ideološkog kvadrata.

Temeljna ideja koju predlažemo jest uporaba različitih jezičnih mehanizama pomoću kojih političari nastoje prikazati biračkom tijelu vlastiti imidž i aktivnosti u pozitivnom, a protivnike u negativnom svjetlu. Pritom se političari prilagođavaju promjenama u načinu komunikacije s javnošću, i posredstvom medija nastoje kreirati kampanje koje će privući što veći broj birača. Budući da jedna od bitnih promjena uključuje postupno slabljenje granice između privatne i javne sfere, političari u komunikaciji s građanima rabe **personalizirane poruke** koje neminovno sadrže značajke razgovornoga stila, poput humorom obojanih izjava za medije i riječi iz žargona.

Naglasili bismo da takva vrsta poruka može biti rabljena i u svrhu delegitimizacije protivnika kada se političari služe neprimjerenim izrazima te branimo stajalište da je navedena uporaba strateška i sustavna.

Osim personalizacije politike, naveli smo neke od ostalih elemenata političkih kampanja, kao što su **amerikanizacija i stvaranje političkoga spektakla**, koji se primjenjuju kako u Republici Hrvatskoj, tako i u drugim zemljama, ali prvenstveno ovise o stupnju demokratskoga i tehnološkoga razvoja određenoga društva.

Sam naziv *amerikanizacija* naveo nas je na razmišljanje da postoje velike sličnosti između načina oblikovanja hrvatskih i američkih predizbornih kampanja, no uvidom u posebnosti nastanka i razvoja parlamentarnih sustava ove dvije države, dolazimo do zaključka da su moguće sličnosti uglavnom površinske i odnose se primjerice na opće viđenje pojmova kao što

su **populizam** ili **utilitarizam**, dok načini njihove primjene u ophođenju političara prema građanima uvelike ovise o povijesnim, ideološkim, kulturološkim i političkim čimbenicima. Naime, hrvatski parlamentarni sustav je u relativno kratkom razdoblju od tridesetak godina prošao kroz različite faze razvoja višestranačkog sustava i posljedičnog nastanka stranačkoga nadmetanja u kojemu su manje ili više uspješno, ali najvećim dijelom posredstvom masovnih i novih medija, usvajani koncepti suvremenih oblika izbornoga natjecanja čija izvorna odredišta nalazimo u dužoj američkoj tradiciji političke komunikacije i posebice televizijskih sučeljavanja.

Osnovna obilježja diskursa političkih kampanja u SAD-u zasnovana su prvenstveno na slobodi govora pa su verbalni napadi suprotstavljenih kandidata, negativno obojen govor i uporaba neprimjerenih izraza zabilježeni već od nastanka ove države u osamnaestom stoljeću.

Međutim, ono što smo uvodnim teorijskim pregledom i relevantnim referentnim točkama željeli pokazati jest da se na prijelazu iz dvadesetog u dvadesetprvo stoljeće i posebice u proteklih dvadesetak godina, zbog ubrzanog razvoja novih medija, uporaba neprimjerenih izraza u javnom, pa tako i političkom diskursu učestalije bilježi te posljedično više komentira.

Za daljnju analizu i kasniju raspravu rezultata istraživanja važno je razgraničiti dvije stvari: činjenicu da neprimjereni izrazi postoje i postojat će u jeziku kao vrsta antonimije (loše nasuprot dobrome) te je bespredmetno raspravljati o njihovu potpunome ukidanju; i društvenu svijest o njihovom postojanju pa stoga i mogućnost kontrole njihove uporabe u javnom prostoru.

Podlogu za naš stav nalazimo u uspostavljanju različitih oblika regulatornih mehanizama, od kojih smo za hrvatske predizborne kampanje predstavili odredbe Izbornoga etičkog kodeksa Republike Hrvatske, a za kampanje u SAD-u dogovor vodećih medijskih kuća s pregledom neprimjerenih jezičnih oblika koji bi se trebali izbjegavati u predizbornom diskursu.

Uzimajući u obzir specifičnosti kontekstnog okružja svake od kampanja koje će nam poslužiti za analizu neprimjerenih izraza, gore navedena određenja neprimjerenosti u hrvatskom i američkom političkom diskursu uvrstit ćemo među sastavnice metodološkog okvira našeg istraživanja, o kojem će biti više riječi u sljedećem poglavlju.

5. METODOLOGIJA

U teorijskome dijelu rada ponudili smo osnovne smjernice suvremenih analiza političkoga diskursa, među kojima smo odabrali KAD kao polazišni okvir za analizu neprimjerenih izraza u radu. Ujedno smo istaknuli da KAD nije zatvoreni pristup u okviru jezičnih istraživanja, već ga je moguće dalje razvijati i nadograđivati.

Tome u prilog govori i tvrdnja Okulske i Capa (2010) da analize diskursa, koje primjerice uključuju metaforizaciju (kao što je slučaj s pojedinim neprimjerenim izrazima op. a.), mogu kombinirati različite pristupe poput pragmatolingvističkog, kognitivnog, leksičkog i drugih u kojima se zajedno prikuplja mnoštvo zapažanja iz različitih kutova opisa.

Stoga smo se odlučili za nadopunjeni pristup KAD-u, u kojem će se uz analizu odnosa moći i ideoloških obrazaca u jeziku, proučiti situacijski kontekst i uporaba kontekstnih modela sudionika političkoga diskursa. Pritom se služimo odrednicama analize sadržaja¹³³ i van Dijkove „analize situacije“ (2008:30) u kojoj se analiza diskursa kombinira s društvenom analizom. Naime, navedena razina i opseg analize upućuju na sociokognitivnu procjenu znanja, mišljenja, stavova, ideologija i ostalih društvenih predstavljanja (usp. van Dijk 1990:165) kako bi se ispitala kognitivna kontrola sudionika u političkome diskursu.

Prilikom odabira korpusa za istraživanje, presudni su bili vremenski okvir i dostupni podaci o tekstovima koji prate razna događanja tijekom razdoblja provedbe kampanja za parlamentarne izbore u Republici Hrvatskoj i SAD-u. Za analizu neprimjerenih izraza u hrvatskome dijelu korpusa odabrane su predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2015. i 2016. godine. Budući da službeno vrijeme za izbornu kampanju prema Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor¹³⁴ traje do 30 dana, a u stvarnosti kampanje traju i po nekoliko mjeseci, izdvajanje tekstova bilo je ograničeno na razdoblja rujan-studen 2015. godine i kolovoz-rujan 2016. godine, koja su ujedno bila komunikacijski najintenzivnija razdoblja kampanja pa time i najzahvalnija za analizu.

¹³³ Analiza sadržaja kao niz postupaka kojima se opisuju različiti oblici komunikacije na sustavan i objektivan način, postoji već dugo u društvenim istraživanjima. Svoje korijene vuče još iz 17. stoljeća kada su se u okviru teoloških studija prebrojavali i dokumentirali vjerski simboli u zbirkama pjesama (Crano, Brewer i Lac 2015). Način primjene analize sadržaja u ovom radu bit će opisan dalje u tekstu.

¹³⁴ Članak 5. Zakona (Narodne novine, brojevi 19/2015 i 104/2015).

Za odabir tekstova u američkom korpusu, vremenski najbliža bila je kampanja za saziv Zastupničkog doma i trećinu saziva Senata američkog Kongresa u studenome 2018. pa su tekstovi stoga prikupljeni u razdoblju kolovoz-studenih navedene godine.

Razlog zbog kojeg se oba korpusa sastoje od tekstova objavljenih na dnevno-informativnim portalima, a ne u tiskanom izdanju, prvenstveno se nalazi u osnovnim razlikama između novih i tradicionalnih medija. Naime, prema mišljenju Benković i Balabanića (2010), internetski se medij prije svega odlikuje interaktivnošću, multimedijalnošću, nelinearnošću, povezanošću, arhiviranošću, neposrednošću i izvornošću. Međutim, valja istaknuti da su se u hrvatskoj znanstvenoj literaturi, analize sadržaja novih medija počele primjetnije rabiti tek u proteklih desetak godina, dok su prema tvrdnjama Benković i Balabanića (2010:46), „analize sadržaja hrvatskoga tiska, radija i televizije učestale još od 70-tih godina prošloga stoljeća“.

Danas se uglavnom sva tiskana izdanja novinskih kuća objavljuju i u mrežnom formatu, što znači da se tradicionalni modeli redigiranja materijala za objavu prilagođavaju novim medijima.

Od prethodno nabrojanih obilježja ovih medija, držimo da su najvažnije interaktivnost i neposrednost budući da otvaraju mogućnost svojevrsnog sudjelovanja javnosti u oblikovanju medijskoga sadržaja. To posebice uočavamo pregledom načina strukturiranja stranica i sadržaja dnevno-informativnih mrežnih portala, koji je, prema našem sudu, osmišljen kako bi građane potaknuo da se priključe javnoj raspravi i neposredno pišu komentare na objavljene članke.

Štoviše, razvoj novih medija „kao alata političke komunikacije potiče istraživanja i rasprave o potencijalu interneta u izbornoj kampanji“, kako smatra Bebić (2011:30). No, Bebić (2011) ujedno upozorava da mediji i političari žele kontrolu nad komentarima korisnika društvenih mreža pa sve dostupne mogućnosti uporabe novih medija, posebice što se tiče sudjelovanja građana u političkom diskursu, nisu u cijelosti iskorištene zbog straha od gubitka kontrole nad sadržajem poruke.

U potpoglavlju o utjecaju medija na diskurs predizbornih kampanja, naveli smo istraživanje Nithyananda, Schaffnera i Gill (2017) o komentarima korisnika američkoga mrežnoga servisa *Reddit* koje nam je prikladno za analizu diskursa predizbornoga razdoblja iz nekoliko razloga. Navedenim istraživanjem ustanovljena je uzročno-posljedična veza između neprimjerenog diskursa koji rabe političari u predizbornim kampanjama i uporabe tih oblika diskursa koji se mogu pronaći u komentarima građana na *online* forumima i društvenim mrežama.

Prema zaključcima Nithyananda, Schaffnera i Gill (2017), neprimjereni diskurs posebno je došao do izražaja tijekom kampanje za izbor predsjednika SAD-a 2016. godine, a uz negativne emocije, poput ljutnje usmjerene prema političarima, kao razlog porasta uporabe neprimjerenih izraza, navode se nepovjerenje javnosti zbog širenja „lažnih vijesti“ i pojava raznih oblika političkih ekstremizama od rasizma, šovinizma pa nadalje¹³⁵.

Imajući u vidu ranije istaknute posebnosti parlamentarnog sustava i obilježja političke komunikacije tijekom izbornih kampanja u SAD-u, polazimo od pretpostavke da su pojedine značajke diskursa kampanje za predsjedničke izbore u SAD-u 2016. godine, koje se prvenstveno odnose na uporabu neprimjerenih izraza, imale utjecaj na daljnju uporabu i intenzitet navedenih izraza tijekom kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine.

U ovom radu postoje najmanje tri razine koje obuhvaćaju ispitivanje uporabe neprimjerenih izraza u izjavama političara i u komentarima građana kao sudionika rasprava na novinskim portalima i kao korisnika mrežnih servisa te smo stoga izradili tri komplementarne analitičke sheme.

Prema prvoj shemi, neprimjerene izraze u korpusnim tekstovima, odredili smo sukladno standardnim klasifikacijama tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi. Budući da je prva shema, prema očekivanju, pokazala ograničenja u broju i vrsti navedenih riječi, proširili smo metodološki okvir drugom analitičkom shemom u kojoj smo kreirali tablicu s pomoćnim kategorijama za utvrđivanjem neprimjerenosti izraza.

Nakon izdvajanja neprimjerenih izraza u tekstovima, kroz obje sheme određujemo vrstu izraza sukladno kategorizaciji zadanoj u teorijskom okviru rada i odgovarajućim postavkama za analizu sadržaja. Treća analitička shema služi nam za ispitivanje neprimjerenosti izraza iz perspektive i stavova građana kao primatelja poruke koji su izraženi u anonimnim *online* komentarima. U sljedećim ćemo potpoglavljima detaljnije opisati analitičke postupke.

¹³⁵ U ranijim istraživanjima, od kojih ćemo ovdje spomenuti Kramera, Guillory i Hancocka (2014) te Huddy, Mason i Aaroe (2015), dokazan je utjecaj negativnih emocija na porast uporabe neprimjerenih izraza u političkim raspravama putem društvenih mreža i blogova. Metodologija određivanja negativnosti izraza u njihovim ispitivanjima poslužila nam je za uspostavljanje sličnih kriterija pri izdvajanju primjera u radu.

5.1. Prva analitička shema

Ova shema usklađena je s prvim ciljem istraživanja prema kojem je potrebno izdvojiti neprimjerene izraze u političkom diskursu. U tu svrhu, za hrvatski dio korpusa izrađena je sljedeća tablica s preuzetim popisom¹³⁶ tabuizama, vulgarizama i derogativa ili pogrdnica sukladno podacima o čestotnosti i relativnoj čestotnosti u hrwac korpusu za imenice klasificirane kao tabuizirane, vulgarne, i derogatorne riječi prema Bujasu (2001).

Radna tablica br. 1: Popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u hrvatskom jeziku

Tabuizmi (30 zabilježenih leksičkih jedinica)
brzojebac, buzić, buzurant, drkađija, drkanje, fafanje, fukanje, govнар, govнарija, govno, jebač, jebačica, jebačina, jebanje, jebarnik, jebežljivac, jebežljivost, jebica, jebivjetar, kurac, liz, minda, pica, pička, pizdarija, redaljka, ševa, ševac, ševica, šupak
Vulgarizmi (48 zabilježenih leksičkih jedinica)
bljuvotina, buhoserina, drek, dupe, dupence, dupetara, fanfulja, frnjoklica, guz, guzara, guzatost, guzica, guzonja, hračak, hrakotina, isprdak, kenjaža, kurba, kurbar, kurva, kurvanje, kurvar, kurviš, luk, muhoserina, perioda, pičkanje, pimpek, pizda, pizdek, pizdun, podjebavanje, popišanac, prdac, prdalo, prdež, prdizvek, prdonja, prkno, radodajka, seronja, sračka, sranje, sroljo, zajebancija, zajebant, zajebavanje
Derogativi ili pogrdnice (179 zabilježenih leksičkih jedinica)
aparatičik, Azijat, babetina, balavac, balavander, balkanac, balkanka, balkanština, balonja, bezmogaš, bijednik, blondać, bukvan, buncalo, buržujština, cendralo, cendravac, cerekalo, ciganin, ciganjenje, ciganka, ciganluk, cincar, cincarenje, cincarka, cincarluk, cmakanje, crnomantijaš, crnja, cvrkutalo, čelonja, četnikuša, Čifut, črčkalo, debil, digić, dođoš, došaptavalo, dotepenac, drljotina, drndalo, droljetina, faćkanje, fakultetlija, fifica, fiškal, fiškalstvo, frazer, frazerstvo, gegalo, glavešina, glavonja, glondža, glumatalo, glumatanje, goljo, govorancija, grbonja, grmalj, groktalo, ipara, izležavalo, izmišljalo, izmotavalo, jugoslavenčina, Jugovina, kalkulantstvo, kaputaš, kenjkalo, kenjkanje, kenjkavac, kenjkavost, kimavac, kiseliš, klempavost, klempo, klipан, kljakavac, kljuse,

¹³⁶ Kako je prethodno navedeno, popis je preuzet iz rada Peraka, Damčević i Milošević (2018:248-258) koji su potvrdili čestotnost uporabe navedenih leksičkih jedinica njihovim identificiranjem u korpusu hrwac22.

kljusina, kmezavac, kmezavica, koferaš, kompomiser, komunjara, konferencijaš, konferencijaštvo, kožurina, kravetina, krčmetina, kreatura, krele, krepavalo, kretenčina, krezo, krtinja, krpetina, kuferaš, laloka, manipulator, mantijaš, mitingaš, mizerija, mrcina, mućkaroš, muktaš, naftalinac, nakot, narfrakanost, nikogović, njuškalo, nosonja, novinarčić, novotar, novotarstvo, oficirčić, oficirčina, pandur, pandurstvo, parolaš, parolaštvo, partizančina, partizanština, pašće, peder, pederstvo, pijančina, pijandura, pipalo, pisarija, piskaralo, podrepaš, poluinteligent, popišulja, posranac, potrkalo, prčvarnica, prdavac, prikropa, pripuz, prištavac, prizemnost, prnjavor, profuknjača, purgerstvo, raga, rakijetina, reformaš, režimlija, rječetina, selendra, seljačina, serator, skot, sladunjavost, soj, srbenda, starkelja, strančar, strančarenje, strvinarenje, šminkeraj, titulaš, trbonja, trčkaralo, učo, uličarka, vodurina, vrdalo, žaca, žbir, ženska, ženturača, zrikavac, zriko, zuba, zubo, zviždalo, zvrndalo

Za američki dio korpusa, preuzeli smo popis¹³⁷ tabuizama, vulgarizama i derogativa ili pogrdnica sastavljen sukladno učestalosti njihovih pojavnica zabilježenih u Korpusu suvremenog američkog engleskog jezika (COCA) s obzirom na to da se istraživanje provodi na skupu tekstova objavljenih na mrežnim stranicama američkih novinskih izdavača. U sljedećoj je tablici navedeno dvadeset riječi prema kojima ćemo preliminarno pokušati kategorizirati neprimjene izraze u američkom dijelu korpusa.

Radna tablica br. 2: Popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u engleskom jeziku prema učestalosti pojavljivanja (COCA)

Rbr.	Riječ	Broj pojavnica 2013. g.
1.	damn	17418
2.	dick	17284
3.	shit	15684
4.	bloody	10742
5.	fuck	10186
6.	bitch	5937
7.	crap	3961
8.	bastard	3836

¹³⁷ Prema dostupnim podacima, kvalitativno istraživanje uporabe neprimjerenih riječi, koje je bilo vremenski najbliže kampanji za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine, provedeno je na objavljenim porukama korisnika društvene mreže Facebook 2013. godine. Istraživanje je opisano u radu Andang i Brama (2018:46), odakle smo preuzeli podatke za Radnu tablicu 2.

9.	asshole	2192
10.	darn	1902
11.	piss	1774
12.	cock	1396
13.	pussy	1172
14.	slut	762
15.	cunt	350
16.	fag	338
17.	bugger	314
18.	douche	137
19.	bollocks	90
20.	arsehole	24

Gore navedeni popis zatim nam je poslužio kao polazna osnova za pretraživanje tabuizama, vulgarizama i derogativa ili pogrdnica u COCA-i, posebice uzevši u obzir da u dostupnoj literaturi nismo pronašli usustavljen popis neprimjerenih izraza u američkom engleskom jeziku. Stoga smo se odlučili na ručno izdvajanje pojavnica iz navedenoga Korpusa budući da smatramo kako je, osim kriterija učestalosti neprimjerenih riječi, potrebno uključiti i kategoriju značenjske funkcije ovih riječi i spojeva riječi u diskursu.

U sljedećoj tablici daje se dopunjeni popis tabuizama, vulgarizama i pogrdnica u engleskom jeziku sukladno kategorizaciji neprimjerenih izraza prema ranije navedenim autorima Alanu i Burridge (2006:125-237).

Radna tablica br. 3: Dopuna¹³⁸ popisu tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u engleskom jeziku (COCA)

Vrste neprimjerenih riječi prema značenjskoj funkciji
Funkcije vezane uz pojam ljudske spolnosti i tjelesnih izlučevina (232 zabilježene leksičke jedinice)

¹³⁸ Dopuna uključuje prethodno usvojen popis od dvadeset neprimjerenih riječi, koje se u Radnoj tablici br. 3 navode zasebno ili u kombinaciji s drugim riječima tvoreći na taj način pojedinačno zabilježene primjere tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u suvremenoj uporabi.

arse, arsehole, ass, assfuck, assfucker, asshat, asshole, asskiss, asskisser, assmonkey, asspacker, asswhore, asswipe, badfuck, ballicker, balls, ballsack, bigass, bigbutt, bimbo, bloody, blow, blowjob, bollock, boner, boobies, boobs, booby, boody, boom, boong, boonga, boonie, booty, bootycall, bugger, bugged, buggery, bullcrap, bulldike, bulldyke, bullshit, bumblefuck, bumfuck, bunga, bunghole, butchbabes, butchdike, butt, buttbang, buttfuck, buttfucker, butthead, buttman, buttmunch, buttmuncher, buttpirate, buttplug, carpetmuncher, choad, clamdigger, clamdiver, clit, cock, cockblock, cockblocker, cockcowboy, cockfight, cockhead, cocklicker, cocklover, cocknob, cockqueen, cocksmoker, cocksuck, cocksucker, cocktease, crap, crapola, crapper, crappy, cum, cumbubble, cumfest, cumjockey, cumm, cummer, cumming, cumqueen, cumshot, cunt, cunteyed, cuntfuck, cuntfucker, cuntlick, cuntlicker, cuntlicking, cuntsucker, dick, dickbrain, dickforbrains, dickhead, dickless, dicklick, dicklicker, dickman, dickwad, dickweed, dike, dipshit, dipstick, dong, dragqueen, dripdick, dumbass, dumbfuck, easyslut, eatballs, eatpussy, facefucker, fag, fagging, faggot, fart, fartface, farty, fatass, fatfuck, fatfucker, fingerfuck, fingerfucker, fistfuck, fistfucker, footfuck, footfucker, freakfuck, freakyfucker, fuck, fuckable, fuckbag, fuckbuddy, fucker, fuckface, fuckhead, fuckknob, fuckmonkey, fuckoff, fuckpig, gangbanger, gay, handjob, hayseed, homobanger, honk, hooker, hooters, hotpussy, hump, japcrap, kissass, lesbian, limpdick, milf, motherfucker, muff, muffdive, muffdiver, nutfucker, pansy, pecker, pimp, pimper, pimpjuice, pindick, piss, pisser, pisshead, pissoff, poop, pooper, pooperscooper, prick, prickhead, puss, pussy, pussyeater, pussyfucker, pussylicker, pussypounder, queer, schlong, screw, shag, shit, shitcan, shitdick, shite, shiteater, shitface, shitfit, shitforbrains, shitfuck, shitfucker, shithead, shithole, shithouse, shit-storm, shitter, sleezebag, sleezeball, slimeball, slimebucket, slut, slutwhore, spaghettibender, suck, suckdick, titfuck, titfucker, titjob, tits, tongethruster, tramp, wank, wanker, weenie, whore, whorefucker, whorehouse, willie, williewanker

Funkcije vezane uz pojam ljudskog uma i inteligencije (20 zabilježenih leksičkih jedinica)

bollocks, crazy, dork, douche, douchebag, dumb, freak, idiot, jerk, lame, loser, moron, moronic, nuts, retard, slopehead, slopey, slopy, stupid, twat

Funkcije vezane uz pojam klasnog, rasnog i etničkog određenja (26 zabilježenih leksičkih jedinica)

chink, chinky, clogwog, coolie, cooly, hillbillie, hobo, negro, nigger, niggerhead, niggerhole, porchmonkey, punk, raghead, redneck, skum, skumbag, squaw, timbernigger, towelhead, trailertrash, whitenigger, whitetrash, whitey, wigger, zipperhead

Funkcije vezane uz pojam životinja i životinjskih značajki (19 zabilježenih leksičkih jedinica)

bastard, biatch, bigbastard, bitch, bitcher, bitching, bitchslap, bitchy, chick, chickslick, coon, coondog, dumbbitch, horseshit, jackal, jackass, jackoff, jackshit, rat

Funkcije vezane uz pojam religije i religijskih značajki (10 zabilježenih leksičkih jedinica)

damnit, damn, darn, godammit, goddamn, goddamned, hell, holycrap, holyshit, hotdamn

Nakon što smo ustanovili preliminarne popise za određivanje neprimjerenih izraza u hrvatskom i engleskom dijelu korpusa, pristupili smo prikupljanju mrežnih tekstova kao uzoraka za analizu. Pritom smo rabili dva modela - model dostupnosti i model izloženosti. Naime, prema Neuendorf (2002), kod odabira istraživačkih uzoraka, model dostupnosti pretpostavlja prikupljanje skupa tekstova koji su dostupni u određenom mediju i vremenskom razdoblju, dok se model izloženosti odnosi na onaj skup tekstova kojem su ispitanici najviše izloženi, kao što su primjerice najtiražnije dnevne novine ili dnevno-informativni portali s najvećim brojem posjetitelja.

Stoga smo se prilikom odabira portala u Republici Hrvatskoj, oslonili na objavljene podatke tvrtke *Gemius*¹³⁹ o deset najposjećenijih informativnih portala prema sljedećem popisu.

	Node	Real users	Visits	Time
	☐ Internet	2 850 555	617 558 428	6905y 353d
1	☐ 24sata	2 036 876	47 378 145	428y 236d
2	☐ jutarnji.hr	1 927 210	58 084 565	403y 13d
3	☐ vecernji	2 004 816	40 072 317	198y 110d
4	☐ dnevno.hr	2 175 979	34 311 362	173y 186d
5	☐ net.hr	1 915 062	35 772 783	164y 260d
6	☐ slobodnadalmacija.hr	1 759 241	33 862 647	219y 56d
7	☐ tportal.hr	1 720 946	19 306 405	135y 122d
8	☐ index.hr	1 549 918	12 891 529	214y 197d
9	☐ telegram.hr	1 559 583	13 023 834	76y 329d
10	☐ direktno.hr	1 309 709	10 854 920	41y 18d

Fotografija 4: Popis vodećih hrvatskih portala¹⁴⁰

Osim razine posjećenosti navedenih portala, zanimao nas je i podatak o njihovom ideološkom usmjerenju s obzirom na to da je problem ideologizacije medija jedna od važnih odrednica kritičke analize diskursa pa gore navedenom popisu portala dodajemo i sljedeći opis.

Radna tablica br. 4: Popis vodećih hrvatskih portala s kratkim opisom¹⁴¹

Rbr.	Naziv portala	Kratak opis
------	---------------	-------------

¹³⁹ Gemius d.o.o. je tvrtka za *online* istraživanje i konzultacije, koja nudi podatke, rješenja i preporuke u područjima *online* mjerenja i analize. Od 1999. godine provode *online* istraživanja u više od 30 zemalja širom svijeta. U radu Benković i Balabanića (2010), navodi se *Gemiusovo* istraživanje prema kojem su net.hr, index.hr i tportal.hr bili vodeći hrvatski portali u listopadu 2010. godine koje je dnevno posjećivalo između 700.000 i 850.000 hrvatskih građana.

¹⁴⁰ Izvor: Croatia, Gemius S.A.: gemiusAudience, preuzeto 18. veljače 2019.

¹⁴¹ Opis dnevno-informativnih portala u Republici Hrvatskoj preuzeli smo naknadno, 17. siječnja 2022. s mrežne stranice hrportali.com s obzirom na to da pregledom dostupne znanstvene literature nismo pronašli sveobuhvatnu klasifikaciju ideoloških usmjerenja ove vrste novinskih medija. Svjesni smo nedostataka u pouzdanosti gore navedenih opisa, ali zbog ograničenosti i usmjerenosti na samu temu rada, nismo u mogućnosti baviti se pojedinostima ove kategorizacije.

1.	24 sata	News portal lijevo-populističkog tabloidnog dnevnog lista
2.	Jutarnji list	Portal lijevo-liberalnih dnevnih novina izdavačke kuće Hanza Media
3.	Večernji list	Novinski portal pluralnog dnevnog lista u vlasništvu Styrije
4.	Dnevno.hr	Senzacionalistički multimedijски novinarski portal
5.	Net.hr	Internetski portal okrenut socijaldemokratskoj publici
6.	Slobodna Dalmacija	Portal hrvatskih dnevnih novina, najtiražnijih u Dalmaciji
7.	Tportal	Internetski portal u izdanju Hrvatskog telekoma
8.	Index.hr	Vodeći ljevičarski internetski medij u Republici Hrvatskoj
9.	Telegram	Ljevičarske e-novine
10.	Direktno.hr	Internetski portal okrenut konzervativnoj publici

Znatno teži zadatak bio je sačiniti popis američkih dnevno-informativnih portala s obzirom na to da u SAD-u postoje stotine medijskih kuća koje su najvećim dijelom u vlasništvu velikih korporacija, no ponovno smo se oslonili na statističke podatke¹⁴² o razini posjećenosti te smo nakon dobivenog pregleda odvojili mrežne portale novinskih od televizijskih kuća kako bi popis vodećih američkih portala bio usklađen s hrvatskim u smislu osnovne vrste masovnih medija.

Jednako tako, uz svaki naziv američkog portala, osim broja posjetitelja na mjesečnoj razini, naveli smo i podatak o ideološkoj opredijeljenosti preuzet iz dostupnih mrežnih izvora, kao što se može vidjeti iz sljedeće tablice.

Radna tablica br. 5: Popis vodećih američkih portala

Rbr.	Naziv portala	Mjesečni broj posjetitelja	Ideološka opredijeljenost medija ¹⁴³
1.	msn.com	359.5 mil.	Ljevi centar
2.	nytimes.com	260.7 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju

¹⁴² Podatke smo preuzeli sa stranice <https://www.statista.com/statistics/381569/leading-news-and-media-sites-usa-by-share-of-visits/> 19. veljače 2019. Potrebno je naglasiti da su se podaci o posjećenosti medijskih portala odnosili na razdoblje prosinac 2018. godine, što je vremenski odgovaralo završetku kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u te je kao donji prag posjećenosti određen broj od milijun posjeta mjesečno.

¹⁴³ Podaci o ideološkoj opredijeljenosti dnevno-informativnih američkih portala također su naknadno preuzeti, 18. siječnja 2022. sa stranica dvije nezavisne američke mrežne tvrtke koje provode istraživanja o pristranosti medija, *AllSides* i *Media Bias/Fact Check*. Više pojedinosti o istraživanjima dostupno je na <https://www.allsides.com> i <https://mediabiasfactcheck.com>.

3.	washingtonpost.com	126.3 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
4.	nypost.com	108.5 mil.	Tendencija prema desnom opredjeljenju
5.	washingtontimes.com	104.9 mil.	Tendencija prema desnom opredjeljenju
6.	usatoday.com	90.6 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
7.	latimes.com	75.2 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
8.	dailykos.com	68.3. mil.	Lijevo opredijeljen
9.	salon.com	60.5 mil.	Lijevo opredijeljen
10.	vox.com	56.1 mil.	Lijevo opredijeljen
11.	politico.com	50.3 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
12.	huffpost.com	49.9 mil.	Lijevo opredijeljen
13.	washingtonexaminer.com	12.1 mil.	Tendencija prema desnom opredjeljenju
14.	businessinsider.com	8.4 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
15.	thedailybeast.com	5.2 mil.	Lijevo opredijeljen
16.	theweek.com	3.7 mil.	Lijevo opredijeljen
17.	metrotimes.com	2.5 mil.	Lijevo opredijeljen
18.	miamiherald.com	1.8 mil.	Tendencija prema lijevom opredjeljenju
19.	spectatorworld.com	1.3 mil.	Desno opredijeljen

Iz gore navedenog pregleda razvidno je da je većina vodećih dnevno-informativnih portala u SAD-u pretežno lijevoga ideološkog usmjerenja, što je podatak koji ćemo uzeti u obzir prilikom analize neprimjerenih izraza za koje pretpostavljamo da ćemo ih pronaći u korpusnim tekstovima.

Kako bismo mogli pristupiti analizi, gradba korpusa provedena je na način da su tekstovi¹⁴⁴ kopirani s mrežnih stranica gore navedenih hrvatskih i američkih portala, prikupljeni u dokumentu Word formata i obrađeni unutar računalnog programa *Sketch Engine*¹⁴⁵.

Hrvatski potkorpus sastoji se od 75.600 riječi od kojih je pomoću programske opcije *Multiword Terms* izdvojeno 1.000 višечlanih izraza poput *vojni lekar, hod po granici mržnje, srpski cigan* i ostalih čime nam je olakšana pretraga dijela neprimjerenih izraza.

No, s obzirom na to da smo prethodno zadali kriterij pretraživanja ovih izraza sukladno utvrđenom popisu tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u hrvatskom jeziku, svaku od riječi iz popisa upisali smo kao ključnu riječ u tražilicu te su nam prikazane sve njezine konkordancije u korpusu. Na istovjetan način pristupili smo obradi američkog potkorpusa koji se sastoji od 54.294 riječi među kojima je također izdvojeno 1.000 višечlanih izraza poput *election campaign with racist dog, bitch slap, radical socialist kick boxing lesbian* i ostalih, koji su nam poslužili kao svojevrsan smjerokaz u daljnjem identificiranju neprimjerenih izraza u tekstovima.

Cjelovite rezultate ovog dijela korpusnog istraživanja prikazat ćemo u Poglavljima 6. i 7.

5.2. Druga analitička shema

Druga analitička shema, kao što je ranije najavljeno, predstavlja proširenje metodološkog okvira za određivanje neprimjerenih izraza u odabranom korpusu pomoću dodatnih kategorija. No, potrebno je naglasiti da su ove kategorije već navedene u teorijskom dijelu rada te ćemo ih uklopiti u metodološki dio na sljedeći način.

¹⁴⁴ Tekstovi se, u ovom smislu, odnose na članke objavljene na poveznicama dnevno-informativnih portala. Valja napomenuti da je prvotni korpus bio šireg opsega budući da smo ga sastavljali za potrebe seminarskih radova u okviru PDS-a lingvistike dok završni nacrt teme ovog rada još nije bio uređen i odobren. Stoga smo tijekom navedenih razdoblja kampanja za hrvatske parlamentarne izbore 2015. i 2016. godine te za američke parlamentarne izbore 2018. godine jednom tjedno posjećivali mrežne stranice većeg broja portala na hrvatskom i engleskom govornom području, u dijelu koji se odnosio na izvještavanje o predizbornim aktivnostima stranaka, intervju s čelnicima stranaka i izdvojene izvještaje političara. Posebnu pozornost usmjerili smo na predizborna sučeljavanja i članke u kojima se opisivao bilo kakav oblik sukoba između stranaka i njihovih čelnika. Na taj način prikupili smo 385 poveznica na članke (210 na hrvatskom i 175 na engleskom jeziku), a nakon ustanovljavanja gore opisanih kriterija u odabiru vrste novih medija i razine posjećenosti njihovih mrežnih stranica, izbor smo suzili na 90 poveznica hrvatskih i 36 poveznica američkih dnevno-informativnih portala i njima pripadajuće tekstove. Popis poveznica nalazi se na kraju rada.

¹⁴⁵ Program za upravljanje korpusima i softver za analizu teksta (Izvor: <https://app.sketchengine.eu>, pristup 21. veljače 2019.)

Za hrvatski dio korpusa, izradili smo tablicu u kojoj smo kao pomoćne kategorije za određivanje neprimjerenosti izraza postavili pet odredbi Izbornoga etičkog kodeksa Republike Hrvatske prema kojima je definirano negativno ponašanje sudionika predizborne kampanje.

Stoga se izraz tijekom analize određuje kao neprimjeren ako sadrži najmanje jednu riječ koja značenjski odgovara sadržaju niže navedenih kategorija¹⁴⁶.

Radna tablica br. 6: Popis kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza (hrvatski dio korpusa)

Rbr.	Odredbena kategorija
1.	Širenje bilo kakve zlonamjerne ili neutemeljene optužbe protiv bilo kojeg kandidata, a kojoj je svrha izazivanje sumnje u kandidatovu lojalnost zajednici ili rodoljublje.
2.	Iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima.
3.	Isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja.
4.	Iznošenje laži i insinucija o privatnom životu suparnika u izborima i članova njihovih obitelji.
5.	Vrijeđanje i omalovažavanje sudionika u izbornom procesu, a posebno pripadnika nacionalnih manjina i svih drugih manjinskih skupina na osnovi njihova podrijetla odnosno pripadnosti.

Identičan metodološki obrazac rabljen je prilikom određivanja neprimjerenosti izraza u američkom dijelu korpusa, a sadržaj od šest odredbenih kategorija preuzet je iz pregleda neprimjerenih jezičnih oblika za koje su medijske kuće u SAD-u postigle dogovor da ih neće rabiti tijekom predizbornih kampanja.

Radna tablica br. 7: Popis kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza (američki dio korpusa)

Rbr.	Odredbena kategorija
1.	Uspoređivanje političkoga protivnika s Hitlerom ili nacistom.
2.	Obilježavanje političkih protivnika izrazima s izuzetno negativno konotacijom.
3.	Uporaba jezika kojim se poziva na nasilje.
4.	Uporaba upravnoga diskursa s izrazito negativnom konotacijom.
5.	Iznošenje optužbe da je predsjednik protivničke stranke lagao.
6.	Uporaba pogrđnih, uvredljivih i diskriminatornih izraza za političke protivnike, posebice kad su u pitanju političarke i aktivistice.

¹⁴⁶ U odabiru ove vrste metodološkoga postupka pomoglo nam je ranije navedeno istraživanje Kramera, Guillory i Hancocka (2014) gdje se negativnost objave na društvenoj mreži ispitivala tako da sadrži najmanje jednu negativnu riječ. Ipak, valja napomenuti da su se autori pri određivanju je li neka riječ negativna ili nije, služili računalnim programom *Linguistic Inquiry and Word Count*, dok je u našem radu primijenjen oblik analize sadržaja.

Nakon ustanovljenih popisa odredbenih kategorija, neminovno se postavlja pitanje na koji se način u korpusnim tekstovima pronalaze riječi koje će značenjski odgovarati sadržaju kategorije kao što je primjerice uporaba diskursa s negativnom konotacijom.

Ako gore navedene kategorije općenito definiramo kao komunikacijske obrasce, prvenstveno će nas zanimati njihova uporaba u tekstu te ćemo se poslužiti „istraživačkom tehnikom pomoću koje se dolazi do ponovljivih i valjanih zaključaka iz teksta ili drugih materijala o kontekstu njihove uporabe“, a Krippendorff (2004:18) je naziva analizom sadržaja.

Analiza sadržaja uključuje pitanja institucionalne prirode društvene stvarnosti i komunikacijske obrasce u pravnoj, ekonomskoj i političkoj sferi, od kojih je potonja područje naše analize.

Pod istraživačkim materijalima koji se rabe u analizi sadržaja podrazumijevaju se različite vrste tekstnog sadržaja u tiskanom obliku, uključujući i *online* izdanja, u vizualnom obliku (slike, crteži, fotografije, grafiti i sl.) i u audio-vizualnom obliku (televizijski i računalni programi, filmovi i sl.). Kako bismo mogli objasniti na koji način će se analiza sadržaja primijeniti u ovom radu, prethodno valja ukratko opisati njezina osnovna obilježja.

Prema mišljenju Krippendorffa (2004), ključna značajka analize sadržaja jest da se tekstu ne pristupa iz perspektive prosječnoga čitatelja, već se primjenjuje kritički pristup, iz kuta istraživačkoga problema o kojem se izvode određeni zaključci na temelju analize teksta.

Postoje dvije osnovne vrste analize sadržaja: kvantitativna i kvalitativna¹⁴⁷. Kvantitativna analiza sadržaja predstavlja osnovnu analizu teksta s brojčanim prikazima, uključujući i razinu jednostavnog prebrojavanja. U kvantitativnoj analizi rabe se deduktivno ili induktivno generirani popisi kodova, a kriteriji za utvrđivanje pouzdanosti i valjanosti postupka kodiranja su brojčano ustanovljeni.

Za razliku od kvantitativne analize sadržaja, cilj je kvalitativne analize prije svega jezična, a ne statistička analiza određenoga sadržaja. Kvalitativna analiza se provodi na manjem uzorku tekstova koji se zatim analiziraju kao cjeline.

Krippendorff (2004) objašnjava da takav metodološki postupak podrazumijeva pažljivo čitanje relativno male skupine tekstova, tumačenje zadanog teksta u okvirima kritičkoga promišljanja i svjesnost autora da analizira tekst unutar određenoga jezičnog, kulturnog i situacijskog konteksta.

Vodeći se smjernicama kvalitativne analize sadržaja, pomno smo pročitali tekstove hrvatskog i američkog dijela korpusa imajući u vidu posebnosti jezičnog, kulturnog, političkog i

¹⁴⁷ Podrobniji opisi dviju vrsta analize mogu se naći u radovima Adler i Clarka (2011) te Driska i Maschi (2016).

situacijskog konteksta parlamentarnih kampanja u RH i SAD-u te smo kritički tumačili uporabu pojedinih dijelova teksta iz kojih smo sukladno odredbenim kategorijama izdvojili neprimjerene izraze u svrhu daljnje analize.

Pritom se slažemo s tvrdnjama Neuendorf (2002) i Krippendorffa (2004) da analiza sadržaja može biti posebno uspješna ako se usredotoči na činjenice koje su sastavni dio jezika i uporabu samoga teksta koji je predmet analize. U ovom smislu, pod jezično ustanovljenim činjenicama smatraju se iskazi govornika kojima se prenose njihovi stavovi, uvjerenja, namjere i osjećaji.

U načinu uporabe jezika također se odražavaju razni aspekti odnosa među govornicima, kao što su pitanja odnosa moći, autoriteta ili nejednakosti.

Problem, za koji pretpostavljamo da će se javiti u navedenoj vrsti analize jest da komunikacijski obrasci, koji u našem slučaju predstavljaju odredbene kategorije, nisu odabrani istraživačkim pitanjima, već preuzeti kao sekundarni skup podataka. Naime, navedene kategorije su u izvornom obliku proizvedene u jednu svrhu, da bi se zatim izdvojile kao pomoćno sredstvo pri istraživanju određenog društvenog fenomena, a u radu je to jezična neprimjerenost.

Prema biheviorističkom tumačenju analize sadržaja Whitleya i Kite (2013), kategorije moraju biti jasno i nedvosmisleno definirane, moraju pokrivati čitav opseg analiziranoga sadržaja i moraju biti isključive.

Mišljenja smo da se takav oblik određenja odnosi prvenstveno na deduktivni pristup kada se kategorije kodiranja ili varijable definiraju prije same analize, što je najvećim dijelom učinjeno u obje analitičke sheme. Razlika postoji jedino u dijelu druge analitičke sheme u smislu da odredbene kategorije nisu u potpunosti isključive, a njihov opseg ovisi o broju pojedinačnih primjera riječi pomoću kojih će se utvrđivati opća kategorija neprimjerenosti.

Cilj nam je dopunom temeljnih kriterija pri određivanju jezične neprimjerenosti ponuditi veću mogućnost istraživanja raznolikosti neprimjerenih izraza te ispitivanja njihove učestalosti i ponavljanja u vremenski i prostorno ograničenome korpusu.

Način izdvajanja istraživačkih uzoraka također je važna sastavnica u sklopu analize sadržaja, a Krippendorff (2004) drži kako izdvajanje uzoraka omogućava ekonomičan pristup istraživanjima, ograničavanjem na podskup jedinica koje su statistički ili konceptualno reprezentativne za skup svih potencijalnih jedinica. Kriteriji reprezentativnosti i veličine uzorka pak ovise o tome koje jedinice teksta bitno daju odgovor na postavljena istraživačka pitanja.

Uzorci se dalje izdvajaju metodama slučajnog i namjernog odabira, a prije same analize potrebno je također odrediti jedinicu analize ili kodiranja.

Metodom namjernog odabira i sukladno prethodno uspostavljenim kriterijima, u radu je kao jedinica analize izdvojen neprimjereni izraz (npr. „predizborna sranja“).

Prema tumačenju Neuendorf (2002), uz jedinicu analize, potrebno je definirati i jedinicu konteksta, što znači da se sustavno razlikuju dijelovi teksta koji su od interesa za analizu, a jedinica konteksta određuje granice informacija koje su važne prilikom opisa jedinice analize. Neuendorf (2002) ističe da se jedinica analize i jedinica konteksta nerijetko podudaraju, međutim kontekst nikad ne smije biti manjeg opsega od jedinice analize. Potrebno je stoga ograničiti opseg konteksta jer to osigurava pouzdanost analize.

U našem pak radu, držimo da je moguće izdvojiti uži i širi kontekst analize pa shodno tome svaki pojedinačni tekst ili dio teksta, koji sadrži neprimjereni izraz predstavlja jedinicu užeg konteksta, dok svaka pojedinačna predizborna kampanja predstavlja jedinicu šireg konteksta. Naposljetku, analiza ili kodiranje mora zadovoljiti određenu razinu pouzdanosti, dosljednosti, ponovljivosti i usporedivosti sukladno vrsti prikupljenih podataka i načina mjerenja.

Za mjerenje se najčešće rabi Krippendorffova alfa (Krippendorff 2004) koja je primjenjiva na bilo koji broj vrijednosti po varijabli, na bilo koji broj analitičara te na male i velike uzorke.¹⁴⁸ Osim toga, prilikom izdvajanja uzoraka za analizu u radu, svi pronađeni primjeri bili su podvrgnuti analizi drugih ocjenjivača ili „kodera“ (Holstijeva metoda)¹⁴⁹.

Zaključno, pri odabiru analize sadržaja kao metodološkog postupka, u obzir smo uzeli nekoliko važnih čimbenika: činjenicu da analiza sadržaja ima široku primjenjivost, da se njenom primjenom izbjegavaju brojne etičke dvojbe koje se javljaju uporabom drugih metoda, da se u analizi sadržaja preuzimaju podaci nakon što su već generirani, čime se čuva kontekst podataka, te činjenicu da se podaci ipak kvantificiraju na određeni način, što analizu sadržaja čini uspješnom kombinacijom kvantitativnoga i kvalitativnoga pristupa.

Prikaz analize svih dobivenih uzoraka neprimjerenih izraza slijedi u Poglavljima 6. i 7.

¹⁴⁸ Krippendorff (2004) navodi istraživanje kojim se uspoređivalo računalno kodiranje s onim koje obavljaju ljudi i čiji rezultati su pokazali visoko slaganje prilikom analize političkih vijesti. Zaključeno je da je računalna analiza samo pomoćno sredstvo te ne može zamijeniti razvijene ljudske sposobnosti čitanja i razumijevanja materijala.

¹⁴⁹ Metoda pouzdanosti Ole R. Holstia (1969), američkog politologa i akademika temelji se na jednadžbi $2A/(N1+N2)$ pri čemu je A broj jedinica u kojima se kodira slažu, N1 broj jedinica koje je kodirao koder 1, a N2 broj jedinica koje je kodirao koder 2 (prema Hayes 2005:121). Dodatnu analizu neprimjerenih izraza u radu također je provelo dvoje ocjenjivača ili kodera, a broj jedinica (neprimjerenih izraza), u kojima se oboje kodera složilo oko ocjene je li izraz neprimjeren ili nije, bio je 23 od 31 te je prosječni rezultat ovoga testa iznosio 0,76%.

5.3. Treća analitička shema

U teorijskom smo dijelu rada naglasili kako važnu ulogu u procjeni neprimjerenosti diskursa imaju primatelji poruke, a u području političkoga diskursa oni predstavljaju građane koji ujedno imaju mogućnost komentirati govore i izjave političara u medijima. Nakon što smo, sukladno uspostavljenim kriterijima u okviru dviju prethodnih analitičkih shema, identificirali i izdvojili neprimjerene izraze u odabranom korpusu iz dijela svakodnevnoga političkog diskursa, ovom shemom određujemo mjerila po kojima je moguće ispitati stavove građana prema navedenim izrazima.

Pozitivno mišljenje o uklapanju navedenog dijela analize u sveobuhvatni metodološki okvir temeljimo na zaključcima istraživanja Cotter (2003) te Halmija, Belušić i Ogreste (2004), koji upozoravaju na probleme s objektivnošću APD-a i ističu kako se prilikom ispitivanja funkcije diskursa proizvedenoga na institucionalnoj i medijskoj razini za potpunu provjeru rezultata treba osloniti na pojedinačne primatelje ovih diskursa.

Vjerodostojnosti našeg istraživanja pridonosi činjenica da su komentari građana koje ćemo analizirati nastali spontano i trenutno, tijekom različitih razdoblja kampanja za parlamentarne izbore u Republici Hrvatskoj i SAD-u te nije postojala mogućnost naknadnog razmišljanja ili preispitivanja stavova o izjavama političara. S obzirom na to da su pronađeni komentari bili anonimni ili pod izmišljenim imenima, pseudonimima i slično, za istraživanje nisu uzete varijable kao što su spol, dob ili etnička pripadnost ispitanika.

Međutim, kako se ovdje prvenstveno radi o jezičnom, a ne sociološkom istraživanju, naglasak u obradi jezičnih podataka stavljamo na funkcioniranje jezika kao posrednika između društvene i pojedinačne stvarnosti, odnosno komunikaciju između triju osnovnih sudionika političkoga diskursa - političara, medija i građana.

U prethodnom smo potpoglavlju prema kriteriju posjećenosti izdvojili deset dnevno-informativnih portala u RH, čije smo članke prikupili za hrvatski dio korpusa, a ispod većine članaka nalaze se komentari građana koje smo rabili kao uzorke za taj dio analize.

Sveukupno je evidentirano 527 komentara u tekstnom obliku tijekom obaju razdoblja predizbornih kampanja 2015. i 2016. godine za parlamentarne izbore u RH.

Za izdvajanje komentara vezanih uz američki dio korpusa nismo mogli rabiti devetnaest prethodno navedenih dnevno-informativnih portala u SAD-u budući da na njihovim mrežnim stranicama uz objavljene članke nismo pronašli popratne komentare.

Stoga nam je za prikupljanje komentara na neprimjerene izraze u diskursu kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine poslužio ranije navedeni mrežni servis *Reddit* iz triju razloga. Prvo, radi se o vrsti novog medija s reprezentativnim brojem političkih komentara čitatelja¹⁵⁰. Zatim, za razliku od primjerice Facebooka, komentari se ne mogu brisati, ali mogućnost uporabe pseudonima daje određeni prostor slobode govora korisnicima i umanjuje njihovu samocenzuru. Treći razlog nalazi se u činjenici da korisnici nerijetko sudjeluju u duljim političkim raspravama, što nam pomaže pri analizi sadržaja komentara jer se bolje može razumjeti situacijski kontekst vezan uz svaku pojedinačnu uporabu neprimjerenog izraza. Postupak traženja komentara proveden je tako da se u *Redditovu* tražilicu upišu naslovi članaka objavljenih na poveznicama navedenih američkih dnevno-informativnih portala te program prikaže sve popratne komentare na zadane naslove, od kojih dalje izdvajamo samo one tekstne sadržaje koji predstavljaju anonimne objave građana.

Navedenim postupkom evidentirano je 218 komentara¹⁵¹ objavljenih tijekom razdoblja kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine.

S ciljem postizanja objektivnosti daljnje analize komentara na hrvatskom i engleskom jeziku, kao i ponovljivosti istraživačkog procesa, za računalnu obradu podataka odabran je program *SentiStrength*¹⁵² s otvorenim pristupom za akademska istraživanja i prilagođen obradi tekstova na hrvatskom jeziku. Analitički postupak provodi se tako da se tekstni sadržaj komentara unosi u prozor programa kojim se dalje određuje stupanj *sentimenta*¹⁵³ u zadanome tekstu, kao što se može vidjeti na Fotografiji 5, gdje je pronađeni komentar „Tko je tu zločinac? Tko je pokrenuo lavinu zaduženja i propasti?“ u dijelu za pozitivno vrednovanje ocijenjen sentimentom 1 na ljestvici od 1 za neutralnu do 5 za najvišu pozitivnu vrijednost, a u dijelu za negativno vrednovanje ocijenjen -2 na ljestvici od -1 za neutralnu do -5 za najvišu negativnu vrijednost.

¹⁵⁰ Prema navodima Nithyananda, Schaffnera i Gill (2017), od listopada 2017. *Redditova* baza podataka uključivala je 3.5 milijardi komentara 25.3 milijuna autora u 398 milijuna objava.

¹⁵¹ Popis *Redditovih* poveznica, na kojima su pronađeni komentari korisnika, nalazi se na kraju rada.

¹⁵² Izvor: <http://sentistrength.wlv.ac.uk/>, pristup 23. travnja 2020.

¹⁵³ Analizom sentimenta moguće je kategorizirati tekstove prema polaritetu emocije ili sentimenta kao neutralne, pozitivne i negativne.

Tko je tu zločinac? Tko je pokrenuo lavinu zaduženja i propasti?
was rated for sentiment as

Positive sentiment rating is: 1 on a scale of 1 (neutral) to 5 (strongly +ve)
Negative sentiment rating is: -2 on a scale of -1 (neutral) to -5 (strongly -ve)

Fotografija 5: Primjer određivanja stupnja sentimenta

Cilj navedenog postupka jest odrediti stavove građana prema prethodno ustanovljenim neprimjerenim izrazima, u smislu jesu li neutralni, pozitivni ili negativni, kako bismo mogli provesti odgovarajuću analizu sadržaja komentara. Stoga smo komentar označili kao neutralan ako je u dijelu za pozitivno vrednovanje imao klasifikator 1, a u dijelu za negativno vrednovanje klasifikator -1. Svi ostali primjeri koji su sadržavali najmanje jedan klasifikator označen vrijednošću iznad 1 ili iznad -1 bili su označeni ili pozitivnim ili negativnim sentimentom.

Uzevši u obzir činjenicu da je *SentiStrength* prvenstveno namijenjen za istraživanje tekstova na engleskom jeziku, bilo je potrebno prilagoditi program za analizu mrežnih komentara na hrvatskom jeziku.

Osim leksikona na engleskom jeziku, među tekstnim dokumentima u programu pronađeni su leksikoni na arapskom, francuskom, grčkom, perzijskom, poljskom, portugalskom, švedskom, talijanskom i velškom jeziku.

Budući da je poljski kao slavenski jezik morfološki najbliži hrvatskomu, poljski leksikon je uzet kao polazišna osnova te su na mjesta riječi obilježениh pozitivnim (na ljestvici od 2 do 5), negativnim (na ljestvici od -2 do -5) i neutralnim (1, -1) sentimentom upisane hrvatske riječi istoga ili sličnoga značenja.

Ostale riječi iz hrvatskog dijela korpusa, koje značenjski nisu bile podudarne postojećim riječima u leksikonu, pridodane su zajedno s odgovarajućim klasifikatorom sentimenta. Hrvatski je leksikon za potrebe računalne analize hrvatskog korpusa tekstova sadržavao 1.390 riječi obilježениh pozitivnim, negativnim ili neutralnim sentimentom.

Računalna analiza komentara iz američkog dijela korpusa provedena je uz pomoć izvornog leksikona na engleskom jeziku u programu *SentiStrength*, koji sadrži 2.500 riječi te nije bilo potrebno dodavati nove jezične jedinice s klasifikatorima.

Razmatrajući ljestvicu ili raspon negativnih klasifikatora sentimenta, pretragom hrvatskog leksikona ustanovljeno je da je primjerice riječ *propast* označena klasifikatorom -2, riječ *uvreda* klasifikatorom -3, riječ *mržnja* klasifikatorom -4, a riječ *gnjida* klasifikatorom -5, dok su u engleskom leksikonu riječi poput *racist* ili *racial* označene klasifikatorima -2 ili -3 ovisno o kontekstu, a složenice koje sadrže tabuizirane, pogrdne i vulgarne riječi poput *ass*, *fuck* ili *shit* klasifikatorima od -3 do -5. Valja također navesti da oba leksikona posjeduju imenske, glagolske i pridjevske lekseme označenih pojmova te da ujedno nude mogućnost uređivanja popisa *boostera* (pojačivača), emotikona, idioma, negacija, upitnih riječi i riječi iz žargona.

S obzirom na to da je skup riječi u navedenim leksikonima ograničen, pretpostavili smo da su komentari koji ne posjeduju niti jednu pozitivno niti negativno obilježenu riječ označeni kao neutralni te ih nismo uzeli u razmatranje za daljnju analizu sadržaja, već smo posebnu pozornost usmjerili negativno obilježenim komentarima. Naime, negativnu oznaku komentara tumačimo na način da se određeni dio političkoga diskursa iz perspektive građana smatrao neprimjerenim. U tom smislu, rezultati analize sentimenta koji ukazuju na neprimjerenost izdvojenih izraza također će biti prikazani u poglavljima 6. i 7. zajedno s odabranim primjerima komentara.

5.4. Provjera točnosti postavljenih hipoteza

Na početku rada iznesena je temeljna hipoteza da se uporabom neprimjerenih izraza u političkom diskursu ukazuje na širenje privatnoga govora u javnom diskursu, odnosno da dolazi do podomaćivanja javnoga diskursa. Ako pretpostavimo da se prethodno navedene kategorije neprimjerenih izraza najvećim dijelom javljaju u razgovornom jeziku i ako ih pomoću našeg istraživanja uspijemo identificirati u jednome dijelu političkoga diskursa, naša hipoteza će se u tom dijelu potvrditi. Problem pak koji se pritom javlja odnosi se na kvantitativni dio analize, odnosno na činjenicu da nigdje nije jasno određeno koji bi to broj neprimjerenih izraza u uporabi trebao biti da bismo mogli govoriti o širenju privatnoga diskursa u javnome.

Pokušat ćemo odgovoriti na pitanje kolika je učestalost pojavljivanja neprimjerenih izraza u člancima koji se objavljuju na navedenim hrvatskim i američkim dnevno-informativnim portalima tijekom razdoblja predizbornih kampanja kako bismo dobili uvid u to smanjuje li se, ili raste broj neprimjerenih izraza u određenom razdoblju.

Ne manje važan nam je i podatak o tome jesu li neprimjereni izrazi bili usmjereni prema pojedinim političarima, strankama ili ostalim društvenim skupinama budući da to uključuje tumačenje načina uporabe navedenih izraza, tj. odgovor na pitanje jesu li izrazi sustavno i strateški rabljeni, u skladu s postavkama ideološkog kvadrata.

U radu nastojimo dokazati da stupanj neprimjerenosti izraza ovisi o broju i vrsti rekontekstualizacija dijelova diskursa u kojima se izrazi javljaju. To je još jedan dio analize sadržaja koji se odnosi na kvantifikaciju podataka, a to ćemo utvrditi korpusnim pretraživanjem neprimjerenih izraza prema zadanim kategorijama, mjerenjem broja njihovih pojavljivanja u tekstovima i praćenjem njihovih prijelaza između različitih oblika diskursa i medija.

Pokušat ćemo utvrditi ljestvicu jačine neprimjerenosti izraza od blažih do težih uvreda i etiketiranja, ironijskih iskaza i negativnih metafora, pri čemu nam je posebno od pomoći broj i sadržaj popratnih komentara građana kao oblik spontane reakcije i dostupnog mjerila stupnja ili snage neprimjerenosti određenoga izraza.

Bez obzira na zabilježene stavove jednog dijela javnosti, trećom hipotezom želimo dokazati promjenjivost navedenih stavova na koje neće toliko utjecati procjena neprimjerenosti određenih izraza koliko društvenopolitički, kulturno-povijesni i situacijski kontekst.

Razlike u stavovima građana nastojat ćemo odrediti kroz razlike u broju popratnih komentara koji su objavljeni kao reakcija na tekstove s neprimjerenim izrazima.

Naposljetku ćemo usporediti opću vrijednosnu orijentaciju građana prema izjavama političara tijekom predizbornih kampanja i rezultate parlamentarnih izbora kako bismo utvrdili je li uporaba neprimjerenih izraza u političkome diskursu imala utjecaj na odlučivanje građana u odabiru predstavnika vlasti.

5.5. Zaključak

U ovome smo poglavlju uspostavili metodološki okvir koji nam je potreban za uporabno utemeljeno istraživanje neprimjerenih izraza u diskursu predizbornih kampanja.

Podlogu predstavlja izrada korpusa od tekstova na hrvatskome i engleskome jeziku, nastalih tijekom razdoblja kampanja za parlamentarne izbore u Republici Hrvatskoj 2015. i 2016. godine i kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine te objavljenih na mrežnim poveznicama vodećih dnevno-informativnih portala u tim dvjema državama.

Prema našem sudu, navedeni oblik novih medija koristan je za proučavanje jezika u suvremenoj uporabi jer posjeduje mogućnost brzog prijenosa, ali i čuvanja jezičnih podataka koji su nam na taj način bili najdostupniji za obradu.

Metodološki okvir sastavljen je od triju međusobno povezanih analitičkih shema s ciljem pronalaska i izdvajanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima, ispitivanja razine neprimjerenosti i učestalosti njihove uporabe te odnosa političara, medija i građana kao glavnih sudionika političkoga diskursa prema navedenim izrazima. Kroz prikaz analitičkih shema ujedno je utvrđena osnovna terminologija koju ćemo rabiti u dopunjenom pristupu kritičkoj analizi diskursa.

Pod terminima **neprimjereni ili neprikladni izrazi, neprimjereni izrazi, uvredljivi izrazi** ili samo **izrasi**, u hrvatskom i engleskom dijelu korpusa, rabimo višечlane izraze u kojima se nalazi najmanje jedna leksička jedinica kategorizirana kao **tabuizam, vulgarizam, derogativ** ili **pogrdnica**, ili koja pripada najmanje jednoj od odredbenih kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza.

Nakon izdvajanja neprimjerenih izraza u medijskim tekstovima, služeći se kombinacijom metoda kvalitativne analize sadržaja i analize situacijskog konteksta u kojem se izrazi rabe, pobliže određujemo značenjsku vrstu izraza u smislu **etiketiranja, ironije i sarkazma** te **negativne metafore** i **metonimije**.

Na taj način, proširenim analitičkim okvirom možemo preciznije opisati strategije legitimizacije i delegitimizacije, kao i odnose moći i uporabe ideologije(a) u jeziku.

U završnom dijelu analize, putem prikupljenih *online* komentara građana ispitujemo stav javnosti prema neprimjerenim izrazima, odnosno doživljavaju li ih građani kao neprimjereni i kako reagiraju na njih. Posebno nas zanima dolazi li i u ovim pisanim oblicima diskursa do ponovne uporabe neprimjerenih izraza i ponavljanja istih čime bismo mogli potvrditi dio pretpostavke da stupanj neprimjerenosti izraza raste ovisno o broju i vrsti njihovih rekontekstualizacija.

Kad rabimo termin **rekontekstualizacija**, potrebno je naglasiti da su neprimjereni izrazi koje proučavamo u radu prvotno nastali ili u govorenom diskursu ili u pisanom diskursu zabilježenom na nekoj od društvenih mreža (kao oblika komunikacije putem novih medija) te su zatim preneseni i objavljeni na dnevno-informativnim portalima u okviru vijesti vezanih uz provedbu ranije navedenih predizbornih kampanja.

U tom smislu, za metodologiju našeg rada važan je i kvantitativni dio analize kojim utvrđujemo razlike u broju objava i komentara čime se također bilježi jačina ili snaga neprimjerenosti političkih izjava prema razini i opsegu pozornosti koja im ili jest ili nije posvećena.

Pritom smo svjesni vremenske i brojčane ograničenosti uzorka odabranog za analizu, no budući da se prema dostupnim podacima, dosadašnje analize diskursa nisu u većoj mjeri bavile neprimjerenim izrazima kao izdvojenim jezičnim oblicima, cilj nam je ovim istraživanjem otvoriti moguća pitanja o načinima kategorizacije ovih izraza u suvremenome diskursu i produbiti spoznaje o njihovim načinima funkcioniranja uspoređujući različite jezične, kulturne, društveno-političke i situacijske kontekste u Republici Hrvatskoj i SAD-u, o čemu ćemo kroz prikaz rezultata analize raspraviti u sljedećim poglavljima.

6. ANALIZA HRVATSKOGA KORPUSA

U ovome će se poglavlju prikazati analiza izdvojenih uzoraka neprimjerenih izraza nastalih tijekom dvaju različitih razdoblja koja su prethodila osmim i devetim parlamentarnim izborima u Republici Hrvatskoj. Prije pregleda analiziranih primjera, kako bismo omogućili bolje razumijevanje društveno-političkog i situacijskog okružja dviju vremenski bliskih predizbornih kampanja, dat ćemo njihove osnovne značajke i objasniti naš odabir razdoblja za analizu.

Osmi izbori zastupnika u Hrvatski sabor održani su 8. studenoga 2015. godine, a prethodila im je službena izborna kampanja koja je trajala od 24. listopada do 6. studenoga 2015. godine.¹⁵⁴ U analizama diskursa predizbornih kampanja 2015. i 2016. godine kritički se opisuje način komunikacije između političara, medija i građana pa tako primjerice Ježovita, Plenković i Varga (2018) upozoravaju na pojave kao što su banaliziranje političke stvarnosti, manipulacija biračima i demokratski deficit. No, primjetna je prilagodba utjecajima novih medija kroz nastojanje da se potakne biračka participacija. Naime, povećanjem broja komercijalnih medija u Republici Hrvatskoj postupno dolazi do svojevrsnog medijskog natjecanja u pridobivanju pažnje građana, čime se donekle smanjuje kvaliteta informativno-političkih sadržaja, a političari svoje poruke moraju prilagoditi obilježjima i zahtjevima šire javnosti.

Vrijedan opis političkog konteksta parlamentarne kampanje za izbore 2015. godine nalazimo kod Henjaka (2018:404) koji smatra da je predizborna kampanja 2015. godine pokazala „prve znakove odmaka hrvatskoga stranačkog sustava od bipolarizma temeljenog na identitetskim vrijednosnim podjelama“. Tu je potrebno naglasiti da u izbornu natjecanje ulaze dvije nove stranke, Most i Živi zid te svojim političkim programom i oštrom kritikom postojećeg modela vladanja državom stvaraju izravnu opoziciju HDZ-u i SDP-u kao vodećim strankama.

Uzevši u obzir činjenicu da je jedno od osnovnih obilježja parlamentarnih izbora 2015. godine bio razmjerno veći broj kandidata i stranaka, što je posljedično značilo i veći stupanj nadmetanja među kandidatima s ciljem izbornog uspjeha, analizom korpusnih primjera obuhvatili smo razdoblje od 10. rujna do 6. studenoga 2015. godine (razdoblje prije početka službene kampanje i tijekom kampanje).

¹⁵⁴ Izvor: <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/>, pristup 27. siječnja 2018.

Odluku temeljimo na ranije navedenom podatku da izborne kampanje u stvarnosti počinju prije službenoga datuma objave, kao i na pretpostavci da će nam dulje razdoblje dati širi opseg korpusa pa time i veći broj neprimjerenih izraza.

Primjere tih izraza koje smo izdvojili korpusnom pretragom, navest ćemo u potpoglavlju 6.1. S ciljem postizanja bolje preglednosti primjera u radu, o analizama popratnih komentara građana na neprimjerene izraze, raspraviti će se u zasebnim potpoglavljima koja slijede nakon prikaza korpusnih uzoraka u svakoj od kampanja.

Što se tiče društvenopolitičkog okružja predizborne kampanje za 2016. godinu, valja napomenuti da joj je prethodilo razdoblje višemjesečne političke krize i nestabilnosti te je Hrvatski sabor izglasao opoziv tadašnjem premijeru Tihomiru Oreškoviću 16. lipnja 2016. godine. Budući da Domoljubna koalicija na čelu s HDZ-om nije uspjela formirati parlamentarnu većinu pa nestabilna Vlada nije uspjela odraditi puni mandat, 16. srpnja 2016. godine predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović donijela je Odluku¹⁵⁵ o raspisivanju prijevremenih izbora za zastupnike u Hrvatski sabor, na temelju koje su izbori za Deveti saziv Sabora održani 11. rujna 2016. godine.

Službena predizborna kampanja započela je 16. kolovoza 2016. godine i trajala je nešto dulje nego prethodna kampanja za parlamentarne izbore 2015., no sadržajno i kontekstno može se smatrati njezinim nastavkom, posebice kada razmatramo načine uporabe neprimjerenih izraza s ciljem delegitimizacije političkih suparnika. To je osnovni razlog zbog kojeg smo uvrstili mrežne tekstove koji se odnose na navedenu kampanju u hrvatski korpus. Analizom je obuhvaćeno razdoblje od 12. kolovoza do 10. rujna 2016. godine, a korpusni primjeri koji sadržavaju neprimjerene izraze navest će se u potpoglavlju 6.4.

6.1. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2015. godine

Sukladno uspostavljenim kriterijima prve i druge analitičke sheme započinjemo s razmatranjem primjera uporabe neprimjerenih izraza u ovom dijelu korpusnih tekstova na hrvatskome jeziku.

¹⁵⁵ Odluka je objavljena u Narodnim novinama (70/16).

Primjere navodimo tako da prvo izdvojimo neprimjereni izraz iz teksta, a zatim u svrhu daljnje analize sadržaja, dajemo ostale podatke vezane uz jezični, situacijski, društveno-politički i kulturni kontekst. Cilj nam je prema uspostavljenim metodološkim smjernicama, ponuditi sociokognitivnu procjenu razloga uporabe neprimjerenih izraza, kao i mogućih utjecaja ideologija(e) i predstavljanja političke i društvene moći.

6.1.1. Tabuizmi

Pod primjerom tabuizma izdvojili smo jedan neprimjereni izraz u korpusnoj pretrazi:

1) „smisliti još govana“ (Budući da je još par dana do predizborne šutnje, sigurni smo da će kreativni PR tim gospodina Petrine do subote morati **smisliti još govana** i da ćemo nastaviti ovo lijepo dopisivanje", kažu "Dječaci" uz napomenu na kraju – “live long and prosper”.)

Primjer (1) sadrži množinu tabuizirane imenice *govno* te je rabljen u dijelu javnoga diskursa, tj. priopćenja splitske glazbene skupine „Dječaci“ povodom otkazivanja njihova nastupa na središnjem predizbornom skupu Koalicije Stipe Petrine i MOST-a u Šibeniku.

Dio njihova priopćenja s neprimjerenim izrazom objavljen je 5. studenoga 2015. godine u članku dnevno-informativnog portala Slobodne Dalmacije, a pregledom preostalih devet hrvatskih portala iz Radne tablice br. 4., u istom razdoblju nije pronađen sličan ili identičan sadržaj izjave.

Međutim, portali Jutarnjeg i Večernjeg lista, kao i Tportal i portal Indexa su dan prije, odnosno 4. studenoga 2015. izvještavali o istome predizbornom događaju, ali tako da su u prvi plan stavili izjavu Iris Ukić Kotarac, bliske suradnice Stipe Petrine i sedme predstavnice na koalicijskoj listi MOST-a u 9. izornoj jedinici.

Valja naglasiti da je izjava prvotno bila objavljena na Facebookovu profilu Ukić Kotarac, no kako je ta stranica nedugo potom bila obrisana, ovdje će se navesti u rekontekstualiziranom obliku koji smo identificirali korpusnom pretragom: „Žao mi je što su Dječaci ispali djevojčice. **Malo je ljudi s mudima.** Muškarci ih dobiju rođenjem, ali ih većina izgubi tijekom života. Ne bih ovako reagirala da nismo potpisali ugovor i da nismo dogovorili sve pojedinosti, od troškova hrane i pića do svega ostalo što prati koncert za iznos od 20 tisuća kuna. Možda to nije neka suma, možda su se prodali, al' možda su ipak **pi*****.“ (istaknula I.N.D.)

Razmatrajući gore istaknute dijelove teksta (Malo je ljudi s mudima; pi***) uočavamo najmanje dva problema.

Prvi se odnosi na činjenicu da imenica *muda* nije kategorizirana kao tabuizam u prethodno ustanovljenome popisu, iako predstavlja dio muškoga spolnog organa te bi, prema našem sudu, trebala biti uvrštena u popis neprimjerenih riječi.

Ovime, pak dolazimo do drugog problema koji smo naveli već na samom početku rada, a to je pitanje utvrđivanja same neprimjerenosti što se može vidjeti i iz pokušaja tekstne cenzure drugog primjera – *pi****.

Iako iz jezičnog konteksta možemo pretpostaviti da se radi ili o množini imenice *pička* (tabuizam), ili o množini imenice *pizda* (vulgarizam), računalni program nije je mogao identificirati prema zadanim parametrima zbog izmijenjenog tekstnog oblika pa je sukladno utvrđenoj kategorizaciji ne možemo jasno svrstati niti pod tabuizme, niti pod vulgarizme.

No, ono što držimo posebno problematičnim jest pitanje zbog čega autor/ica teksta smatra da je primjereno napisati puni oblik riječi koja se odnosi na dio muškog spolnog organa, a riječ koja se odnosi na ženski spolni organ mora biti tekstno prikriivena.

Moguće objašnjenje nalazimo u jednoj vrsti društvenog predstavljanja ili prikaza prema kojem jači stupanj neprimjerenosti imaju tabuizmi koji se odnose na imenice ženskoga roda¹⁵⁶, no i ovdje valja biti na oprezu uzimajući u obzir kulturološke posebnosti koje se mogu razlikovati ne samo između dviju ili više država, već i unutar iste države (primjerice razlike u jezično-kulturološkim posebnostima između sjevera i juga Republike Hrvatske).

U nastavku ćemo raspraviti o razlozima i situacijskom kontekstu uporabe gore navedenih neprimjerenih izraza u dijelu predizborne kampanje za parlamentarne izbore 2015. godine. Prethodno smo naglasili da je, prema nama dostupnim podacima, jedino portal Slobodne Dalmacije objavio priopćenje „Dječaka“, dok su ostali portali pažnju usmjerili prema inicijalnoj izjavi predstavnice Ukić Kotarac, iz koje je razvidno da je ona ogorčena odlukom o nesudjelovanju ove glazbene skupine na predizbornom skupu koalicijskih partnera.

¹⁵⁶ Objašnjenje temeljimo na postojanju rodnih stereotipa u hrvatskim frazemima, o čijim se značajkama može više pročitati kod Hrnjak (2017:60). U slučaju frazema iz razgovornog jezika, kao što su *imati muda* i *biti pička*, rodni se stereotip temelji na značajkama povezanim s kognitivnom sferom, prema kojima su muškarci odvažni ili hrabri, a žene plašljive ili kukavice. Kovačević (2019:27) kategorizira frazem *imati/nemati muda* <za što> kao somatski, odnosno frazem koji počiva na tjelesnoj metafori, te tvrdi da su se somatizmi koji pripadaju osobama muškoga spola isprva samo rabili za muškarce, no da se danas rabe i za žene (npr. *nije imala muda razgovarati s mužem*). Međutim, držimo da navedeni frazemi u izjavi Ukić Kotarac predstavljaju primjer frazeološke antonimije jer se muški somatizam *muda* odnosi na pozitivno konotirano značenje, a ženski *pička* (*pizda*) na negativno konotirano značenje. Stoga je frazem, koji se kulturološki smatra negativnim, cenzuriran, dok pozitivan nije.

Način na koji je navedena izjava rekontekstualizirana u većini objava vodećih hrvatskih portala može se promatrati u okviru opisanih političkih trendova „teatralizacije“ i „estradizacije“, kada političari nastoje privući i zabaviti građane te tako osvojiti političke bodove.

Možemo stoga pretpostaviti da su čelnici navedene Koalicijske liste nastup „Dječaka“ željeli iskoristiti za promociju svojih političkih ideja, uzevši u obzir da je u tom razdoblju ova glazbena skupina postajala sve slušanija i time popularnija. Razočaranje i bijes političara kada su glazbenici otkazali nastup, što je ujedno značilo znatno manji broj građana na skupu, predstavlja, prema našem sudu, osnovni razlog za uporabu riječi i izraza s visokim stupnjem neprimjerenosti.

Promatrana u okviru iznesenih teorijskih postavki ovoga rada, izjava Ukić Kotarac može se smatrati vrstom nepristojnoga i nekooperativnoga komunikacijskog ponašanja kojoj je cilj namjerno i sustavno ugroziti „obraz“ i ugled sudioniku zajedničkog komunikacijskog procesa. Iako u ovom specifičnom slučaju, izjava nije upućena političkim protivnicima, već navodnim poslovnim partnerima te se ne radi o klasičnom obliku delegitimizacije u sklopu ideološkoga kvadrata, prisutna je strateška sastavnica nepristojnoga jezičnog ponašanja, kojom se može ilustrirati primjer obračuna jedne političke opcije s potencijalnim neistomišljenicima.

Uzimajući u obzir posebnosti situacijskoga i društveno-političkoga konteksta, držimo da kod navedenoga primjera nije primjenjiva klasična ideološka opredijeljenost medija prema lijevomu ili desnomu političkom polu, nego je izraženija potreba za senzacionalističkim prenošenjem vijesti koja će izazvati pažnju i široki raspon reakcija javnosti.

S druge strane, ako se uzme u obzir kulturološki kontekst, moguće je u jednom dijelu objasniti „lokalpatriotski“ odabir portala Slobodne Dalmacije da pozornost usmjeri na posljedično priopćenje skupine „Dječaci“, kojim su željeli naglasiti političku neopredijeljenost glazbenika iz Splita, kao i njihov etički integritet. Opravdanje negativne reakcije „Dječaka“ na izjavu Ukić Kotarac nalazimo u uredničkom stavu portala Slobodne Dalmacije da priopćenje glazbenika prenese u obliku koji neće uključivati cenzuru tabuizirane imenice *govno*.

Međutim, daljnjom pretragom korpusa, ustanovili smo da je postojao još jedan, prethodni komentar „Dječaka“ na izjavu Ukić Kotarac, koji je u izvornom obliku objavljen na društvenoj mreži *Facebook*, a prenio ga je u članku portal Jutarnjeg lista 4. studenoga 2015. godine.

S obzirom na to da navedeni tekst sadrži neprimjerene izraze, navest ćemo ih u sljedećem primjeru vulgarizama.

6.1.2. Vulgarizmi

Na temelju korpusne pretrage, izdvojili smo jedan neprimjereni izraz s vulgarizmom.

2) „predizborna sranja“ („Taj ugovor prvi put vidimo evo sada na fejsu i da smo ga vidjeli odmah, odmah bi svirku odj*****. Znači nit smo ga vidjeli, nit smo ga potpisali (di ti tu vidiš naše potpise?) Jedine informacije koje smo znali o svirci smo dobili preko managementa i one su citiram: ‘Načelnik Primoštena poklanja građanima koncert 05.11. na trgu u Šibeniku, pari mi malo na **predizborna sranja**, ali tip kaze da nije, iako svi će znati da kao načelnik općine poklanja“.)

Prema prikazu čestotnosti imenica u hrvac-u, koje su klasificirane kao vulgarne riječi, imenica *sranje* ima najviši koeficijent relativne čestotnosti (33.6675)¹⁵⁷, no osim podatka koji ukazuje na visok stupanj konvencionaliziranosti te jezične jedinice u hrvatskome jeziku, za analizu nam je prvenstveno važna značenjska konotacija dvočlanog izraza koji sadrži navedeni vulgarizam. Razmatrajući situacijski kontekst, u okviru kojeg je rabljen neprimjereni izraz *predizborna sranja*, razvidno je da je negativna konotacija izraza vezana uz komunikacijsku namjeru pošiljatelja poruke, u ovom slučaju glazbene skupine „Dječaci“.

Kao što smo naglasili u teorijskome dijelu, pozivajući se na tumačenje Searlea (2005), iz komunikacijske namjere moguće je odrediti ilokucijsku svrhu i snagu govornoga čina ili iskaza. Ilokucijska svrha, u ovom slučaju, predstavlja ono što „Dječaci“ žele postići svojim negativnim odgovorom, a to je objasniti javnosti da krivnja zbog neodržavanja koncerta ne pripada njima, već Koalicijskoj listi Stipe Petrine koja je odgovorna za organizaciju koncerta. Ilokucijska snaga odnosi se na odabir jezičnih sredstava pa vulgarizam *sranje* ima funkciju pojačivača negativno obojene emocionalne reakcije u iskazu.

Ono što je također važno istaknuti kod navedenoga primjera jest činjenica da se, kao i kod prethodnog uzorka, ne radi o standardnom obliku strategije delegitimiziranja političkih protivnika, već se neprimjereni oblici komunikacije izmjenjuju između građana/javnih osoba i političara čime se otvaraju nova pitanja o uporabi moći u političkome diskursu. Naime, sam pridjev *predizborna*, koji pobliže određuje vulgarnu imenicu, dodatno pojačava ilokucijsku

¹⁵⁷ Podatak preuzet iz rada Peraka, Damčević i Milošević (2018:252).

snagu neprimjerenoga izraza jer se njime izražava negativno mišljenje i stav „popularnih“ članova javnosti prema predizbornim kampanjama uopće, za koji možemo pretpostaviti da će u jednom ograničenom dijelu utjecati i na stavove ostalih građana prema ovoj vrsti političkoga diskursa.

Jednako tako, pregledom cjelovitog teksta izjave „Dječaka“, koju je prenio portal Jutarnjeg lista, zamijetili smo još jedan cenzurno izmijenjeni oblik mogućeg tabuizma u vidu prošlog vremena glagola *jebati* (odmah bi svirku *odj******), koji računalni program zbog zadanih parametara nije mogao izdvojiti.

Međutim, bez obzira na tehničku datost korpusne pretrage, smatramo da je potrebno raspraviti o načinu uporabe i ostalih vrsta neprimjerenih izraza do kojih dolazimo analizom sadržaja.

Prvi problem koji smo uočili odnosi se na početnu kategorizaciju u Radnoj tablici br. 1 prema kojoj su u popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u hrvatskom jeziku uvrštene samo imenice te se postavlja pitanje jesu li one u cijelosti odgovarajuća osnova za posljedično izvođenje neprimjerenih glagola i pridjeva, ili je i znatan dio navedenih imenica izveden iz neprimjerenih glagola. Podlogu za naše razmišljanje nalazimo u konkretnom primjeru glagolske imenice *jebanje* koja je u tablici navedena kao tabuizam te stoga držimo da bi i glagol *jebati* trebalo uvrstiti u popis neprimjerenih riječi.

Drugi problem nadovezuje se na metodu i način cenzure teksta na društvenim mrežama, koji smo ranije ustanovili analizom izjave predstavnice Ukić Kotarac. Uspoređujući njezinu i izjavu „Dječaka“, zamijetili smo istovjetnu metodu tekstne intervencije u oblik neprimjerene riječi na način da je određeni broj slova zamijenjen „zvjezdicama“, ali se i dalje iz preostalih slova i konteksta može pretpostaviti o kojoj se riječi radi. Upitno je međutim tko određuje koje će se riječi smatrati neprimjerenima u tekstu, jesu li to autori izjava koji prema vlastitim vrijednosnim sudovima rabe izmijenjene oblike tabuizama i vulgarizama, ili je do uspostave navedenih oblika cenzure došlo zbog određenih algoritama društvenih mreža, u kojima su već zadane postavke tekstno dopuštenih oblika neprimjerenih riječi.

Nakon prikazanih primjera tabuiziranih i vulgarnih riječi, razmotrit ćemo također nekoliko korpusnih uzoraka neprimjerenih izraza koji sadrže riječi s pogrdnim značenjem.

6.1.3. Derogativi ili pogrdnice

Korpusnom pretragom izdvojena su dva izraza s pogrdnim riječima koje navodimo kao primjere (3) i (4).

3) „Prnjavor koalicija“ (Hrvatski premijer i prvi čovjek SDP-a Zoran Milanović nazvao je u srijedu Domoljubnu koaliciju „**Prnjavor koalicijom**“ te je prozvao Tomislava Karamarka i HDZ da im se „živo fućka za sve“. Izjavio je to u Zaboku na otvaranju dijela brze ceste Marija Bistrica – Zabok komentirajući posljednje napade HDZ-a na ministra Grčića, koji je sinoć imao lapsus u emisiji HTV-a prilikom izračuna smanjenja PDV-a, te dio programa HDZ-a o smanjenju PDV-a.)

Od deset hrvatskih portala navedenih u Radnoj tablici br. 4., tekst s neprimjerenim izrazom iz primjera pod 3) objavilo je sedam portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Slobodna Dalmacija, Tportal, Index i Telegram) 7. listopada 2015. godine.

U svrhu pojašnjenja situacijskog konteksta, valja naglasiti da je izjava prenesena iz govornoga u pisani oblik te, između ostaloga, predstavlja komentar tadašnjeg premijera Milanovića na kritike HDZ-a usmjerene prema ministru Grčiću. Izjavu stoga možemo opisati kao vrstu političkoga protunapada u koji je uključena uporaba uvredljivog izraza s težištem na derogativu *Prnjavor*. U sociokognitivnom smislu, toponim s pogrdnim značenjem poslužio je govorniku kao sredstvo delegitimizacije političkih protivnika, pomoću kojeg može istaknuti njihove loše osobine, prikazati ih u negativnom svjetlu i obezvrijediti njihove političke poteze.

Ako se prisjetimo engleske sintagme *zero-sum game*, kojom je Garcia-Pastor (2008) označila uporabu taktike političkih suparnika u verbalnom obračunu, možemo zaključiti da je ravnoteža moći u ovom slučaju postignuta suprotstavljanjem dvaju političkih polova, koalicije „Hrvatska raste“ i Domoljubne koalicije za koju je Milanović uporabio etiketu „Prnjavor koalicija“. Funkciju pojačivača uvredljivog izraza u izjavi nosi frazem „živo se fućka za sve“ kojim je istaknuta ravnodušnost i neodgovornost protivničkih kandidata.

Dva hrvatska portala, Tportal i Indeks u naslovima članaka spojili su ovaj izraz i frazem u cjeloviti neprimjereni izraz „Prnjavor koaliciji se živo fućka za sve“, s time da je Tportal dodao još i podnaslov „Oštro prema oporbi“ naglašavajući tako negativan stav tadašnjeg premijera prema političkim protivnicima.

Lijevo usmjereni portali poput Jutarnjeg lista i 24 sata u naslovima su naglasili da je Domoljubna koalicija Prnjavor koalicija te da se HDZ-u živo fućka za sve jer najavljuje nove troškove, što smatramo kao dobar prikaz posredovanja medija u oblikovanju javne slike političara. S druge strane, portali Večernjeg lista i Slobodne Dalmacije u naslovima su članaka izbjegli uporabu izraza „Prnjavor koalicija“ i frazema „živo se fućka za sve“ te su se usredotočili na druge dijelove Milanovićeve političkoga govora.

Analizirajući preostali sadržaj premijerova govora s ciljem utvrđivanja ponavljaju li se navedeni izraz i frazem dalje u tekstu, ustanovili smo da je Milanović nadalje rabio toponim Prnjavor u smislu da cijeni mlade docente s bilo kojeg sveučilišta, pa čak i Prnjavora, koji pokušavaju nešto pomoći. Mogli bismo stoga zaključiti da je tijekom govora postao svjestan neprimjerenosti izraza „Prnjavor koalicija“, kao i činjenice da bi njime mogao uvrijediti stanovnike Prnjavora pa je pokušao ublažiti svoju retoriku.

Pogledajmo dalje sljedeći primjer derogativa u predizbornom diskursu.

4) „staro kljuse“ (Ivan Vilibor Sinčić u nedjelju je uputio otvoreno pismo predsjedniku HDZ-a Tomislavu Karamarku u kojem uz ostalo kaže da je HDZ “danas jedno **staro kljuse** koje više ne može ništa potegnuti i u koje ne vjeruje ni većina vlastitih članova, ali ga prihvaćaju jer su o njemu ovisni”.)

Za razliku od prethodne izjave političara, koja je prenesena iz govorenoga u pisani oblik, ovdje možemo primijetiti da se rekontekstualizacija odvija isključivo unutar pisanoga diskursa. Naime, svih deset mrežnih portala iz Radne tablice br. 4 objavilo je 18. listopada 2015. godine dio ili cjelinu otvorenog pisma koje je predsjednik stranke „Živi zid“, Ivan Vilibor Sinčić uputio predsjedniku HDZ-a, Tomislavu Karamarku pozivajući ga na predizborno sučeljavanje.

Neprimjereni izraz, koji rabi Sinčić, osim pogrđnice *kljuse* sadrži i pridjev *staro*, čime se učvršćuje umna slika stare i iscrpljene životinje. Obrazlažući situacijski kontekst nastanka njegove izjave, valja navesti da joj je prethodila kritika Karamarka koji je Sinčića ocijenio kao premladog i neiskusnog za natjecanje na parlamentarnim izborima.

Stoga, kako bi postigao protutežu u predizbornom diskursu, Sinčić strateški rabi konceptualnu metaforu u kojoj HDZ predstavlja ciljnu, a *staro kljuse* izvornu domenu.

Uporabom „životinjske metafore“ (van Dijk 1998:36) mladost je izravno suprotstavljena starosti koja više nema političku snagu. Iako se u politici još uvijek cijeni iskustvo, prednost starijega političkog protivnika umanjena je spremnošću druge strane na „golo sučeljavanje“.

S obzirom na to da je od navedenih deset hrvatskih portala jedino Tportal prenio Sinčićevo pismo u cijelosti i bez izmjena, pregledali smo tekst u potrazi za ponavljanjem neprimjerenog izraza te smo izdvojili sljedeću rečenicu na kraju pisma: „Ne moram Vas ni podsjećati da će se Vaša stranka, to gore spomenuto **staro kljuse, urušiti ako se brzo ne napoji na vodama državnog proračuna**“ (istaknula I.N.D.)

Iz navedenoga primjera vidimo da Sinčić ponovno rabi istu negativnu metaforu te s ciljem pojačanja njenog učinka, proširuje izvornu domenu staroga kljusea kojemu sada prijete propast ako se brzo ne napoji na vodama državnog proračuna. U tom smislu je i državni proračun prikazan metaforički kao skup voda kojima se napajaju građani, dakle životno je važan za svih, a namjera takvoga predstavljanja jest naglasiti negativnu težnju političkih protivnika za iskorištavanjem državnih sredstava. Jesu li građani ovaj dio predizbornoga diskursa procijenili kao neprimjeren, ustanovit ćemo nešto kasnije kroz analizu njihovih komentara.

Naš je pak zaključak da pretraga korpusa sukladno prvoj analitičkoj shemi nije pružila dovoljno uzoraka neprimjerenih izraza te smo prema smjernicama analize sadržaja za daljnju pretragu korpusnih tekstova primijenili kriterije zadane u okviru druge analitičke sheme kako slijedi.

6.1.4. Širenje bilo kakve zlonamjerne ili neutemeljene optužbe protiv bilo kojeg kandidata, a kojoj je svrha izazivanje sumnje u kandidatovu lojalnost zajednici ili rodoljublje

Prema ovoj odredbenoj kategoriji izdvojili smo dva neprimjerena izraza, od kojih ćemo prvo razmotriti primjer za čije je identificiranje ključna bila leksička jedinica *miševi*:

5) „Tko su ti tipovi i miševi koji se ne usude izaći iz mišje rupe...?“ („Mi nudimo ozbiljan pristup, a ne jeftini populizam koji cijelo vrijeme ove četiri godine hoda po granici mržnje, sijanja netolerancije, razbijanja ćirilčnih ploča, odvratanja plinskih boca po središtu Zagreba. E neće proći, **tko su ti tipovi i miševi koji se ne usude izaći iz mišje rupe** i koji prijete da će nas zgaziti. Kakav je to rječnik?“, upitao se Milanović.)

Članak s izjavom tadašnjeg premijera Milanovića objavilo je sedam vodećih hrvatskih portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Tportal, Indeks, Telegram i Direktno) prenoseći izvještaj s predizbornog skupa SDP-a u Zajednici Talijana u Puli 23. listopada 2015. godine.

Kako bismo približili situacijski kontekst izjave, potrebno je naglasiti da je Milanovićeva pitanje o „tipovima i miševima“ vezano uz poruke „satrat ćemo ih i razmontirati“ s predizbornog skupa HDZ-a u Osijeku 22. listopada 2015.

Naime, predsjednik osječko-baranjskog HDZ-a Ivan Anušić izjavio je da svoje političke suparnike namjeravaju „satrati“, a Ivan Tepeš, predsjednik HSP-a AS poručio je da nesposobne komuniste treba razmontirati.

Stoga, prema našem sudu, Milanovićeva izjava predstavlja neposredni politički i verbalni protunapad s ciljem izazivanja sumnje građana ne samo u lojalnost protivničke stranke hrvatskome narodu, već i u njihovu sposobnost vođenja države zasnovane na demokratskim načelima. Kao i u prethodnom primjeru, neprimjerenost izraza temelji se na uporabi negativne metafore gdje su ponovno ciljna domena političari, a izvorna „loše“ životinje, u ovom slučaju miševi. Kako bi se naglasile negativne osobine političkih protukandidata poput kukavičluka, „mišjoj“ metafori pridružen je frazem „ne usude se izaći iz mišje rupe“.

Budući da je u predizbornome govoru Milanović istaknuo opće teme na makro razini diskursa, kao što su ljudsko dostojanstvo pojedinca, obitelj, pravda, jednakost i sloboda, smatramo da je navedenom metaforom i frazom želio izazvati sumnju građana kako neće biti u mogućnosti u potpunosti ostvariti svoja prava ako izaberu političare koji su poput miševa plašljivi i štetočine.

Između ostaloga, govor o navedenim temama upućuje na stratešku uporabu političkoga diskursa, posebice uzimajući u obzir mjesto i način organizacije predizbornog skupa koji je uključivao talijansku manjinu u Republici Hrvatskoj. Kao primjer ideologizacije diskursa, izdvojili smo sljedeći dio Milanovićeva govora koji je u identičnom obliku prenijelo svih sedam ranije navedenih portala: „Želimo pokazati da su oni koji su od tebe drukčiji i koji su manjina, vrijedni poštovanja i da ih se sasluša, a ne da ih se šutira i da im se utjeruje strah u kosti, da strahuju zbog toga jer su Talijani, Srbi, Židovi ili Romi, rekao je Milanović i ocijenio da je to uobičajen način rada političke konkurencije.“

Ako se prisjetimo temeljnih postavki van Dijkova (2005) ideološkoga kvadrata, možemo zamijetiti da kandidat za premijera ističe pozitivne strane svoje političke koalicije tako da je prikazuje kao borca za zaštitu prava manjina, a istovremeno naglašava negativne strane protivničke koalicije za koju tvrdi da ne poštuje ta prava.

Drugi uzorak neprimjerenog izraza čija je svrha izazivanje sumnje u kandidatovu lojalnost zajednici ili rodoljublje odnosi se na dio govora Milanovićeva protukandidata, T. Karamarka.

6) „bljedunjavi ljudi“ („Ima nade za hrvatski narod, jer kao što se 90-tih nismo dali tenkovima i avionima, nećemo se prepasti niti onih **bljedunjavih ljudi** koji negiraju hrvatsku državu i koji su sve napravili da je unište.“)

Kao i u prethodnom primjeru, analizom korpusnih tekstova ustanovljeno je da je navedena izjava prenesena iz govorenog u pisani diskurs na način da je sedam hrvatskih portala (24 sata, Jutarnji list, Net.hr, Slobodna Dalmacija, Tportal, Index i Telegram) prenijelo dijelove govora iz izvještaja s predizbornog skupa HDZ-a u Samoboru, 27. listopada 2015. godine.

Držimo da izraz *bljedunjavi ljudi* posjeduje značajke uvrede prvenstveno zbog namjere pošiljatelja ove poruke, a ona je nastala kao negativna reakcija na prethodni Milanovićev predizborni govor u kojem je optužio Karamarka i njegovu stranku za nepoštivanje manjinskih prava i samih načela postojanja demokratske države. Stoga, kandidat Karamarko kao protutežu u predizborno nadmetanje oko općih državnih interesa uvodi temu zaslužnosti za stvaranje Republike Hrvatske, kao i borbu za očuvanje njezine slobode i neovisnosti.

U tom smislu, uvredljivost pridjeva *bljedunjavi* temelji se na negativnim značenjskim odrednicama koje su mu pridružene, a to su neodlučnost, slabost i nemogućnost obrane temeljnih hrvatskih interesa.

Potrebno je istaknuti da su gore navedeni portali u tekstovima članaka pozornost usmjerili na drugi dio izjave, koji navodimo kako slijedi: „**Smrde li ti** branitelji ili **ti smrdi** Domovinski rat ili naše žrtve? Ili **ti smrdi** naša ideja o slobodi i neovisnosti. Recite gospodo što vam miriši. Dosta je bilo toga, rekao je“. (istaknula I.N.D.)

Iz navedenoga primjera razvidna je višestruka uporaba osobne zamjenice *ti* umjesto *Vi* i osjetilnog glagola *smrdjeti* uz koji se također vezuje primarno negativna konotacija te držimo da je cilj ovakvog *ad hominem* napada degradiranje i delegitimizacija političkoga protivnika.

Ujedno bismo ponovno naglasili da je u popis neprimjerenih riječi potrebno, osim imenica, uvrstiti pridjeve i glagole koji posjeduju značenjska obilježja tabuiziranoga, vulgarnoga i pogrdnoga rječnika, kao što je to primjerice slučaj s glagolom *smrdjeti*.

Analizirajući preostali sadržaj govora, utvrdili smo postojanje jezičnih sredstava delegitimizacije predizbornih kandidata poput uporabe hiperbole („Upozorio je i da u našu zemlju danas duplo više ljudi ulazi nego što iz nje izlazi.“), riječi izrazito negativnoga značenja („uništenih 80 do 100.000 radnih mjesta“) te ironije („Tako smo zadnjih tjedana postali jedan od važnijih izvoznika banana.“).

Naime, prema van Dijku (2005:734) u suvremenome predizbornom diskursu demokratskih društava zabilježeno je isticanje negativnih tema kao što su migrantska kriza, nezaposlenost, iseljavanje mladih i loša izvozna kvota, za koje se uobičajeno okrivljuje političke protukandidate.

Kroz sljedeće primjere razmotrit ćemo uporabu izraza pomoću kojih se iznose negativne tvrdnje o političkim suparnicima.

6.1.5. Iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima

Sukladno odrednicama navedene kategorije, također smo izdvojili dva neprimjerena izraza te ih prikazujemo kronološkim slijedom:

7) „pomahnitali Djed Mraz“ („Nastavlja se verbalni obračun Tomislava Karamarka i Zorana Milanovića. Šef HDZ-a u intervjuu za Dnevnik HRT-a rekao je da se premijer ponaša kao **"pomahnitali Djed Mraz"** koji tuđom karticom kupuje darove i dijeli ih jer mu to treba za izbore.“)

Tekstovi u kojima se prenose dijelovi intervjua kandidata Karamarka, snimljenog za potrebe Dnevnika Hrvatske radiotelevizije, objavljeni su 10. rujna 2015. godine na mrežnim stranicama sedam hrvatskih portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Dnevno.hr, Net.hr, Tportal i Telegram), a svima je zajedničko, bez obzira na ideološko usmjerenje, da rečenica s izrazom „pomahnitali Djed Mraz“ zauzima središnje mjesto u člancima.

Kako bismo precizirali odrednicu prema kojoj smo navedeni izraz izdvojili kao neprimjeren, potrebno je pojasniti situacijski kontekst i komunikacijski događaj u kojem je rabljen.

Kao što je naglašeno u rečenici iz primjera (7), predizborna kampanja obilježena je verbalnim obračunima između suprotstavljenih kandidata, a ranije smo ustanovili da je njihov osnovni cilj ustanoviti političku premoć. Stoga se Karamarko kao predsjednik jedne od dviju najvećih političkih stranaka u Hrvatskoj osjetio izazvanim nakon što ga je premijer Milanović nazvao „političkom kukavicom“ te je dao intervju u kojem je Milanovića usporedio s pomahnitalim Djedom Mrazom. Prema našem sudu, tom negativnom usporedbom kandidat Karamarko insinuirao da premijer troši državni novac u svrhu kupovine glasova hrvatskih građana. Pritom Karamarko ujedno izražava zabrinutost da će građani morati vraćati dugove trenutne vlade.

Primjetna je također vrsta jezičnoga manipuliranja putem referiranja na mitsku figuru koju u ovom slučaju predstavlja Djed Mraz na način da se umna slika o njemu izmijeni prvenstveno putem dodavanja pridjeva *pomahnitali*, a zatim i pridruživanjem negativnoga kontekstnog modela prema kojem je Djed Mraz varalica jer će ljudi morati vratiti poklone koje im je dao. Navedeni izraz je ujedno i dio šireg konteksta u predizbornome diskursu koji obuhvaća makro temu financijske krize i vraćanja duga hrvatskih građana, usmjeren prema negativnom prikazu političkih protivnika.

Analizirajući sadržaj ostalih dijelova objavljenih članaka s tim izrazom, uočili smo da su pojedini portali različito prenijeli dio Karamarkove izjave koja se odnosila na ideološke podjele u Hrvatskoj. Naime, portali 24 sata, Jutarnji list, Net.hr i Telegram objavili su tekst sljedećega sadržaja: „Zanimat će me koliko žele da dobro živimo, koliko žele da Hrvatska prestane biti **mišja rupa Europske unije** - rekao je.“ (istaknula I.N.D.)

Nasuprot tome, Portal Večernjeg lista i Dnevno.hr prenijeli su dio izjave kandidata Karamarka rabeći drugačiji jezični izraz: „Karamarko je na pitanje o eventualnom koaliranju s Josipovićem i Radimirom Čačićem rekao da ga nakon pobjede na izborima neće zanimati ideološke podjele, već dobrobit Hrvatske i da Hrvatska prestane biti **“pokvareni zub ili karijes Europske unije”**.“ (istaknula I.N.D.)

Valja također napomenuti da jedino Tportal nije objavio taj dio intervjua, no držimo da su primjeri preuzeti s ostalih portala dovoljni za usporedbu i analizu.

U prvoj rečenici ponovno je rabljen izraz *mišja rupa*, no za razliku od primjera (5) gdje je funkcionirao kao dio frazema, a *miševi* su bili metafora za političke protukandidate, ovdje je *mišja rupa* metafora za Hrvatsku i ujedno je dio šireg metaforičkog izraza koji uključuje i Europsku uniju. U drugoj je pak rečenici metafora za Hrvatsku *pokvareni zub ili karijes* te je također dio višečlanog metaforičkog izraza s Europskom unijom.

Možemo zaključiti da oba izraza predstavljaju primjere negativnih metafora gdje je država u okviru jedne šire zajednice država izjednačena s nečim neuglednim, lošim i štetnim. Pitanje koje pritom postavljamo jest koji od navedena dva metaforička izraza posjeduje snažniji stupanj negativnosti, a odgovor djelomično možemo pronaći uzmemo li u obzir ideološko usmjerenje medija koji su ih objavili, kao i odnos prema govorniku/političaru.

Kronološki gledano, intervju s kandidatom Karamarkom održan je mjesec i pol dana ranije nego predizborni skup na kojem se Milanović pitao *tko su ti tipovi i miševi koji se ne usude izaći iz mišje rupe*, stoga je moguće pretpostaviti da je Milanović ponovno rabio izraz *mišja rupa*, ali na način kojim se ironiziraju riječi njegova političkoga suparnika.

U tom slučaju, mogli bismo reći da smo u navedenom dijelu političkoga diskursa pronašli primjer „ehoičnoga izraza“ (usp. Sperber i Wilson 1981), a time bismo ujedno potvrdili da je tekst koji sadrži izraz *mišja rupa Europske unije* točno prenesen za razliku od teksta u kojem se nalazi izraz *pokvareni zub ili karijes Europske unije*. Drugi izraz, prema našem mišljenju, ima jači stupanj negativnosti te možemo pretpostaviti da su portali, koji su ga prenijeli, bili više usmjereni prema naglašavanju onog dijela Karamarkove izjave u kojem insinuira da vlada na čelu s premijerom Milanovićem šteti ugledu i položaju Republike Hrvatske u Europskoj uniji.

Sljedeći izraz koji ćemo predstaviti kao primjer iznošenja insinuacija o političkim suparnicima odnosi se na komentar Milijana Brkića, glavnog tajnika HDZ-a o Ranku Ostojiću, ministru unutarnjih poslova u Vladi SDP-a.

8) „ponaša se kao tužni klaun“ („Ocijenivši da ministar unutarnjih poslova u svojim lažima više ne zna što govori, Brkić je rekao kako se Ostojić, umjesto da se bavi svojim poslom, **'ponaša kao tužni klaun** da prikrije laži i nesposobnost premijera Zorana Milanovića'.“)

Članak s navedenim izrazom prenijela su tri portala (24 sata, Index i Direktno) kao dio izjave za medije od 30. rujna 2015., u kojoj je Brkić optužio Ostojića da zlorabi policijski sustav za politički obračun s HDZ-om. Pritom ga je usporedio s tužnim klaunom kako bi se građanima prikazala negativna slika o ministru koji laže i obmanjuje javnost. Klaun je osoba s maskom, dakle netko tko se pretvara, a pridjev *tužni* u navedenom izrazu dodatno pojačava negativnu predodžbu političara koji je osim što obmanjuje, k tome i nevješt u svom obmanjivanju, te ga javnost lako može prozrijeti.

U tom primjeru usporedbe razvidna je šira strategija delegitimizacije kojom se kroz prikaz/predstavljanje jednog političara nesposobnim i nekompetentnim za dužnost koju obnaša, ujedno posredno optužuje čelnik protivničke stranke, premijer Milanović za neobavljanje državničkih poslova i neodgovornost prema građanima.

Portal 24 sata, osim navedene izjave, prenio je i vijest da je Brkić uputio pismo ministru Ostojiću i ravnatelju policije tražeći očitovanje zbog čega je policija na Prevlaci postavila rampu i zabranila kretanje Karamarku, novinarima i građanima, a portal Direktno je taj događaj nazvao incidentom čime je, prema našem sudu, naglašeno negativno predstavljanje u javnosti.

Uz neprimjerene izraze koji se odnose na iznošenje laži i insinuacija o političkim suparnicima, pozornost smo usmjerili k izdvajanju izraza prema sljedećoj odredbenoj kategoriji.

6.1.6. Isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja

Iako smo pretpostavili da su navedeni oblici negativnoga jezičnog ponašanja česti u predizbornome diskursu, pretragom korpusnih tekstova uspjeli smo izdvojiti samo jedan primjer kao u (9).

9) „ne idem u shopping po New Yorku“ („Premijer se nakon toga osvrnuo na susret srbijanskog predsjednika Tomislava Nikolića i hrvatske predsjednice Kolinde Grabar Kitarović. **Ja ne idem u shopping po New Yorku**, a tko je uopće taj Nikolić', rekao je.“)

Izjava premijera Milanovića objavljena je povodom otvaranja Biocentra (inkubacijskog centra za bioznanost i tehnologiju) u prostorima znanstveno-sveučilišnog kampusa Borongaj 28. rujna 2015. godine, a prenijelo ju je šest vodećih hrvatskih portala (Jutarnji list, Večernji list, Dnevno, Slobodna Dalmacija, Index i Telegram).

U situacijskom kontekstu predizborne kampanje, predsjednica Grabar Kitarović ne predstavlja neovisnu instituciju, već prema Milanovićevu određenju predstavlja političke protukandidate. Sukladno van Dijkovu ideološkom kvadratu, Milanović u potpunosti nastoji delegitimizirati političku važnost predsjednice. Delegitimizacija se na jednoj razini postiže obezvrjeđivanjem političkih aktivnosti Grabar Kitarović pa je put u New York na zasjedanje Opće skupštine UN-a prikazan kao „odlazak u shopping“, tj. kao vrsta bezbrižne i neopterećujuće aktivnosti, za razliku od bavljenja važnim političkim pitanjima koje zahtijeva povećan umni napor.

Ovdje dolazimo do sljedeće razine delegitimizacije koja se očituje u obliku degradiranja institucije predsjednika putem familijarnog oslovljavanja i uporabe osobnog imena na način kako su to objavili portali Indexa i Dnevnog na svojim naslovnicama: „Ja ne idem u shopping kao Kolinda“. Ako uzmemo u obzir da mediji muške političare uobičajeno navode prema prezimenu, za ovaj način referiranja na političarku, odnosno oslovljavanje ženske osobe samo imenom, možemo ustvrditi da posjeduje obilježja seksističke konotacije.

S tim u vezi, držimo da je navedeni izraz neprimjeren jer se ističu osobine spolne pripadnosti i njima pridružene umne (ne)sposobnosti političke suparnice u svrhu njezina omalovažavanja. Naime, uporabom engleske riječi *shopping* u tom kontekstu, cilj je stvoriti kod primatelja poruke umnu sliku ženske osobe koja ne mari previše za ozbiljne državničke poslove, već za vlastiti izgled i dobar provod. Time je negativno predstavljanje političke suparnice prema hrvatskim građanima i potencijalnim biračima zaokruženo, posebice stavljanjem naglaska na trošenje proračunskog novca za nečije osobne, a ne nacionalne interese.

Ovisno o ideološkom usmjerenju, pojedini su portali Milanovićevu izjavu o predsjednici ublažili ili istaknuli u negativnom smislu.

Tako je portal Jutarnjeg lista prenio nastavak premijerove rečenice u kojoj predsjednicu ne naziva imenom i gdje pojašnjava što mu je točno smetalo kod njezina sastanka u New Yorku: „Meni je žao što predsjednica nije razgovarala više sa pravim zapadnim liderima, nego nažalost samo s Tomislavom Nikolićem. Ali, na njoj je da se o tome očituje, ne na meni.“

S druge strane, portal Večernjeg lista negativno je označio Milanovićevu izjavu rabeći prilog *nadmeno* i ponavljajući njegove riječi u vidu ironijskoga iskaza (ehoična uporaba): „Imam puno prećih poslova ovdje, nego da idem u šoping u New York“, nadmeno je izjavio hrvatski premijer koji kao da je zaboravio da je ranije i sam odlazio u „šoping u New York“. Točnije, nije išao sam, nego je vodio i članove obitelji i nije išao samo u New York, nego je obišao cijeli planet uključujući Australiju i Novi Zeland. Da je premijer ranije manje „šopingirao“, možda bi mu ostalo manje „prećih poslova“ za kraj mandata.“

Portal Slobodne Dalmacije također je stavio naglasak na dijelove izjave iz kojih je razvidna namjera premijera Milanovića da političke protivnike prikaže u negativnom svjetlu: „...rekao je Milanović ističući kako mu dođe da „svoje protivnike i oponente nosi kao ordenje da se vidi tko su“.“

Uzevši u obzir poznavanje zajedničkoga društveno-političkog konteksta, na tragu prethodno izrečenih tvrdnji Jorgensen (1996) i Musolffa (2017) o uporabi sarkazma u političkome diskursu, zaključujemo da je izraz „ne idem u shopping po New Yorku“ primjer sarkastične poruke koja posjeduje jači učinak uvrede i podsmijeha upravo iz gore navedenih razloga.

Što se tiče odredbenih kategorija koje se odnose na iznošenje laži i insinucija o privatnom životu suparnika u izborima i članova njihovih obitelji te na vrijeđanje i omalovažavanje sudionika u izbornom procesu, a posebno pripadnika nacionalnih manjina i svih drugih manjinskih skupina na osnovi njihova podrijetla, pretragom korpusnih tekstova u okviru predizborne kampanje za parlamentarne izbore 2015., nismo pronašli uzorke neprimjerenih izraza koji sadrže značenjska obilježja navedenih kategorija. Ovdje ne ubrajamo prethodno navedene izraze u okviru prve analitičke sheme, odnosno izraze pod primjerima (3) i (4) koji, prema našem sudu, predstavljaju vrijeđanje i omalovažavanje političkih protukandidata.

U sljedećem ćemo potpoglavlju, u sklopu treće analitičke sheme, razmotriti komentare građana koji su objavljeni ispod članaka s neprimjerenim izrazima te odrediti stavove prema njima.

6.2. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2015.

Nakon što smo identificirali i izdvojili neprimjerene izraze tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2015. godine, pristupamo analizi popratnih komentara na članke u kojima su izrazi pronađeni kako bismo odredili jesu li stavovi građana prema njima neutralni, pozitivni ili negativni. Kao što smo naveli u potpoglavlju 5.3., tekstovi komentara su obrađeni uz pomoć računalnog programa *SentiStrength* te je svakome određen stupanj sentimenta prema ljestvici na kojoj vrijednosti 1 i -1 predstavljaju neutralni sentiment, vrijednosti od 2 do 5 pozitivni sentiment, a vrijednosti od -2 do -5 negativni sentiment.

Sukladno utvrđenim kriterijima i u svrhu prikaza podataka relevantnih za temu rada, ovdje ne navodimo komentare koji su na ljestvici označeni kao neutralni i pozitivni, već usmjeravamo pozornost na negativno obilježene komentare budući da njihovu klasifikaciju tumačimo kao potvrdu da se odabrani primjeri političkoga diskursa smatraju neprimjerenima iz perspektive građana. Izdvojene ćemo komentare navoditi sukladno stupnju negativnoga vrednovanja: od nižeg prema višem, te prema redosljedu prethodno navedenih uzoraka neprimjerenih izraza.

Pod primjerima (1) i (2) prethodno smo analizirali izraze „smisliti još govana“ i „predizborna sranja“ vezane uz prijemor između splitske glazbene skupine „Dječaci“ i predstavnika Koalicije Stipe Petrine i MOST-a. Nakon pretrage članaka svih deset portala, koji su bili tematski vezani uz ovaj spor, jedino smo na mrežnim stranicama dva portala pronašli 26 popratnih komentara. Na portalu Jutarnjeg lista izdvojeno je 14 komentara, od kojih je 8 obilježeno neutralnim sentimentom, 2 su obilježena pozitivnim, a 4 komentara negativnim te ih navodimo kako slijedi.

1.1) „opet plaćaju za nesviranje zna se tko“ (*negative sentiment -2*)

1.2) „covjece one prostitutke na Marulicu su najpostenije sto se moze naci, saznas cijenu i znas na cemu si a ovo kod nas u politici ne mozes nazvat ni prostitucijom ni mocvarom, koji uopce nazivnik dati tome ...“ (*negative sentiment -2*)

1.3) „Petrina lažljivac i lopina“ (*negative sentiment -3*)

1.4) „Stipe, konjino lažljiva!“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 12 komentara, od kojih je 9 obilježeno neutralnim sentimentom, a ovdje navodimo 3 komentara s negativnim sentimentom.

2.1) „Za Petrinu su djevojčice očito nešto negativno. Prilično seksistički. Ženska kvota na listi im je valjda samo za ukras.“ (*negative sentiment -2*)

2.2) „Petrina, a tko si ti? Koja poplava je tebe izbacila?“ (*negative sentiment -3*)

2.3) „zadnja osoba u ovom slučaju kojoj se može vjerovati je spaljeni manipulator Petrina“
(*negative sentiment -3*)

Iako su svi navedeni komentari označeni negativnim sentimentom, analizom njihova sadržaja ustanovili smo da ne predstavljaju negativnu reakciju na neprimjerene izraze koje su rabili „Dječaci“, nego se u njima najvećim dijelom iskazuje kritika građana prvenstveno prema kandidatu Petrini, a zatim i prema postupku njegove stranke u odnosu na glazbenu skupinu koja nije htjela svirati na njihovom predizbornom skupu. Podsjetimo se da je tada predstavница Ukić Kotarac „Dječake“ nazvala djevojčicama nastojeći ih omalovažiti, što su pojedini građani također prepoznali i označili u komentaru kao uporabu seksizma u jeziku. Pitanje koje nam se analizom navedenih uzoraka popratnih komentara otvara jest kritizira li jedan dio građana navedene političare zbog toga jer cilj njihovih zlonamjernih poruka u ovom slučaju nije bio obezvrjeđivanje političkih suparnika, već mladih i neovisnih glazbenih izvođača.

Ako pretpostavimo da su negativno jezično ponašanje političara, kao i loše organiziran predizborni događaj izazvali svojevrsno ogorčenje građana, možemo bolje razumjeti uporabu izraza poput *konjino lažljiva* i *spaljeni manipulator*, koji također ulaze u područje neprimjerenih izraza u političkom diskursu.

Sljedeći primjeri negativnih komentara odnose se na članke koji su sadržavali izraz „Prnjavor koalicija“, a ukupno smo pronašli 45 komentara na mrežnim stranicama dva portala.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 28 komentara, od kojih je 19 označeno neutralnim, 2 pozitivnim, a 7 negativnim sentimentom te ih navodimo kako slijedi.

3.1) „Čuj "Prnjavor koalicija"!!! Ako je i od premijera previše je. Bruka jedna.“ (*negative sentiment -2*)

3.2) „Tebi se živo fucka za državu u kojoj si se obogatio!!“ (*negative sentiment -2*)

3.3) „Ti si Milanoviću fućkao sve ove 4 godine zato sada odstupi!“ (*negative sentiment -2*)

3.4) „Kako će on nastradat zbog ovakvih izjava. Ruga se ljudima i provocira. Ruga se Hrvatskom narodu, ruga se svime što je narodno. Rekao bih sramotni premijer. To je ono što ga opisuje.“ (*negative sentiment -3*)

3.5) „Fućka se tebi jer putuješ i trošiš pare na plandovanje a nikakve koriste od tebe. Zoki pakiraj kofere i gubi se!!“ (*negative sentiment -3*)

3.6) „A kad će u Špičkovinu u obilazak? Tamo ga jedva čekaju. Možda ga netko zaskoči iz šipražja, oni seljaci koji nisu išli u škole nego u rat.“ (*negative sentiment -3*)

3.7) „... kako god okreneš ovaj sekretar Zoka nije pošten i korektan lik ... kad mu trebaju glasovi iz koje kakvih pa i pravog Prnjavora od do jučer najvjernijih glasača jugo komunista koji su "traktorom za lebom" u dijasporu, onda čak plaća "lastine" autobuse da ih do kutija dovezu ... sad ih na najgori način ponižava i vrijeđa kao da su bića niže vrijednosti koja se smiju ismijavati ... strava ...“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 17 komentara, od kojih je 11 označeno neutralnim sentimentom, 1 pozitivnim, a sljedećih 5 označeni su negativnim sentimentom.

3.8) „Daj Zoki nemoj se više blamirati!“ (*negative sentiment -2*)

3.9) „Evo ga, samo što nije počeo govoriti Za Dom Spremni!“ (*negative sentiment -3*)

3.10) „Sada je jasno milanović osim jezičine nema ništa, sve što ima je red uvreda, red podcjenjivanja, red latinskih izreka, uglavnom samo jezičina.“ (*negative sentiment -4*)

3.11) „Cijeli mandat a i kampanja ovog već dosadnog premijera ponavlja se pljuvanjem po svakome da opravda svoju nesposobnost. Pitam se samo kojom tajnom vještinom uopće ovakvi likovi dolaze na čelo države. Koji smo mi jedan narod u pm.“ (*negative sentiment -4*)

3.12) „Odlazi imaš mozak od kokoše ti si srbski ljubimac.“ (*negative sentiment -4*)

Pregledom komentara ustanovili smo različite razine negativnih reakcija ne samo na neprimjereni izraz „Prnjavor koalicija“, već i na cjelovitu Milanovićevu izjavu koja je uz derogativ Prnjavor, sadržavala i uvredljivi frazem „živo se fućka za sve“. Pogrdni naziv za toponim sarkastično je naveden u komentaru (3.6) referiranjem na jednu raniju Milanovićevu izjavu u kojoj je naziv mjesta Špičkovina također rabljen u derogativnom smislu.

Ehoična uporaba uvredljivih izraza posebice je izražena u komentarima (3.2), (3.3) i (3.5) gdje se glagol *fućkati* ponavlja u različitim sintagmatskim oblicima, ali s istim komunikacijskim ciljem posprdnog odgovora premijeru uz uporabu osobne zamjenice *ti/tebi* čime se dodatno iskazuje negativan stav prema Milanovićevu diskursu. Iako bismo, u tom smislu, pojedine komentare mogli opisati kao primjere jezične kreativnosti, s druge strane držimo da se određeni oblici uvredljivoga diskursa u javnome prostoru produbljuju, kao što je vidljivo u primjeru (3.10) kod uporabe augmentativa *jezičina*, zatim u primjeru (3.11) gdje se javlja skraćeni oblik *psovke u pm* te u primjeru (3.12) kod izraza *mozak od kokoše* kojim se želi obezvrijediti govornikov stupanj inteligencije. K tome je primjetno i političko etiketiranje kao u primjerima (3.7) i (3.12) gdje su rabljeni diskriminirajući izrazi *glasači jugo komunisti* i *srbski ljubimac*.

Analiza komentara vezana uz tekstove s pogrđnim izrazom „staro kljuse“ pod primjerom (4) obuhvatila je 79 popratnih komentara na mrežnim stranicama četiri portala.

Na portalu Jutarnjeg lista izdvojeno je 16 komentara, od kojih je 6 komentara označeno neutralnim, 8 komentara pozitivnim i 2 negativnim sentimentom kao što je niže prikazano.

4.1) „Sinčić nije moj favorit, ali ova njegova usporedba HDZ-a sa starim kljusetom jedna je od boljih“. (*negative sentiment -2*)

4.2) „Gospodine Sincicu puno blebecete.“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu 24 sata izdvojena su 23 komentara, a među njima je 17 komentara označeno neutralnim, 4 pozitivnim i 2 negativnim sentimentom pod primjerima (4.3) i (4.4).

4.3) „Bez obzira na Karamarka, pustimo sad njega sa strane, HDZ je staro kljuse koje je jedino zaslužno da smo postali slobodni i da danas ovaj mladi čovjek, koji usput rečeno i ne djeluje mi baš pametno, može pričati gluposti. Jer, svatko od nas može biti kritičar. Osim što stalno kritizira ništa drugo nisam čula što me može oduševiti.“ (*negative sentiment -3*)

4.4) „Šarena laža misli da će se ljudi opet zeznuti i dati mu glasove...“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 19 komentara: 13 neutralnih, 5 pozitivnih i 1 negativno označen kao u sljedećem primjeru.

4.5) „e baš se pravi jadnik javio!!! pa ovaj dječarac ne zna reći ništa drugo osim četiri fraze o zločestim bankama, koje ponavlja kao papiga (ne baš osobita pametna)“
(*negative sentiment -3*)

Na portalu Indexa izdvojen je 21 komentar, a od tog broja 6 komentara je označeno kao neutralno, 12 kao pozitivno, dok su sljedeća 3 označena negativnim sentimentom.

4.6) „Sinčić pokazao da ima muda.“ (*negative sentiment -2*)

4.7) „Ma daj Sincicu, idi doma i popi casu mljeka i promjeni dileru!!!“ (*negative sentiment -3*)

4.8) „Napusi se gnjido jugoslovenska ZDS“ (*negative sentiment -5*)

U navedenom dijelu analize uočili smo problem neusklađenosti klasifikatora sentimenta i cjelovitog značenjskog sadržaja dva komentara. Naime, u primjeru (4.1) stav čitatelja prema Sinčićevoj izjavi načelno je pozitivan, no računalni ga je program označio sentimentom (-2), najvjerojatnije iz razloga što je derogativ *kljuse* uvršten u računalni leksikon pod oznakom negativnoga klasifikatora. Slično objašnjenje bismo mogli ponuditi i za primjer (4.6) kod kojeg pretpostavljamo da je zbirnoj imenici *muda* pridružena negativna oznaka jer je kategorizirana pod tabuiziranim leksičkim jedinicama.

Pronađeni primjeri govore u prilog našoj ranijoj primjedbi o nedostatnosti standardnog popisa neprimjerenih riječi, koji bi valjalo proširiti ostalim potvrđenim jezičnim uzorcima tabuizama, vulgarizama i derogativa.

Nasuprot primjeru odobravanja uporabe pogrđnog izraza „staro kljuse“ u (4.1), kod primjera (4.3) zapažamo negativnu kritiku prema navedenom izrazu koji je u tom komentaru ponovljen, ali na način da mu je dodana pozitivna konotacija te u ovom kontekstu gubi znatan dio derogativnoga značenja. Kod primjera (4.4) možemo ustanoviti da je došlo do rekontekstualizacije izraza „šarena laža“ koji je prvi put uporabila SDP-ova ministrica Milanka Opačić tijekom kampanje za izbor predsjednika Republike Hrvatske 2015. godine.

S obzirom na to da je Sinčić sudjelovao u navedenoj kampanji kao predsjednički kandidat, Opačić ga je nazvala „šarenom lažom“, nastojeći ga slikovito delegitimizirati i prikazati nepodobnim za odgovoran i ozbiljan položaj predsjednika države.

Temeljem navedenih primjera još jednom naglašavamo važnost uloge jezične kreativnosti i ehoične uporabe izraza u kreiranju diskursnih strategija legitimizacije i delegitimizacije.

Primjetno je da određeni broj građana također iskazuje namjeru za negativnim prikazom političara u javnom prostoru i pritom do izražaja dolazi stupnjevitost u uporabi različitih izraza negativnoga predznaka, od šaljivo podrugljivih poput *pravi jadnik*, *dječarac*, *papiga*, *idi doma i popij čašu mlijeka* do uvredljivih izraza poput *promijeni dileru* te vulgarnih i diskriminatornih jezičnih oblika kao što se može vidjeti u primjeru (4.8) koji je jedini za sada u analizi označen najvišom vrijednošću negativnoga sentimenta.

Pretragom mrežnih stranica portala koji su objavili članke s neprimjerenim izrazom „Tko su ti tipovi i miševi koji se ne usude izaći iz mišje rupe...?“ iz primjera (5), izdvojili smo 29 komentara čitatelja objavljenih na dva portala.

Na portalu Jutarnjeg lista izdvojeno je 6 komentara: 3 s neutralnim, 1 s pozitivnim i 2 s negativnim sentimentom kao primjeri u (5.1) i (5.2).

5.1) „by,by milanovicu,tvoje je vrijeme proslo“ (*negative sentiment -3*)

5.2) „Prije 7 dana dobio je vritnjak od IDS-a. Danas im liže guzicu. Sve za izbore !!!“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojena su 23 komentara od kojih je 14 komentara označeno neutralnim sentimentom, 3 su označena kao pozitivna, a sljedećih 6 imaju negativni sentiment.

5.3) „Milanovicu bio bi ti bolji slogan "Dajmo narodu bar malo".“ (*negative sentiment -3*)

5.4) „Čudno je kako Milanović iz dana u dan optužuje HDZ za lopovluk i štetu koju su nanijeli pojedinci, a pred nesposobnošću svoje Vlade okreće glavu.“ (*negative sentiment -3*)

5.5) „Bahatost, oholost, nadutost, patološka bezosjećajnost i nezainteresiranost, nebriga za društvene probleme, narod i malog čovjeka kao i poplava laži i bedastoća koje naviru s njegovih usana čim zine izazivaju mučninu i gađenje. Trebamo izdržati do 08.11.2015.“ (*negative sentiment -4*)

5.6) „Zašto je na ovoj stranici ovaj majmun Milanović stalno na vrhu? Gdje vam je sad onaj vaš izbori kodeks, smradovi udbaški?“ (*negative sentiment -4*)

5.7) „Psihički nestabilan čovjek da vodi državu, odstupi Milanče.“ (*negative sentiment -4*)

5.8) „Ovaj psihicki bolesnik je svaki dan sve ludji! Ne smije izaci medju narod, izbjegava sve vece skupove (Knin,Sinj,Vukovar) i onda prica o nekim misjim rupama? Za 2 tjedna ga treba obavezno smjestiti na Vrapce a "drugove" u zatvor!“ (*negative sentiment -5*)

Negativni komentari u gore navedenom dijelu predstavljaju tek nešto manje od četvrtine izdvojenih komentara, ali u njima prevladava razmjerno visoka vrijednost negativnog sentimenta s pet zabilježenih klasifikatora iznad -3.

Držimo da je razlog tome izrazita kritičnost čitatelja prema Milanovićevoj izjavi, što je posebno vidljivo u zadnjem primjeru (5.8) koji je također dobio najvišu vrijednost negativnoga sentimenta. Izrazu „mišja rupa“, koji se u množinskom obliku ponavlja kao primjer ehoične uporabe, iz perspektive čitatelja pristupa se na ironizirajući način pa se početna „mišja“ metafora sada može tumačiti kao izraz negodovanja građana prema uočenoj nevjerodostojnosti u političkome govoru. Osim toga, u komentarima je zamjetna uporaba uvredljivih riječi poput *majmun*, *psihicki bolesnik*, *vritnjak* i vulgarnih izraza kao primjerice *liže guzicu*. Jednako tako, smatramo da se izraz *smradovi udbaški*, zabilježen u primjeru (5.6) može kategorizirati kao pogrdan izraz koji ujedno predstavlja snažnu vrstu uvrede, iako moramo naglasiti da niti imenica *smrad* niti pridjev *udbaški* nisu uvršteni u hrvatski popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi (za razliku od npr. imenice *komunjara*).

Tom ćemo se problemu još posvetiti tijekom analize hrvatskoga korpusa, kroz razmatranje sličnih uzoraka neprimjerenih izraza u mrežnim tekstovima.

Kao primjer (6) naveli smo izraz „bljedunjavi ljudi“ koji je rabio Milanovićev protukandidat Karamarko, a čija je svrha bila izazivanje sumnje u Milanovićevu rodoljublje. Međutim, analizom sadržaja popratnih komentara ustanovili smo da su se reakcije čitatelja odnosile na drugi dio Karamarkove izjave, u kojem je Milanoviću uputio pitanje: „Smrde li ti branitelji ili

ti smrdi Domovinski rat ili naše žrtve? Ili ti smrdi naša ideja o slobodi i neovisnosti.“ U tom smislu, pretraga je obuhvatila 42 komentara koji su pronađeni na četiri hrvatska portala.

Na portalu Jutarnjeg lista izdvojeno je 7 komentara građana: 4 neutralna, 1 pozitivan i dva negativna koja navodimo kao primjere (6.1) i (6.2).

6.1) „HDZ-ov program jasno govori o njihovoj ideji slobode: maknut "nepoćudne" (npr. ravnatelje kazališta), poticati ksenofobiju i neofašizam. Definitivno smrdi!“

(negative sentiment -4)

6.2) „Mirišu nam novci gospodine Karamarko, para nam miriše, kad gledamo gospodina sanadera i svitu oko njega mirišu nam novci. Kada gledam ekipu oko vas gospodine Karamarko, mirišu mi novci, mirišu mi Mercedesi, mirišu mi jahte i viletine...Što vi mislite o tome gospodine Karamarko a gospodin Milanović (sa kojim najvjerojatnije ručate nakon što ste navodno jedan drugoga popljuvali), i ekipa oko njega su iste sorte kao i vi - SVIMA VAMA MIRIŠU PARE A ZA RVACKI NAROD VAM SE JEBE-!“ *(negative sentiment -5)*

Na portalu Večernjeg lista izdvojena su 3 komentara: 2 neutralna i 1 negativni kao sljedeći primjer.

6.3) „pun mi je kufer i tebe i domoljublja.....daj mi siguran posao....daj mi krov nad glavom.....15god.se vucaram postanar...mogao sam odplatit vec stan ...ko ce mi dati kredit svi radimo na minimalcu,a ono drugo gura se pod stol.....vise mi je pun turac i vas i domoljublja vise.....j... mi se ko ce vladati daj mi samo da zivim“ *(negative sentiment -4)*

Na portalu 24 sata izdvojeno je 15 komentara: 8 neutralnih, 3 pozitivna i 4 negativna koja navodimo kao sljedeće primjere.

6.4) „Ne smrde nama naši branitelji, jer su i naši bližnji branitelji. Smrde nam svima šatorasi i lažni domoljubii profiteri, kao što je HDZ, pogotovo prevrtljivi Karamarko, koji glumi gazdu te organizacije. Ipak nije lopovu Sanaderu ni do koljena, bar po obrazovanju, izgledu.....Zato neka zašuti-zauvijek!“ *(negative sentiment -4)*

6.5) „Jel oprao zube Kara Marko? Nekak smrdi kad otvori usta...“ *(negative sentiment -4)*

6.6) „Meni smrdi ova nezalica i njegova banda pa nikom nista.“ *(negative sentiment -4)*

6.7) „Smrdiš od svih u RH samo ti i to nadaleko i preko granica RH! Ti imao svoje ratne žrtve? Ti bio branitelj? Pa ti sa tvojim naunutar razrokim očima, ne možeš ni vidjeti nišana!“

(negative sentiment -5)

Na portalu Index-a izdvojeno je 17 komentara, od kojih je 13 bilo obilježeno neutralnim sentimentom, 1 s pozitivnim i 3 s negativnim sentimentom kao što se može vidjeti niže u tekstu.

6.8) „Jad i bijeda. Laži, laži, laži i samo laži. Šta smo mi bogu skrivili.“ (*negative sentiment -3*)

6.9) „Smrdi li tvoj prethodnik u remetincu? Nemoj se ti brinuti za dostojanstvo branitelja, mi branitelji stekli smo dostojanstvo u borbi, HDZ je stekao poduzeća, banke, vile, satove i upropastio privredu. Govori o novcu i firmama koje ste pokrali i upropastili za vlasti Tuđmana i Sanadera uz podršku kaptola(ne vjere). Slogan hdz-a „ZA UKRAST UVJEK SPREMNI““ (*negative sentiment -4*)

6.10) „Ne smrde branitelji Karamarko nego ti i čitava tvoja lopovska stranka! Ovaj citat je usmjeren izgleda na onaj priprosti nepismeni hrvatski puk koji u većini i glasa za njegovu stranku, onaj koji gleda samo crveno i crno...“ (*negative sentiment -4*)

Pri pregledu negativnih komentara građana na navedeni dio Karamarkova političkog diskursa, ističu se dvije važne značajke: prva se odnosi na činjenicu da je većina komentara označena visokom vrijednošću negativnog sentimenta (sedam s -4 i dva s -5), a druga na određeni način proizlazi iz prve budući da smatramo kako su visoke vrijednosti negativnog sentimenta pokazatelj negativne reakcije građana na kontekst uporabe glagola *smrdjeti* u Karamarkovoj izjavi.

U tom smislu, u osamdeset posto primjera zabilježena je ehoična uporaba glagola *smrdjeti*, pomoću koje se, u ovom ograničenom uzorku iskazanih stavova građana, može uočiti negodovanje građana prema izjavama i postupcima kandidata Karamarka u okviru predizborne kampanje.

Također je primjetna uporaba osobne zamjenice *ti* i glagola u 2. licu jednine, a pojedini komentari sadrže vulgarizme (6.2) i (6.3), kao i uvrede vezane uz tjelesne i psihičke osobine kandidata poput primjera (6.5), (6.6), (6.7) i (6.10).

Sljedeća Karamarkova izjava, koju su građani komentirali, sadržavala je neprimjereni izraz „pomahnitali Djed Mraz“ opisan pod primjerom (7) te ćemo dalje razmotriti primjere negativnih reakcija vezane uz navedeni dio političkoga diskursa.

Ovdje valja naglasiti da je pretragom svih deset portala iz Radne tablice br. 4, identificirano 49 komentara na mrežnim stranicama pet portala, što je do sada najveći broj pronađenih mjesta.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 37 komentara: 18 neutralnih, 7 pozitivnih i 12 negativnih koje navodimo kao sljedeće primjere.

7.1) „vidice se rezultati "rada druga djeda mraza" ubrzo na "inventuri" poslije izbora..))))“
(*negative sentiment -2*)

7.2) „Uskoro ćemo se napokon riješiti tog djeda mraza...“ (*negative sentiment -2*)

7.3) „Ak je jedan Djed Mraz onda je ovaj drugi sob koji mu vlece saonice“
(*negative sentiment -2*)

7.4) „Djeda Mraz ??Nema više djeda Mraza ,Karamarko ! Otkad smo "svoj na svome““
(*negative sentiment -2*)

7.5) „Karamarko je zaboravio da je te iste kartice HDZ doveo u minus i glumio Djeda Mraza, ali u svoju korist.“ (*negative sentiment -3*)

7.6) „Jadno je to što su nas toliko zadužili da bi sad mogli izigravati, doista, djeda mraza...pa kakvu poruku šalju, da je u ovoj zemlji najbolje biti socijala?!“ (*negative sentiment -3*)

7.7) „Milanovic je bar djed Mraz prema narodu, vi ste fino sve sebi stavili u dzep pa je narod opet morao za to platit. Bolje da plate ovako kad stariji i nemocni dobivaju bozicnice, to se isplati otplatit!“ (*negative sentiment -3*)

7.8) „Milanović definitivno nije zaslužio fotelju u kojoj sjedi!“ (*negative sentiment -3*)

7.9) „Jedva čekam izbore da se riješimo tog bahatog Milanovića.“ (*negative sentiment -4*)

7.10) „ISPRAVAK g. Crni Marko..."Premijer se ponaša kao pomahnitali DEDA MRAZ““
(*negative sentiment -4*)

7.11) „ako je Milanović djed mraz onda si ti Karamarko krampus.“ (*negative sentiment -4*)

7.12) „Djed Mraz ne može pomahnitati! Ne razočaravaj djecu i ne ruši im radost i snove, lupežu jedan! Nećeš biti premijer, nećeš! Nikad!“ (*negative sentiment -5*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 8 komentara: 2 neutralna, 4 pozitivna i 2 negativna koja se navode niže u tekstu.

7.13) „Slučajni premijer zvani "napukla cijev".“ (*negative sentiment -3*)

7.14) „Uskoro će taj djed mraz odlepršati sa premijerske pozicije...“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Dnevno zabilježen je 1 komentar s negativnim sentimentom koji se navodi kao primjer u (7.15).

7.15) „Ovaj ne zna ni uvredu vratiti.“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Net zabilježena su 2 negativna komentara koji se navode kao primjeri u (7.16) i (7.17).

7.16) „Tko je tu zločinac? Tko je pokrenuo lavinu zaduženja i propasti?“
(*negative sentiment -2*)

7.17) „Sdp nazivaš komunjarima i srbima a vi ste najveće zlo hrvatske ti i tvoja lopovska udruga zvana kradeze.“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Telegrama zabilježen je 1 negativni komentar koji se navodi kao primjer u (7.18).

7.18) „Koma.“ (*negative sentiment -3*)

Pregledom ukupno osamnaest negativnih komentara zabilježili smo dvanaest ponavljanja naziva *Djed Mraz*, no pritom smo ponovno uočili problem kod računalne obrade podataka, koja se prvenstveno odnosi na prepoznavanje konteksta uporabe tog imena.

Naime, pod pretpostavkom da je računalni program imenu pridružio negativni sentiment zbog imenice *mraz*, svi primjeri u kojima se javlja ime *Djed Mraz* inicijalno posjeduju negativnu oznaku čiji se stupanj negativnosti nadalje povećava ovisno o tome kako su označene ostale riječi u primjerima.

Analizom konteksta uporabe svakoga pojedinog komentara dolazimo do zaključka da je kod primjera (7.1), (7.2), (7.6), (7.10) i (7.13) vrijednosni sud čitatelja prema izjavi kandidata Karamarka u većem dijelu pozitivan, a građani putem ehoične uporabe imena *Djed Mraz* također izražavaju negativnu kritiku postupaka tadašnjeg premijera.

Sličan problem zamijetili smo kod primjera (7.8), (7.9) i (7.14) gdje je iz konteksta uporabe razvidno da čitatelji iskazuju negativne kritike prema premijeru, među kojima se posebno ističe izraz *napukla cijev*¹⁵⁸. Valja napomenuti da se kod preostalih deset izdvojenih komentara, što ipak predstavlja većinu primjera, vrijednosni sud građana može ocijeniti kao negativan u odnosu na Karamarkov politički diskurs.

Što se tiče izraza „ponaša se kao tužni klaun“, navedenog pod primjerom (8), identificirali smo 17 komentara na tri mrežna portala.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 11 komentara: 7 s neutralnim sentimentom, 1 s pozitivnim i 3 s negativnim koje ćemo prikazati kao sljedeće primjere.

8.1) „pokaži diplomu tajniče...“ (*negative sentiment -2*)

¹⁵⁸ Izraz je vezan uz situacijski kontekst događaja kada je premijer Milanović obilazio stanovnike Gunje čije su kuće bile oštećene u svibanjskim poplavama 2014. godine. Premijer je tada kroz razgovor pokušao ublažiti tešku materijalnu situaciju navedenih stanovnika spominjući slučaj manje poplave u vlastitoj kupaoni i pritom izjavio „Moj pod se još nije osušio.“ Međutim, izjava je imala negativan učinak u javnosti te bismo je, u tom smislu, mogli usporediti s izrazom *šarena laža* čije je posljedično ponavljanje u javnom diskursu posjedovalo značajke ironije i sarkazma, kao i navedeni izraz *napukla cijev* u primjeru (7.13).

8.2) „Koliko je Hrvatska u moralnoj dubiozi dovoljno govori činjenica da jedan plagijator diplomskog rada bez ikakvih sankcija i dalje politički djeluje i k tome pretendira na visoku funkciju u narednom periodu. Ovo je pljuska svim čestitim akademskim građanima.“

(negative sentiment -3)

8.3) „Koje spadalo.... Čudi me da mu je netko takvom htio prodati diplomu... vidiš po faci da taj ni sa čarobnim štapićem ne može položiti neki ispit.“ *(negative sentiment -4)*

Na portalu Indexa zabilježena su 4 negativna komentara te se navode kao sljedeći primjeri.

8.4) „ovo on nije rekao, prepisao je“ *(negative sentiment -3)*

8.5) „diplomac...“ *(negative sentiment -3)*

8.6) „Besramnik Brkić, koja drskost uopće pojavljivati se.“ *(negative sentiment -4)*

8.7) „Prikrivanje istine, zloupotreba = Milijan Vaso Brkić = HDZ“ *(negative sentiment -4)*

Na portalu Direktno zabilježena su 2 pozitivna komentara, ali ih sukladno prethodno određenim mjerilima ovdje ne iznosimo.

S obzirom na to da je od sedamnaest izdvojenih komentara, sedam primjera označeno kao negativno, ne možemo tvrditi da je Brkićeva izjava u većinskom dijelu negativno ocijenjena.

Uvidom u tekstni sadržaj pojedinih komentara, kao što su primjerice (8.1), (8.2), (8.4) i (8.5) može se primijetiti da se čitatelji referiraju na javno iznesenu kritiku političkih protukandidata da je Brkić prepisao diplomski rad, čime se neizravno dovodi u pitanje kompetentnost kandidata za obavljanje visoke političke funkcije. Ujedno u primjerima (8.3), (8.6) i (8.7) visok stupanj negativnosti sentimenta ukazuje na snažnu kritiku građana prema vjerodostojnosti cjelokupnog Brkićeva diskursa kao političkoga kandidata.

Pozitivne pak komentare zabilježene na portalu Direktno možemo dobrim dijelom tumačiti činjenicom da je navedeni medij ideološki usmjeren prema desnoj strani političkoga spektra te su i njegovi čitatelji, u tom smislu, pretežno na strani kandidata čija slika u javnosti odgovara tom ideološkom opredjeljenju.

Pretragom korpusnih tekstova prethodno smo izdvojili neprimjereni izraz čiji je komunikacijski cilj, prema utvrđenim kriterijima, bio istaknuti negativnu osobinu političkoga suparnika radi omalovažavanja u javnosti. Navedeni izraz identificirali smo pod primjerom (9) „ne idem u shopping po New Yorku“ kao dio izjave premijera Milanovića, koji se odnosio na predsjednicu Grabar Kitarović, te smo na tri mrežna portala zabilježili 18 komentara na tu izjavu.

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 7 komentara: 4 neutralna, 1 pozitivan i 2 negativna koja se navode kao primjeri (9.1) i (9.2).

9.1) „ma čemu se čuditi primitivcu...Zoki je totalka,gadna voda u ušima...“

(*negative sentiment -3*)

9.2) „Da li mi netko može objasniti od kuda ili zbog čega kod Milanovića toliko kipti mržnja prema Predsjednici Republike Hrvatske? Jel Milanoviću fali daska u glavi ili je on stvarno toliki jugofil da mrzi sve što je hrvatsko?“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Dnevno izdvojena su 3 komentara, 1 neutralni i 2 negativna koja navodimo kao primjere (9.3) i (9.4).

9.3) „Išao bi ti da se nisi i sa njima posvađao!“ (*negative sentiment -3*)

9.4) „Konju jedan glupi, Predsjednica nije bila u shoppingu već je održala govor u UN kakav ti nikada nećeš održati, majmune.“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Indexa izdvojeno je 8 komentara: 3 neutralna i 5 negativnih koji se navode kao sljedeći primjeri.

9.5) „milanović je blefer i manipulator, sam izaziva sukobe pa glumi humanista i mirotvorca (i tako prikriva nerad i nesposobnost), znam da karamarko nije nikakva alternativa, ali bar je mutav pa će manje pričati“ (*negative sentiment -2*)

9.6) „Ne on ne smije u šoping jer bi se izgubijo a kakva je gužva ko zna.“

(*negative sentiment -2*)

9.7) „Opet je imao napad dajte ljudi neka mu neko pomogne.“ (*negative sentiment -3*)

9.8) „daj prestani srat više na karu si se popeo svima“ (*negative sentiment -4*)

9.9) „Toliko gluposti izgovoriš, izblamiraš se i ne prestaješ!? Teško zemlji koju ti vodiš! Ti si obični cirkuzant!“ (*negative sentiment -4*)

Analizom sadržaja komentara ustanovili smo da je pedeset posto izdvojenih primjera predstavljalo negativnu reakciju na Milanovićevu izjavu, pri čemu valja naglasiti da su se u pojedinim komentarima rabili vulgarni i pogrdni izrazi, upućeni u drugom licu jednine, čime se pojačao stupanj neprimjerenosti tog oblika diskursa, kao u primjerima (9.4), (9.8) i (9.9).

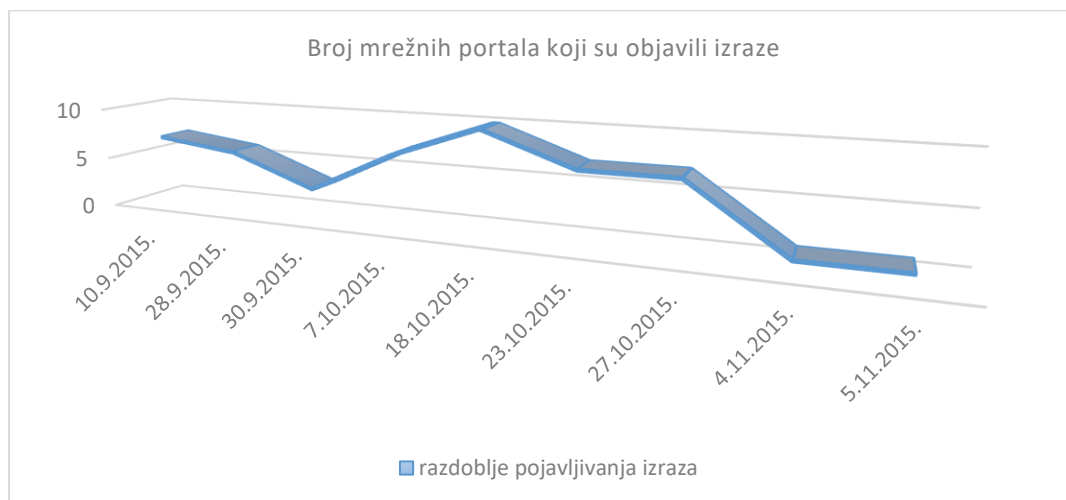
Potrebno je istaknuti ehoičnu uporabu imenice *shopping* u primjeru (9.6) koja je napisana u kroatiziranom obliku *šoping*, kakav se rabi u razgovornom diskursu, a u navedenom kontekstu posjeduje značenje ironijskog i podrugljivog iskaza s namjerom omalovažavanja sposobnosti političkoga kandidata. Dakle, u tom je slučaju postignut učinak suprotan komunikacijskom cilju premijerove izjave.

Nakon analize svih izdvojenih komentara slijedi potpoglavlje u kojem ćemo provjeriti točnost postavljenih hipoteza pomoću kvantitativne analize u dijelu diskursa predizborne kampanje 2015. godine te ćemo ujedno raspraviti o prikazanim rezultatima.

6.3. Rezultati kvantitativne analize i rasprava

Nakon što smo korpusnom pretragom i analizom sadržaja mrežnih tekstova izdvojili i kategorizirali neprimjerene izraze rabljene tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2015. godine, cilj ovoga potpoglavlja jest utvrditi učestalost njihove uporabe, ustanoviti prema kome su bili usmjereni (političarima, strankama ili ostalim društvenim skupinama), utvrditi broj i vrstu njihovih rekontekstualizacija u javnome diskursu te usporediti stavove građana iskazane kroz komentare na mrežnim portalima s rezultatima parlamentarnih izbora 2015. godine.

Učestalost uporabe neprimjerenih izraza mjerili smo bilježeći broj njihovih pojavljivanja na mrežnim portalima iz Radne tablice br. 4, u razdoblju od 10. rujna do 6. studenoga 2015. godine, a rezultati ovoga dijela kvantitativne analize mogu se vidjeti u sljedećem grafičkom prikazu.

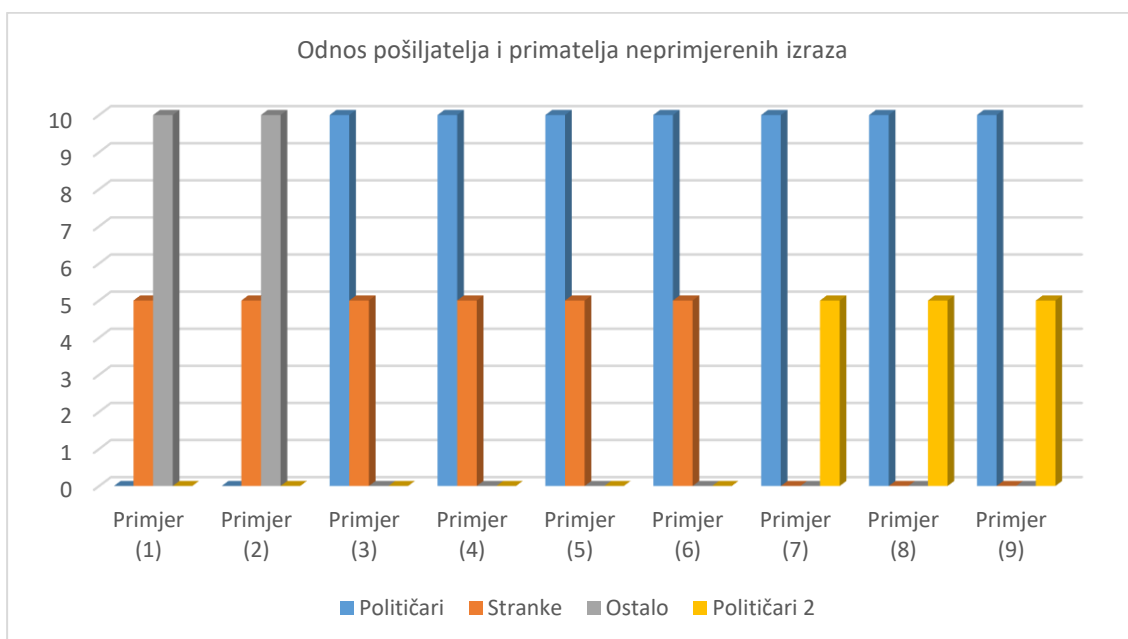

Grafički prikaz 1: Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2015.

Kao što je razvidno iz gornjeg prikaza, čestota pojavljivanja u smislu zabilježene objave neprimjerenih izraza na portalima je rasla prema sredini kampanje, što je na određeni način bilo očekivano uzevši u obzir da se predizborna retorika političkih kandidata u tom razdoblju počela zaoštravati. Međutim, očekivali smo da će navedeni rast dostići vrhunac pri kraju kampanje, a naši izdvojeni primjeri ukazuju na suprotno.

Takav rezultat jednim dijelom možemo objasniti specifičnošću uzoraka izraza *predizborna stranja* i *smisliti još govana*, koji su primarno bili vezani uz razgovorni diskurs društvene mreže i objave građana, dok je većina portala usmjerila pažnju prema izjavama i govorima političara. Našu hipotezu o širenju privatnoga govora u javni govor možemo potvrditi samo u jednom relativno kratkom vremenskom razdoblju kampanje, kada se iz pojedinih datuma i konteksta uporabe neprimjerenih izraza može zaključiti da najčešće nastaju kao reakcija/odgovor na diskurs protukandidata i protivničkih stranaka te kao dio predizbornih strategija legitimizacije i delegitimizacije. K tome valja dodati da su primjeri (3) „Prnjavor koalicija“ i (4) „staro kljuse“, koji su imali najviše objava na portalima, ujedno i jedini zabilježeni derogativni izrazi, čime bismo mogli objasniti posljedično povećano zanimanje medija i šire javnosti za dio političkoga diskursa u kojem su rabljeni.

U tom smislu držimo da je važno istražiti ne samo prema kome su neprimjereni izrazi bili usmjereni, već i tko ih je rabio. Rezultate tog ispitivanja prikazujemo niže kako slijedi.

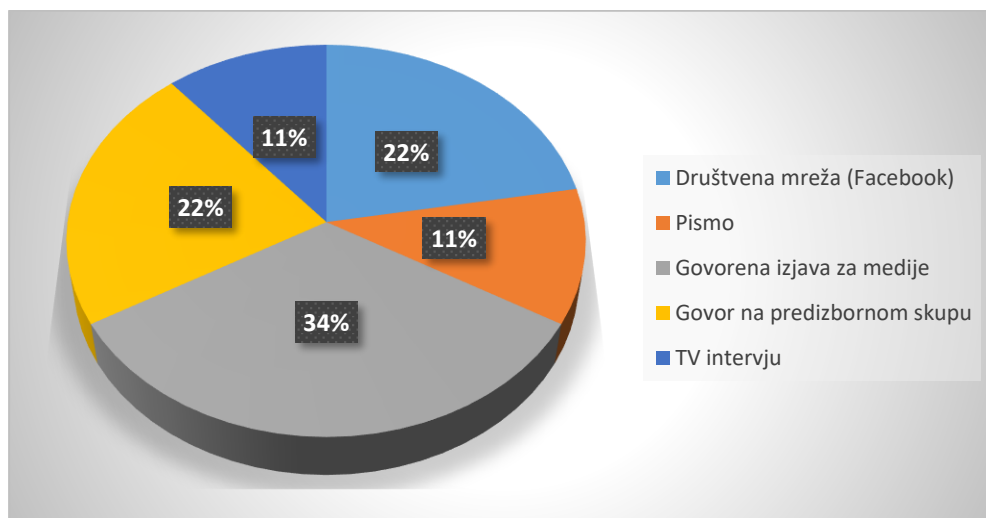
Grafički prikaz 2: Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2015.

Odnos pošiljatelja i primatelja neprimjerenih izraza ispitali smo u odnosu na zastupljenost triju kategorija – političara, stranaka i ostalih društvenih skupina. Kako bismo u grafičkom prikazu razlikovali pošiljatelje i primatelje izraza, pošiljateljima smo pridružili veću brojčanu vrijednost. Političare kao pošiljatelje izraza označili smo plavom bojom, a kao primatelje žutom. Na taj način, iz prikaza možemo razaznati da su političari u većini slučajeva autori

neprimjerenih izraza, dok su kod samo dvaju primjera to bile ostale društvene skupine, odnosno u jednom konkretnom slučaju glazbena skupina.

Neprimjereni izrazi su u najvećem postotku bili usmjereni prema strankama, a kod primjera (7), (8) i (9) neprimjerene izraze rabili su pojedini političari s ciljem negativnog predstavljanja drugih političara.

Iako smo svjesni brojčane ograničenosti ispitanih uzoraka, smatramo da se pomoću ovih konkretnih primjera može ustvrditi kako je uporaba neprimjerenih izraza u navedenom dijelu političkoga diskursa strateška i sustavna, tj. da se izrazi rabe s jasnom komunikacijskom namjerom omalovažavanja političkih protivnika, bilo da se radi o strankama ili o pojedincima. Pri uporabi izraza moramo uzeti u obzir i vrste komunikacijskih kanala kojima su preneseni, što smo prethodno naveli kod svakog izdvojenog primjera. Naime, navedeni podaci su nam važni kod sljedećeg prikaza načina prijenosa iz različitih oblika govorenog i pisanog diskursa u tekstni oblik na mrežnim portalima.

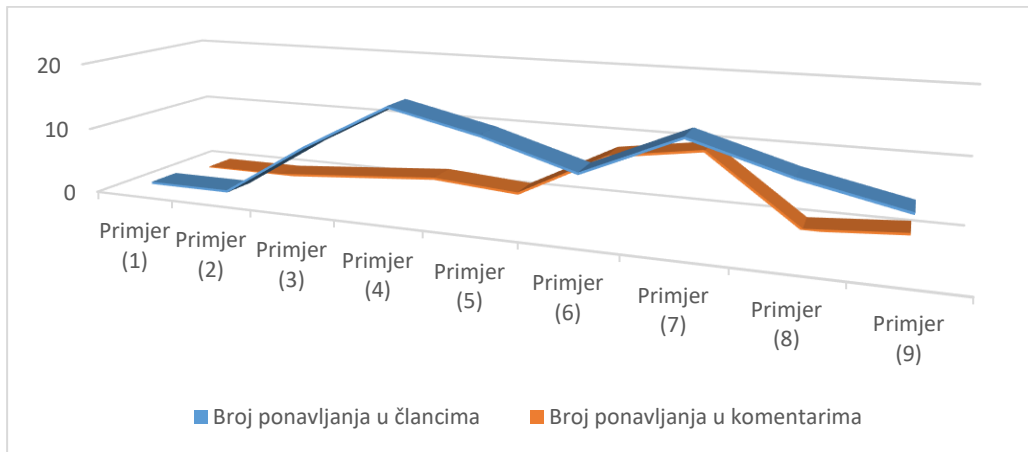

Grafički prikaz 3: Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza (2015.)

Iz gornjeg je prikaza razvidno da je većinski postotak (67 posto) izraza prenesen iz govornoga diskursa u pisani, odnosno u tekstove objavljene na dnevno-informativnim portalima.

Stoga bismo mogli postaviti pitanje bi li većina ovih izraza bila zabilježena i komentirana da su ostali samo u govorenom diskursu, odnosno da nije došlo do navedenog prijenosa u mrežni oblik. Na tom tragu, držimo da je rekontekstualizacija diskursa važna za evidentiranje i praćenje jezičnih pojava kao što je „podomaćivanje“ političkoga diskursa.

Nadalje ćemo provjeriti našu pretpostavku da stupanj neprimjerenosti izraza ovisi o broju njihovih ponavljanja tijekom rekontekstualizacije, što ćemo odrediti pomoću računalnog programa *Sketch Engine* pretraživanjem dijela hrvatskog korpusa koji se odnosi na kampanju 2015. godine. Rezultate tog dijela kvantitativne analize prikazujemo niže kako slijedi.

Grafički prikaz 4: Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2015.)

Kao što možemo vidjeti iz gornjeg prikaza, najveći broj ponavljanja u člancima imali su primjer (4) derogativa „staro kljuse“ i primjer (7) „pomahnitali Djed Mraz“ čiju smo neprimjerenost kategorizirali sukladno odrednici Iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima, dok su najmanji broj ponavljanja imali tabuizam pod primjerom (1) „smisliti još govana“ i vulgarizam pod primjerom (2) „predizborna sranja“, koji bi sukladno značenjskim odrednicama trebali imati najviši stupanj neprimjerenosti.

Sličan rezultat bilježimo i kod ponavljanja izraza u komentarima, s tim da primjer (4) nije imao toliki broj ponavljanja kao u člancima. Najveći pak broj ponavljanja u komentarima imali su primjer (6) u dijelu koji se odnosio na uporabu glagola *smrdjeti* i primjer (7) u dijelu koji se odnosio na uporabu imena *Djed Mraz*.

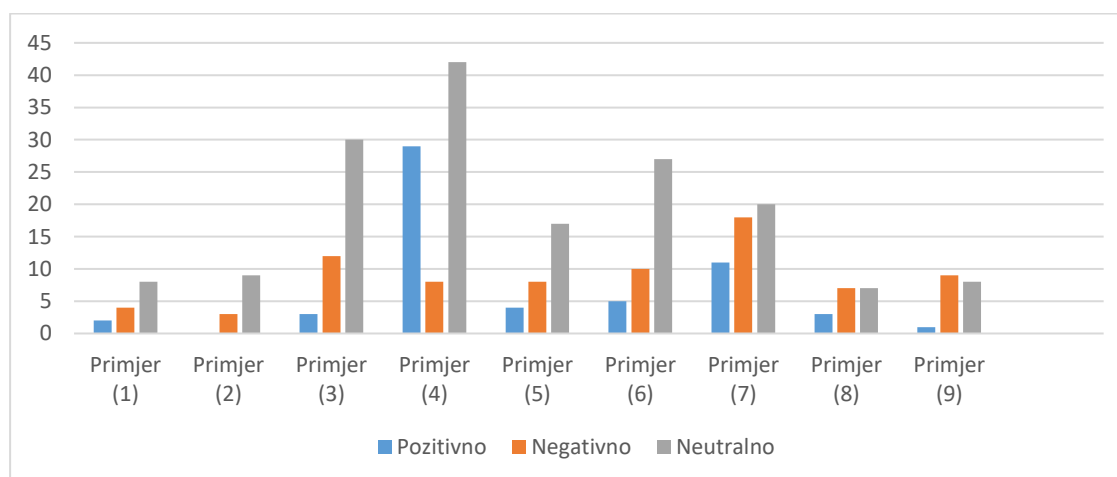
Stoga na temelju kvantitativne analize, a posebice imajući u vidu ograničeni broj primjera, u navedenom dijelu diskursa ne možemo potvrditi pretpostavku da će veći broj ponavljanja ukazivati na veći stupanj neprimjerenosti određenoga izraza.

Držimo da ovdje ponovno dolazi do izražaja važnost situacijskog i uporabnog konteksta pomoću kojih se može pridavati viši ili niži intenzitet neprimjerenosti.

Odabir medija u prijenosu podataka jednako tako ima važnu ulogu budući da su primjeri (1) i (2) prvotno potvrđeni na društvenoj mreži, a njihovi autori su građani, dok su autori primjera

(4), (6) i (7) političari čijim izjavama, prema našem sudu, vodeći portali pridaju više pažnje pa se time može donekle objasniti i veći broj ponavljanja u tekstovima objavljenima na portalima. Sljedeće što nas je zanimalo jest vrijednosno određenje stavova građana prema izjavama koje sadržavaju neprimjerene izraze.

U prethodnom smo potpoglavlju, u okviru analize sadržaja, pozornost usmjerili samo na negativne komentare čitatelja kako bismo istražili razloge zbog kojih navedene izjave smatraju neprimjerenima. No, u ovom dijelu kvantitativne analize, s ciljem usustavljanja objektivnog prikaza vrijednosnog određenja građana, ispitali smo njihov opći stav u izdvojenim komentarima pomoću troje klasifikatora – pozitivnog, negativnog i neutralnog. Rezultate navedenog ispitivanja prikazujemo niže kako slijedi.

Grafički prikaz 5: Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2015.)

Iz gornjeg prikaza dijela kvantitativne analize uzoraka komentara, proizlazi da je vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u većinskom dijelu bilo neutralno. Usporedbom polariteta pozitivnog i negativnog vrijednosnog određenja možemo ustvrditi da je negativan polaritet prevladao kod devedeset posto primjera, osim u primjeru (4) „staro kljuse“ gdje su polariteti pozitivnog i neutralnog određenja bili iznad vrijednosti 25. Izdvojili bismo također primjer (8) „ponaša se kao tužni klaun“ gdje je negativan polaritet bio izjednačen s neutralnim i primjer (9) „ne idem u shopping po New Yorku“ koji je jedini imao najviši stupanj negativnog određenja prema navedenoj izjavi. To ponajprije možemo objasniti situacijskim kontekstom izjave i činjenicom da je predsjednica Grabar Kitarović u navedenom vremenskom

razdoblju imala pozitivnu javnu sliku i podršku većeg dijela javnosti pa su građani negativno reagirali na izjavu čiji je cilj bio ugroziti njezin „dobar“ obraz.

No, uzevši u obzir sve obrađene rezultate za stavove građana, ne bismo mogli tvrditi da je neprimjereni diskurs premijera Milanovića utjecao na ishod parlamentarnih izbora 2015. godine.

Držimo da nas je provedena analiza sadržaja u kombinaciji s analizom konteksta situacije, na jednom ograničenom skupu uzoraka neprimjerenih izraza u političkome diskursu, približila tezi Locher (2004) kako kontekst nije stabilan konstrukt.

Također se slažemo s tvrdnjom Locher (2004) da je jezik dominantno sredstvo za iskazivanje moći. Kroz jezik se moć mijenja ili potvrđuje. Ljudi se prilagođavaju raznim situacijama pa time i preuzimaju različite uloge ovisno o iskazanoj moći. Društvene ideologije nadalje utječu na stvaranje slike u javnosti na način da iskazana moć više uopće ne bude prepoznata kao moć.

Stoga smatramo da bi odnos građana prema neprimjerenim izrazima trebalo prikazivati stupnjevito budući da se javno mnijenje mijenja i oblikuje s usvajanjem novih dostupnih informacija o životu i radu političara. Mislimo kako su internetski mediji (društvene mreže, portali) u procesu prijenosa podataka odigrali značajnu ulogu s obzirom na to da su se tijekom predizborne kampanje 2015. godine usmjerili na negativne političke poruke čime se posredno pojačavao negativan diskurs, kako političara, tako i građana.

Analiza sadržaja komentara potvrdila je da su hrvatski građani u određenom stupnju angažirani u političkim raspravama. Pritom valja istaknuti ulogu mrežnog prostora koji građanima nudi nesputanost u izražavanju pa nerijetko i sami rabe neprimjerene izraze prilikom upućivanja negativnih kritika političarima. Osim toga, analizirajući komentare primijetili smo i znatan broj pravopisnih i stilskih pogrešaka, što pokazuje da korisnici Internet doživljavaju kao usmeni medij, odnosno pišu kako govore.

Jesu li se i kako mijenjali stavovi građana u odnosu na promjene političkih strategija tijekom predizborne kampanje koja je uslijedila samo godinu dana poslije, istražiti ćemo u sljedećem potpoglavlju. Slijedom kratkog uvoda u društveno-politički kontekst parlamentarne kampanje 2016. godine, ponudit ćemo analizu skupa neprimjerenih izraza identificiranih u hrvatskom korpusu mrežnih tekstova.

6.4. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2016. godine

Kao što smo naveli u uvodnom dijelu ovoga poglavlja, analizom korpusnih primjera obuhvatili smo razdoblje od 12. kolovoza do 10. rujna 2016. godine.

Razmatrajući društveno-politički kontekst koji je prethodio parlamentarnim izborima, uzeli smo u obzir izvješće Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova¹⁵⁹, prema kojem su standardi javne komunikacije za vrijeme predizborne kampanje bili na niskoj razini. Politički diskurs i medijsko izvještavanje uključivali su uvrede, diskriminatorni govor, neprimjerene izraze i jezične stereotipe, koji su se prema tvrdnjama Pravobraniteljice, dalje osnaživali u svakodnevnoj komunikaciji.

Izdvajamo mišljenje Henjaka (2018) prema kojem se predizborna kampanja 2016. godine, poput kampanje 2015. godine, također odvijala u kontekstu ekonomske krize, visoke nezaposlenosti mladih i niza korupcijskih afera. Građani su, posredstvom medija, postali svjesni činjenice da su pojedini političari bili uključeni u navedene afere, a u isto vrijeme, politička vodstva lijevo i desno usmjerenih stranaka nisu bila u stanju predložiti odgovarajuće programe i rješenja za nastalu krizu. S druge strane, političari koji su se natjecali u kampanji, bili su izloženi pritisku javnosti te su morali popraviti percepciju građana o strankama i ideologijama koje su zastupali.

Imajući u vidu navedene značajke društveno-političkog i situacijskog konteksta, polazimo od pretpostavke da će se političari u predizbornom diskursu češće služiti različitim strategijama delegitimizacije protukandidata pa će u tom smislu biti i učestalija uporaba neprimjerenih izraza.

Pretragom korpusnih tekstova, koji su nastali tijekom odabranog razdoblja, sukladno uspostavljenim kriterijima prve analitičke sheme nismo pronašli primjere tabuiziranih i vulgarnih riječi. Što se tiče pogrđnih riječi ili derogativa identificirana su dva uzorka u izrazima koje ćemo prikazati kako slijedi.

¹⁵⁹ Podaci Ureda pravobraniteljice (Ev.broj: PRS 05-01/16-11, Ur.broj: 06-16-01, od 12. rujna 2016.)

6.4.1. Derogativi ili pogrđnice

10) „bijednik koji lupa gluposti uokolo“ („Majmuna iz MOSTa koji nema petlju javno kazati pod svojim imenom podatak i stati iza riječi koje je izgovorio ne uvažam i ujedno se ispričavam majmunima (životinjskoj vrsti,) jer sam ih uvrijedio koristeći njihovo ime za **bijednika koji lupa gluposti uokolo!**“)

Tekst s navedenim derogativnim izrazom objavljen je na mrežnim stranicama dvaju portala – Indexa i Direktno koji su cjelovitu izjavu preuzeli s Facebookova profila saborskoga zastupnika Franka Vidovića. U svrhu jasnije analize izraza potrebno je navesti situacijski kontekst i komunikacijski događaj koji je prethodio uvredljivoj izjavi. Naime, nakon što je anonimni izvor iz stranke MOST medijima dao izjavu kako je zbog zastupnika iz redova SDP-a i HNS-a propalo ukidanje beneficija zastupnicima po sustavu 6+6, uslijedile su negativne reakcije predstavnika SDP-a. Potrebno je istaknuti kako je zastupnik Vidović svoju izjavu uputio neimenovanoj osobi iz MOST-a pa ju se može protumačiti i kao izjednačavanje postupka te osobe s djelovanjem protivničke stranke u cilju prikupljanja predizborne podrške javnosti.

Derogativ zbog kojeg smo navedeni višечlani izraz kategorizirali kao neprimjeren predstavlja imenica *bijednik*, no držimo da je njezinu neprimjerenost pobliže odredila i pojačala glagolska sintagma *lupa gluposti* koja joj je pridružena. Uvredljivost izraza dodatno je zaokružena uporabom imenice *majmun* u izjavi, čime nas podsjeća na prethodne primjere (4) i (5) gdje su rabljene konceptualne metafore prema formuli POLITIČARI SU ŽIVOTINJE, a metafore su bile negativne budući da se u oba slučaja radilo o „lošim“ životinjama.

Držimo da i u navedenoj izjavi *majmun* simbolizira „lošu“ životinju jer su mu uporabnim kontekstom pridodane negativne osobine¹⁶⁰ poput smanjene sposobnosti razumnog djelovanja. Štoviše, takvo poistovjećivanje suparničkog političara s *majmunom* tumačimo uporabom strategije delegitimizacije ne samo jedne osobe već i čitave stranke. Stupnjeviti rast u neprimjerenosti Vidovićeve izjave nadalje nalazimo u riječima gdje se ispričava majmunima kao životinjskoj vrsti, čime ujedno daje do znanja da svoje političke protivnike smatra još nižom vrstom bića.

¹⁶⁰ „Danas su usporedbe s majmunom uglavnom pogrđne (glup kao majmun, ružan kao majmun, majmunska fizionomija, imati duge ruke kao majmun, skakati kao majmun), majmunirati (ponašati se glupo i nedostojno, oponašati koga kretnjama i grimasama kao majmun), premda je taj čovjekoliki sisavac najrazvijeniji predstavnik životinjskog svijeta iz reda primata.“ (Izvor: <https://www.matica.hr/vijenac/240/zoologvistica-i-12569/>, pristup 9. ožujka 2022.)

Razmatrajući način rekontekstualizacije Vidovićeve izjave u mrežnim medijima, uočavamo zanimljivu razliku u tekstovima objavljenima na gore navedenim portalima.

Portal Indexa, koji je ideološki lijevo usmjeren, uz izjavu s neprimjerenim izrazom, u tekstu je objavio i dulje objašnjenje zastupnika Vidovića, koje je telefonskim razgovorom preneseno za Index. Stoga se stječe dojam da su opširnim objašnjenjem željeli na određeni način opravdati Vidovićevu neprimjerenu reakciju i podržati njegovu mišljenje da stranka MOST manipulira javnošću te da su njeni članovi lažni moralisti.

S druge strane, portal Direktno, koji je desno usmjeren, prenio je samo uvredljivu izjavu objavljenju na Facebooku i pritom opisao Vidovića kao „ludog od bijesa“. U tekstu portala također je navedeno da Vidović nije birao riječi kojima će „opaliti“ po izvoru iz MOST-a i da ne razmišlja o tome kako četiri milijuna građana Hrvatske nisu te sreće da s dva dana rada zasluže čak dvanaest plaća otpremnine.

Jesu li i na koji način ideološki stavovi izneseni u mrežnim medijima utjecali na vrijednosna usmjerenja građana iskazana putem komentara, provjerit ćemo u sljedećem potpoglavlju.

Pogledajmo dalje drugi primjer derogativnog izraza u ovom dijelu hrvatskoga korpusa.

11) „laže ko srpski cigan“ („Postovani Romi ne vjerujte bivšem oficiru JNA **laže ko srpski cigan** i nije dio vas Hrvatskih Roma u Hrvatskom saboru iznosi laži i radi po nalogu mrzitelja hrvata sto nije vas program suzivota.“)

Neprimjereni izraz „laže ko srpski cigan“ dio je poruke koju je napisao kandidat HDZ-a, Stevo Culej na Facebookovu profilu kandidata romske nacionalne manjine, Veljka Kajtazija. Navedenu poruku je u razdoblju od 23. do 29. kolovoza 2016. godine objavilo osam portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Net, Slobodna Dalmacija, Tportal, Index i Telegram).

Izraz je kategoriziran kao neprimjeren prvenstveno zbog činjenice da sadrži pogrđnu riječ *cigan(in)*, no valja istaknuti da snagu uvrede, koju izraz predstavlja, pojačava posvojni pridjev *srpski* ispred navedenog derogativa. Sukladno tome, neprimjerenost izraza možemo odrediti i prema kategoriji iz druge analitičke sheme, a koja se odnosi na vrijeđanje i omalovažavanje pripadnika nacionalnih manjina i svih drugih manjinskih skupina kao sudionika u izbornom procesu.

Analizirajući situacijski kontekst Culejeve poruke, mišljenja smo da je neprimjereni izraz rabljen s ciljem delegitimizacije političkog protivnika, no ono po čemu se uporabni obrazac strategije razlikuje od dosadašnjih primjera jest usmjerenost prema određenoj skupini

primatelja poruke koji, u tom slučaju, nisu dio glasačkog tijela ideološki vezanog uz političku stranku kandidata Culeja. Naime, Culej se putem društvene mreže obratio pripadnicima romske nacionalnosti pišući po „zidu“ svog protukandidata i nastojeći ga diskreditirati pred njegovim glasačima, što, po našem sudu, dodatno pridonosi neprimjerenosti poruke.

Portali 24 sata, Net, Tportal i Telegram uz prenesenu poruku s društvene mreže, objavili su u tekstovima da je zastupnik Kajtazi prijavio zastupnika Culeja zbog kršenja Izbornoga etičkog kodeksa. Portal Slobodne Dalmacije je objavio kako je Etičko povjerenstvo ocijenilo da se radi o zlonamjernoj optužbi kojom se potiče širenje nacionalne i rasne mržnje, međutim nije moglo sa sigurnošću utvrditi identitet autora objave, iako je Culej medijima potvrdio da je to napisao. Na poveznici Jutarnjeg lista s navedenom temom nismo pronašli objavu vezanu uz Etičko povjerenstvo, već je članak imao podnaslov „stravičan rječnik“ i autor teksta je ustanovio kako se radi o vrlo nepismenoj poruci. Za razliku od portala Slobodne Dalmacije, portal Indexa je objavio članak u kojem je navedeno kako je Etičko povjerenstvo Culejevu poruku ocijenilo teškim kršenjem Izbornoga etičkog kodeksa. No, posebno je zanimljivo da su portali Indexa i Večernjeg lista, iako oprečnih ideoloških usmjerenja, u tekstovima objavili cjelovitu izjavu premijera Plenkovića s isprikom i žaljenjem zbog Culejevog postupka te su naglasili premijerove riječi kako Culejeva izjava ne odražava stavove HDZ-a koji kao stranka poštuje prava nacionalnih manjina.

Daljnjom pretragom korpusnih tekstova u okviru druge analitičke sheme nismo identificirali izraze koji bi odgovarali prvim dvjema odredbenim kategorijama iz Radne tablice br. 6. Stoga će se niže dati rezultati analize sukladno ostalim kategorijama za utvrđivanje neprimjerenosti izraza.

6.4.2. Isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja

Prema navedenoj kategoriji, izdvojili smo dva korpusna primjera pod brojevima (12) i (13).

12) „politički interesna glupača“ („Mostov kandidat Siniša Ružić jučer se na svojem Facebook profilu obrušio na gradonačelnika Zagreba Milana Bandića, a usput je izvrijeđao i dvostruku olimpijsku pobjednicu Sandru Perković, nazvavši je '**politički interesnom glupačom**'.“)

Iz gore navedenog teksta razvidno je da se rekontekstualizacija neprimjerenog izraza, kao i kod primjera (10) i (11) odnosi na prijenos dijela diskursa iz društvene mreže Facebook u diskurs članaka objavljenih na hrvatskim portalima. Naime, izraz je preuzelo šest portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Net, Tportal i Index) s Facebookova profila kandidata MOST-a, Siniše Ružića u razdoblju od 7. do 9. rujna 2016. godine.

Ključna leksička jedinica za određivanje neprimjerenosti izraza, prema našem sudu, jest imenica *glupača*, a njezino negativno značenje u tom je slučaju intenzivirano pomoću opisnog pridjeva *interesna*. Međutim, ako razmotrimo osnovno značenje riječi *glupača*, nalazimo problematičnim činjenicu da nije uvrštena u standardni popis derogativnih riječi, uzimajući u obzir da se u njemu nalaze riječi poput *krele* i *kretenčina* (zanimljivo, ne i riječ *kreten*, op. a.) kojima se na pogrdan način opisuju umne sposobnosti čovjeka. Tom problemu vratit ćemo se pri kraju ovog potpoglavlja kad prikazemo rezultat računalne pretrage za izraze koji sadrže pridjev *glup*.

S obzirom na uporabni i situacijski kontekst izraza, mišljenja smo da se neprimjerenost Ružićeve objave može sagledati iz najmanje triju perspektiva. Prva se odnosi na način delegitimizacije, sukladno postavkama ideološkoga kvadrata, koja je u ovom slučaju izvedena posredno budući da je negativna poruka prvenstveno usmjerena prema gradonačelniku Bandiću kao izbornom protukandidatu, ali se istodobno delegitimizira i članica njegove stranke.

Promatrajući taj govorni čin iz druge perspektive, uočavamo namjeru govornika/pošiljatelja poruke da se ugrozi „obraz“ i javna slika osobe koja je dvostruka olimpijska pobjednica.

Treći modalitet sagledavanja neprimjerenosti uključuje sociokognitivnu procjenu prema kojoj se navedeni izraz može označiti kao seksistički s obzirom na to da ga upućuje muški političar s ciljem omalovažavanja intelektualnih, moralnih i karakternih osobina ženske osobe koja je politički angažirana.

Iako su svi gore navedeni portali prenijeli dio ili cijelu Ružićevu poruku, njihovi tekstovi se razlikuju po tome čemu su u izvještavanju dali prednost. U tekstovima na portalima 24 sata, Jutarnjeg lista, Neta i Indexa naglasak je stavljen na neprimjeren izričaj u „prljavoj kampanji“ te su navedene izjave ostalih kandidatkinja u Bandićevoj Koaliciji za premijera, koje su oštro osudile Ružićev verbalni napad. U tekstu pak na portalu Večernjeg lista istaknuta je cjelovita isprika, ali i objašnjenje kandidata Ružića da riječ „glupača“ nije ni rodna, ni spolna uvreda.

Tportal je u tekstu s podnaslovom „Facebook kanalizacija“ objavio da se „MOST posipa pepelom“ te je naglašeno da se glasnogovornik stranke, Nikola Grmoja ogradio od Ružićeve

izjave i ispričao Sandri Perković zbog nanesene uvrede, prvenstveno kako bi ublažio štetu nanesenu stranci.

Razmotrimo sljedeći primjer omalovažavanja kandidata u predizbornoj kampanji.

13) „*grm* iz Metkovića“ („Već sam zaboravio na onaj **grm iz Metkovića** ali izgleda da se opet javio. Nervozan je jer su građani shvatili da su bacili glas glasajući za njega. Nisu očekivali da će tako brzo postati vodonoša Karamarku. Pa mu je sada SDP za sve kriv. Za razliku od njega ja sam nešto napravio u politici za poduzetnike u proteklih četiri godine a on se slučajno pojavio pa će tako i otići.“)

Kao i kod primjera (12), tekst s neprimjerenim izrazom preuzet je s društvene mreže Facebook, a objavila su ga tri portala (24 sata, Večernji list i Index).

U svrhu jasnijeg tumačenja izraza, valja prethodno prikazati situacijski kontekst nastanka ove objave. Naime, prema izvještavanju navedenih medija, tijekom predizborne kampanje 2016. godine do izražaja su posebice došli sukobi i nadmetanja između stranaka Narodne koalicije i MOST-a. Stoga objava Gordana Marasa, tadašnjeg ministra poduzetništva i obrta predstavlja negativnu reakciju na izjave Nikole Grmoje koji se kao predstavnik MOST-a izjasnio protiv ukidanja povlastica saborskim zastupnicima.

Kako bi omalovažio protukandidata Grmoju, Maras pomoću prva tri slova njegova prezimena stvara novu riječ i novu identitetsku oznaku u vidu imenice *grm* kojoj je zatim, u novom uporabnom kontekstu, pridruženo značenje ružnog, neuglednog i nezgrapnog subjekta.

Smatramo da se uporabom toponima *Metković* u višečlanom izrazu aludira na osobu koja dolazi iz društveno i gospodarski nerazvijenijeg dijela Hrvatske, s namjerom umanjivanja Grmojinih kompetencija kao naprednog i samosvjesnog političara.

U tom smislu, držimo da je izraz „*grm* iz Metkovića“ ujedno svojevrstan primjer etiketiranja u političkome diskursu. Delegitimizacija političkoga protivnika u tekstu objave dodatno je naglašena ukazivanjem na njegovu nervozu zbog mogućeg gubitka glasova građana i tvrdnjom da je stranka SDP uvijek bila okrenuta potrebama građana i posebno poduzetnika.

Primjetno je, dakle, da je Maras rabio strategiju u skladu s van Dijkovim (2005) ideološkim kvadratom naglašavajući slabosti i loše strane protivničke stranke, a s druge strane nabrajajući zasluge i uspjehe svoje stranke kako bi zadobio snažniju potporu javnosti.

Iako su sva tri navedena portala prenijela Marasovu objavu u cijelosti, portali 24 sata i Indexa usredotočili su se samo na Marasovu poruku, dok je portal Večernjeg lista prenio cijelu Facebookovu prepisku između Marasa i Grmoje pod naslovom „Rat preko Facebooka“ zaključivši članak navodom kako je Maras pozvao Grmoju da se fotografiraju zagrljeni u humanitarne svrhe. Imajući na umu da je portal Večernjeg lista ideološki desno usmjeren, stječe se dojam da su takvim uređenjem teksta željeli istaknuti ozbiljnost Grmojina odgovora, dok su Marasove izjave prenesene s namjerom podsmijeha.

Osim neprimjerenih izraza upućenih političkim protukandidatima, u sljedećem ćemo dijelu razmotriti i primjere ovakvih izraza koji se odnose na članove obitelji političara.

6.4.3. Iznošenje laži i insinucija o privatnom životu suparnika u izborima i članova njihovih obitelji

Prema navedenoj odredbenoj kategoriji, također smo izdvojili dva korpusna primjera koje navodimo kronološkim slijedom objava pod brojevima (14) i (15).

14) „vojni lekar“ („Nakon što se u razgovoru još jednom pozvao na ustašu u familiji, Milanović se pohvalio: "Moja stara nije bila **vojni lekar** kao Plenkovićeva".“)

Pet mrežnih portala (24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Slobodna Dalmacija i Telegram), koji su u razdoblju od 26. do 30. kolovoza 2016. godine prenijeli izjavu premijera Milanovića, naveli su da ona predstavlja dio razgovora na tajno snimljenom sastanku s hrvatskim braniteljima. Izrazom „vojni lekar“ Milanović je insinuirao da je majka njegova protukandidata Plenkovića bila u Jugoslavenskoj narodnoj armiji budući da je u vrijeme države Jugoslavije radila u Vojnoj bolnici u Dubravi.

S obzirom na situacijski kontekst, smatramo da je neprimjereni izraz rabljen sukladno strategijama legitimizacije i delegitimizacije s namjerom potvrđivanja domoljublja i hrvatskoga etniciteta tadašnjeg premijera pred braniteljima, te istovremenog osporavanja pripadnosti hrvatskom nacionalnom korpusu i odanosti ideji hrvatske samostalnosti za političkoga protukandidata.

Neprimjerenost izraza može se, prema našem sudu, u tom kontekstnom modelu promatrati na dvije razine: na prvoj, negativno značenje izraza proizlazi iz uporabe posvojnog pridjeva *vojni* koji primatelje diskursa može asociirati na razdoblje kad su pripadnici JNA vodili oružane napade na samostalnu hrvatsku državu i njezine građane, a na drugoj razini, uporabom imenice

lekar kao istoznačnice za osobu liječnika u srpskom standardnom jeziku, cilj je kod hrvatskih građana izazvati odbojnost prema toj osobi uzevši u obzir ratnu prošlost hrvatskoga i srpskog naroda. Kao i kod prethodnog uzorka, izraz *vojni lekar* stoga bismo mogli kategorizirati kao primjer etiketiranja protukandidata, ali na posredan način, kroz pridavanje negativnih oznaka njihovim članovima obitelji. K tome, znakovitom nalazimo i činjenicu da Milanović u javnom diskursu nije rabio standardnu imenicu *majka* već njezinu razgovornu inačicu *stara*, što također možemo tumačiti kao primjer „podomaćivanja“ političkoga diskursa.

Analizom sadržaja članaka ustanovljeno je da su i lijevo i desno usmjereni portali premijerovu izjavu ocijenili kao neprimjerenu, a portali 24 sata i Jutarnjeg lista prenijeli su, osim toga, komentare poznatih novinara i stručnjaka iz javnog života te liječnika i kolega gđe Plenković koji su odbacili bilo kakvu mogućnost njezine suradnje s JNA tijekom rada u tadašnjoj Vojnoj bolnici u zagrebačkoj Dubravi. Međutim, glavni je komentar portala Slobodne Dalmacije bio da je Milanović poduzeo proračunati rizik te da u očima mnogih ispada pozitivac.

Slično tome, u tekstu portala Večernjeg lista naglašen je komentar da Milanović zbog svoje izjave neće pretrpjeti veliku štetu. U članku na portalu Telegrama pozornost je pak bila usmjerena na reakciju kandidata Plenkovića koji je izjavio da neće zaboraviti spominjanje majke u kampanji.

Za razliku od primjera (14) gdje je izraz rekontekstualiziran iz govorenog diskursa, u sljedećem primjeru ponovno se vraćamo prijenosu izraza iz objave na društvenoj mreži.

15) „mama ti krade po samoposlugama“ („Osvrnuo bih se na komentare vezane uz mog predsjednika Krešu Beljaka kojeg ti nazivaš pukim kriminalcem i provalnikom u automobile. Davno sam ti poručio, meti ispred svojih vrata, a kad već popuješ poštenje i život bez grijeha, sada ti otvoreno kažem - Daj svojoj **mami** Baldini koju 'volontersku' kunu da ne **krade po samoposlugama** u Metkoviću. Osoblje bi imalo manje posla.“)

Neprimjereni izraz dio je izjave koju je kandidat Narodne koalicije, Stipe Gabrić Jambo putem Facebookova profila uputio kandidatu MOST-a, Nikoli Grmoji. Izjavu je u cijelosti prenijelo osam mrežnih portala (Jutarnji list, Večernji list, Dnevno, Net, Slobodna Dalmacija, Index, Telegram i Direktno) u razdoblju od 4. do 6. rujna 2016. godine.

Analizom sadržaja izjave može se primijetiti da ona predstavlja nastavak uključivanja članova obitelji kandidata u predizborno nadmetanje i uzajamno vrijeđanje, u ovom slučaju majke protukandidata, za koju se iznosi laž ili insinuacija da krade po samoposlugama.

Takvim načinom diskursa otvara se nova dimenzija verbalnih napada s ciljem šire delegitimizacije protivničkih kandidata, posebice uzevši u obzir činjenicu da neprimjereni izrazi, koji se odnose na članove obitelji, posjeduju jaka emocionalna obilježja.

Uočili smo da su pojedini portali na različite načine u člancima opisali emocionalne reakcije na uvredu. Na portalu Jutarnjeg lista ističe se da je čelnik MOST-a, Božo Petrov „podivljao“, dok se u tekstu na portalu Večernjeg lista samo navodi mišljenje Petrova da se Gabrić Jambo služi notornim lažima. Portal Dnevno usmjerio se na komentare korisnika među kojima je jedan preuzet za podnaslov „nisko da niže ne može“ te je izdvojen komentar Petrova kako su članovi HSS-a „sramota hrvatske politike“.

Portali Net, Slobodna Dalmacija, Index, Telegram i Direktno, iako različitih ideoloških usmjerenja, istaknuli su da je Gabrić Jambo prijavljen Etičkom povjerenstvu koje je ocijenilo da njegova izjava predstavlja težu povredu Izbornoga etičkog kodeksa.

Osim primjera (11), pretragom korpusnih tekstova nastalih tijekom kampanje za parlamentarne izbore 2016. godine, nismo identificirali uzorke neprimjerenih izraza koji bi se odnosili na vrijeđanje i omalovažavanje sudionika u izbornom procesu, a posebno pripadnika nacionalnih manjina i svih drugih manjinskih skupina na osnovi njihova podrijetla. Željeli bismo na kraju ovoga potpoglavlja dati primjer izraza čije određenje neprimjerenosti ne odgovara u cijelosti značenjskim obilježjima ustanovljenih kategorija pa ćemo ga navesti kao rubni primjer.

6.4.4. Rubni primjer odredbene kategorije neprimjerenosti

(16) „ja sam lijep i nisam glup“ („Daj Bog da je jedna vlada u Hrvatskoj u 21 godinu dobila dva mandata. **Ja sam lijep i nisam glup**, ali nisam dobio to ni na ljepotu ni na pamet, nego na trud 16 i pol godina, 16 sati dnevno, 16 i pol godina 365 dana“, kazao je Bandić.“)

Kao što smo prethodno naveli u radu, pretragom hrvatskoga korpusa tekstova sukladno kriterijima u okviru prve analitičke sheme, uočili smo određena ograničenja u popisu derogativnih riječi te smatramo da ga je potrebno proširiti leksičkim jedinicama čijom je uporabom u diskursu potvrđeno bar jedno od značenjskih obilježja neprimjerenosti.

Taj prijedlog je, prema našem sudu, utemeljen za primjere poput (12) gdje je imenica ženskog roda, *glupača* rabljena u pogrđnom značenju pa bi se ovom analogijom u proširenom popisu mogli nalaziti imenica muškog roda *glupan* i opisni pridjev *glup/a/o*.

Međutim, kada smo u računalnu pretragu našega korpusa uključili pridjev *glup/a/o*, identificirali smo uzorak pod brojem (16) za koji smo ustvrdili da predstavlja rubni primjer izraza s obilježjima neprimjerenosti. Prije svega, izraz je rabljen u prvom licu jednine, što ga razlikuje od svih dosadašnjih primjera u kojima su govornici neprimjerenim izrazima označavali isključivo druge osobe, služeći se strategijama delegitimizacije.

Prisjetimo li se pak van Leeuwenova (2008) objašnjenja pojma autorizacije, odnosno referiranja na autoritet osobe koja govori s položaja moći, možemo zaključiti da izraz „ja sam lijep i nisam glup“ predstavlja primjer uporabe strategije legitimizacije s ciljem samopotvrđivanja u predizbornoj kampanji.

Naime, primjetno je da govornik navedenim izrazom ističe svoje pozitivne tjelesne osobine i negira nedostatak umnih vještina. Valja napomenuti da je izjava tadašnjeg zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića snimljena povodom završetka projekta izgradnje pet fontana na livadi uz Ulicu Hrvatske bratske zajednice u Zagrebu, kada je bio organiziran prigodan koncert.

Uzmemo li u obzir da se radilo o službenom događaju koji se odvijao u svečanom i za tu priliku prilagođenom okružju, izraz „ja sam lijep i nisam glup“ ne bismo mogli ocijeniti primjerenim za tu vrstu javnoga diskursa te smatramo da značenjski i stilski odgovara razgovornom jeziku. Jednako tako, navedeni izraz ne posjeduje ona obilježja neprimjerenosti koja smo ustanovili sukladno odredbenim kategorijama, u smislu upućivanja tabuiziranih, vulgarnih i pogrđnih riječi te ostalih oblika uvreda političkim protukandidatima.

S obzirom na to da smo dosadašnjom analizom tekstova ustanovili kako portali u objavljenim člancima naglašavaju upravo takve vrste izraza koji predstavljaju oblike neprimjerenih verbalnih nadmetanja među predizbornim kandidatima, šest portala (24 sata, Jutarnji list, Dnevno, Net, Tportal i Index) kod kojih je izdvojen primjer (16), pozornost nisu usmjerili na taj dio Bandićeva diskursa, već su u naslovima tekstova istaknuli rečenicu „Ako sam ja Jimmy Fontana, onda je Milanović Zoki Banana“.

Usporedimo li izraze *Jimmy Fontana* i *Zoki Banana* s prethodno analiziranim izrazima, razvidno je da ne posjeduju toliki stupanj neprimjerenosti da bismo ih mogli odrediti kao pogrđne izraze i uvrede, no s druge strane smatramo da se radi o primjerima žargonizama¹⁶¹ i etiketa u političkome diskursu.

¹⁶¹ O širenju uporabe žargonizama u javnoj komunikaciji te o ulozi medija, vidjeti više u članku „Država u banani i mrak sniženja - žargonizmi u svakodnevnom jeziku“ Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski (2010).

Jednako tako, primjetna je uporaba taktike *zero-sum game* kako bi govornik odgovorio na verbalnu kritiku protivnika i time izjednačio ravnotežu moći, što je također jedan od oblika strategije političke delegitimizacije. Naime, svi gore navedeni portali naveli su Bandićevo objašnjenje da bi nazvao svog protukandidata „Zoki Banana“ zbog stanja u kojem se nalazi Hrvatska nakon četiri godine njegove Vlade.

Uzevši u obzir cjeloviti situacijski kontekst nastanka navedene izjave koja posjeduje obilježja ehoičnog ironijskog iskaza, ali s elementima razgovornoga jezika, prvenstveno zbog uporabe rime dviju riječi *fontana – banana*, stječe se dojam da se dvoje političara verbalno natječe poput komičara ili zabavljača u televizijskom šou. Stoga držimo da Bandićeva izjava ujedno predstavlja dobar primjer teatralizacije političkoga diskursa, sukladno značajkama opisanima u teorijskom dijelu rada.

U skladu s postavkama treće analitičke sheme, slijedi analiza komentara građana na prethodno prikazane uzorke neprimjerenih izraza.

6.5. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2016.

U ovome će se potpoglavlju dati rezultati računalne *SentiStrength* analize, kao i analize sadržaja izdvojenih komentara čitatelja na mrežnim portalima tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 2016. godine.

Kao i u potpoglavlju 6.2., negativno obilježene komentare navodimo sukladno stupnju vrednovanja od nižeg prema višem te prema redosljedu prethodno navedenih uzoraka neprimjerenih izraza.

Kao primjer (10) naveli smo pogrdni izraz „bijednik koji lupa gluposti uokolo“, a pretragom mrežnih stranica, samo je na portalu Indexa pronađeno 18 komentara, od kojih je 6 označeno neutralnim sentimentom, 2 pozitivnim i 10 negativnim koje navodimo kao niže primjere.

10.1) „Koji rječnik imaju ovi iz SDP-a, živa vulgarnost, neodgoj i nedostatak elementarne kulture. Poput njihovog predsjednika. Užas, tako nekulturnih ljudi nema ni u jednoj stranci.“
(*negative sentiment -3*)

10.2) „Majmun iz MOST-a“ da mi je netko prije 6 mjeseci rekao da će članak na Indexu sadržavat ovu frazu rekao bi mu da je pio lošu rakiju...“ (*negative sentiment -3*)

10.3) „Jebem i MOST i HDZ,SDP,HNS,IDS,HSP i da ih ne nabrajam dalje.Ne mogu da shvatim koliko je narod glup i naivan.Čitam komentare i samo jedni druge vrijeđaju a nitko da kaže da sva naša politička buljumenta gleda samo svoje guzice a za narod ih zaboli neka stvar.“
(*negative sentiment -3*)

- 10.4) „Kakav je to govor političara? "Majmun" Najveći asocialci upotrebljavaju takve riječi.“
(*negative sentiment -3*)
- 10.5) „Možda da se zaposli u zoološkom vrtu i čuva majmune???” (*negative sentiment -3*)
- 10.6) „ove sdp-ovce i hns-ovce treba sve strijeljat, trebamo vas vratit zemlji kao gnojivo“
(*negative sentiment -4*)
- 10.7) „Ja ne bi vrijeđa majmune na ovakav način. Da si rekao "kretenska govna" umjesto "majmuni" to bi bilo ne samo politički korektno nego i točno. Kretenska govna su trebala glasati za crvena govna i danas majmuni ne bi bili ovako vrijeđani.“ (*negative sentiment -4*)
- 10.8) „ti si bio ,i ostao kurac od covjeka.samo si dzabe zderao i lokao 4 god,na nas racun,ti bi jos morao doplatiti,parazitu.“ (*negative sentiment -4*)
- 10.9) „SDP-enjare su kavijar socijalisti.....vole revoluciju i skromnost samo iz saborskog restorana gdje jedu beftek za 8 kn.“ (*negative sentiment -4*)
- 10.10) „ma istina je da smo mi majmuni koje derete kako hoćete,mi radimo za vas vi par dana pa dobijete 150000 kn ma bravo“ (*negative sentiment -4*)

Analizom sadržaja, uočeno je da se građani u pedeset posto komentara (primjeri (10.2), (10.4), (10.5), (10.7) i (10.10)) referiraju na početni dio Vidovićeve izjave ponavljajući imenicu *majmun* i iskazujući negativno mišljenje zbog načina na koji ju je ovaj politički kandidat uporabio. U ovim i ostalim komentarima, također je primjetna uporaba izraza koji sadrže tabuizme (*jebem i MOST i HDZ...*, *kretenska govna*, *crvena govna*, *kurac od čovjeka*), vulgarijze (*gleda samo svoje guzice*) i riječi iz razgovornoga jezika (*zaboli ih neka stvar*, *žderao i lokao*, *derete kako hoćete*) te je pet komentara označeno razmjerno visokim stupnjem negativnoga sentimenta. Stoga ne bismo mogli zaključiti da je ideološki stav portala Indexa u velikoj mjeri utjecao na vrijednosno usmjerenje građana prema izjavi zastupnika Vidovića. Prije bismo rekli da su u tom ograničenom uzorku komentara građani izrazili negodovanje prema ponašanju i načinima upravljanja političkih elita, koje smatraju nepravednima i neodgovornima.

Nadalje ćemo razmotriti komentare koji se odnose na neprimjereni izraz „laže ko srpski cigan“. Pretragom stranica tri portala koji su objavili navedeni izraz, identificirano je 36 komentara. Na portalu 24 sata izdvojeno je 6 komentara, 1 neutralan, 2 pozitivna i 3 negativna koja navodimo kao primjere niže.

11.1) „Bez obzira ko je u pravu, govor mržnje se ne smije upotrebljavati. Poznavajući stranačke čelnike i dosta članova HDZ-a ovo im ne služi na čast, kao ni mnoge druge izjave koje upotrijebe bez nekakvog pametnog razloga, osim u svom i samom svom interesu. Svaki političar ma iz koje stranke doša treba razmišljati šta i kada govori, a svoje riječi potkrijepiti dokazima. Ukoliko ih nema, a za nešto nekoga optuži ili omalovaži isti tren bi treba dati ostavku i prestati biti član iti jedne stranke.“ (*negative sentiment -2*)

11.2) „Sramota...koje teške riječi..nije to način izražavanja osobe na vlasti...a stoka sitnog zuba nije dovoljno pametna da to prepozna...di ja to živim?“ (*negative sentiment -3*)

11.3) „Fuj sramim se svojeg hrvatstva zbog ovamvih debila poput stevana Culeja. Fuj“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojena su 23 komentara, 3 neutralna, 19 pozitivnih i 1 negativan koji navodimo kao primjer (11.4).

11.4) „Podrška Kajtaziju! Pa nisu Romi lutka na koncu s kojima će se šovinistički nastrojeni hadezenjare sprdati.“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Indexa izdvojeno je 7 komentara, 5 neutralnih i 2 negativna koje navodimo kao primjere (11.5) i (11.6).

11.5) „Culeja bih priupitao - ako može odgovoriti, onako iskreno: treba li vjerovati osobi koja se zove Stevo?“ (*negative sentiment -2*)

11.6) „Zna on dobro ali narod glup da glupijeg naroda nisam vidjeo..sramim se sto sam Hrvat!!!!“ (*negative sentiment -2*)

Pregledom komentara na navedenim portalima, ustanovljeno je da je najveći postotak komentara označenih pozitivnim sentimentom bio objavljen na portalu Večernjeg lista, što bi se moglo protumačiti utjecajem desno usmjerenog medija na vrijednosne stavove građana.

No gledajući općenito, broj komentara na sva tri portala nije predstavljao količinski reprezentativan uzorak da bismo mogli donijeti utemeljen zaključak kako su građani u većem dijelu negativno reagirali na Culejevu izjavu.

Zamjetna je međutim uporaba novotvorenica u pogrdnom značenju za članove stranke, kao u primjeru (11.4) *hadezenjare* (slična tvorba pogrdnice pomoću nastavka *-enjare* uočena je i kod primjera (10.9), kojima se, prema našem sudu, iskazuje negodovanje građana prema neprimjerenom ponašanju političara.

Različitost reakcija u komentarima na neprimjereni izraz „politički interesna glupača“ zabilježili smo na dva mrežna portala, a ukupno je pronađeno 28 komentara.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 13 komentara, 2 neutralna, 7 pozitivnih i 4 negativna koja niže navodimo.

12.1) „Siniša se smeo i na sjeno sjeo.“ (*negative sentiment -2*)

12.2) „Da lio je krivo reka ili nije nije toliko bitno. REKA je na način na koji nije triba. Ali mi nije jasno zašto se njegova ili izjava bilo kojeg političara odma prebacuje na stranku iz koje dolazi. Narod je jednostavno tu koji mora tražiti njegovo izuzeće sa svih lista, izlazak iz sabora ili bilo koje političke dužnosti. U normalnim državama takvi nisu u politici, jednostavno ih se odbaci iz stranke i politike.“ (*negative sentiment -2*)

12.3) „Slažem se da Sandra nije za politiku zbog svojih obveza, ali ne može jedan glumac za kojeg 70% Hrvata nije čulo (ja jesam) vrijeđati europsku prvakinju i olimpijsku pobjednicu, ona predstavlja našu zemlju, Ružić neka se drži gostujućih uloga u našim serijama“ (*negative sentiment -2*)

12.4) „Da ga njezin disk bar pogodi u glavu,malo grubo ali takvima i treba“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 15 komentara, 4 neutralna, 3 pozitivna i 8 negativnih koje navodimo kako slijedi.

12.5) „Dotični kojem ni ime neću izgovorit nije vrijedan Sandri oprat tenisice. Sandra nas uveseljava svojim medaljama koje on može samo sanjat.“ (*negative sentiment -2*)

12.6) „Ružiću, mjesto ti je u dolini Neretve u berbi mandarina. To ti je krajnji domet!!!“ (*negative sentiment -2*)

12.7) „Koja smo mi drzava kad se toleriraju izjave i vredjanja i to od osobe nize inteligencije....!!!“ (*negative sentiment -2*)

12.8) „loš glumac, političar još lošiji!“ (*negative sentiment -2*)

12.9) „U bilo kojem kontekstu, reći bilo kojoj ženi da je glupača je ispod svakog nivoa. Sram vas bilo!“ (*negative sentiment -3*)

12.10) „Sad bi Petrov trebao pokazati kičmu i suspendirati do daljnog dotičnog..tj. diskvalificirati nepotizam,primitivizam,šovinizam,manjak kučnog odgoja itd.Gentelman nema šta.“ (*negative sentiment -3*)

12.11) „Ja sam citao taj status i zaključio da je uvredljiv i po ljudskoj,spolnoj i osobnoj komunikaciji....Sandra:tuzi ga...a vi ostali koji jos uvijek mislite glasati za psihijatra...razmislite jer u toj stranci su svi takvi.“ (*negative sentiment -4*)

12.12) „Coban ostaje coban i nema opravdanja.“ (*negative sentiment -4*)

Iako je prethodnom analizom mrežnih tekstova ustanovljeno da je većina medija Ružićevu izjavu ocijenila neprihvatljivom, samo je nešto manje od polovice izdvojenih komentara označeno negativnim sentimentom. Zanimljivo je primjerice da je većina komentara na portalu 24 sata bila pozitivna, dok su na portalu Večernjeg lista prevladali negativni komentari prema izrazu „politički interesna glupača“. Možemo pretpostaviti da je razlog tome Ružićevo nespretno objašnjenje kako riječ „glupača“ nije uvreda, što je dodatno potaknulo građane da iskažu svoje negodovanje prema neprimjerenom jezičnom ponašanju tog političkog kandidata.

Znatno veći broj komentara zabilježen je na Marasovu izjavu o „grmu iz Metkovića“, ukupno 103 komentara na tri mrežna portala.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 56 komentara, 34 s neutralnim sentimentom, 9 s pozitivnim i 13 s negativnim koje niže navodimo.

13.1) „mali maras , nevezan si a u zadnje vrijeme i dosadan , odi radi nesto korisno“

(negative sentiment -2)

13.2) „Ministar obrta i poduzetnistva za svog mandata nije ni prismrdio u obrt gdje radim i mucim se skupa sa svojim kolegama iako je trebao doci. Zato mrsh.“ *(negative sentiment -2)*

13.3) „Maras ništa ti nisi bolji od Grmoje, bio si i ostao svakom loncu poklopac.....“

(negative sentiment -2)

13.4) „zar ovoga ništa nisu naučili u kumrovečkoj školi, ovako samo ispada jedinica za glupost“

(negative sentiment -2)

13.5) „Kad nam je Maras bio ministar po tome znamo kakva smo mi jadna i propala država

13.6) „..Ovaj ne zna ni ovce čuvati . Uhljebio se u partiji i sad on pametan .. E Maras i Grmoja je čak pametniji od tebe i tvog 'pametnog ' šefa ..Ne znate vi gdje se nalazite ,samo vrijedjate i pljujete ..dokaz da ste nesposobni“ *(negative sentiment -3)*

13.7) „...treba se boriti protiv uhljeba na svakom koraku!!.....maras uhljebu, imaš mogućnost lopatu, metlu, tacnu i sl. ..uzeti u ruke pa zaraditi plaću!!...prestanite živjeti na lovorikama, jer one to nisu....dosta ste jada ovom narodu zadali!!!!“ *(negative sentiment -3)*

13.8) „Marasu kome se ti rugas do jučer si Milanoviću zanasao jaja na zavojima“

(negative sentiment -3)

13.9) „Koja ljiga je ovaj Marad“ *(negative sentiment -3)*

13.10) „Jajoglavi Maras ne našao popovati i prodavati pamet, gdje si bio 4 godine?, radio si jalov posao, a sebi itekako omogućio lagodan život“ *(negative sentiment -4)*

13.11) „Tak je to kad Milanović pekinezeru skine brnjicu.“ *(negative sentiment -4)*

13.12) „Neke čimpanze su doktori nauka za ovog jajoglavog debila“ (*negative sentiment -4*)

13.13) „lijepa tvoja celava glavica ko god iso po njoj piso ko kod stao na nju srao“

(*negative sentiment -5*)

Na portalu Večernjeg lista objavljena su 43 komentara, 16 neutralnih, 8 pozitivnih i 19 negativnih koje navodimo kako slijedi.

13.14) „4 godine nije napravio ništa a sada dijeli savjete,koji nebitan lik.Kotačić i ništa više.“

(*negative sentiment -2*)

13.15) „A od cega vi zivite gospodincicu, nakon sto ste prestalibiti ministarcic? Sigurno ste se odrekli ministarske place u iducih 6 mjeseci!! izvadi prvo brvno iz oka svoga, pa onda trazi iverak u okudrugoga.“ (*negative sentiment -2*)

13.16) „Ovo Marasovo trkeljanje neopisivo me podsjeća na poslovicu "Ne laje pas sela radi..."“

(*negative sentiment -2*)

13.17) „maras je cirkusant i ništa više“ (*negative sentiment -2*)

13.18) „Opet laprda bivši ministar za prodaju magle.....“ (*negative sentiment -2*)

13.19) „Taj maras je tako negativan lik i bahat ,čovjek bi rekao da je nešto u ridu zokiju.“

(*negative sentiment -2*)

13.20) „Maras nezna kako je ostat bez posla jer nikad nije ništa radio. Koja je to lijenština a trefijo pametan i još zgodan. Sve mi se čini da je kod brice sjeo kontra.“

(*negative sentiment -2*)

13.21) „grmoja-grm maras-korov“ (*negative sentiment -2*)

13.22) „a sta on misli da je vraćanje na radno mjesto povlastica? kakva polupismena spodoba“

(*negative sentiment -3*)

13.23) „Maras godina je tek pocela ali imas titulu dosadnjakovića godine. Pa covjece koji si ti beskickmenjak. 4 godine ste mlatili praznu slamu i ne mozete se pomiriti a porazom.“

(*negative sentiment -3*)

13.24) „Evo opet debeli uhljeb napada....koliko daje vasim novinarima da ga prate na fejsu“

(*negative sentiment -3*)

13.25) „Lažov i obmanjivač crveni.“ (*negative sentiment -3*)

13.26) „Bravo Grmoja ova SDP kokošinjac uhljebnička "elita" se nešto uzkokodakala bit će da im bolno pao gubitak pozicija koje zaista ničim nidu zaslužili.“ (*negative sentiment -3*)

13.27) „Nesposobnjakoviću i licemjeru sjaši. Dosta tebe i dosta tvojih partijskih drugova, redom mrzitelja Hrvatske, neradnika, ratnih dezertera, političkih kameleona, lažnih moralista, narcisoidnih parazita koji imaju previsoko mišljenje o sebi...“ (*negative sentiment -3*)

13.28) „Milanovicev dupelizac“ (*negative sentiment -4*)

13.29) „Maras, kako si ružan, ljigav i gadan tebe ni rođena majka ne bi htjela grliti“

(*negative sentiment -4*)

13.30) „drug maras bio bi dobar da tom čelavom glavom tuca kamen u kamenolomu“

(*negative sentiment -4*)

13.31) „Ovakve, kao što je Maras i njegovi, na nekim medicinskim fakultetima drže u alkoholu.“ (*negative sentiment -4*)

13.32) „Učmar i Uguz“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Index izdvojena su 4 komentara, 2 neutralna, 1 pozitivan i 1 negativan koji navodimo kao primjer (13.33).

13.33) „Maras, celavi kretenu Grmoja je za tebe pojam.. Nemas ti sta pricati.. Nista nisi napravio u 4 godine i to je to. A oce li ovi to cemo vidit pa onda komentirat...“,“ (*negative sentiment -4*)

Uspoređujući navedene uzorke komentara na Marasovu izjavu s prethodno analiziranim komentarima u obje kampanje za parlamentarne izbore, ustanovili smo zamjetan porast broja negativnih reakcija čitatelja, iako valja napomenuti da negativni komentari vezani uz primjer (13) predstavljaju 32 posto od ukupnog broja komentara (prevladavaju neutralni).

Međutim, ono što bismo željeli istaknuti, odnosi se na stupnjeviti porast uvredljivih izraza upućenih kandidatu Marasu, ako usporedimo navedenu vrstu komunikacije s porukama upućenima ostalim političarima u do sada analiziranim komentarima.

Držimo da je određeni postotak građana izrazito negativno reagirao na Marasov neprimjeren izraz upućen kandidatu Grmoji, što je posebice vidljivo u primjerima (13.3), (13.6), (13.8), (13.21), (13.26) i (13.33).

Među njima bismo izdvojili primjer (13.21) u kojem je vidljiva ehoična uporaba imenice *grm* u novostvorenom izrazu *grmoja-grm*, *maras-korov* kao dio ironijskoga iskaza i negativne kritike prema liku i djelu političara koji je izjednačen s korovom, dakle nečim štetnim.

U tom primjeru dolazi do izražaja uloga jezične kreativnosti utemeljene na uporabi metafore, dok su kod ostalih primjera zabilježene uvrede koje se pretežno zasnivaju na negativnim tjelesnim i umnim osobinama političkoga kandidata, a ovdje ćemo navesti neke od njih, od nižeg prema višem stupnju negativnoga sentimenta: *mali maras*; *maras uhljeb*; *debeli uhljeb*; *ljiga*; *lijenština*; *beskičmenjak*; *ružan*, *ljigav i gadan*; *jajoglavi Maras*; *jajoglavi debil*; *čelavi kreten*; *pekinezer*; *polupismena spodoba*; *dupelizac*; *učmar i uguz*.

Promatrano na ograničenom uzorku komentara građana, te imajući na umu Faircloughovo (1996) razgraničenje između *tumačenja* i *objašnjenja*, pri čemu su za KAD važne objasnidbene veze između tekstova i odnosa moći u društvu, kao i povezanost teksta s problemima ideologija, možemo ponuditi objašnjenje da su građani u većoj mjeri rabili neprimjerene izraze jer su prvenstveno bili nezadovoljni radom Marasa kao ministra važnog resora poput gospodarstva. Stoga je Marasova kritika Grmoje kao zastupnika protivničke stranke, u tom dijelu komentara protumačena kao licemjerna i neprimjerena, no jednako tako držimo i da je „pojačana negativna slika“ o političaru, koju su odaslali pojedini portali (posebice Večernji list slijedom ideološkog usmjerenja) utjecala na vrijednosni sud čitatelja i posljedično veći broj neprimjerenih izraza upućenih određenom političaru.

Sljedeći primjeri negativnog stava građana prema političkoj izjavi odnose se na komentare građana na neprimjereni izraz „vojni lekar“. U ovom slučaju, evidentiran je znatno manji broj komentara čitatelja na dva mrežna portala, odnosno ukupno 12 komentara.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 9 komentara, 2 neutralna, 4 pozitivna i 3 negativna koja se niže navode.

14.1) „Dao bi i dupe za premijersku fotelju.“ (*negative sentiment -3*)

14.2) „Pukla mu cevka“ (*negative sentiment -3*)

14.3) „Konstantno piša uz vjetar!“ (*negative sentiment -3*)

Na portalu Večernjeg lista izdvojena su 3 komentara, 1 pozitivan i 2 negativna koja navodimo kao primjere (14.4) i (14.5).

14.4) „Ovdje uvredu ne predstavlja sama činjenica da je majka Andreja Plenkovića bila vojna liječnica, već neizrečena sugestija da je ona kao vojna liječnica (vojni lekar) bila dio sustava tadašnje države i JNA. No svi smo mi, bar kao podložnici, ako ne već i kao sudionici, bili dio tog sustava i to se sada ne da jednostavno prebrisati.“ (*negative sentiment -3*)

14.5) „Svađa između dva "crvena princa". Da se čovjeku želudac digne.“

(*negative sentiment -3*)

Prethodnom smo analizom članaka koji su sadržavali izraz „vojni lekar“ ustanovili da su i lijevo i desno usmjereni portali Milanovićevu izjavu ocijenili kao neprimjereni, no na portalima smo identificirali iznimno mali broj negativnih komentara.

U njima bismo izdvojili primjer (14.1) derogativnog izraza *dati dupe za nešto*, kao i primjer (14.3), po našem sudu, derogativnog frazema *pišati uz vjetar*, što nas opet dovodi do problema

ograničenosti popisa neprimjerenih leksičkih jedinica, koji ne sadrži glagole, pa tako ni pogrdnice poput *pišati* i *srati*.

Zanimljiv je i komentar pod (14.2) *pukla mu cevka*, kao primjer sarkastičnoga komentara, no da bi se prepoznao sarkazam među čitateljima/primateljima poruke, potrebno je zajedničko pozadinsko znanje o prethodnim premijerovim izjavama koje su izazvale negodovanje javnosti. Naime, pretpostavljamo da se anonimni/a čitatelj/ica referira na Milanovićevu izjavu iz 2014. godine o puknuću vodovodne cijevi u kupaoni, koja je kod dijela čitatelja naišla na podsmijeh te smo pod primjerom (7.13) zabilježili izraz *napukla cijev*, kojim je političar etiketiran u javnom diskursu. Stoga bismo mogli zaključiti da se primjer (14.2) sadržajno nastavlja na sintagmu o *puknutoj cijevi*, s tim da je u primjeru rabljena srpska istoznačnica i umanjenica *cevka*, čime se pojačava sarkastičnost komentara na izraz koji također sadrži srbizam, odnosno riječ *lekar*.

U primjeru (14.4) navedeno je mišljenje čitatelja/ice koje, prema našem sudu, odražava jasan kritički stav prema ideološkoj „obojanosti“ izraza *vojni lekar*, na temelju koje čitatelj/ica prepoznaje neprimjerenost samoga izraza, odnosno jasno ga kategorizira kao uvredu.

Utjecaj ideološki obilježenog diskursa primjetan je i u primjeru (14.5) gdje su političari etiketirani kao *crveni prinčevi* pa se u tom dijelu uporaba neprimjerenih izraza tijekom predizborne kampanje doživljava kao dio političkog igrokaza između kandidata dvije vodeće stranke.

Što se tiče primjera (15) u kojem se također iznosi laž ili insinucija o privatnom životu majke političkoga kandidata, u smislu optužbe da krade po samoposlugama, identificirano je ukupno 11 komentara na dva mrežna portala.

Na portalu Večernjeg lista izdvojeno je 7 komentara, 2 neutralna i 5 negativnih koje navodimo kao primjere niže.

(15.1) „Jambo lopove. Jadna je drzava kad su takvi kao ti jos na slobodi.“

(*negative sentiment -2*)

(15.2) „Ajde jambicu ne kaki ti si isto jedan kao lopov beljo koji je krao kasetofone i sa takvom biografijom zeli okaljati Stijepana Radica,a samo neznam tko mu daje glasove da on moze i dalje krasti i obijati automobile.a ti jambo okani se politike jer i tvoj lopovluk je završen.“

(*negative sentiment -2*)

(15.3) „Teško je s distance procijeniti tko je od ovih likova veći lopov, ali nije teško sa sigurnošću utvrditi da je Jambo od svih najteži. Teško bi ga Krešo Beljak provalio i šarafcigerom, a ne bi mogao stati ni u torbu Grmojine mame. Tuć-muć pa proljij.“

(negative sentiment -2)

(15.4) „jad i bjeda nase politicke elite,ovima je samo bitno mjesto u saboru treba ih kazniti eliminacijom da ne zagađuju ovo drustvo“ (negative sentiment -2)

(15.5) „Jambo.mislim da najbolje za tebe i nas obične ljude ove napaćene zemlje da se povučesh s političke scene,bio si pokazao svoje zbanje i sposobnosti,pametnom dosta.“

(negative sentiment -2)

Na portalu Index-a izdvojili smo 4 komentara, 2 neutralna, 1 pozitivan i 1 negativan kao primjer niže.

(15.6) „Jambo i Beljak. Krasne kretene si je Zorangutan pozvao na suradnju..“

(negative sentiment -4)

Analizom komentara, iako na razmjerno ograničenom uzorku, najviše negativnih reakcija građana zabilježeno je na portalu Večernjeg lista, što nije začudno s obzirom na to da je navedeni medij istaknuo kako se Gabrić Jambo služi notornim lažima. Uzevši u obzir ideološki utjecaj, primjetna je uređivačka politika portala da se lijevi blok političara označava kao nevjerodostojan zbog moguće umiješanosti u nezakonite radnje. Međutim, iako su na portalu Večernjeg lista prevladali negativni komentari, valja primijetiti da su bili označeni niskim stupnjem negativnoga sentimenta. Analizom njihova sadržaja, možemo ustvrditi da su građani protumačili izjavu Gabrića Jamba kao licemjernu s obzirom na to da se u tekstu komentara navodi mišljenje građana kako je ovaj političar povezan s krađom (*Jambo lopove, ti si isto jedan kao lopov, Jambo od svih najteži lopov*). Višim stupnjem negativnoga sentimenta označen je komentar (15.6) gdje su političari lijevoga usmjerenja pogrдно nazvani *kretenima* pa je posredno obilježen i premijer pogrđnom novotvorenicom *Zorangutan*, kao sraslicom vlastitoga imena i naziva za vrstu čovjekolikih majmuna (kao i kod primjera (10) gdje je ustanovljeno pogrđno izjednačavanje političara s majmunom).

Iako smo izraz pod brojem (16) naveli kao rubni primjer odredbene kategorije neprimjerenosti, držimo da je u okviru treće analitičke sheme važno razmotriti jesu li građani ovu izjavu ocijenili kao neprimjerenu i ako da, koji su dijelovi izjave izazvali negativne reakcije građana.

Pretragom mrežnih stranica, identificirano je 14 komentara objavljenih na dva portala.

Na portalu 24 sata izdvojeno je 6 komentara, 1 neutralni, 2 pozitivna i 3 negativna koje navodimo kao sljedeće primjere.

16.1) „Zoki banana,Mile provizijana.“ (negative sentiment -3)

16.2) „pazi da se ne oklizneš na bananu i završiš u toj tvojoj fontani....“ (negative sentiment -3)

16.3) „Tony Fontana mafijaš“ (*negative sentiment -4*)

Na portalu Index izdvojeno je 8 komentara, 3 neutralna, 1 pozitivan i 4 negativna koje navodimo kao sljedeće primjere .

16.4) „A kaj reći, seljacina ostaje seljacina..“ (*negative sentiment -3*)

16.5) „mile remetinač 365...“ (*negative sentiment -3*)

16.6) „Kad Bandica glumca napusti gluma ostaje samo jedan prosti kozojeb. Nemojte se zavaravati nisu ni ostali bolji. 25 god. Prostakluk vlada u hr. , u svim segmentima društva, od politike, sudstva , kulture, akademije pa čak do ustavnog suda. Sve su kupili, i sve djele. Pljackaju sve kao stakori, sto ne mogu da uzmu to uniste da ni drugi ne mogu da uzmu. Toliko su umrezeni da si i zakone pisu po potrebi. Neka im je prokleta!“ (*negative sentiment -4*)

16.7) „Zamisli Pogano vlakaš, ide na tet la tet, jebote ne bi taka na 20 metara štapom. Smradinjo.“ (*negative sentiment -4*)

Pregledom sadržaja komentara, uočavamo podijeljenost u smislu toga na koji se dio Bandićeve izjave komentari odnose. Naime, negativni komentari na portalu 24 sata sadržajno su vezani uz etiketu *Jimmy Fontana*, *Zoki Banana*, dok se negativni komentari na portalu Indexa odnose na dio Bandićeve izjave u kojoj ističe pozitivne strane svojih tjelesnih i umnih značajki, kao i svoje uspjehe tijekom gradonačelničkoga mandata.

Komentari u prvom dijelu posjeduju obilježja žargonizama koji su navedeni i u mrežnim člancima, s tim da se uz ponavljanja poznate etikete kao što je primjerice *Zoki banana*, uz uporabu rime javljaju novi izrazi poput *Mile provizijana* i *Tony Fontana mafijaš*. Osim toga, primjer (16.2) sadrži gotovo filmski prikaz situacije iz *slapstick* komedija gdje se likovi nerijetko okliznu na koru od banane te izvode smiješne kretnje.

U komentarima je dakle, ponovno primjetna uloga jezične kreativnosti, no smatramo da je ona isključivo u funkciji poruge i ismijavanja političkoga kandidata.

Za razliku od ponešto šaljivog i humorističnog tona u komentarima (16.1), (16.2) i (16.3), u komentarima objavljenima na portalu Indexa, zamjetna je težina u negativnosti reakcija čitatelja, koja se najvećim dijelom odnosi na uporabu derogativa *seljacina* i ostalih uvredljivih riječi i izraza poput *prosti kozojeb*, *Pogano vlakaš* i *smradinjo*.

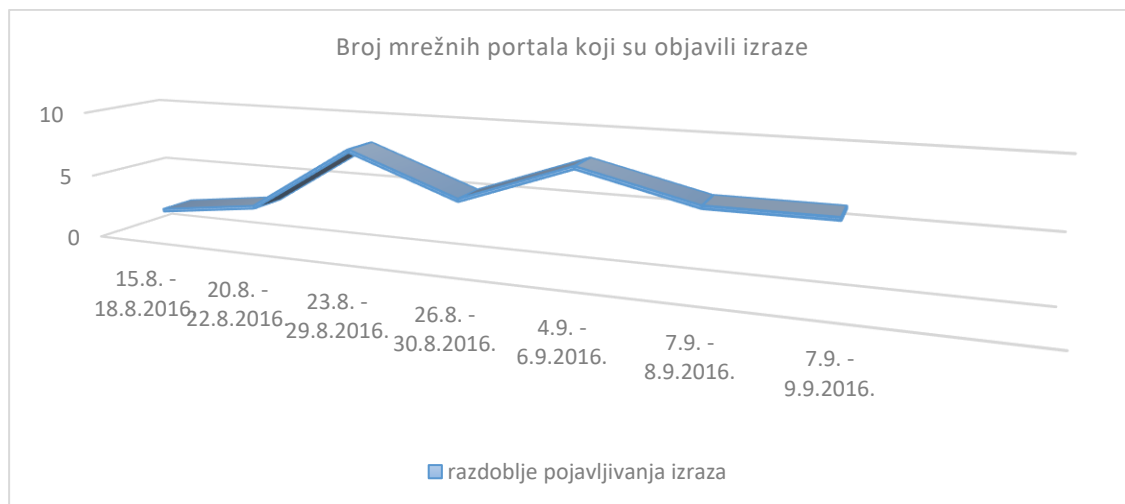
Nakon što smo izdvojili i kategorizirali neprimjerene izraze u dijelu diskursa predizborne kampanje za 2016. godinu, te proveli analizu komentara na izjave političara, koje su sadržavale navedene izraze, u sljedećem ćemo potpoglavlju razmotriti rezultate kvantitativne analize po istom obrascu kao što smo prikazali za potpoglavlje 6.3. rada.

Naime, cilj je ponovno utvrditi učestalost uporabe neprimjerenih izraza, zatim ispitati prema kojim su društvenim skupinama bili usmjereni, na koliko se načina odvijala njihova rekontekstualizacija i kakvi su bili stavovi građana iskazani u komentarima.

6.6. Rezultati kvantitativne analize i rasprava

Pri mjerenju učestalosti uporabe neprimjerenih izraza u razdoblju od 12. kolovoza do 10. rujna 2016. godine, krenuli smo od pretpostavke da će se navedeni izrazi učestalije javljati u diskursu parlamentarne kampanje za 2016., u odnosu na prethodnu kampanju. Našu pretpostavku uvelike smo temeljili na podacima Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova od 12. rujna 2016. godine.

Sljedeći grafički prikaz pokazat će nam je li naša pretpostavka bila točna.

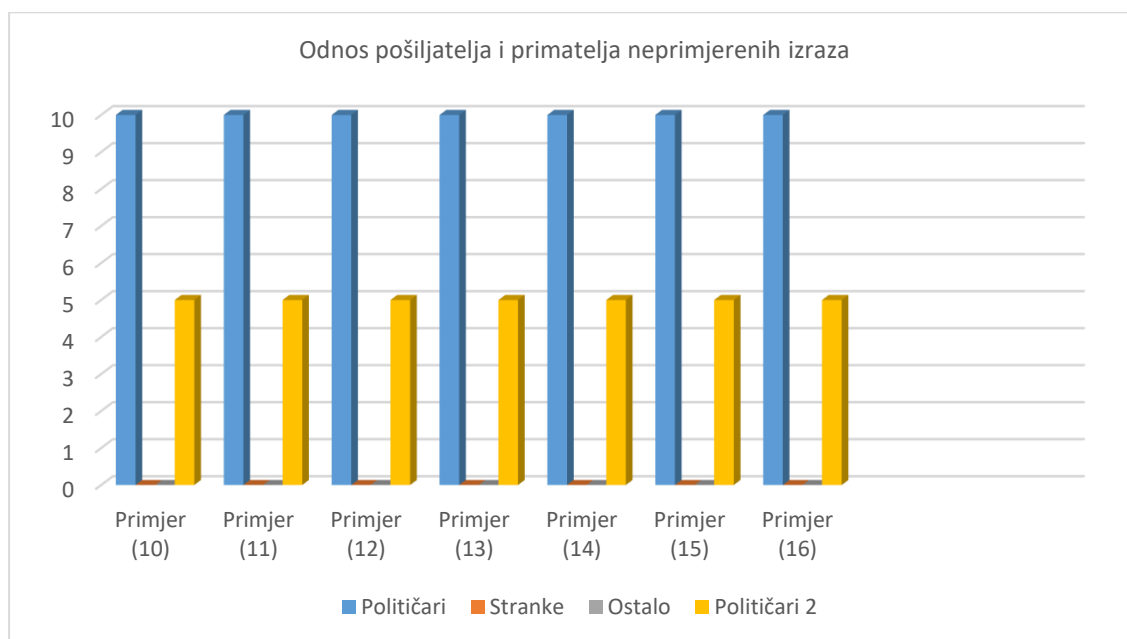

Grafički prikaz 6: Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2016.

Iako smo u korpusnim tekstovima, koji su se odnosili na predizbornu kampanju za 2016. godinu, izdvojili manji broj primjera u odnosu na prethodnu, iz gornjeg prikaza možemo uočiti da su neprimjereni izrazi bili učestaliji od sredine prema kraju razdoblja kampanje. Stoga se naša pretpostavka u tom dijelu pokazala točnom. No valja imati na umu da se taj oblik učestalosti ponovno odnosio na kratko vremensko razdoblje.

Najveći broj objava na portalima zabilježen je kod primjera (11) „laže ko srpski cigan“ i (15) „mama ti krade po samoposlugama“ pa za taj dio možemo potvrditi uporabu derogativnih, kao i izraza koji po sadržaju pripadaju privatnome govoru, u javnome diskursu prvenstveno zbog povećanog zanimanja medija i načina na koji su predstavljeni u njima.

U analizom obuhvaćenom razdoblju za 2015. godinu, ispitujući odnos pošiljatelja i primatelja neprimjerenih izraza, ustanovili smo da je najveći broj uzoraka bio usmjeren prema strankama. S obzirom na to da je već iz sadržaja gore navedenih primjera (11) i (15) razvidno da su usmjereni prema pojedinim osobama, zanimalo nas je vrijedi li to i za ostale primjere rabljene tijekom kampanje za 2016. godinu. Navedeni odnos između triju kategorija – političara, stranaka i ostalih društvenih skupina prikazujemo niže kako slijedi.

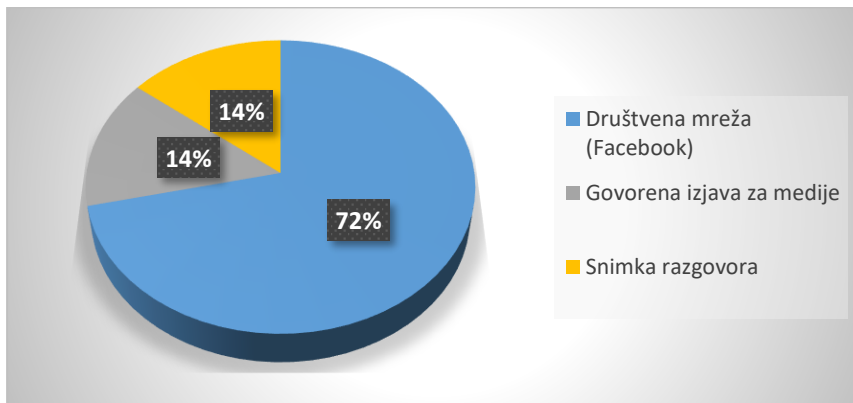

Grafički prikaz 7: Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2016.

Kao i u Grafičkom prikazu 2., političare kao pošiljatelje izraza označili smo plavom bojom, a kao primatelje žutom. Po tome je iz Grafičkog prikaza 7 razvidno da su političari kod svih primjera pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza, odnosno da na ovim uzorcima nisu bile zastupljene stranke, ni ostale društvene skupine. Pritom je potrebno istaknuti da su se kod primjera (14) i (15) neprimjereni izrazi odnosili na članove obitelji političara, ali su bili posredno usmjereni prema političkim protukandidatima. Primjer (16) također je specifičan budući da u prvom dijelu sadrži autoreferencu političara, a u drugom neprimjereni izraz koji je usmjeren prema protukandidatu.

Stoga, unatoč brojčanoj ograničenosti i na ovdje pregledanom skupu uzoraka, držimo da su konkretni primjeri u političkome diskursu pokazali kako je komunikacijska namjera delegitimiziranja političkih protivnika u kampanji za 2016. godinu snažnija i fokusiranija upravo zbog činjenice da su izrazi ciljano upućeni suparnicima u političkome natjecanju.

Sljedeći podaci za analizu odnose se na broj i vrstu komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza, kao što možemo vidjeti iz donjeg prikaza.

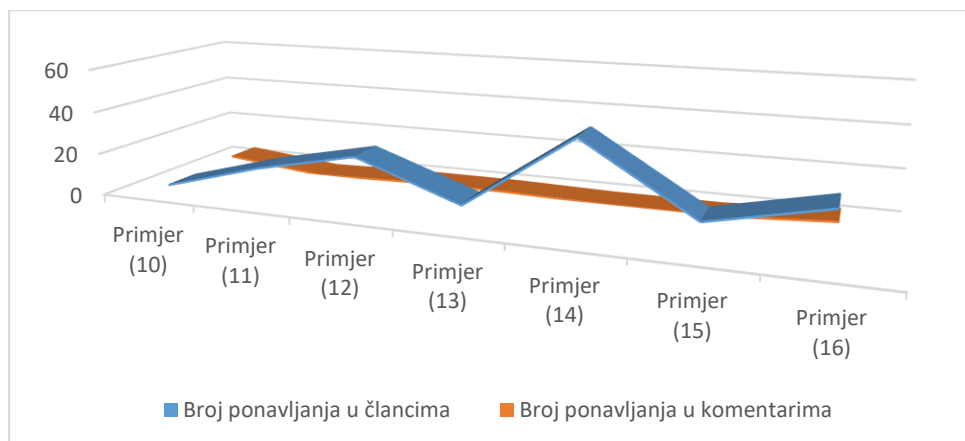

Grafički prikaz 8: Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza

Za razliku od primjera iz kampanje za 2015. godinu, gdje je 67 posto neprimjerenih izraza bilo preneseno iz govornoga diskursa u pisani, tijekom kampanje za 2016. godinu bilježi se većinski postotak (72 posto) izraza prenesenih s različitih profila političkih kandidata na Facebooku u tekstove objavljene na dnevno-informativnim portalima.

Imajući u vidu činjenicu da na društvenim mrežama poput Facebooka, u komunikaciji među korisnicima prevladava razgovorni stil jezika obilježen žargonizmima i nerijetko izrazima s tabuizmima i vulgarizmima, kao što smo imali prilike pokazati na primjerima (1) i (2), smatramo da takva vrsta rekontekstualizacije pridonosi „podomaćivanju“ političkoga diskursa. Jednako tako, držimo da navedena jezična pojava ovisi i o broju ponavljanja neprimjerenih izraza tijekom rekontekstualizacije, što smo ponovno provjerili pomoću računalnog programa *Sketch Engine* pretraživanjem dijela hrvatskog korpusa koji se odnosi na kampanju 2016. godine.

Razmotrimo dalje rezultate ovog dijela kvantitativne analize.

Grafički prikaz 9: Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2016.)

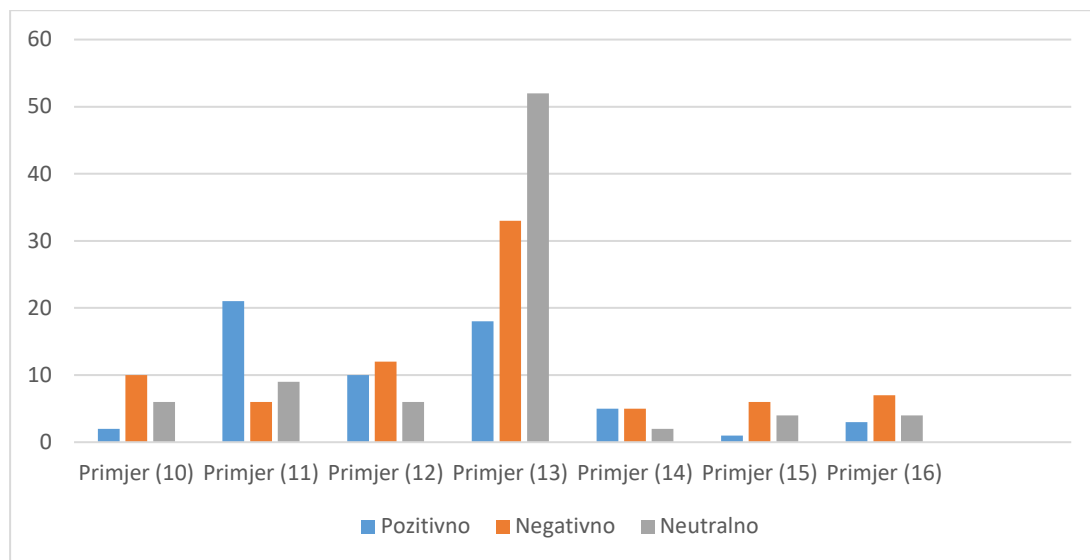
Kao što vidimo u gornjem prikazu, najveći broj ponavljanja u mrežnim tekstovima imali su primjer (12) „politički interesna glupača“ i primjer (14) „vojni lekar“, a najmanji broj ponavljanja imao je primjer (10) „bijednik koji lupa gluposti okolo“, koji bi zbog svog derogativnog određenja trebao imati viši stupanj neprimjerenosti. Moguće objašnjenje za mali broj ponavljanja navedenoga primjera nalazimo u činjenici da nije bio upućen nekom određenom političaru, već neimenovanom kandidatu iz stranke MOST pa mu zbog toga mediji nisu posvetili osobitu pozornost.

Primjer (10) imao je najveći broj ponavljanja u komentarima čitateljima, ali je potrebno navesti da se ta ponavljanja pretežno odnose na uporabu zoonima *majmun*.

Za razliku od kampanje 2015. godine u kojoj je broj ponavljanja u komentarima za neke primjere gotovo identičan broju ponavljanja u člancima, u kampanji za 2016. godinu nije tako, već je broj ponavljanja u komentarima izrazito nizak u odnosu na broj ponavljanja neprimjerenih izraza u člancima.

Ako uzmemo u obzir da je ukupan broj evidentiranih komentara u kampanji 2016. bio razmjerno manji u odnosu na broj iz prethodne kampanje (222 prema 305), možemo donekle objasniti i smanjeni broj ponavljanja neprimjerenih izraza u ovom dijelu. Jedan od razloga nalazimo u prethodno iznesenom podatku da su izrazi u najvećem postotku prvotno bili objavljeni na Facebooku, pa možemo pretpostaviti da su i građani kao korisnici te društvene mreže radije objavljivali svoje komentare na Facebooku, nego na dnevno-informativnim portalima.

Iako je, dakle, komentara čitatelja na mrežnim portalima bilo objektivno manje, zanimao nas je njihov opći stav koji smo i u ovom dijelu kvantitativne analize ispitali pomoću troje klasifikatora - pozitivnog, negativnog i neutralnog. Niže prikazujemo rezultate mjerenja vrijednosnog određenja građana prema neprimjerenim izrazima.

Grafički prikaz 10: Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2016.)

U grafičkom prikazu ponovno uočavamo razliku u odnosu na stavove građana prema primjerima iz 2015. godine, u smislu da je vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima tijekom kampanje za 2016. godinu u većinskom dijelu bilo negativno. Posebno zanimljivim nalazimo primjer (13) „grm iz Metkovića“ gdje je zabilježen najveći broj negativnih komentara u odnosu na primjere iz obje kampanje, ali je istodobno znatno veći broj neutralnih komentara. Vrijedno je spomenuti primjer (11) „laže ko srpski cigan“ kod kojeg je utvrđen veći broj pozitivnih komentara unatoč derogativnosti samoga izraza, što tumačimo nešto jačim utjecajem pojedinih ideološki desno usmjerenih mrežnih portala, kao i primjer (14) „vojni lekar“ gdje je izjednačen polaritet pozitivnog i negativnog vrijednosnog određenja.

Bitno je primijetiti da su se bez obzira na relativno nizak broj zabilježenih primjera tijekom parlamentarne kampanje 2016., kao i postojanje Izbornoga etičkog povjerenstva koje bi povremeno opominjalo političke kandidate, neprimjereni izrazi i dalje rabili u političkom diskursu.

Rezultati kvantitativnog dijela analize upućuju nas na zaključak kako u suvremenim predizbornim kampanjama postupno dolazi do širenja prostora javnoga diskursa u smislu sve češće uporabe društvenih mreža u svrhu delegitimiziranja političkih protivnika.

To je posebice vidljivo usporedimo li vrstu rekontekstualizacija i broj komentara čitatelja u vremenskom razdoblju od godinu dana, kada se povećao broj prijenosa izjava političara s društvenih mreža u tekstove na dnevno-informativnim portalima na kojima se istodobno smanjio broj komentara građana.

Štoviše, ako usporedimo brzinu reakcija i visinu negativnoga polariteta u komentarima koje smo izdvojili za 2016. godinu, ne bismo mogli tvrditi da se smanjio interes građana za izjave političara, već da je došlo do svojevrsnoga preusmjerenja interesa na društvene mreže, odakle su same izjave i potekle.

Na skupu uzoraka koje smo preuzeli za istraživanje u hrvatskome dijelu korpusa, u mrežnim tekstovima smo primijetili naglašavanje neprimjerenih izraza bilo u obliku naslova ili u obliku samostalnih rečeničnih konstrukcija u okviru tekstova. U komentarima čitatelja tijekom obje kampanje zamijećena je uporaba tabuiziranih, vulgarnih i pogrđnih izraza, s time da je prema rezultatima analize sadržaja provedene na komentarima s visokim stupnjem negativnog polariteta, navedena uporaba neprimjerenih jezičnih sredstava bila nešto izraženija tijekom kampanje za 2016. godinu.

Stoga smatramo kako se jednim dijelom primjera iz analize hrvatskoga korpusa možemo nadovezati na upozorenje da su „govor mržnje u medijima i drugi manje ekstremni oblici ponižavajućeg i uvredljivog jezika globalni problem, koji je rasprostranjen i u Europi“¹⁶².

Uzimajući u obzir navedenu premisu o neprimjerenim i uvredljivim izrazima kao globalnom problemu, cilj nam je ovim radom pružiti i određene uvide u načine uporabe neprimjerenih izraza u diskursu predizbornih kampanja Republike Hrvatske kao europske države i SAD-a kao izvaneuropske države, te istražiti moguće sličnosti i razlike.

¹⁶² Dio zaključaka međunarodne konferencije „Govor mržnje u medijima: uloga regulatornih tijela i pravosuđa“, održane 6. i 7. studenoga 2018. u organizaciji Vijeća Europe i hrvatske Agencije za elektroničke medije (AEM) (Izvor: <http://www.mvep.hr/hr/mediji/ostale-vijesti/odrzana-medunarodna-konferencija/>, pristup 10. veljače 2019.).

6.7. Zaključak

Prije nego što se upustimo u analizu američkoga korpusa mrežnih tekstova, provjerimo na koji smo način primijenili teorijske i metodološke smjernice u analizi hrvatskoga korpusa i do kojih nas je zaključaka dovela.

U teorijskom dijelu rada utvrdili smo osnovnu razliku između pristojnog/primjerenog i nepristojnog/neprimjerenog jezičnog ponašanja, ali i sličnost jer su obje vrste određene konvencijama ili društveno prihvaćenim obrascima ponašanja. Međutim, potaknuti stajalištem Brown (1995:164) kako se navedenim obrascima ne može jamčiti jasno razlikovanje pristojne od nepristojne komunikacije, **zagovaramo pristup prema kojem se uporaba neprimjerenih izraza, osim u okviru standardom utvrđenih jezičnih obrazaca, promatra i u odnosu na namjere govornika i značenje u promjenjivim kontekstima.**

Vođeni tom idejom, prvo smo razradili metodološki okvir u vidu triju komplementarnih analitičkih shema koje zadovoljavaju osnovna načela za identificiranje i izdvajanje neprimjerenih izraza u političkome diskursu da bismo ih zatim mogli podvrgnuti jednom od oblika kritičke analize diskursa koji uključuje sociokognitivno tumačenje i objašnjenje utjecaja različitih ideoloških usmjerenja, kao i društveno-političke moći.

Istraživanjem oba korpusa, uz analizu neprimjerenih izraza, željeli smo potvrditi naše pretpostavke da je uporaba neprimjerenih izraza u političkome diskursu pokazatelj njegova „podomaćivanja“, odnosno širenja prostora uporabe javnoga jezika, da stupanj neprimjerenosti određenoga izraza ovisi o broju i vrsti njegovih rekontekstualizacija te da se stavovi o neprimjerenosti izraza mijenjaju ovisno o društvenopolitičkom, kulturno-povijesnom i situacijskom kontekstu. Ovdje ćemo prvo iznijeti zaključke analize hrvatskoga korpusa.

Pretragom hrvatskoga korpusa mrežnih tekstova u okviru prve analitičke sheme izdvojili smo primjere izraza koji su sadržavali tabuizirane, vulgarne i pogrдне imenice sukladno standardno usvojenom popisu navedenih riječi za hrvatski jezik. Naše istraživanje je pokazalo ograničenja navedenoga popisa, koja su rezultirala malim brojem korpusnih uzoraka te držimo da bi on bio znatno veći da su u popis uvrštene ostale imenice čije je neprimjereno značenje potvrđeno uporabom u razgovornom jeziku, kao i da su uvršteni neprimjereni glagoli i pridjevi.

Primijenivši zatim kriterije druge analitičke sheme, zabilježili smo nešto veći broj uzoraka čiju su neprimjerenost odredile sljedeće kategorije: širenje zlonamjernih i neutemeljenih optužbi protiv političkih kandidata sa svrhom osporavanja njihova rodoljublja i odanosti hrvatskome narodu; iznošenje laži i insinucija o političkim suparnicima; isticanje tjelesnih i umnih osobina

protukandidata radi njihova omalovažavanja; te iznošenje laži i insinucija o privatnom životu članova obitelji političkih kandidata. S obzirom na to da se prema navedenim kategorijama, neprimjerenost izraza utvrđivala na temelju komunikacijskoga cilja, smatramo da smo izdvojenim korpusnim primjerima pokazali prednost pristupa kojim se ističu namjere govornika. Štoviše, zaključili smo da je taj pristup koristan za istraživanje strategija legitimizacije i delegitimizacije u političkome diskursu te smo na taj način pomoću više primjera dokazali ispravnost postavki van Dijkova (2005) ideološkog kvadrata.

Neprimjereni izrazi, koje smo izdvojili tijekom kampanja za hrvatske parlamentarne izbore 2015. i 2016. godine, pokazatelj su temeljnih značajki takvih oblika političkoga diskursa istaknutih u teorijskom dijelu rada, a odnose se prvenstveno na jezična sredstva i mehanizme uspostavljanja ravnoteže moći u političkome nadmetanju.

Među zabilježenim izrazima prvenstveno bismo naglasili primjere etiketiranja poput *Prnjavor koalicija*, *bljedunjavi ljudi*, *grm iz Metkovića*, *vojni lekar* te negativne metafore koje uključuju zoonime poput *kljuse*, *miševi*, *mišja rupa*, *majmun* i druge oblike uvreda putem kojih su u mrežnim tekstovima prikazani **ideološki sukobi između stranaka i stranačkih predstavnika tijekom predizbornih kampanja.**

Analizom komentara građana u okviru treće analitičke sheme željeli smo provjeriti teorijsku perspektivu u proučavanju jezične neprimjerenosti, prema kojoj se težište u procjeni neprimjerenosti pomiče na stranu primatelja poruke, a to, prema našem sudu, nisu samo osobe ili društvene skupine kojima su neprimjereni izrazi upućeni, već i šira javnost s obzirom na to da se izraz kao poruka odašilje u javnom prostoru. Pritom smo uočili da se javni prostor širi i da je, u stvari, veće sudjelovanje građana u političkome diskursu omogućeno razvojem novih medija i brzim prijenosom vijesti putem mrežnih portala i društvenih mreža poput primjerice Facebooka. U našem smo se istraživanju ograničili na deset vodećih hrvatskih portala i na taj način evidentirali 527 komentara građana, objavljenih ispod mrežnih članaka koji su sadržavali neprimjerene izraze, no pretpostavljamo da bi taj broj bio znatno veći da smo u pretragu uključili objave na društvenim mrežama. Od navedenog broja komentara, u ovom smo poglavlju naveli tekstne primjere 158 komentara koji su, sukladno računalno uspostavljenim mjerilima, bili označeni negativnim sentimentom. Dakle, naša je analiza na navedenom uzorku pokazala da je tek nešto manje od trećine građana iskazalo negativan stav prema neprimjerenim izrazima tijekom hrvatskih parlamentarnih kampanja 2015. i 2016. godine.

Iako smo svjesni da se na temelju tako ograničenog broja uzoraka ne može donijeti opći zaključak da su negativni komentari mogli utjecati na rezultate parlamentarnih izbora 2015. i

2016. godine, te da se na temelju njih moglo predvidjeti kojim će strankama i kandidatima građani dati svoj glas, smatramo da su izdvojeni komentari bili korisni za ispitivanje odnosa građana prema političkome diskursu i razloga zbog kojih određene dijelove diskursa ocjenjuju kao negativne i neprimjerene. Analizirajući i uspoređujući sadržaje mrežnih članaka i negativnih komentara, zaključili smo da su građani najčešće reagirali na onaj dio izjave političkoga kandidata koji je bio istaknut u naslovu ili više puta kroz tekst članka.

Imajući u vidu činjenicu da su pojedini politički kandidati rabili personalizirane poruke s neprimjerenim izrazima, koje po gramatičkim i značenjskim konstrukcijama pripadaju razgovornom jezičnom stilu, što je posebice vidljivo u primjerima *ne idem u shopping (šoping), mama ti krade po samoposlugama, smrde li ti branitelji, laže ko srpski cigan, ja sam lijep i nisam glup, Jimmy Fontana i Zoki Banana*, smatramo da je navedeni stil uvelike utjecao na to da se i sami građani, iako objavljuju komentare u javnom mrežnom prostoru, služe jezičnim sredstvima poput žargonizama, tabuiziranih, vulgarnih i pogrđnih riječi i izraza te oslovljavaju javne osobe rabeći drugo lice jednine osobne zamjenice.

Držimo kako je na ispitanome skupu tekstova pokazan određen oblik „podomaćivanja“ političkoga diskursa čemu je posebno tijekom parlamentarne kampanje za 2016. godinu pridonijela rekontekstualizacija dijelova političkoga diskursa iz prostora društvene mreže u prostor dnevno-informativnih portala. Međutim, na temelju provedene analize specifičnoga i ograničenoga dijela hrvatskoga korpusa, ne možemo tvrditi da je uporaba neprimjerenih izraza u političkome diskursu općenito postala učestalija.

Ono što bismo htjeli naglasiti u našem pristupu KAD-u jest **zaključak da se tijekom predizbornih kampanja javljaju kraća razdoblja kada se putem tradicionalnih i novih medija češće bilježe i objavljuju pisane i govorene izjave i ostali oblici komunikacije između predstavnika stranaka, političkih kandidata i građana, u kojima se rabe neprimjereni jezični oblici.**

Prema spoznajama do kojih smo došli tijekom istraživanja, u kolikoj mjeri ili po kojem stupnju će navedeni oblici biti prepoznati kao neprimjereni ovisi i o kontekstnim modelima koji se stvaraju tijekom interakcije gore navedenih sudionika političkoga diskursa, pri čemu je posebno važno njihovo znanje o jezičnom kontekstu u okviru kojeg izrazi nastaju, kao i poznavanje trenutne društvenopolitičke, gospodarske, kulturne i ostalih situacija vezano uz uporabu izraza.

Kroz sljedeće ćemo poglavlje razmotriti proizlaze li slične spoznaje i iz analize neprimjerenih izraza izdvojenih tijekom predizborne kampanje za saziv Kongresa SAD-a 2018. godine.

7. ANALIZA AMERIČKOGA KORPUSA

U ovome poglavlju dajemo prikaz analize uzoraka neprimjerenih izraza koje smo izdvojili tijekom razdoblja predizborne kampanje za saziv Zastupničkog doma i trećinu saziva Senata američkoga Kongresa 2018. godine.

Kao što smo objasnili u potpoglavlju 4.3. rada, Zastupnički dom i Senat zajedno čine Kongres kao tijelo zakonodavne vlasti, ali imaju različite ovlasti sukladno Ustavu SAD-a.

Zastupnički dom, primjerice, upravlja državnom potrošnjom, a Senat potvrđuje predsjednikova imenovanja visokih dužnosnika i veleposlanika SAD-a i ujedno ratificira međunarodne sporazume dvotrećinskom većinom. No, ono što je posebno važno jest da Zastupnički dom može pokrenuti postupak opoziva američkog predsjednika (*impeachment*) pa se u tom slučaju imenuje istražno povjerenstvo.

Parlamentarni izbori ili *Midterms Election* (Kollman 2019), kao što im sam naziv govori, održavaju se sredinom mandata američkog predsjednika, a sastoje se od izbora 435 članova Zastupničkog doma, oko 35 od 100 članova Senata, 36 od 50 državnih guvernera, kao i brojnih ostalih državnih i lokalnih dužnosnika. Prema mišljenju analitičara¹⁶³, rezultati izbora za Kongres u studenome 2018. godine bili su ključni za daljnji ostanak predsjednika Trumpa na vlasti, kao i za dugoročno oblikovanje američkoga političkog diskursa.

Naime, u potpoglavlju 4.4. naveli smo da je Donald Trump bio prepoznatljiv po uvredljivom diskursu tijekom kampanje za izbor američkog predsjednika 2016. godine. Za primjer se može istaknuti podatak da je *New York Times* objavio popis od 289 ljudi, mjesta i događaja koje je Trump kao republikanski kandidat uvrijedio na Twitteru tijekom predizborne kampanje (Winberg 2017:8). Bez obzira na tu činjenicu, Trump je izabran za 45. američkog predsjednika.

Budući da su se parlamentarni izbori 2018. godine percipirali kao svojevrstan oblik referenduma o nastavku predsjedničkoga mandata, zabilježen je veliki odaziv američkih građana. Izbori su održani 7. studenoga 2018. godine te je Demokratska stranka dobila većinu u Zastupničkom domu Kongresa SAD-a, dok Republikanska stranka i dalje ima većinu u Senatu.

¹⁶³ Izvor: <https://www.geopolitika.news/analize/dr-sc-jadranka-polovic-americki-predsjednik-donald-trump-na-udaru-obojsane-revolucije/>, pristup 17. veljače 2019.

U teorijskom dijelu rada smo naglasili da su zastupnici neprekidno u natjecateljskom odnosu kako bi zadržali postojeće i osvojili nove glasove građana, iz čega proizlazi pretpostavka o mogućoj uporabi neprimjerenih izraza u predizbornom diskursu.

Sukladno uspostavljenim metodološkim smjernicama, u razdoblju od 1. kolovoza do 6. studenoga 2018. godine pretražili smo mrežne stranice devetnaest američkih dnevno-informativnih portala prema popisu iz Radne tablice br. 5 te smo pomoću gore navedenog ključnog izraza *Midterms Election* putem tražilice identificirali tekstove za daljnju korpusnu obradu u programu *Sketch Engine*. Korpusne primjere na engleskom jeziku, koji sadrže neprimjerene izraze, navodimo u sljedećem potpoglavlju.

7.1. Neprimjereni izrazi tijekom predizborne kampanje za izbor zastupnika u američki Kongres 2018. godine

Kao i u prethodnom poglavlju, primjere uporabe neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima preuzetih s američkih portala, izdvajamo u skladu s kriterijima prve i druge analitičke sheme. Budući da smo radni popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u engleskom jeziku (COCA) ustrojili prema pet različitih značenjskih funkcija neprimjerenih leksičkih jedinica, primjere¹⁶⁴ ćemo navoditi sukladno redosljedu ovih funkcija iz Radne tablice br. 3. te ćemo ih zatim analizirati s obzirom na jezični, situacijski, društveno-politički i kulturni kontekst svakog pojedinog izraza.

7.1.1. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam ljudske spolnosti i tjelesnih izlučevina

17) „*pompous ass*“ („*A spokesman for Corey Stewart, Republican nominee for Senate in Virginia, had a lot to say on Facebook and Twitter about Democratic Rep. John Lewis (“#PompousAss”). More recently, he questioned the accomplishments of Lewis. “So what has John Lewis done besides get beat up 50+ years ago?”*“)

¹⁶⁴ Hrvatske prijevode navedenih primjera uskladili smo s rječničkim definicijama ključnih pojmova u višechlanim izrazima, koje se navode u *online* izdanju Merriam-Webster (Izvor: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>, pristup 20. svibnja 2019.). No, istovremeno smo svjesni mogućih nedostataka hrvatskih prijevodnih izraza upravo zbog postojanja više razina konteksta u kojima su nastajali američki primjeri. Stoga je moguće i da se određeni dio kontekstnog značenja izgubi u hrvatskom prijevodu.

Izraz „*pompous ass*“ preuzela su dva lijevo opredijeljena portala *The Daily Beast* i *The Week* s Facebookova profila i Twitterova računa Ricka Shaftana, savjetnika i glasnogovornika republikanskoga kandidata za Senat, Coreya Stewarta u razdoblju od 1. do 2. kolovoza 2018. godine. Shaftan je uvredljivi izraz, koji bismo mogli prevesti kao „nadmeni magarac“ ili „umišljena budala“, uputio Johnu Lewisu, demokratskom zastupniku u Senatu i dugogodišnjem borcu za ljudska prava.

Iz jezičnog i kulturnog konteksta razvidno je da se vulgarijam *ass* ovdje ne rabi u doslovnom značenju (*guzica*), već se njime želi označiti umišljena, nadmena ili arogantna osoba, a pridjevom *pompous* dodatno se naglašava negativno značenje izraza. Sukladno strategiji delegitimizacije, Shaftan je želio prikazati političkog protivnika u negativnom svjetlu, ujedno dovodeći u pitanje pred američkim glasačima njegova dotadašnja postignuća.

U tekstovima gore navedenih portala, Shaftanova je izjava opisana kao uvredljiva te su uz nju istaknuti i ostali neprimjereni izrazi, koje ćemo navesti dalje u tekstu, a koji su lijevo opredijeljenim medijima poslužili za prikaz republikanskih kandidata kao političara netolerantnih prema osobama različitih ideoloških uvjerenja.

18) „*balls in aspirin bottles*“ („*And you can imagine the usual tweet-storm of connotative dictionary police trying to talk about the **balls in aspirin bottles** and the denotative philologists noting that an older Euro-American person from a southern state hadn't yet reached a post-civil rights sensibility.*“)

Pretragom korpusnih tekstova, izraz „*balls in aspirin bottles*“ identificirali smo u članku koji je objavio lijevo opredijeljeni portal *Daily Kos* 4. studenoga 2018. godine, kao osvrt na izjavu američkoga ministra poljoprivrede Sonnya Perduea tijekom izbornog skupa podrške republikanskom kandidatu i guverneru Floride Ronu DeSantisu. Naime, Perdue je u govoru rekao da je izborna utrka za Floridu, u kojoj je DeSantisov protivnik afro-američki demokratski kandidat Andrew Gillum, „tako prokleta važna“, odnosno kako prenosi navedeni portal „*so cotton-pickin' important to the state of Florida*“.

Prema portalu *Daily Kos*, idiomatski izraz *cotton-pickin'*¹⁶⁵ u situacijskom i društveno-političkom kontekstu ima izrazito rasističku konotaciju te su ministra Perduea u naslovu članka nazvali „Trumpovim surogatom“ i kasnije u tekstu posprdno „dobrim, starim dečkom“, čime

¹⁶⁵ U kvantitativnoj analizi taj ćemo izraz kategorizirati pod brojem (18)*.

se, po našem sudu, može objasniti uporaba neprimjerenog izraza o „jajima ili mudima u bočicama za aspirin“. S obzirom na to da je članak prvenstveno kritički usmjeren prema desnoj političkoj opciji u SAD-u, razvidna je namjera da se Trumpov ministar prikaže na podrugljiv način kao starac kojem umne i tjelesne funkcije slabe.

Autor članka, u tom smislu, rabi metalepsu, odnosno zamjenu pojma vatiranih loptica (*cotton balls*), koje se doista stavljaju u bočice s lijekovima, s vulgarnim nazivom za testise koji zbog starenja atrofiraju. Pritom je ujedno uspostavljena poveznica s izrazom *cotton-pickin'* (branje pamuka) o čijoj ćemo neprimjerenosti na temelju asocijativnog niza u američkom engleskom raspraviti dalje u radu.

Osnovni problem, koji se u analizi diskursa javlja pri objašnjenju navedenoga izraza jest značenjska nedostatnost prijevoda prvenstveno zbog povijesno-kulturoloških razlika. Stoga kao najbližu prijevodnu inačicu predlažemo pridjeve *proklet* ili *vraški* uzevši u obzir emotivnu snagu izraza, kao i činjenicu da je prema rječniku Merriam-Webster *cotton-picking* istoznačan pridjevu *damned* i rabi se u svrhu naglašavanja.

Što se tiče podrijetla izraza, prema frazeološkom rječniku *The Phrase Finder*¹⁶⁶ izraz *cotton-picking* nastao je krajem 18. stoljeća na jugu SAD-a te je prvotno simbolizirao težinu i mukotrpnost branja pamuka.

No, uporaba tog izraza u drugim kontekstnim značenjima pojavila se tek tijekom pedesetih godina prošlog stoljeća, primjerice u američkim animiranim filmovima poput *Bugs Bunny* ("*Just a cotton-pickin' minute, this don't look like the Coachella Valley to me!*")¹⁶⁷, gdje se rabio u smislu negodovanja i psovke.

U zadnjih dvadesetak godina izraz *cotton-picking* ne smatra se više primjerenim u američkom javnom diskursu zbog snažnih rasističkih konotacija te se očekuje da se javne osobe i političari pridržavaju pravila o nerabljenju tog i sličnih izraza. Međutim, iz članaka na dnevno-informativnim portalima razvidno je kako javne osobe povremeno rabe izraz *cotton-picking*.

Za potrebe usporedbe s izdvojenim uzorkom u američkom korpusu, ovdje će se navesti dva primjera koja su izazvala brojne negativne reakcije u proteklih par godina.

¹⁶⁶ Izvor: <https://www.phrases.org.uk/meanings/cotton-picking.html>, pristup 23. svibnja 2019.

¹⁶⁷ Izvor: <https://www.etymologynerd.com/blog/a-cotton-picking-etymology>, pristup 23. svibnja 2019.

Prvi primjer odnosi se na sportskog komentatora Briana Davisa koji je prilikom jedne utakmice 2018. godine, za košarkaša afroameričkog podrijetla izjavio da je „*out of his cotton-pickin' mind*“¹⁶⁸.

Drugi primjer uključuje savjetnika predsjednika Trumpa, Davida Bossia koji je tijekom žustre rasprave na *Fox Newsu* u lipnju 2018. godine također uputio primjedbu „*You're out of your cotton-picking mind*.“¹⁶⁹ strategu Demokratske stranke, Joelu Payneu.

U oba slučaja izraz *cotton-picking* bio je usmjeren na osobe afroameričkog podrijetla te je u medijima protumačen kao rasistički iskaz. Postavlja se pitanje bi li izraz pobudio jednaku snagu negativnih reakcija da se rabi za pripadnike američkog bijelog stanovništva, ali iz dostupnih izvora nisu poznati slični slučajevi koji bi to mogli potvrditi.

Jednako tako, analizirajući sadržaj članka *Daily Kosa*, zaključili smo da se izrazu *cotton-picking* pridaje negativna rasna konotacija u društveno-političkim kontekstima koji uključuju pripadnike crnog stanovništva u SAD-u pa se izraz u javnosti označava kao politički nekorektan.

Međutim, s druge strane problem je u tome što ministar Perdue taj izraz nije uputio nekom određenom političaru ili protivničkoj stranci da bismo ga mogli obrazložiti u skladu s postavkama ideološkoga kvadrata. Štoviše, pitanje je s kolikom se sigurnošću može potvrditi da ga je svjesno uporabio kako bi podcijenio sposobnosti afroameričkih političkih kandidata. Stoga držimo da je izraz u navedenom kontekstu dobio ocjenu neprimjerenosti uvelike zahvaljujući tumačenju lijevo usmjerenog medija, tj. portala čiji je autor članka također rabio neprimjereni izraz *balls in aspirin bottles* referirajući se na izjavu ministra Perduea.

Sljedeći izraz, koji smo izdvojili korpusnom pretragom, odnosi se na isti kontekstni model govora ministra Perduea, a navest ćemo ga pod brojem (19).

19) „*old farts*“ („*I wish I were in the land of cotton, **old farts** there are not forgotten... look away, look away...*“)

¹⁶⁸ Izvor: <https://grandstandcentral.com/2018/sections/race/brian-davis-used-cotton-picking-to-describe-russell-westbrook>, pristup 23. svibnja 2019.

¹⁶⁹ Izvor: <https://variety.com/2018/politics/news/fox-news-david-bossie-joel-payne-cotton-picking-mind-1202857711/>, pristup 23. svibnja 2019.

Izraz „*old farts*“ zabilježen je na početku navedenog članka portala *Daily Kos* od 4. studenoga 2018. godine, kao dio podrugljivo izmijenjenih stihova „*old times there are not forgotten*“ iz popularne pjesme o američkom Jugu *Dixie Land*. Imajući u vidu prikaz analize za primjer (18), možemo ustvrditi da se pogrđni izraz „stari prdonje“ odnosi na ministra Perduea, kao i na ostale konzervativne i staromodne političare prema kojima je portal *Daily Kos* usmjerio kritiku. Stihovi iz pjesme *Dixie Land*, u kojima se čeznutljivo spominje „zemlja pamuka“, poslužili su u tom smislu autoru teksta kako bi posprdno označio ideološke i društveno-političke stavove pripadnika Republikanske stranke te ismijao „romantične“ poglede na robovlasničku povijest zemalja američkoga Juga. Osim u ovom dijelu korpusnoga teksta, računalnom pretragom nismo ustanovili slična ponavljanja engleskoga derogativa *fart* u mrežnim člancima.

20) „*radical socialist kick boxing lesbian Indian*“ („*Little Ms. Pritchett- you and your comrades stealth attack on Yoder is going to blow up in your leftist face. The REAL REPUBLICANS will remember what the scum DEMONRATS tried to do to Kavanaugh in November. Your **radical socialist kick boxing lesbian Indian** will be sent back packing to the reservation!!*“)

Gore istaknuti izraz rabljen je u sklopu poruke koju je okružni povjerenik za Republikansku stranku u Kansasu, Michael Kalny putem Facebooka uputio Anne Pritchett, predsjednici sjevernog ogranka Demokratske stranke žena u okrugu Johnson, nazvavši tako kandidatkinju Demokratske stranke za Kansas, Sharice Davids „radikalnom socijalističkom *kick-boxing* lezbijskom Indijankom“.

Iako su brojni portali prenijeli navedenu poruku, mi smo se sukladno metodološkim smjernicama usredotočili na pretragu mrežnih stranica vodećih američkih portala prema popisu iz Radne tablice br. 5. Pretragom je ustanovljeno da je šest portala (*MSN, New York Post, Washington Times, USA Today, Daily Kos i Salon*) objavilo u izdvojenim člancima cjelovitu Kalnyevu poruku u razdoblju od 10. do 11. listopada 2018. godine.

Analizirajući sadržaj navedenih članaka, posebno zanimljivom nalazimo činjenicu da su i lijevo i desno opredjeljeni portali naveli kako je nedugo nakon javne objave Facebook poruke, na zahtjev republikanskoga zastupnika za Kansas, Kevina Yodera, Kalny morao podnijeti ostavku na mjesto u stranci. Štoviše, portali *New York Post* i *Washington Times*, koji imaju tendenciju ka desnom ideološkom opredjeljenju, naglasili su da su se predstavnici Republikanske stranke ogradili od izjave svog člana te su je javno ocijenili kao neprimjerenu.

Lijevo opredijeljeni mediji, poput *Daily Kosa* i *Salona*, Kalnyevu izjavu prvenstveno su protumačili kao rasističku zbog otvorene prijetnje da će kandidatkinja Davids biti poslana natrag u rezervat.

Prema kriterijima za određivanje neprimjerenosti, uspostavljenima u ovome radu, unutar višechlanog izraza *radical socialist kick boxing lesbian Indian*, ključni pojam predstavlja riječ *lesbian*, no jednako tako smatramo da i ostale leksičke jedinice u izrazu upućuju na namjeru vrijeđanja i verbalnoga napada na protukandidatkinju tijekom predizborne kampanje.

Prvi dio sintagme *radical socialist* može se objasniti kao čin delegitimizacije na osnovu političkih opredjeljenja koja su u suprotnosti s vrijednosnim sustavom Republikanske stranke. Pridjevom *socialist*, govornik se referira na društvenopolitičko usmjerenje koje, prema njegovu mišljenju, ugrožava tradicionalne postulate američkog načina života i posebice obitelji, a pridjevom *radical* naglašava se negativnost opisanog usmjerenja.

Iako je kandidatkinja Davids javno obznanila svoje spolno opredjeljenje te je poznato i da se amaterski bavi borilačkim vještinama, izrazom *kick boxing lesbian* pojačava se negativna etiketa i javna slika osobe koja ne posjeduje „poželjne“ ženske osobine.

Ujedno se rabi stereotipan prikaz žene istospolnog opredjeljenja, koja sukladno tome, posjeduje značajke prvotno vezane uz muški spol, kao što su snaga, mišićavost i bavljenje opasnim sportovima.

U konačnici, cjeloviti je izraz zaokružen rasističkom porukom, budući da se svi prethodni negativni epiteti vezuju uz osobu indijanskog porijekla kao pripadnicu građanske manjine u SAD-u te joj se dodatno prijeti slanjem u rezervat „kako bi je se podsjetilo gdje zaista pripada“. Navedeni je izraz, između ostaloga, potrebno promatrati i u okviru širega društvenopolitičkog konteksta sukoba predstavnika Demokratske i Republikanske stranke, a posebice vezano uz slučajeve optužbi za seksualno nasilje koje se primjerice pripisivalo sucu Vrhovnog suda i članu Republikanske stranke, Brettu Kavanaughu. Naime, iz sadržaja Facebook poruke razvidno je da se povjerenik Kalny referirao na suca Kavanaugha izjednačivši napad na njega s napadom na zastupnika Yodera.

Oprjeka *us vs. them*, u skladu s van Dijkovim (2005) ideološkim kvadratom, dodatno je naglašena grafemskim obilježjima teksta. Riječi *Real Republicans* i *Demonrats* napisane su velikim početnim slovima u svrhu isticanja razlike između dva politička pola, s tim da je u riječi *Democrats*, slovo *c* zamijenjeno slovom *n* čime je pojam demokrata zadobio značenje *demonskih štakora*. Prijeteći ton poruke posebice je obilježen u vidu pedeset znakova uskliknika na kraju teksta.

21) „*shitholes*“ (“*The Daily Beast* previously reported that Shaftan described majority-black cities as “*shitholes*” and discouraged people from opening up businesses in them.”)

Izraz „*shitholes*“ sadržajno se nastavlja na primjer (17) budući da je korpusnom pretragom izdvojen u člancima dvaju portala, *The Daily Beast* i *Washington Examiner* te je, kao i navedeni uzorak neprimjerenoga izraza „*pompous ass*“, preuzet s Facebookova profila Ricka Shaftana, savjetnika i glasnogovornika republikanskoga kandidata za Senat, Coreya Stewarta.

S obzirom na to da je ideološki lijevo opredijeljeni portal *The Daily Beast* u tekstu bio usmjeren na razne oblike uvreda koje Shaftan kao član Republikanske stranke upućuje, ne samo političkim protivnicima, nego i ostalim društvenim skupinama koje po njegovu mišljenju ne odgovaraju pojmu „uzornih“ američkih građana, tabuizirani izraz *shitholes* rabljen je za opis gradova u kojima živi pretežno crno stanovništvo. Dopunu negativnog opisa tog izraza u društvenopolitičkom smislu nalazimo u Shaftanovim riječima kako navedeni gradovi nisu sigurni za pokretanje poduzetništva, čime se pojačava uporaba stereotipa da se afroamerički građani uglavnom bave kriminalnim aktivnostima.

Razmatrajući jezični i kulturološki kontekst izraza, čija bi prijevodna istovrsnica u hrvatskom razgovornom jeziku mogla biti pogrдна imenica *rupčaga*, valja napomenuti kako se pridavanje negativnih pragmatičnih značajki uobičajeno vezuje uz određene toponime, kao što je primjerice u hrvatskom jeziku mjesto Prnjavor.

Stoga bismo izraz „*shitholes*“, iako nisu navedeni određeni nazivi američkih gradova na koje se odnosi, mogli usporediti s primjerom (3) „Prnjavor koalicija“ u smislu da oba izraza govornicima služe kao sredstvo podcjenjivanja i delegitimizacije bilo političkih protivnika, bilo ostalih društvenih skupina.

S druge strane, portal *Washington Examiner* s tendencijom prema desnom opredjeljenju prenio je dodatnu Shaftanovu objavu na Facebooku, u kojoj Shaftan ironično odgovara medijima da je tijekom godina zasigurno imao gore izjave od ove s „rupčagom“ te da bi se trebali malo više potruditi da ih pronađu. Članak je zaključen skretanjem s teme neprimjerenih izraza, koje je rabio Shaftan, na isticanje pozitivnih ciljeva Stewartove kampanje u smjeru poboljšanja uvjeta života za sve američke građane.

22) „*CNN sucks*“ („*Texas Congressman Won't Say Why He Labeled Opponent 'Indo-American Carpetbagger'*. Republican Pete Olson also led supporters in a chant of “*CNN sucks*” at a recent event.“)

Za razliku od primjera (21) koji je rekontekstualiziran iz društvene mreže, izraz „*CNN sucks*“ preuzet je kao dio govora s jednog od predizbornih događanja u okviru kampanje za 22. okružno mjesto u Kongresu. Vulgaran izraz, koji bismo na hrvatskom mogli prevesti kao „CNN je pušiona“ uporabio je Pete Olson, republikanski kongresnik iz Teksasa, a njegovu cjelovitu izjavu s predizbornog skupa prenio je lijevo opredijeljeni portal *HuffPost* 29. listopada 2018. godine.

Međutim, analizirajući sadržaj članka, ustanovili smo da kongresnik Olson izraz ne smatra neprimjerenim s obzirom na to da ga je ponavljalo osamnaest tisuća ljudi u publici. Na pitanje zbog čega taj izraz drži „sjajnim“, Olson je odgovorio da je CNN *pušiona* jer je liberalan.

Osim kritike upućene tom vodećem televizijskom mediju, veća pozornost je, po našem sudu, u tekstu pridana etiketi koju je Olson uporabio za svog političkog izazivača, demokratskog kandidata Sri Prestona Kulkarnia nazvavši ga „*Indo-American Carpetbagger*“¹⁷⁰.

Naime, *HuffPost* je opisao pojedinosti događaja koji je uslijedio na predizbornom skupu, kada je jedna gospođa upitala Olsona zbog čega tijekom kampanje ističe rasu protivničkog kandidata (budući da se radi o američkom građaninu indijskog podrijetla). Kongresnik Olson na to je odgovorio da riječ *carpetbagger* ne označava rasu, što nas je navelo da za potrebe rada istražimo značenje ove imenice i utvrdimo njezinu moguću neprimjerenost.

Prema rječničkoj definiciji¹⁷¹, terminom *carpetbagger*¹⁷² u američkom se političkom žargonu označava političara koji podrijetlom ne pripada okrugu za koji se natječe, već je tamo nedavno doselio s ciljem izborne pobjede. No, u članku *HuffPosta* navodi se da je kandidat Kulkarni odrastao na području Houstona te da je diplomirao na sveučilištu u Teksasu, iz čega se može pretpostaviti da je upoznat s društvenopolitičkim i kulturnim prilikama u državi Teksas.

S druge strane, kongresnik Olson rođen je u Washingtonu, a njegova je obitelj kasnije preselila u Seabrook u Teksasu gdje je Olson završio fakultet, iz čega proizlazi da obitelj Olson nije dugi niz naraštaja bila prisutna u toj državi.

¹⁷⁰ U kvantitativnoj analizi taj ćemo izraz kategorizirati pod brojem (22)*.

¹⁷¹ Izvor: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/carpetbagger>, pristup 22. svibnja 2019.

¹⁷² Ovdje bismo kao prijevodnu istovrsnicu na hrvatskom ponudili pejorativnu regionalnu imenicu *dotepénac* u značenju onoga koji je došao tko zna otkud. (Izvor: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=ff9nXxI%3D&keyword=dotepenac, pristup 22. svibnja 2019.)

Razlozi za delegitimizaciju protivničkog kandidata stoga bi se mogli objasniti spoznajom kongresnika Olsona o nedostatnosti vlastitog porijekla, koju je zatim nastojao kompenzirati isticanjem negativnosti zbog različitosti rase kandidata Kulkarnija.

Prema tako konzervativno oblikovanom stavu, doseljenici u SAD nikad nisu u potpunosti američki građani, niti mogu razumjeti stvarne potrebe američkog naroda. Podlogu za naše tumačenje nalazimo u načinu uporabe stilskog sredstva ponavljanja riječi u Olsonovoj izjavi, budući da je, opisujući kandidata Kulkarnija, tri puta ponovio pridjev *liberalan* kako bi naglasio negativnost suprotnih političkih načela, kao i kod opisa CNN-a.

Štoviše, Olson je optužio protukandidata Kulkarnija da će svojim liberalnim stavovima otvoriti granice SAD-a i pustiti kriminalce da pljačkaju i uništavaju američku imovinu.

Kao što smo naveli u poglavlju 4., tijekom predizbornih kampanja, američki su građani navikli i ujedno očekuju politička sučeljavanja u kojima će kandidati suprotstavljati političke stavove i ideje, no ono što je neprimjereno u izjavi kongresnika Olsona, kao što je pripadnica biračkog tijela primijetila, jest naglašavanje rase kandidata Kulkarnija u negativnom kontekstu.

Suočen s njezinim pitanjem, Olson je prvo pokušao izbjeći izravan odgovor i zaniijekati rasnu uvredu koju je uputio protivniku, da bi zatim preinačio svoju izjavu i rekao kako i njega često nazivaju *carpetbagger* i da se političar na to mora priviknuti.

Naposljetku valja navesti kako je portal *HuffPost* naglasio da se Olson nije ispričao kandidatu Kulkarniju zbog svoje neprimjerene izjave, čime je u javnost odaslana slika o političaru i pripadniku Republikanske stranke koji ima negativne stavove o osobama druge rase i podrijetla.

Računalnom pretragom mrežnih tekstova nisu identificirani neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam ljudskog uma i inteligencije te ćemo dalje navesti primjer izraza povezan s pojmom rasnog određenja.

7.1.2. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam klasnog, rasnog i etničkog određenja

23) „*house negro*“ („*A top campaign aide for Republican Senate candidate for Virginia Corey Stewart came under fire Wednesday for repeatedly using the phrase "house negro" to describe the GOP establishment, as well for making disparaging remarks about civil rights icons Rosa Parks and John Lewis, according to a report.*“)

Kao i kod primjera (17) i (21), neprimjereni izraz koji ćemo za potrebe rada prevesti kao „kućni crnjo“, preuzet je s Facebookova profila i Twitterova računa Ricka Shaftana, savjetnika i glasnogovornika republikanskoga kandidata za Senat ispred države Virginia, Coreya Stewarta. Naime, tri mrežna portala, *Washington Examiner*, *Daily Beast* i *The Week* objavili su u razdoblju od 1. do 2. kolovoza 2018. godine da je Shaftan tim izrazom etiketirao vodstvo Republikanske stranke (*GOP establishment*).

Prema tumačenju portala *Washington Examiner* s tendencijom prema desnom opredjeljenju, pogrdni izraz „kućni crnjo“ odnosio se na robove na američkom jugu koji su radili u kućama svojih gospodara, čime su bili privilegirani u odnosu na robove koji su morali raditi na plantažama pamuka. Suvremena implikacija tog izraza uključuje lojalnost onih manjinskih skupina koje su bliže vladajućoj stranci, za razliku od onih koje su interesno udaljenije.

Stoga nije u potpunosti jasna Shaftanova namjera kao pošiljatelja negativne poruke, budući da izraz „kućni crnjo“ nije upućen nekom određenom političaru, već dijelu vodećih članova Republikanske stranke.

Problematičnim nalazimo i motiv zbog kojeg bi Shaftan dodijelio rasno obilježenu etiketu stranačkim kolegama netom prije izbora, umjesto primjerice demokratskom protukandidatu za mjesto u Senatu, Timu Kaineu.

Moguće objašnjenje uporabe izraza s negativnom konotacijom potrebno je potražiti u širem društvenopolitičkom kontekstu koji se prvenstveno odnosi na ideološku podijeljenost, dodatno pojačanu izborom Trumpa za američkog predsjednika.

Sukladno strategiji etiketiranja koja ne mora uključivati samo jednu osobu, već i skupine u društvu ili određene politike s ciljem stjecanja političke prednosti, moguća namjera savjetnika Shaftana bila je ukazati na ideološke slabosti pojedinih političkih skupina kako bi skrenuo pozornost na važnost republikanskoga kandidata za kojeg radi u kampanji.

Pritom posebice dolazi do izražaja manipulativna priroda negativne etikete čije će značenje izazvati željeni učinak kod biračkog tijela koje je već dalo svoj glas predsjedniku Trumpu.

Za razliku od *Washington Examinera*, lijevo opredijeljeni portali *Daily Beast* i *The Week* naglasili su da način i kontekst uporabe izraza *house negro*, kao i Shaftanovi neprimjereni komentari medijima upućuju na nedostatak empatije prema osjećajima afro-američke zajednice koje takvi i slični izrazi duboko vrijeđaju.

7.1.3. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam životinja i životinjskih značajki

24) „*bitch slap*“ („*Reporting from Sacramento — State Sen. Joel Anderson is facing a legislative investigation after a female lobbyist accused him of threatening to “bitch slap” her and harassing her at a Capitol-area bar last week, sources say.*“)

Sukladno uspostavljenim kriterijima za pretragu korpusnih tekstova, neprimjereni izraz „*bitch slap*“ identificiran je u članku portala *Los Angeles Times* koji ima tendenciju prema lijevom ideološkom opredjeljenju. Članak je bio objavljen 21. kolovoza 2018. godine kao oblik izvještaja s predizbornog događanja tijekom prikupljanja sredstava za kampanju republikanskoga senatora Joela Andersona u restoranu *Diplomat Steakhouse* na području Capitola u Washingtonu.

U izvještaju se navodi da je Anderson tom prilikom uputio prijetnju lobistici Stephanie Roberson, koja zastupa udruhu kalifornijskih medicinskih sestara, da će je „ošamariti kao kuju“. Roberson je podnijela prijavu nadležnoj instituciji te je potom istražno povjerenstvo Senata utvrdilo da je Anderson prekršio Kodeks ponašanja Senata¹⁷³ nakon čega mu je poslana pisana opomena u kojoj je njegovo ponašanje ocijenjeno „krajnje neprihvatljivim“.

Prema navodima portala *Los Angeles Times*, senator Anderson nije u potpunosti opovrgnuo svoju izjavu, ali je rekao da su je mediji izvukli iz konteksta, kao i da nije bila usmjerena na Roberson. U članku je pak istaknuto kako Andersonovo ponašanje predstavlja oblik seksualnog uznemiravanja s obzirom na to da su svjedoci u restoranu potvrdili da je bio u pripitom stanju kad je razgovarao s lobisticom Roberson te ju je također doticao na neprimjeren način.

Držimo da je navedeni medijski izvještaj potrebno, između ostaloga, promatrati unutar konteksta #*MeToo* pokreta u SAD-u, zahvaljujući kojem je javnost postala više senzibilizirana za razne pojave seksualnog nasilja i uznemiravanja, posebice kad su usmjereni prema ženama. Naime, iako se prema rječničkoj definiciji Merriam-Webster, prijelaznim glagolom *bitch-slap* u razgovornom jeziku označava radnja ljutitog udaranja osobe kao izraz premoći, prezira ili nepoštovanja, smatramo da u razmatranju značenja izraza *bitch slap* valja uzeti u obzir i gore navedeni situacijski kontekstni model koji je prvenstveno oblikovan na temelju seksualne konotacije pogrđnog zoonima „kuja“.

¹⁷³ Eng. *The Senate Code of Official Conduct (Code of Official Conduct)* (Izvor: Mrežna stranica U. S. Senate Select Committee on Ethics, <https://www.ethics.senate.gov/public/index.cfm/ethicsrules>, pristup 28. svibnja 2019.).

Prema našem sudu, izraz *bitch slap* rabljen je kao oblik rodnoga stereotipa s dvostrukim ciljem: kao sredstvo legitimizacije i autorizacije ili potvrđivanja muške osobe na položaju moći i kao sredstvo delegitimizacije ženske osobe koja ne podržava kampanju moćnog političara.

Osim kriterija u okviru prve analitičke sheme, razmatrajući stupanj neprimjerenosti navedenoga izraza, mogli bismo ga, sukladno kriteriju druge analitičke sheme, odrediti i kao primjer uporabe pogrdnih, uvredljivih i diskriminatornih izraza za političke protivnike, posebice kad su u pitanju političarke i aktivistice. Ta odredbena kategorija se, prema našoj procjeni, ujedno odnosi i na primjer (20).

S obzirom na to da je primjer (24) bio jedini pronađeni uzorak izraza vezanog uz pojam životinja i životinjskih značajki, dalje će se dati pregled izraza koji su vezani uz pojam religije i religijskih značajki.

7.1.4. Neprimjereni izrazi čije su funkcije vezane uz pojam religije i religijskih značajki

25) „*darn or damned*” („*The use of the term “cotton-picking” as a Southern stand-in for “darn” or “damned” is widely understood to have racial connotations, referring to the work of black slaves on cotton plantations.*“)

Izraz koji sadrži engleske pridjeve *darn* i *damned* pronađen je u članku objavljenom na lijevo opredijeljenom portalu *Vox* 4. studenoga 2018. godine i sadržajno se nastavlja na primjere (18) i (19). Naime, prema *Voxu*, oba pridjeva predstavljaju istoznačnicu izraza „*cotton-picking*“ koji je uporabio američki ministar poljoprivrede, Sonny Perdue na izbornom skupu podrške republikanskom guverneru Floride Ronu DeSantisu. Prethodno smo za navedeni izraz ponudili prijevodne inačice *prokleti* i *vraški* kojima bismo jednako tako mogli prevesti *darn* i *damned*. Stoga možemo zaključiti da su, u okviru navedenoga situacijskog konteksta, leksičke jedinice koje u engleskom jeziku imaju primarno negativno religijsko značenje, u medijskom tekstu rabljene kako bi se naglasila negativna rasna konotacija izraza.

Osim „*darn or damned*”, identificirali smo uzorak još jednog neprimjerenog izraza vezanog uz pojam religije, koji se odnosi na komentar govora ministra Perduea, a niže ga bilježimo pod primjerom (26).

26) „*how the hell*“ (“***How the hell*** am I supposed to know every single statement someone makes?” *DeSantis* said. “*I’m not going to bow down to the altar of political correctness, I’m not going to let the media smear me.*”)

Izraz s pogrdnim usklikom *the hell* ili „kvragu“ uporabio je guverner Ron DeSantis tijekom televizijskog sučeljavanja s demokratskim kandidatom Andrewom Gillumom, u odgovoru na molbu moderatora da komentira prethodni govor ministra Perduea s izrazom *cotton-picking*.

DeSantisovu izjavu sa sučeljavanja prenio je 3. studenoga 2018. godine portal *Politico* s tendencijom prema lijevom opredjeljenju.

Razmatrajući situacijski kontekst izjave, može se ustvrditi da je DeSantis novinarsko pitanje doživio kao napad na svoj obraz te je stoga neprimjerenom odgovorio pokušavajući izbjeći odgovornost za nešto što je izrekao njegov stranački kolega dok mu je pružao političku podršku. Međutim, iako je bio svjestan da je izraz *cotton-picking* u javnosti označen negativnom rasnom konotacijom, odbio je pokazati obzirnost prema sugovornicima sarkastično rekavši „da se neće pokloniti na oltaru političke korektnosti“.

Ako se prisjetimo da smo političku korektnost odredili kao jedno od temeljnih načela pristojnosti i kooperativnosti u političkom diskursu, mogli bismo zaključiti da je DeSantis takvim jezičnim ponašanjem dao prešutni pristanak na uporabu uvredljivih izraza i diskriminatornih poruka prema neistomišljenicima i manjinskim društvenim, etničkim i rasnim skupinama.

Uzevši u obzir mogućnost da se u korpusnim tekstovima izdvojenima za analizu nalazi još sličnih izraza koji predstavljaju primjere suprotne politički korektnome diskursu, a nismo ih identificirali u sklopu prve analitičke sheme, na sljedećem skupu izraza primijenili smo kriterije druge analitičke sheme za određivanje neprimjerenosti.

Sukladno prvoj odredbenoj kategoriji iz Radne tablice br. 7. neprimjerenim se u američkom diskursu smatra uspoređivanje političkoga protivnika s Hitlerom ili nacistom.

Budući da korpusnom pretragom nismo zabilježili nijedan izraz koji bi sadržajno odgovarao navedenoj kategoriji, nadalje ćemo navesti primjere izraza u kojima su politički protivnici obilježeni izuzetno negativno konotacijom.

7.1.5. Obilježavanje političkih protivnika izrazima s izuzetno negativnom konotacijom

27) „*ISIS*¹⁷⁴ *commie*“ („*But earlier this week, Stewart, who is running to unseat Sen. Tim Kaine (D) in November, ordered the removal of a statement posted on his Twitter account calling a Muslim candidate for governor in Michigan “an ISIS commie.”*“)

¹⁷⁴ Eng. kratica za naziv terorističke organizacije *Islamic State of Iraq and Syria* (Izvor: <https://www.britannica.com/story/is-it-isis-or-isil>, pristup 18. svibnja 2019.).

Nastavno na primjere (17), (21) i (23) koji se vezuju uz izjave Ricka Shaftana, pod primjerom (27) analiziramo neprimjereni izraz Shaftanova nadređenoga republikanskog kandidata na kongresnim izborima, Coreya Stewarta. Stewart, koji je obnašao četiri mandata kao glavni predsjednik Odbora nadzornika okruga Prince William u Virginiji, tijekom predizborne kampanje 2018. godine natjecao se za mjesto u Senatu protiv demokratskog kandidata Tima Kainea.

Međutim, izraz koji ćemo za potrebe rada prevesti kao „teroristička komunjara“, Stewart nije uputio Kaineu, već demokratskom kandidatu na izborima za guvernera države Michigan, Abdulu El-Sayedu, profesoru na sveučilištu Rhodes, čiji su se roditelji doselili u SAD iz Egipta. Objavu s navedenim izrazom prenijelo je pet američkih portala (*Washington Post*, *Washington Times*, *Salon*, *HuffPost* i *Metro Times*) 10. kolovoza 2018. godine sa Stewartova Twitter računa. Pritom su lijevo usmjereni portali *Salon*, *HuffPost* i *Metro Times* u člancima istaknuli kako Stewart preko istaknutog člana Demokratske stranke, El-Sayeda želi delegitimizirati svog glavnog protivnika na izborima, Tima Kainea kojeg je nazvao slabićem.

U tom smislu, navedeni oblik delegitimizacije možemo smatrati posredovanim, s tim da je namjera govornika usklađena s postavkama ideološkog kvadrata, odnosno govornik želi prikazati protukandidata i njegovu stranku u najgorem svjetlu.

Izraz *ISIS commie*, kojim se Stewart poslužio kako bi ostvario gore navedene ciljeve, držimo neprimjerenim sukladno odredbenoj kategoriji prema kojoj su politički protivnici obilježeni izuzetno negativno konotacijom, iz dva razloga. Prvi se odnosi na izjednačavanje islamskog imena Abdul El-Sayed s pripadnošću radikalnoj islamskoj organizaciji poznatoj po terorističkim napadima, a drugi na uporabu imenice *commie*, koju smo preveli pogrdnom istoznačnicom u hrvatskom jeziku.

Drugim riječima, El-Sayed je zbog vlastitog imena etiketiran kao terorist, a zbog svojih demokratskih i liberalnih uvjerenja te zalaganja za ljudska prava i jednakosti, kao „komunjara“. Dodatno, ako izraz *ISIS commie* razmotrimo s logičko-semantičke strane, možemo zaključiti da predstavlja i svojevrsni oksimoron, tj. jezičnu figuru u kojoj su suprotstavljeni pojmovi vjerskog fundamentalizma i ideološke slobode.

Lijevo opredijeljeni portal *Metro Times* u mrežnom je tekstu naglasio kako je udruga *Muslim Advocates* ispred islamske zajednice u SAD-u osudila verbalni napad na dr. El-Sayeda kao neopravdan i neprihvatljiv, te kako smatra da su desno usmjerena politička taktika ocrnjivanja muslimana i govor mržnje štetni za cijelu državu.

S druge strane, portal *Washington Times*, koji ima tendenciju prema desnom opredjeljenju, u prvi plan je stavio informaciju da je Stewart zaniijekao kako je on autor neprimjerenog izraza te je za sve okrivio tvrtku za oglašavanje njegove kampanje koja je „pustila *tweet*“ na temelju nepotvrđenih izvora prema kojima je El-Sayed primao novčanu pomoć islamskih ekstremista. Stewart je potom obrisao neprimjereni *tweet* i rekao da razmatra davanje otkaza spornom oglašivaču.

Međutim, analizom sadržaja korpusnih tekstova nismo pronašli navode da se, bez obzira na podrijetlo izjave, Stewart ispričao američkim građanima te posebice dr. El-Sayedu i islamskoj zajednici, ili da je izrazio neslaganje s takvom vrstom diskursa.

28) „*ching-chang and the ching-chong*“ („*More than a dozen community groups have called on Rep. Bettie Cook Scott (D-Detroit) to apologize for a series of racial slurs sources say she used to describe her primary election opponent, Rep. Stephanie Chang (D-Detroit). Scott is alleged to have referred to Chang as "ching-chang" and "the ching-chong" to multiple voters outside polling precincts during last Tuesday's election. She's also said to have called one of Chang's campaign volunteers an "immigrant," saying "you don't belong here" and "I want you out of my country."*“)

Pregledom korpusnog teksta koji pripada članku objavljenom na portalu *Metro Times* 16. kolovoza 2018. godine, identificirali smo kao neprimjerene, izraze *ching-chang* i *the ching-chong* koje je uporabila zastupnica Demokratske stranke ispred države Michigan, Bettie Cook Scott tijekom predizbora (*primaries*) za Senat.

Uzimajući u obzir jezični i kulturološki kontekst u okviru kojeg je pomoću zvukovnog oponašanja leksičkih jedinica, koje pripadaju kineskom jeziku, Cook Scott pokušala delegitimizirati svoju protukandidatkinju u Demokratskoj stranci, zastupnicu Stephanie Chang, taj se izraz može odrediti kao neprimjeren sukladno kategoriji iz potpoglavlja 7.1.2., iako nije naveden u preuzetom popisu pojmova vezanih uz rasnu i etničku pripadnost.

Međutim, ono što je, po našem sudu, još zanimljivije u navedenom primjeru uporabe uvredljive etikete jest društvenopolitički i situacijski kontekst različit od većine dosadašnjih primjera u američkome korpusu, u kojima su neprimjereni izrazi bili uglavnom upućivani članovima protivničkih stranaka ili političkim neistomišljenicima.

Naime, Cook Scott i Chang zastupnice su iste (Demokratske) stranke, ali je Cook Scott, koja je afro-američkog podrijetla, uputila Chang, koja je azijsko-američkog podrijetla, etiketu utemeljenu na rasnim i etničkim stereotipima.

Potrebno je navesti da, u situacijskom smislu, unutarstranački predizbori također predstavljaju oblik natjecanja gdje je verbalno nadmetanje kandidata na određeni način očekivano, no lijevo opredijeljeni portal *Metro Times* nije pronašao opravdanje za neprimjereno jezično ponašanje zastupnice demokrata, a navedeni oblik diskursne situacije opisao je kao zapanjujući (*mind-boggling*).

Štoviše, u članku je objavljeno da je Cook Scott vrijeđala podržavatelje kampanje Chang govoreći im da ne pripadaju SAD-u i da se gube iz njezine zemlje te je suprugu zastupnice Chang, koji je afro-američkog podrijetla, rekla da je budala jer se oženio Azijatkinjom.

Neprimjerenost izraza *ching-chang* i *the ching-chong*, prema našem mišljenju, nadalje je potvrđena kroz reakciju nekoliko američkih udruga i organizacija¹⁷⁵ koje su zahtijevale žurnu ispriku zastupnice Cook Scott budući da se „izabrani dužnosnici moraju pridržavati visokih standarda profesionalnog ponašanja i poštivati ljude svih rasa i etniciteta, a bez obzira na političko opredjeljenje ne smiju rabiti stereotipne prikaze ili neprimjereni jezik koji koči napredak zajednice“¹⁷⁶.

Kao što smo prethodno ustanovili u radu, za kritičku analizu političkoga diskursa, pojava neprimjerenih izraza u govorima političara koji zastupaju anti-imigrantsku politiku nije novost, no ono što jest neobično u navedenom slučaju jest činjenica da je predstavnica afro-američke zajednice kojoj su tijekom povijesti SAD-a često bila narušavana građanska prava, uporabila vrstu diskursa s negativnom rasnom konotacijom kako bi delegitimirala kandidatkinju na predizborima. Moramo također zamijetiti kako je taj primjer etiketiranja, na nama dostupnom skupu uzoraka, neuobičajen i na rodnoj osnovi budući da političarka upućuje uvredu drugoj političarki, što do sada nismo imali prilike zabilježiti u analizi.

29) „*Bigfoot*“ („*How does one go about locating one of the most endangered Republicans in November’s midterm elections? If you ask Dean Phillips, the Democrat challenging five-term incumbent Rep. Erik Paulsen (R-Minn.), the natural answer is to turn to **Bigfoot**.*“)

¹⁷⁵ *Asian & Pacific Islander American Vote — Michigan, Association of Chinese Americans, the African Bureau of Immigration & Social Affairs, American Citizens for Justice, the Detroit Hispanic Development Corporation i Equality Michigan*

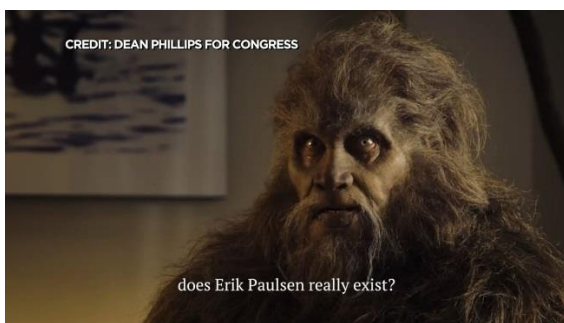
¹⁷⁶ Izvor: <https://www.metrotimes.com/news/detroit-rep-bettie-cook-scott-on-asian-opponent-dont-vote-for-the-ching-chong-14773259>, pristup 19. svibnja 2019.

Za razliku od prethodnog primjera, gdje je negativna poruka odaslana u neposrednom govorenom diskursu tijekom javnoga događanja, kroz uporabu izraza „*Bigfoot*“ analiziramo primjer predizbornog video oglašavanja s ciljem javnog sramoćenja protukandidata.

Video oglas su s mrežnog kanala YouTube preuzela dva portala (*Daily Kos* i *Spectator World*) 20. rujna 2018. godine pa smo analizirali njihove izvještaje o sadržaju oglasa u kojem se ističe navedeni izraz.

U oba se članka navodi kako Dean Phillips, demokratski kandidat za Kongres ispred države Minnesota izravno upućuje kritiku republikanskom kongresniku Eriku Paulsenu zbog nepojavljivanja u javnosti i nedostupnosti biračkom tijelu.

Hiperbolizacija negativne osobine kongresnika Paulsena iskazana je na način da je čak i glavni lik spota, mitsko biće *Bigfoot* (u hrvatskom prijevodu Jeti), poznat po svojoj tajnovitosti, pronađen i snimljen te sada ispred kamera kontemplira o tome postoji li uopće kongresnik Paulsen i je li ga moguće pronaći.

Fotografija 6: Video oglas kandidata Deana Phillipa¹⁷⁷

Iako se gornji primjer razlikuje od video oglasa republikanskoga kandidata Michaela Williamsa, koji smo naveli pod Fotografijom 4 i koji je sadržavao elemente etničke netrpeljivosti, zajedničko im je obilježje da su vezani uz trend teatralizacije predizbornih kampanja kako bi animirali i potaknuli glasače. Neprimjerenost u Phillipsovu spotu temelji se, prema našem tumačenju, na izboru Jetija koji je prema urbanim shvaćanjima majmunoliko biće niže inteligencije te je zbog svojih umnih i tjelesnih obilježja vrlo često predmet različitih šala i poruga.

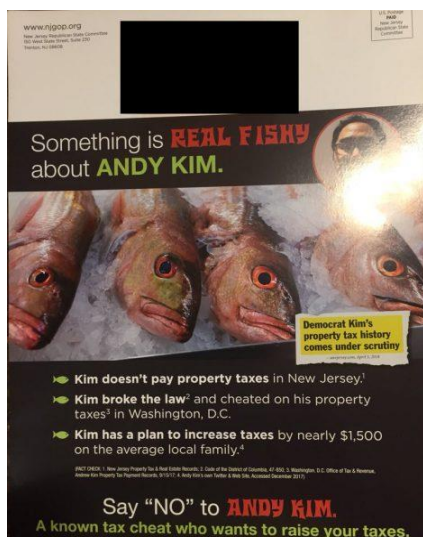
Kao što je prethodno navedeno, naglašavanje negativnih osobina protukandidata ostvareno je tako što se građanima, koji već posjeduju stereotipnu umnu sliku Jetija kao primata sličnog neandertalcu, nudi slika kongresnika Paulsena u još gorem izdanju, odnosno ironijski prikaz.

¹⁷⁷ Izvor: <https://spectatorworld.com/topic/bigfoot-congressman-erik-paulsen/>, pristup 20. svibnja 2019.

Ključna razlika između tog i ostalih primjera za analizu jest u tome što za delegitimizaciju protivnika nije odabran samo pisani ili govoreni sadržaj uvredljivog izraza, već je vizualizacijom postignut jači stupanj ironičnosti i podrugljivosti poruke. Razlika pak koju smo zamijetili u načinu na koji su dva ideološki različito usmjerena portala prikazala navedenu poruku odnosila se na to koliko će je građani ozbiljno shvatiti. Tako je desno opredijeljeni *Spectator World* video oglas s Jetijem komentirao kao vrstu dobre šale, dok je lijevo opredijeljeni *Daily Kos* građanima ponudio poveznicu za pružanje podrške kandidatu Phillipsu u kampanji protiv kongresnika Paulsena.

30) „*Real Fishy*“ („*MacArthur and his allies have attacked Kim, a son of South Korean immigrants and a former national security aide to President Barack Obama, as a D.C. elitist and an outsider. The New Jersey Republican Party described him in campaign mailers as “Real Fishy” - the text printed in a typeface called Chop Suey - next to a photo of dead fish on ice.*“)

Državno povjerenstvo Republikanske stranke u sklopu predizborne kampanje za svog kandidata, kongresnika Toma MacArthura izradilo je obavijesni listić putem kojeg su optužili Andya Kima, kandidata Demokratske stranke i američkog građanina korejskog porijekla da ne plaća porez na nekretnine u državi New Jersey. Tekstove s navedenim listićem, na kojem je uz sliku i ime kandidata Kima uporabljen izraz „*Real Fishy*“ objavila su dva lijevo opredijeljena portala *HuffPost* i *Business Insider* 17. rujna 2018. godine.

Fotografija 7a: Obavijesni listić kandidata Toma MacArthura¹⁷⁸ (1. strana)

¹⁷⁸ <https://www.insidernj.com/cd3-flashpoint-currie-denounces-racist-mailer/>, pristup 21. svibnja 2019.

U radu, s obzirom na važnost situacijskog konteksta, uz negativan metaforički izraz, analiziramo i neprimjerenost slikovne poruke koja se odnosi na rasne i etničke stereotipe o građanima azijskog podrijetla. Naime, na listiću se posebno ističe slika ribljih glava na ledu, što upućuje na predrasudu prema ljudima koji dolaze s dalekog Istoka, u smislu da jedu puno sirove ribe. Negativna konotacija vezana uz azijske doseljenike dodatno je pojačana trima elementima: gramatičko-značenjskim odrednicama izraza „*Real Fishy*“, fontom kojim su napisani izraz te ime i prezime kandidata, kao i uporabom znakova-ribica umjesto standardnih *bulleta* za nabranjanje u tekstu. Za hrvatsku prijevodnu inačicu izraza predlažemo izreku „riba smrdi od glave“ (prezetu iz latinskog jezika, op. a.), u kojoj riba u prenesenom značenju predstavlja korumpiranu ili nemoralnu osobu. Stoga je „riblja“ metafora u tom kontekstnom modelu rabljena s dvostrukim ciljem: kako bi protukandidata Kima u američkom društvu prikazala i kao stranca i kao korumpiranog političara. Negativna predodžba o državljaninu stranoga podrijetla stječe se i uočavanjem gramatički nepravilno napisanoga engleskog priloga (*real* umjesto *really*), čime se, po našem sudu, željelo naglasiti da kandidat Kim ne posjeduje odgovarajući stupanj poznavanja engleskog jezika. *Real Fishy* i *Andy Kim* napisani su crvenom bojom i fontom koji se u američkoj kulturi popularno naziva *Wonton* ili *Chop Suey*¹⁷⁹, a vezuje se uz pojmove kineskih trgovina hranom i filmova s područja Azije, što tumačimo kao stereotipni prikaz azijske kulture i običaja. Također, držimo da su se znakovima ribica umjesto *bulleta* i debljim fontom u nabranjanju željele istaknuti negativne osobine kandidata Kima. Usporedbe radi, s druge strane obavijesnog listića navode se pozitivne osobine republikanskog kandidata MacArthura, kao što se može vidjeti na donjoj fotografiji.

Fotografija 7b: Obavijesni listić kandidata Toma MacArthura (2. strana, izvor: kao u Ref. 178)

¹⁷⁹ Izvor: https://www.encyclo.co.uk/meaning-of-Wonton_font, pristup 21. svibnja 2019.

Druga strana listića u suprotnosti je sa sadržajem prve strane. Za razliku od prve fotografije ribljih glava na ledu, kongresnik MacArthur na drugoj je fotografiji prikazan u ugodnom i opuštenom razgovoru s dvije ženske osobe na klupi u parku. Njegovo ime i prezime napisano je plavim i crvenim slovima, a font je uz plavu zvjezdicu identičan onome na prehrambenim proizvodima kojima se promovira izvorna američka kultura i način života.

Umjesto standardnih *bulleta* rabljene su crvene kvačice pomoću kojih se u nabranju ističu razne financijske prednosti za građane tijekom mandata kongresnika MacArthura. Crvenom bojom napisan je glagol u imperativu *Vote*, a MacArthur je opisan kao neovisni i pomirljivi vođa.

Iz navedenoga opisa, može se zaključiti da su istovremeno rabljene strategije legitimizacije i delegitimizacije, odnosno isticanje svih pozitivnih osobina jednoga kandidata i svih negativnih osobina drugoga kandidata, sukladno van Dijkovu (2005) ideološkom kvadratu. No, gore navedeni portali osudili su rasno obilježeno vođenje kampanje, naglašavajući prije svega Kimovu pripadnost američkom narodu.

U daljnjoj pretrazi tekstova iz američkoga dijela korpusa, nismo pronašli izraze čija bi neprimjerenost odgovarala odredbenoj kategoriji o uporabi jezika kojim se poziva na nasilje. Stoga dajemo analitički prikaz primjera koji se odnosi na uporabu diskursa s izrazito negativnom konotacijom.

7.1.6. Uporaba upravnoga diskursa s izrazito negativnom konotacijom

31) „*monkey this up*“ („*GOP Rep. Ron DeSantis called his black rival in Florida's governor's race, Tallahassee Mayor Andrew Gillum, an "articulate spokesman" and warned that the state may "monkey up" its politics by electing a "socialist agenda" into office. He said: "The last thing we need to do is monkey this up by trying to embrace a socialist agenda with huge tax increases and bankrupting the state."*“)

Izraz „*monkey this up*“ prenijelo je osam mrežnih portala (*New York Times, Washington Post, Salon, Vox, Politico, HuffPost, Business Insider i Miami Herald*) 29. kolovoza 2018. godine kao dio intervjua koji je na televizijskom kanalu *Fox News* dao zastupnik Republikanske stranke Ron DeSantis.

Analizom društvenopolitičkog i situacijskog konteksta, ustanovili smo da se izraz može odrediti kao neprimjeren s obzirom na to da je zastupnik DeSantis rabio diskurs upravnoga sadržaja s izrazito negativnom rasnom i političkom konotacijom, odnosno govorio o glasanju na

parlamentarnim izborima ukazujući na „negativne posljedice“ u vidu porasta poreza i bankrota države, ako glasači za guvernera Floride izaberu njegova protukandidata, demokratskog predstavnika Andrewa Gilluma.

Naime, osim što je kandidat Gillum afroameričkog porijekla pa uporaba riječi poput *monkey* i *articulate* u tom specifičnom društvenom i kulturnom kontekstu sadržava obilježja negativnih rasnih stereotipa, DeSantis ga je izravno optužio da promovira socijalistički program koji bi mogao uništiti državu Floridu.

Stoga je potrebno naglasiti da su svi portali, s čijih je stranica izraz preuzet za potrebe rada, lijevo opredijeljeni ili imaju tendenciju k lijevom opredjeljenju te su u naslovima i komentarima istaknuli negativnost konotacije koju posjeduje DeSantisova izjava. Posebno bismo izdvojili komentar u tekstu *New York Timesa*, u kojem profesorica političkih znanosti na Sveučilištu Florida, Sharon Austin iskazuje čuđenje što je jedan visokopozicionirani političar od svih mogućih izraza izabrao upravo taj s *majmunom* kad je opće poznato da su u povijesti jezičnih rasizama najviše zabilježeni izrazi gdje se ističu sličnosti između ljudi crne boje kože i majmunolikih životinja.

Držimo da je za analizu diskursa to također važan primjer uporabe životinjske metafore, (uz prethodni uzorak iz hrvatskog dijela korpusa u primjeru (10) „majmun iz Mosta“) gdje se metafora *majmuna* odnosila na člana suprotstavljene stranke, kao na biće niže inteligencije. Međutim, razlika između hrvatskog i američkog primjera jest u tome što DeSantis izjavu ne upućuje izravno svom protukandidatu Gillumu, već poručuje široj javnosti u razgovornom stilu da ne „zabrlja“¹⁸⁰ izbore.

Bez obzira na tu činjenicu, profesorica Austin je mišljenja da izraz *monkey up* ne predstavlja čak ni suptilnu, prikrivenu političku poruku¹⁸¹, nego vrlo otvoren i opasan oblik rasizma.

Prisjetimo li se postavki o „bijelom rasnom okviru“ koje smo iznijeli u potpoglavlju 4.4., razlozi uporabe izraza s negativnom rasnom konotacijom mogu se tumačiti u skladu s promjenom paradigme o političkoj korektnosti.

¹⁸⁰ Prema nama dostupnim podacima, najbliža prijevodna inačica fraznog glagola *monkey up* u razgovornom stilu hrvatskoga jezika bio bi glagol *zabrljati*.

U mrežnom engleskom rječniku urbanih izraza također je zabilježena DeSantisova izjava s uporabom izraza *monkey this up*. (Izvor: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Monkey%20up>, pristup 12. studenoga 2019.)

¹⁸¹ U engleskom se jeziku za takvu vrstu poruke uvriježio naziv *dog whistle* (Izvor: <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/dog-whistle-political-meaning>, pristup 12. studenoga 2019.).

Prema mišljenju socijalnih psihologa i ostalih istraživača društvenih problema, bijeli Amerikanci podsvjesno povezuju ljude crne rase s primatima, majmunima i gorilama (*implicit bias*)¹⁸², a takve predodžbe proizlaze iz dugog razdoblja rasističke politike i supremacije bijelog čovjeka kako bi se legitimiziralo ropstvo, kolonijalizam, imperijalizam i nasilje općenito. Negativno nasljeđe evoluiralo je do današnjeg doba i prilagodilo se novim društvenopolitičkim normama u SAD-u i diljem svijeta.

Stoga pojedinačne namjere pošiljatelja poruka s rasnim stereotipima, u smislu namjernog ili nenamjernog slanja negativnog sadržaja u javnost, ne predstavljaju važnu novost, budući da su rasno obilježeni izrazi već toliko institucionalizirani da se javljaju u svakodnevnom jeziku. Primjer takve uporabe u navedenom kontekstu predstavlja pridjev *articulate* kada govornik želi pohvaliti osobu crne puti, ali se podtekstom implicira da većina ljudi afro-američkog podrijetla nema sposobnost artikuliranog govora, dok je bijelcima ta sposobnost urođena.

Daljnja pretraga korpusnih tekstova nije dala rezultate u okviru kategorije prema kojoj se neprimjerenost izraza određuje ako se on odnosi na iznošenje optužbe da je predsjednik protivničke stranke lagao, kao ni rezultate za moguće nove primjere uporabe pogrdnih, uvredljivih i diskriminatornih izraza za političarke i aktivistice (uz već prikazane primjere pod brojevima (20) i (24)).

Stoga smo u okviru treće analitičke sheme pristupili analizi popratnih komentara građana na gore navedene izjave političara koje su sadržavale neprimjerene izraze.

7.2. Analiza komentara građana tijekom predizborne kampanje 2018.

U potpoglavlju 5.3., za prikupljanje anonimnih komentara na neprimjerene izraze u diskursu kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine poslužili smo se *Redditom* gdje smo pomoću tražilice identificirali sve dostupne komentare vezano uz tekstne sadržaje na poveznicama američkih dnevno-informativnih portala navedenih u prethodnom potpoglavlju. Kako bismo odredili jesu li stavovi građana prema izjavama političara neutralni, pozitivni ili negativni, komentare smo obradili pomoću računalnog programa *SentiStrength* pa negativne komentare dalje navodimo sukladno stupnju vrednovanja od nižeg prema višem, kao i prema redoslijedu izdvojenih uzoraka neprimjerenih izraza.

¹⁸² Izvor: <https://perception.org/research/implicit-bias/>, pristup 12. studenoga 2019.

Za primjer (17) „*pompous ass*“ na *Redditu* je izdvojeno 6 komentara, od kojih su 3 označena neutralnim sentimentom, a 3 s negativnim koje navodimo kao niže primjere.

17.1) „*I hope the (metaphorical) bloodshed continues into 2019. They have no business controlling either chamber of that state legislature.*“ (negative sentiment -2)

17.2) „*I hope Tim Kaine beats this asshole by 50*“ (negative sentiment -3)

17.3) „*This is another feature of the Stewart campaign, this is not a bug*“ (negative sentiment -3)

S obzirom na to da je našom pretragom ustanovljen mali broj komentara, a ranije je u tekstu istaknuto da je Shaftanova izjava s neprimjerenim izrazom „*pompous ass*“ prenesena s njegova Facebookova profila i Twitterova računa, pretpostavljamo da je više komentara moguće pronaći na navedenim društvenim mrežama. Kod negativnih komentara, zanimljiv nam je primjer (17.2) u kojem je utvrđena ehoična i „proširena“ uporaba izraza koji sadržava tabuiziranu imenicu *ass*.

Znakovito je i da su građani poistovjetili Shaftanovu izjavu s obilježjima kampanje njemu nadređene osobe i republikanskoga kandidata za Senat, Coreya Stewarta te je u primjeru (17.1) političko natjecanje između republikanaca i demokrata označeno kao (metaforičko) krvoproliće, a u primjeru (17.3) imenica *bug* uporabljena je u prenesenom značenju, u smislu da je Stewartova kampanja „bez greške“ negativna.

Budući da je pod primjerom (18) naveden izraz „*balls in aspirin bottles*“ kao dio medijskog osvrtu na izjavu ministra Perduea, pretragom *Redditu* nismo pronašli komentare koji bi se odnosili na taj izraz te ćemo dati pregled negativnih komentara na Perduevu izjavu koja sadrži izraz „*cotton-pickin*“. Naime, na *Redditu* su sveukupno izdvojena 34 komentara, 23 neutralna, 3 pozitivna i 8 negativnih koje navodimo kao primjere niže u tekstu.

18.1) „*It's pretty much racist against non racist.*“ (negative sentiment -2)

18.2) „*These confederate minded bastards need to be made politically irrelevant*“ (negative sentiment -3)

18.3) „*In my life, I've only seen the phrase "cotten-picken" in two places: old loony tunes cartoons, and in statement made by racists.*“ (negative sentiment -3)

18.4) „*This used to be a pretty common phrase but if somebody doesn't understand that it's in extremely poor taste in 2018, they're either a dumbass, willfully malicious, or like Kemp, some brilliant combination of both.*“ (negative sentiment -3)

18.5) „*This isn't a dog whistle. It's a gigantic megaphone! They don't even care to hide their racism. They need their white redneck supporters to get to the polls. This helps!*“ (negative sentiment -4)

18.6) „*Perdue: Once again fuck you.*“ (negative sentiment -4)

18.7) „*Trump is shitting in high cotton with his southern base.*“ (negative sentiment -4)

18.8) „*He is out of his Depends-wearing mind!*“ (negative sentiment -4)

Pregledom sadržaja dijela komentara kod kojih je utvrđen negativan sentiment prema izjavi ministra Perduea, može se zaključiti da je težište negativne reakcije usmjereno na izraz „*cotton-pickin*“ koji je protumačen kao rasistički. Snaga negativnog stava građana očituje se i kroz njihovu uporabu pogrđnih etiketa za političare desnog opredjeljenja, kao što je primjerice *confederate minded bastards*, tabuiziranih glagolskih oblika poput *fuck you* i vulgarnih izraza kao što je *shitting in high cotton*. Posebno je zanimljiva i uloga jezične kreativnosti u primjeru (18.8) gdje je američkoj javnosti poznat izraz *out of someone's cotton-picking mind* zamijenjen podrugljivim izrazom *out of his Depends-wearing mind* kojim se aludira na Perduevu stariju dob i tegobe koje se javljaju s njezinim dolaskom, poput korištenja pomagala protiv inkontinencije. Smatramo da je na navedene stavove građana utjecao i negativan prikaz ministra Perduea u ideološki lijevo usmjerenim medijima gdje su također rabljeni sarkastični izrazi vezano uz političarevu starosnu dob. No, valja istaknuti da je većina komentara označena neutralnim sentimentom, što bismo mogli objasniti u okviru kulturološkog konteksta, budući da je za dio stanovništva na američkom Jugu izraz *cotton-picking* inherentan podneblju i načinu govora tamošnjih stanovnika poput ostalih mjesnih izričaja.

Pod primjerom (19) zabilježili smo izraz „*old farts*“, također vezan uz izjavu ministra Perduea kao dio komentara mrežnog portala *Daily Kos*, dok druge komentare na *Redditu* nismo identificirali.

Što se tiče primjera (20), na *Redditu* je izvojeno 27 komentara na Kalnyevu izjavu s izrazom „*radical socialist kick boxing lesbian Indian*“. Broj komentara s neutralno označenim sentimentom bio je 11, s pozitivnim 2, a s negativnim 14 te će se prikazati kao niži primjeri.

- 20.1) „Hard to believe this guy so dumb but apparently he is. My vote is decided“
(negative sentiment -2)
- 20.2) „Radical Socialist Kickboxing Lesbian from The Rez sounds like a comic book hero or an indigenous punk band. Wishing her luck!“ (negative sentiment -2)
- 20.3) „When your racist uncle starts calling people 'Demonrats', its time to parental lock Fox News.“ (negative sentiment -3)
- 20.4) „Another isolated incident of an overzealous Republican official being racist, homophobic, and an overall scumbag, I see. All these isolated incidents. It's a good thing they are all totally isolated and could be in no way construed as a pattern.“ (negative sentiment -3)
- 20.5) „You have to look like an idiot when attempting to appeal to racist morons. If you look intelligent, they won't believe you. Either that or he really is damn moron.“
(negative sentiment -3)
- 20.6) „Kudos to Yoder's camp for unequivocally calling out this bullshit, but this asshole is an official member of the state GOP in an elected role. They should immediately remove him.“
(negative sentiment -3)
- 20.7) „This shit doesn't happen in a vacuum. The game is set such low expectations that you get praise for publicly saying something that decent people think in private.“
(negative sentiment -3)
- 20.8) „What an asshat. I can't wait to vote for Sharice Davids.“ (negative sentiment -4)
- 20.9) „This dipshit makes me ashamed to live in Shawnee.“ (negative sentiment -4)
- 20.10) „What really bothers me about this is the gratuitous use of exclamation points. I mean, I can see adding three, or maybe even five if you really mean it, but you've identified yourself as completely incompetent when you add this many. If I see that, I immediately know I'm talking to someone's 85 year old grandpa who just got his an internet connection and he's not afraid to use it!“ (negative sentiment -4)
- 20.11) „If this Shawnee guy had instead called Davids a 'carpet-munching Pocahontas', no additional Republicans would've cared or criticized him because as we saw with Kavanaugh, it's perfectly fine for an angry geriatric white Shawnee guy to spout slurs of any kind, just like Trump does, since it's what they've always done, and we can't deem to take that away from them all because their 1950's behavior is now unseemly in some 2018 quarters.“
(negative sentiment -4)
- 20.12) „Fucking coward! Just like most bigots. I hope this story blows up.“
(negative sentiment -4)

20.13) „*We'll just have to send this alt-right, redneck back to the trailer park.*“

(*negative sentiment -4*)

20.14) *First they say she's a fake Native American. now they want to send her "back to the reservation"? Jesus Christ these people are awful.* (*negative sentiment -4*)

Analizom negativnih komentara ustanovljeno je da su korisnici *Reddita* u kritikama izjave povjerenika Kalnya rabili tabuizirane, vulgarne i pogrdne riječi i izraze od kojih je najviše bilo primjera vezanih uz spolnost i tjelesne izlučevine (*asshat, asshole, bullshit, carpet-munching, dipshit, fucking coward, shit*).

Usto, neprimjerene riječi i izrazi u komentarima obuhvaćeni su i kategorijama vezanima uz ljudsku inteligenciju (*dumb, idiot, racist morons*), klasno određenje (*redneck, scumbag*) te religijske značajke (*damn moron*).

K tome valja pribrojiti i ehoičnu uporabu samog izraza *Radical Socialist Kickboxing Lesbian* u primjeru (20.2) koji je specifičan po tome što je autor komentara izrazu želio oduzeti negativnu konotaciju i pridodati mu zabavno i popularno značenje, iskazujući na taj način podršku kandidatkinji Davids. Većina komentara sadržavala je neprimjerene riječi i izraze koji su bili upućeni povjereniku Kalnyu pa na tom skupu uzoraka možemo potvrditi premisu da uporaba neprimjerenih izraza u diskursu političara posljedično izaziva porast uporabe neprimjerenih jezičnih oblika kod građana.

Budući da za primjer (21) nismo pronašli komentare na *Redditu*, pretragu smo zatim usmjerili prema izdavanju komentara za izjavu kongresnika Olsona pod primjerom (22).

Na *Redditu* je u tom smislu identificirano 17 komentara od kojih je 6 označeno neutralnim sentimentom, 2 pozitivnim i 9 negativnim te ih navodimo kao niže primjere.

22.1) „*Olson represents my district. I think he's wildly out of step with the community's feelings and our basic demographics. Would not be surprised if he asks to see Sri's birth certificate next.*“ (*negative sentiment -2*)

22.2) „*I'm Indian-American. This is nothing new for us :/*“ (*negative sentiment -2*)

22.3) „*It's actually amazing that Olson was even caught campaigning; he's usually invisible in his district.*“ (*negative sentiment -3*)

22.4) „*GOP is so bankrupt. It has zero ideas and has fallen back to naked racism and xenophobia*“ (*negative sentiment -3*)

22.5) „*I don't know why I still allow myself to get shocked at every new awful quote or racist development. This one is particularly raw because of how much respect I have for the Democratic candidate in TX-22. Sri Preston Kulkarni is probably the most impressive Democratic challenger this cycle (top 5 at least). He has already run a truly visionary campaign that will have huge implications in future election cycles, win or lose. Also his race is top contender for polling blindspot this cycle (despite stiff challenge from CA-01, IN-09 and NY-02), largely because of the groundbreaking campaign approaches Kulkarni is using and the relative obscurity of 'the Asian vote' in political discourse. Shame on Pete Olson. Sri is giving him the race of his life.*“ (negative sentiment -4)

22.6) „*Those guys look like the mafia. Real human rights nuts, eh?/s*“ (negative sentiment -4)

22.7) „*My mom taught his kids. He's a human shitbag. I would love to see him unseated.*“ (negative sentiment -4)

22.8) „*Utterly despicable how many Republican candidates rely on lies, and insulting their opponents to win. Why can't they just focus on their unpopular policies that hurt the country like Trump's tariffs?*“ (negative sentiment -4)

22.9) „*even though Sri is ACTUALLY RELATED TO SAM HOUSTON (if you're from Houston, this is a fucking big deal). I fucking hate Pete Olson.*“ (negative sentiment -5)

Unatoč ograničenom uzorku za analizu komentara, može se ustvrditi da su korisnici *Reddita* u osvrtu na izjavu kongresnika Olsona u većini slučajeva zauzeli negativan stav. No, potrebno je naglasiti da su se negativni komentari korisnika odnosili na dio izjave u kojoj je Olson etiketirao svog protukandidata Kulkarnija izrazom „*Indo-American Carpetbagger*“. Iz sadržaja komentara razvidno je da građani u tom kontekstu tumače navedeni izraz kao oblik negativnoga rasnog stereotipa, što je posebice vidljivo u komentarima (22.4) i (22.5) gdje su zabilježeni engleski pojmovi poput *naked racism*, *xenophobia* i *racist development*.

Građani također zamjeraju neutemeljene verbalne napade u političkom diskursu pa je tako zabilježen najviši stupanj negativnoga sentimenta za primjer (22.9) gdje je kao rečenični prilog rabljena tabuizirana riječ (*fucking big deal*, *I fucking hate*).

Od ostalih neprimjerenih izraza, kojima je upućena kritika Olsonovom političkom i ideološkom opredjeljenju, izdvajamo primjer (22.6) s izrazom *human rights nuts* i primjer (22.7) s izrazom *human shitbag*.

Pretragom mrežnih komentara na Shaftanovu izjavu koja je sadržavala izraz *house negro* pod primjerom (23), pronašli smo vrlo mali broj uzoraka, odnosno samo 4 komentara, 2 neutralna i 2 negativna koje ćemo navesti kao primjere (23.1) i (23.2).

23.1) „*This is the kind of guy who claims not to be racist and then makes that colored TV joke.*“ (negative sentiment -3)

23.2) „*Holy shit. We knew Stewart was a neo-confederate and a racist, but this puts it out in the open. Stewart must publicly disavow Rick Shaftan for his behavior. But he won't. Because he's Corey Stewart.*“ (negative sentiment -4)

Kao i kod primjera (17), budući da je Shaftanova izjava s neprimjerenim izrazom prenesena s njegova Facebookova profila i Twitterova računa, pretpostavka je da su korisnici upućivali više komentara putem navedenih mrežnih servisa.

No, sudeći po sadržaju oba negativna komentara, izraz *house negro* prepoznat je kao neprimjeren zbog negativne rasne konotacije, čime su u javnosti ponovno istaknuta politički nekorektna obilježja kampanje republikanskoga kandidata za Senat, Coreya Stewarta.

Primjer (23.2) je zanimljiv zbog uporabe izraza u kojem se sintagmatski spajaju leksička jedinica vezana uz pojam religijskih značajki i ona vezana uz pojam tjelesnih izlučevina (*holy shit*), što po našem sudu, pojačava stupanj negativne reakcije prema Shaftanovoj izjavi.

Za izraz *bitch slap* u primjeru (24), koji je uporabio senator Anderson, na *Redditu* je identificiran samo jedan pozitivan komentar koji ćemo navesti kao primjer (24.1).

24.1) „*Sen. Anderson's timeline and account of the incident does not conform with the news accounts. Kavanaugh's Axiom: The only version of events to be acknowledged and believed is a woman's version if and only if the woman is a Democrat supporter.*“ (positive sentiment 4)

Komentar (24.1), označen pozitivnim sentimentom, navodimo kao iznimku, s obzirom na to da nismo pronašli niti jedan drugi komentar na Andersonovu neprimjerenu izjavu te ga valja razmotriti u širem kontekstu političkoga diskursa i zbivanja od dolaska Trumpa na vlast u SAD-u. Naime, „Kavanaughov poučak“, koji korisnik/ca navodi u komentaru, odnosi se na Bretta Kavanaugha kojeg je predsjednik Trump nominirao za suca Vrhovnog suda u srpnju 2018. godine.

Nedugo nakon što je Kavanaugh ušao u uži izbor, profesorica psihologije sa Sveučilišta Palo Alto, Christine Blasey Ford kontaktirala je *Washington Post*¹⁸³ kako bi objavili članak u kojem optužuje Kavanaugha da ju je napastvovao dok su zajedno pohađali srednju školu početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća. Odmah poslije te objave, javile su se još dvije ženske osobe koje su optužile Kavanaugha za seksualno zlostavljanje, no on je sve tri optužbe odbacio. Posljedično, taj je događaj pokrenuo određenu vrstu diskursnoga obračuna između demokrata i republikanaca koji su za svaku sljedeću objavu o tome kako je netko od njihovih članova bio optužen za određene oblike zlostavljanja tvrdili da se radi o izravnom napadu demokrata na najviše predstavnike vlasti i obnašatelje javnih dužnosti. Budući da je portal *Los Angeles Times* objavio kako je senator Anderson na sličan način optužen za seksualno zlostavljanje lobistice, analizirajući sadržaj komentara (24.1) možemo uočiti da korisnik/ca rabi ironijski iskaz kako bi se izrazila sumnja u vjerodostojnost optužbe koju ističu lijevo opredijeljeni mediji.

Daljnjom pretragom *Reddit*a, nisu identificirani komentari na izjave u političkom diskursu, koje su sadržavale izraze pod primjerima (25) „*darn or damned*” i (26) „*how the hell*“.

Za primjer (27) s izrazom „*ISIS commie*“, na *Redditu* je izdvojeno 13 komentara, 3 s neutralnim sentimentom i 10 s negativnim koje ćemo pokazati kako slijedi.

27.1) „*Well, that was just weird and racist.*“ (negative sentiment -3)

27.2) „*Corey "Living Confederate" Stewart, determined to completely ruin the Virginia GOP, launched another racist attack today. This time, his target was Abdul El-Sayed, a Michigan gubernatorial candidate who had not even won the primary. In his attack, Mr. Stewart characterised El-Sayed as "ISIS" and "commie", putting into question whether he knows anything about the meanings of those words, as well as how someone could be both simultaneously. At press time, Mr. Stewart was asked how many Virginia Republicans he plans to drag down with him. His response was "all of them".*“ (negative sentiment -3)

27.3) „*why did you delete it Corey? Are you some sort limp dick loser who doesn't stand by his own words?*“ (negative sentiment -3)

¹⁸³ Izvor: https://www.washingtonpost.com/investigations/california-professor-writer-of-confidential-brett-kavanaugh-letter-speaks-out-about-her-allegation-of-sexual-assault/2018/09/16/46982194-b846-11e8-94eb-3bd52dfe917b_story.html, pristup 23. studenoga 2019.

- 27.4) „*This is a unique position for me, since I was born and raised in Virginia, lived there for 35 years (which blows Corey Stewart's laughable Virginia roots away), yet for the past four have resided in Michigan. Abdul El-Sayed has more intelligence in his little toe than Stewart has in his entire feeble mind. And that's not an exaggeration. The gap in intellect between those two is oceans' wide.*“ (negative sentiment -3)
- 27.5) „*The GOP is a caricature stereotype at this point.*“ (negative sentiment -3)
- 27.6) „*What an inspired insult. Didn't realize people could be so clever! The irony is the GOP is far closer to ISIS.*“ (negative sentiment -3)
- 27.7) „*Do we really expect these worthless human landfills to go beyond the basic buzzwords that trigger their sub-mental neanderthal supporters?*“ (negative sentiment -3)
- 27.8) „*Fuck this guy. Maybe when he loses this election he'll finally leave my fucking state.*“ (negative sentiment -3)
- 27.9) „*Hey Corey, I know you don't believe in guilt by association, but I gotta wonder why so many of the people you surround yourself with are racist shiteheads.*“ (negative sentiment -4)
- 27.10) „*While labeling anyone left of Reagan a "Commie" is a common Republican scare tactic, labeling a Muslim-American, of Egyptian descent, "ISIS" is straight up racism and bigotry. Just out in the open, no dog whistles or anything.*“ (negative sentiment -4)

Razmatranjem zabilježenih komentara, zanimljivo je ustanoviti da su korisnici Reddita negativnu kritiku uglavnom usmjerili na rasno označenu sastavnicu izraza *ISIS commie*, što je posebice vidljivo u izrazima poput *weird and racist*, *racist attack*, *racist shiteheads* i *racism and bigotry*. U tom bismo smislu posebno izdvojili komentar (27.2) gdje je, kao i u našoj analizi izraza, uočeno značenjsko suprotstavljanje pojmova *ISIS* i *commie*. Iz navedenih komentara također je razvidno da su građani prepoznali uporabu politički nekorektnih izraza te su otvoreno iskazali neslaganje s istima. Stupanj negativnosti kritike u pojedinim komentarima je, prema našem sudu, povišen razmjerno stupnju neprimjerenosti određenih riječi, iako tu pojavu računalni program *SentiStrength* nije označio odgovarajućim klasifikatorom negativnoga sentimenta. To se primjerice odnosi na dijelove rečenica u komentarima koje sadrže tabuizme, kao što su *fuck this guy*, *fucking state* i *limp dick loser*, kojima je pridodana vrijednost -3 negativnoga sentimenta, dok je komentar s izrazom *racist shiteheads* označen višim klasifikatorom -4.

Držimo da je značenjska nelogičnost izraza *ISIS commie*, pridonijela uporabi podrugljivih i ironijskih rečeničnih konstrukcija u komentarima, s ciljem ismijavanja političke poruke republikanskoga kandidata, kao što je vidljivo u izrazima *feeble mind*, *caricature stereotype*, *an inspired insult*, *worthless human landfills*, *sub-mental neanderthal supporters*, koji bi upravo zbog snage negativne reakcije korisnika trebali biti označeni višim stupnjem negativnoga sentimenta.

Pregledom komentara na Redditu vezanih uz primjer (28) i reakcije korisnika na izraz „*ching-chang and the ching-chong*“, izdvojili smo 47 uzoraka, od kojih su 22 bila označena neutralnim sentimentom, 9 s pozitivnim i 16 s negativnim koje navodimo kao sljedeće primjere.

28.1) „*Her attitude is grosse.*“ (negative sentiment -2)

28.2) „*Flabbergasted because that person should understand the harm of racism, so she's blown away she would treat someone else like that.*“ (negative sentiment -2)

28.3) „*damn, an actual unabashed black nationalist, dont see one of those too often anymore*“ (negative sentiment -2)

28.4) „*That's some pretty tribal and sheepish thinking. "I'm this ethnicity so you should vote for the me because your the same ethnicity, screw if your values and beliefs line up more with the other candidate".*“ (negative sentiment -3)

28.5) „*Immature bigot who shouldn't be anywhere near an elected office. As a Black person, I am ashamed.*“ (negative sentiment -3)

28.6) „*Knowing what happened in 2016, this bitch will become fucking governor of Michigan.*“ (negative sentiment -3)

28.7) „*Fuck off with that mess. I mean, not only is she a racist idiot, but she's the worst kind of lazy, racist idiot. She's showed her true colors and no one can trust her motives going forward, she needs to resign immediately!*“ (negative sentiment -3)

28.8) „*Excuse my French but how retarded do you have to be to use that kind of language while holding public office? I'm not holding public office, but if i were i definitely wouldn't be calling people retarded, much less "ching chong"*“ (negative sentiment -3)

28.9) „*I dedicate "Momma's Gotta Die Tonight" by Body Count to Rep. Bettie Cook.*“ (negative sentiment -3)

28.10) „*I would vote for Ms. Chang, not this ding dong*“ (negative sentiment -3)

28.11) „*The sad thing is that Black racism against Asians is a behavior they learned from Whites. Galaxy brain levels of woke over there.*“ (negative sentiment -3)

28.12) „*Seriously WHAT THE ACTUAL FUCK! No body who draws on eyebrows should talk shit about anyone else. Seriously why? Has she never been discriminated against? Is she not a woman? Is she not a minority? It's unbelievable that she would treat others the same way she probably has been treated.* (negative sentiment -4)

28.13) „*Ching Chong. Holy shit. What an idiot.*“ (negative sentiment -4)

28.14) „*She should be ashamed of herself, Word of this needs to get out. I hope she loses badly, Im not voting for her sorry ass.*“ (negative sentiment -4)

28.15) „*I'd vote for a Chung Chong over a thug*“ (negative sentiment -4)

28.16) „*Just fucking terrible and disgusting. I'm glad she lost. She will have to retire from politics and go back to one of the jobs she had before. She was a cop!? Fuck...*“
(negative sentiment -5)

Iako je većina pronađenih komentara označena neutralnim sentimentom, proučavanjem uzorka od 16 negativnih komentara, zaključili smo da, kao i kod prethodnih primjera, korisnici *Reddit* najviše zamjeraju političkim kandidatima kad rabe izraze utemeljene na negativnim rasnim i etničkim stereotipima. U tom slučaju, može se zabilježiti posljedična uporaba neprimjerenih izraza u komentarima pa ćemo izdvojiti nekoliko reprezentativnih primjera u pisanim oblicima kritike građana prema zastupnici Cook Scott, kao što su *this bitch; fucking governor; fuck off with that mess; lazy, racist idiot; ding dong; what the actual fuck; talk shit; holy shit; sorry ass; a thug*.

Pritom smo uočili da se leksičke jedinice koje sadrže korijen tabuiziranog glagola *to fuck* označavaju različitim klasifikatorima (od -3 do -5) pa je tako najvišim stupnjem negativnoga sentimenta označen samo komentar (28.16). U komentaru izjave Cook Scott prilog *fucking* služi kao pojačivač primarno negativnih pridjeva *terrible* i *digusting*.

Osim ovoga, naveli bismo tri zapažanja o odnosu građana prema rasno obojenom diskursu: osuđuju izjave utemeljene na uvjerenju da je jedna rasa bolja od druge (*pretty tribal and sheepish thinking*); smatraju da političari zbog svog istaknutog položaja u javnosti ne smiju rabiti uvredljiv i neprimjeren jezik (*how retarded do you have to be to use that kind of language while holding public office*); vjeruju da se rasističko ponašanje uči prema postojećem društvenom modelu (*Black racism against Asians is a behavior they learned from Whites*).

S komentarima na primjer (29) „*Bigfoot*“, bila je ponešto drugačija situacija na *Redditu*, gdje smo zabilježili ukupno 15 komentara, od kojih je 1 bio neutralan, 12 je bilo pozitivno i 2 su bila negativna koje navodimo kao primjere (29.1) i (29.2).

29.1) „*I long for this type of campaigning. I want to hear what you can do, not how bad or criminal your opponent is. Today’s negative ads are so disturbing, and often very misleading as everything is taken out of context. It is also one of the top things that divide us. We are constantly being fed propaganda not based in truth. Very much like the Nazi’s did prior to WW2. Beware of silver tongues such as trumps. It is with a forked tongue, as he speaks from the side of his mouth.*“ (negative sentiment -2)

29.2) „*I liked how Bigfoot was decked out with all his gear (camera, thermos, etc.) in the lobby of the pharma building.....and nobody there seemed to give a shit that Bigfoot was in their lobby. Even better was when the Republican walks by imitating Bigfoot’s “walk” in that grainy footage from the 60’s. Awesome!*“ (negative sentiment -2)

Analizirajući sadržaj negativno označenih komentara, primjećujemo da su i u njima korisnici *Reddit*a pozitivno vrednovali i pohvalili ideju i video oglas kandidata Phillipsa (*I long for this type of campaigning; Awesome!*).

Stoga možemo pretpostaviti da je negativan klasifikator dodijeljen navedenim primjerima zbog uporabe riječi i izraza s neprimjerenom konotacijom kao što su *like the Nazi’s did, a forked tongue* i *to give a shit*.

Osim toga, držimo da je prevladavajućem broju pozitivnih komentara građana pridonio i utjecaj portala *Daily Kos* na davanje podrške građana demokratskih i liberalnih opredjeljenja kandidatu Phillipsu u kampanji protiv kongresnika Paulsena.

Pregledom pak komentara na obavijesni listić kongresnika MacArthura, koji je sadržavao neprimjereni izraz *Real Fishy* naveden pod primjerom (30), na *Redditu* smo izdvojili 18 uzoraka, od kojih je 4 bilo označeno neutralnim sentimentom, 3 pozitivnim i 11 negativnim te ih navodimo kao niže primjere.

30.1) „*Everything is racist if you want it to be.*“ (negative sentiment -2)

30.2) „*Duuuude. I like to look up demographics on the US census quick facts page and NJ is 10% asian. It’s just weird to me to think that people really get away with those blatant racial digs. Hawaii is not perfect, but it makes a difference in what gets normalized when Asians make*

up nearly 40% of the population (asian alone) or nearly 60% of the population when you also count those who are mixed (like me).“ (negative sentiment -2)

30.3) *„That’s more tiki kitsch than ching chang chop suey, but defused as a dog whistle.“ (negative sentiment -2)*

30.4) *„If it weren't for the font, I'd be like "Meh" but that definitely puts it over the top. The "real fishy" vs "really fishy" thing is a little dubious.“ (negative sentiment -2)*

30.5) *„Sadly, it goes to show that no matter how successful you are, you're still an outcast / foreigner in some conservative's eyes. Subtle hints are used to further outcast Kim on the basis of his race.“ (negative sentiment -3)*

30.6) *„Dude, I grew up in the part of NJ Andy Kim represents, and encountered so much ignorance and blatant racism (and my parents who still live there still experience it). Just because the statistics say something, or it's a place in the northeast, doesn't mean it's this rainbow coalition of peace and acceptance. Racism and ignorance also exist in Hawaii, where I am now. It just depends who you talk to. This is how society is. It's not monolithic and you can't generalize.“ (negative sentiment -3)*

30.7) *„One of Tom's other mailers is one crowing about how he's the most moderate Repub in Congress. Yep, the only member of the NJ delegation to vote for the tax scam, and the most moderate. Fuck off, Tom.“ (negative sentiment -3)*

30.8) *„I have been blasting this link. Fuck Tom Macarthur, Andy Kim wants what's best for everyone; Unlike Tom who wants what's best for himself.“ (negative sentiment -3)*

30.9) *„I wouldn't say the fish image is racist, but generally people don't see fish displayed like that anywhere else besides seafood markets and Asian markets. I think that kind of image (dead fish on ice instead of say, dead fish in a pond or maybe fish guts) was chosen specifically because of the association with Asian markets. Does that mean it is racist though? I don't know.“ (negative sentiment -3)*

30.10) *„Tommy boy’s fake call survey/hit job on Andy Kim are hilariously transparent Vote that bum out! Andy Kim ftw“ (negative sentiment -3)*

30.11) *„Man, where have all the ads filled with juicy, fishy copy followed by funny-ass memes of Donald Trump gone during the election? WOULD have LOVED to see some of those instead. Just kidding. But seriously, for the love of God, those attackers should be ashamed of themselves. What good does it do to them? Makes them feel good? Feel almighty superior? I hope they go rot way worse than the fish that are pictured in the ad.“ (negative sentiment -4)*

Prema dostupnom uzorku komentara, zaključili smo da korisnici *Reddita* negativnu ocjenu listića s izrazom *Real Fishy* uglavnom temelje na prepoznavanju poruke s prikrivenim rasnim i etničkim stereotipima (*defused as a dog whistle*). Pritom je i neodobravanje građana s takvom vrstom predizbornoga oglašavanja iskazano putem neprimjerenih oblika diskursa (*Fuck off, Tom; Fuck Tom Macarthur; Vote that bum out!; I hope they go rot way worse than the fish that are pictured in the ad.*).

Posebno zanimljivima za analizu izdvojili bismo sljedeće komentare: primjer (30.1) u kojem se izražava mišljenje da tumačenje poruke ovisi isključivo o volji primatelja; primjer (30.3) zbog rekontekstualizacije neprimjerenog izraza *ching chang* u obliku novog sintagmatskog izraza s neprimjerenim nazivom za font kineskoga pisma *chop suey*; primjer (30.4) gdje se izostavljanje nastavka *ly* u prilogu *really* ne smatra namjerno izvedenim činom kako bi se potvrdio stereotip da doseljenici u SAD ne poznaju dovoljno dobro gramatička pravila engleskog jezika; i primjer (30.5) u kojem je izraženo mišljenje da je ksenofobija duboko ukorijenjena pojava bez obzira na financijski status osoba stranog podrijetla i bez obzira na zemlju iz koje dolaze u SAD.

Pretragom mrežnih komentara vezanih uz primjer (31) i izraz „*monkey this up*“, na *Redditu* je izdvojeno 36 komentara, 17 neutralnih, 6 pozitivnih i 13 negativnih koje navodimo kao sljedeće primjere.

31.1) „*Republicans don't even pretend to be about anything other than white supremacy any more.*“ (negative sentiment -2)

31.2) „*The idiot is blowing a trumpet, and thinks it is a dog whistle.*“ (negative sentiment -3)

31.3) „*Calling a black person a monkey has been a racist phrase for centuries. There's literally many ways to call Gillum foolish without referencing monkeys. If DeSantis isnt racist then he's an idiot who shouldn't be trusted to make or enforce laws.*“ (negative sentiment -3)

31.4) „*I have heard several people use monkey in a racist way. "He looks like a monkey." "Look at those monkey ears(lips, whatever)."It is similar to terms like "Savage" and "barbarian." To me, this is obvious, using monkey in a racist way is common in my part of the country and I have heard people from other parts of the country use it. I heard it a lot when Obama was president, so often that hearing people try to defend this surprises me and makes me wonder how honest they are.*“ (negative sentiment -3)

31.5) „*Don't NAZI this up Florida by electing DeSantis.*“ (negative sentiment -3)

31.6) „*No doubt the monkey comment is far worse, and if it wasn't for that comment I probably wouldn't even think much about it. But there is a history of using "articulate" as a dogwhistle*

for this implication. I don't think DeSantis was deliberately implying that black people are inferior, I just feel that it is something he believes and that belief flavors his phrasing. Calling Gillum "articulate" is meant to be patronizing, either because of his race or his politics.“
(negative sentiment -3)

31.7) *„Give the guy (DeSantis) a break, it was just a Freudian slip under pressure ... he was trying really hard to disguise his rabid racism and this just inadvertently popped out. This cannot be an intentional dog whistle because many of DeSantis' supporters are elderly and they have high frequency hearing loss.“* (negative sentiment -3)

31.8) *„Here, Ron, have some other dog-whistly campaign ideas. They're not as subtle as yours, but I'm sure they'll play well. SARCASM "Andrew Gillum: He's O-KKK by me!" "Andrew's a great American. There's no black mark on his record!"“* (negative sentiment -3)

31.9) *„FUUUUUCCKKKK DeSantis. Lets kick his sorry ass to the curb!“*
(negative sentiment -4)

31.10) *„fuck this guy. I picture some shit eating grin as he rubs his hands together thinking "the media walked right into our trap. We baited them with our dog whistle racism and now we claim innocence." The media should push back on these excuses instead of throwing up their hands like "well he's got us there, this obviously bullshit explanation has no counter!" when you have DeSantis using "monkey" and "articulate" in the same press release, how is that not obvious dog whistle racism?“* (negative sentiment -4)

31.11) *„Don't asshole it up by electing DeSantis.“* (negative sentiment -4)

31.12) *„Let's hope the democrats get out and vote. Send a message to Washington "stop this racist shit!“* (negative sentiment -5)

31.13) *„Fucking racists just out in the fucking light of day. Running for fucking governor! And the fucking republicans are ok with that! If this place goes full adolf it's our own fucking fault“*
(negative sentiment -5)

Pregledom negativnih komentara ustanovili smo da su građani izraz *monkey this up* ocijenili kao izrazito uvredljiv prema afroameričkom stanovništvu. U komentarima (31.7) i (31.8) zabilježili smo uporabu sarkazama upućenih zastupniku DeSantisu, koji se temelje na podrugljivom prikazu osobina starijih republikanskih političara (kao što je to bilo i u slučaju ministra Perduea).

Ujedno je zamjetna pojačana uporaba neprimjerenih riječi čije su značenjske funkcije vezane uz pojam ljudske spolnosti i tjelesnih izlučevina, u dijelovima komentara poput *fuck this guy*;

kick his sorry ass to the curb; shit eating grin; bullshit explanation; racist shit; don't asshole it up; fucking racists; fucking governor; fucking republicans; fucking fault.

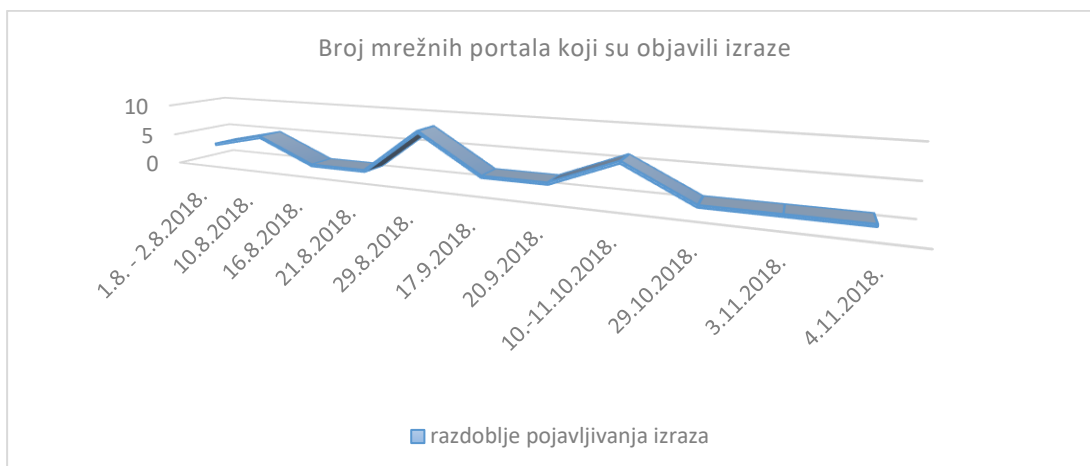
Stoga smatramo da je navedeni skup uzoraka reprezentativan za analizu neprimjerenih izraza, jer se iz njega može razaznati snažna negativna emocija građana prema rasno obojenom političkom diskursu, kao i ideološka podijeljenost između demokratski i republikanski usmjerenih američkih birača.

No, za cjelokupnu sliku o stavovima građana prema neprimjerenim izrazima koje su rabili politički kandidati obiju stranaka tijekom parlamentarne kampanje za 2018. godinu, potrebno je dati prikaz rezultata kvantitativne analize koja, između ostaloga, uključuje i pitanje učestalosti uporabe neprimjerenih izraza, načina njihove rekontekstualizacije te prema kojim su pojedincima i skupinama bili usmjereni. O tome ćemo reći nešto više u sljedećem potpoglavlju.

7.3. Rezultati kvantitativne analize i rasprava

Rezultati ove analize provedene na uzorcima izdvojenima iz dijela američkoga korpusa mrežnih tekstova i označenima redosljedom od primjera (17) do primjera (31), obuhvatili su razdoblje od 1. kolovoza do 6. studenoga 2018. godine (što je za otprilike mjesec dana dulje od razdoblja analize obaju skupova primjera u hrvatskom korpusu).

Je li dulje razdoblje trajanja kampanje utjecalo na učestalost uporabe neprimjerenih izraza u političkome diskursu, razmotrit ćemo iz sljedećega grafičkog prikaza.

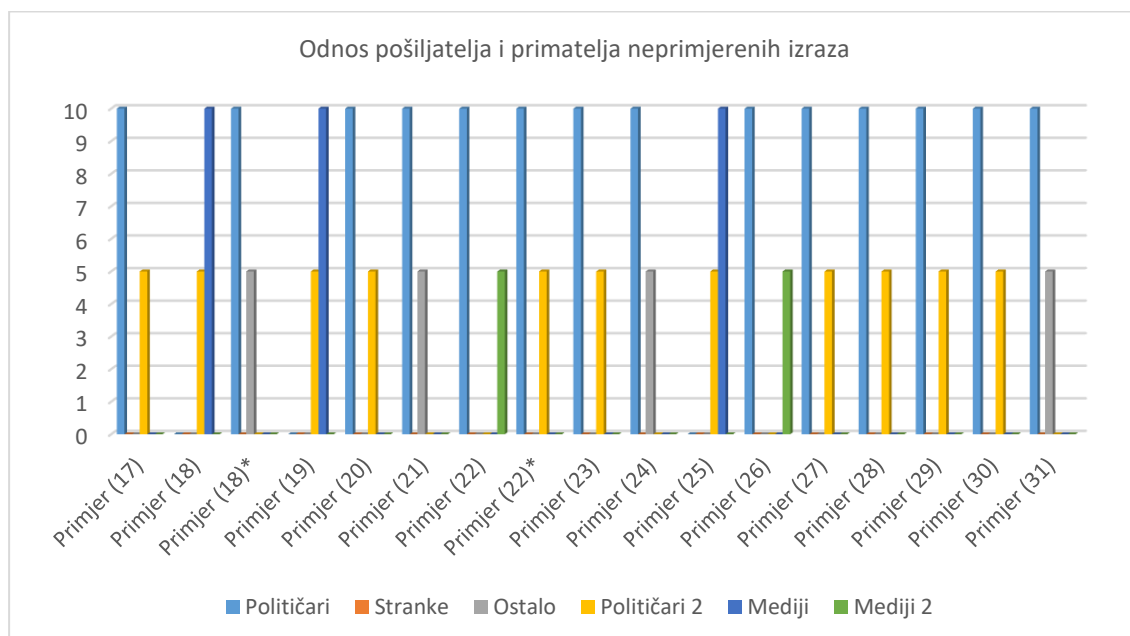

Grafički prikaz 11: Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2018.

Iz gornjeg prikaza možemo uočiti da je broj zabilježenih pojavljivanja neprimjerenih izraza na izdvojenim dnevno-informativnim portalima oscilirao početkom i sredinom kampanje, dok je, suprotno očekivanju, počeo padati pri kraju razdoblja kampanje.

Stoga ne bismo mogli reći da je dulje razdoblje kampanje za američke parlamentarne izbore u konačnici utjecalo na učestalost uporabe neprimjerenih izraza. Najveći broj objava na portalima zabilježen je kod primjera (20) „*radical socialist kick boxing lesbian Indian*“, (27) „*ISIS commie*“ i (31) „*monkey this up*“, zbog čega možemo ustvrditi da je povećano zanimanje medija bilo usmjereno prema dijelovima političkoga diskursa u kojima se rabe izrazi temeljeni na negativnim rodnim, rasnim, etničkim i društvenopolitičkim stereotipima.

Ispitujući jesu li pošiljatelji neprimjerenih poruka bili isključivo politički kandidati koji su ih upućivali svojim protukandidatima u svrhu delegitimizacije, ustanovili smo da su u korpusnim tekstovima postojale i određene iznimke pa smo sukladno tome prilagodili grafički prikaz. Naime, uz uobičajene tri kategorije (političare, stranke i ostale društvene skupine), koje predstavljaju moguće pošiljatelje i primatelje neprimjerenih izraza, dodali smo i kategoriju medija, odnosno dnevno-informativnih portala s obzirom na to da smo analizom sadržaja mrežnih članaka utvrdili pojedine novinarske osvrtne i komentare na izjave političara, koji su također sadržavali neprimjerene izraze. Radi lakšeg snalaženja u grafičkom prikazu, političare kao pošiljatelje izraza označili smo svijetloplavom bojom, a primatelje žutom, dok smo medije kao pošiljatelje izraza označili tamnoplavom bojom, a primatelje zelenom bojom.

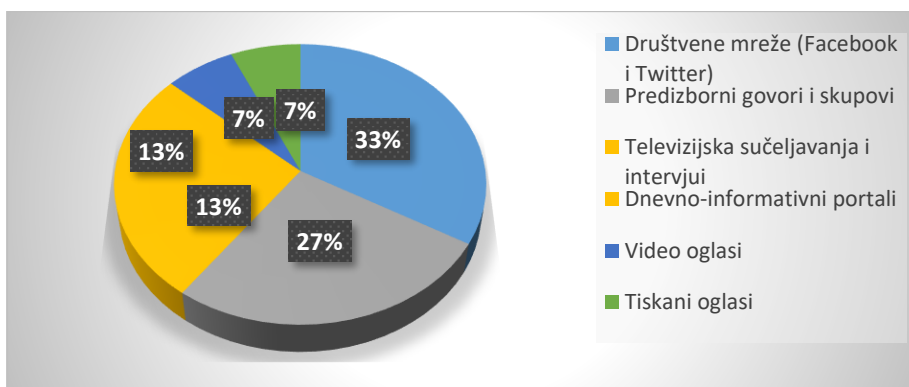
Grafički prikaz 12: Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2018.
228

Iako su političari pošiljatelji neprimjerenih izraza u većem dijelu primjera, izrazi su ipak kod šest prikazanih primjera (18*, 21, 22, 24, 26 i 31) bili usmjereni prema drugim kategorijama koje nisu uključivale političke kandidate. Štoviše, potrebno je naglasiti da je svaki od tih odnosa bio specifičan, pogotovo kad se razmatra kategorija Ostalo kao primatelj poruke. Kod primjera (21) „*shitholes*“, ona se odnosila na gradove s pretežno crnačkim stanovništvom, kod primjera (24) neprimjereni izraz „*bitch slap*“ bio je upućen pojedinačnoj građanki, a kod primjera (31) izraz „*monkey this up*“ uključivao je širu američku javnost.

Primjer (18)* predstavlja dodatak primjeru (18) budući da se oba odnose na isti kontekstni model govora ministra Perduea te smo pod kategorijom (18)* željeli specificirati da je izraz „*cotton-pickin*“ bio upućen široj javnosti, no iz prethodne analize proizlazi da ga je dio građana protumačio kao oblik delegitimizacije političkog protukandidata koji je crne boje kože. Primjer (22)* s izrazom „*Indo-American Carpetbagger*“ na sličan je način dodatak primjeru (22) s obzirom na to da oba izraza pripadaju istom dijelu govorenog diskursa kongresnika Olsona, ali je (22) upućen medijskoj kući CNN, a (22)* njegovom protukandidatu Kulkarniju.

Od primjera, gdje su osim političara, zabilježene druge kategorije pošiljatelja neprimjerenih izraza, izdvajaju se jedino mediji, tj. primjeri (18), (19) i (25) u kojima su autori mrežnih članaka rabili navedene izraze referirajući se na izjave političara koje su preuzimali iz različitih oblika diskursa. No, kao što je vidljivo iz gornjeg prikaza, analizom su identificirana i dva primjera gdje su političari medijima uputili neprimjerene izraze.

U tom smislu, kod primjera (22) se radilo o otvorenoj kritici medija (*CNN sucks*), dok se izraz „*how the hell*“ u primjeru (26) odnosio na pogrđni usklik tijekom odgovora političara na novinarsko pitanje. Kao što smo prethodno naveli, izrazi identificirani u tekstovima na odabranim američkim portalima bili su preuzimani iz različitih izvora. Kroz sljedeći prikaz iznosimo postotak i vrstu komunikacijskih kanala korištenih za prijenos neprimjerenih izraza.

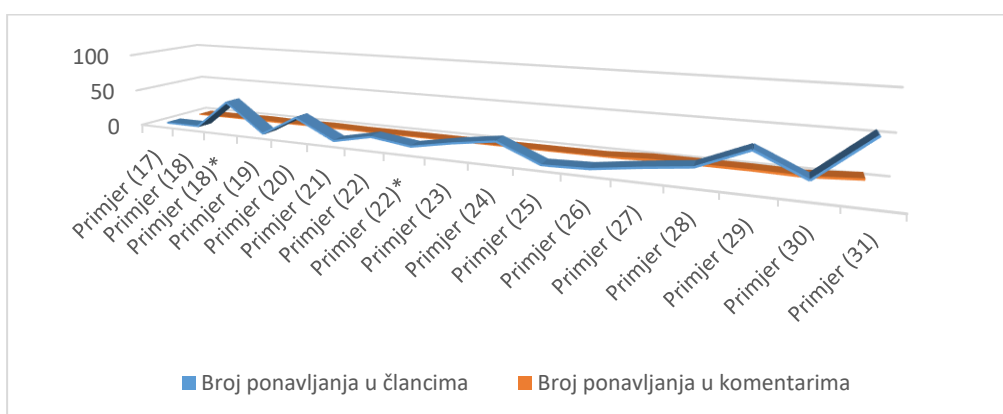

Grafički prikaz 13: Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza

Usporedimo li vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza u američkom dijelu korpusnih tekstova s onima u hrvatskom, vidjet ćemo da je zabilježena raznolikija rekontekstualizacija američkih primjera. To se posebice odnosi na korištenje društvene mreže Twitter koja u razdoblju nastanka hrvatskih primjera (2015.-2016. godina) još nije bila toliko proširena među hrvatskim mrežnim korisnicima u dijelu koji bi se odnosio na predizborni diskurs. Oblici video i tiskanog oglašavanja (primjerice predizborni plakati), kao što smo naveli u potpoglavlju 4.2, u hrvatskom javnom prostoru počeli su se rabiti nakon 2000. godine, ali u hrvatskom korpusu izdvojenih medijskih tekstova nismo pronašli primjere koji bi upućivali na rekontekstualizaciju takvih oblika diskursa, što ne znači da ih ostala istraživanja hrvatskih predizbornih kampanja ne bi potvrdila.

Iz gornjeg je prikaza razvidno da je u američkom korpusu većinski postotak (33 posto) izraza prenesen s različitih profila političkih kandidata na Facebooku i Twitteru u tekstove objavljene na dnevno-informativnim portalima, ali s obzirom na gore navedenu raznolikost komunikacijskih kanala, nije zanemariv ni postotak preuzet iz predizbornih govora i skupova (27 posto). Štoviše, ni ostali rezultati prijenosa iz različitih oblika govorenog diskursa nas ne iznenađuju uzevši u obzir prethodno navedenu dugu tradiciju različitih vrsta sučeljavanja demokratskih i republikanskih kandidata u američkome političkom diskursu.

Međutim, ono što nas zanima jest jesu li i tako raznorodni oblici rekontekstualizacije utjecali na broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima, što smo ispitali pomoću računalnog programa *Sketch Engine* pa rezultate ovog dijela kvantitativne analize prikazujemo kako slijedi.

Grafički prikaz 14: Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2018.)

Iz gornjega prikaza, kao reprezentativne primjere kod kojih je broj ponavljanja u člancima bio veći od 20, izdvojili bismo (18)*, (20), (24), (29) i (31).

Kao što smo ranije ustanovili, primjer (18)* „*cotton-pickin*“ je specifičan jer nije izdvojen u okviru utvrđenih kategorija za određivanje neprimjerenosti, već je zbog medijskog osvrta uočen tijekom provedene analize sadržaja na mrežnom tekstu odakle je bio preuzet iz govora na predizbornom skupu.

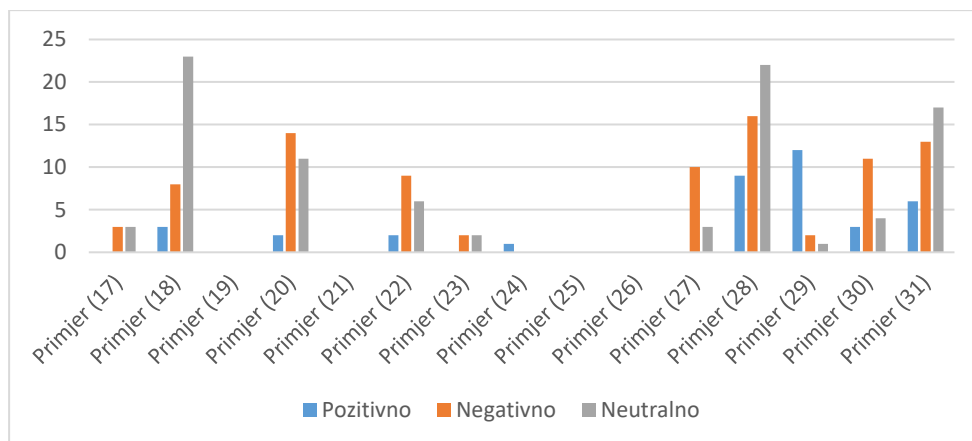
Razmjerno veći broj ponavljanja kod primjera (20) „*radical socialist kick boxing lesbian Indian*“ može se tumačiti većim brojem objava na mrežnim portalima u odnosu na ostale primjere, a portali su ga preuzeli s Facebooka. Naime, primjer (24) „*bitch slap*“ nije imao toliki broj objava, ali je na mrežnom portalu dan detaljan izvještaj o predizbornom događanju s kojeg je preuzet zajedno s novinarskim osvrtima i komentarima u kojima su zabilježena ponavljanja. Gotovo dvostruko veći broj ponavljanja izmjeren je kod primjera (29) „*Bigfoot*“ koji je također specifičan jer je unatoč neprimjerenosti temeljenoj na pridavanju izrazito negativne konotacije javnoj slici političkoga protukandidata, dobio povoljne ocjene u medijskim predstavljajima.

Držimo da je tomu pridonio način video oglašavanja koji je osobito popularan u suvremenim američkim kampanjama. Međutim, najveći broj ponavljanja u korpusnim tekstovima i komentarima zabilježen je kod primjera (31) „*monkey this up*“ koji je prenesen iz televizijskog intervjua te je posljedično imao najveći broj objava na mrežnim portalima.

Na temelju rezultata tog dijela kvantitativne analize, možemo zaključiti da raznolikost rekontekstualizacija utječe na broj ponavljanja neprimjerenih izraza, ali je važno naglasiti da je na navedenom skupu uzoraka uočen prevladavajući utjecaj prijenosa navedenih izraza prvenstveno iz govorenoga u pisani diskurs.

Valja reći i da se naše zapažanje odnosi na broj ponavljanja neprimjerenih izraza u člancima, dok je u komentarima izdvojenima na *Redditu* taj utjecaj praktički zanemariv.

Imajući to u vidu, željeli smo ispitati opći stav korisnika *Reddita* prema izjavama političkih kandidata, koje su prenosili mrežni portali tijekom kampanje 2018. godine, te smo analizu proveli pomoću troje klasifikatora – pozitivnog, negativnog i neutralnog. Niže prikazujemo dobivene rezultate mjerenja.

Grafički prikaz 15: Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2018.)

Prema rezultatima računalne analize, od 218 komentara korisnika *Reddita*, 40 posto je bilo označeno negativnim sentimentom, te ne možemo tvrditi da je na tom skupu uzoraka opći stav korisnika bio pretežno negativan prema neprimjerenim izrazima. Postotak neutralno označenih komentara bio je nešto veći (42 posto), dok su pozitivni komentari bili u manjini (18 posto). Jedina dva primjera gdje je broj pozitivnih komentara bio veći od negativnih odnose se na izraze *bitch slap* i *Bigfoot*, za koje smo u prethodnom prikazu ustanovili da su imali razmjerno veliki broj ponavljanja u mrežnim člancima.

Iako je izraz *bitch slap*, kao dio govorene poruke koju je senator Anderson uputio lobistici Roberson, u radu određen kao neprimjeren sukladno kriterijima prve i druge analitičke sheme, na *Redditu* je zabilježen tek jedan pozitivni komentar, čiju smo analizu ponudili u prethodnom potpoglavlju.

Nakon analize nam je pak preostalo pitanje zašto nije bilo više komentara građana, a jedno od mogućih objašnjenja jest da su građani upućivali kritiku Andersonovom diskursu putem ostalih društvenih mreža ili na mrežnim portalima koje naša analiza nije obuhvatila.

Što se tiče izraza *Bigfoot*, prethodno smo iznijeli tvrdnju da je način njegova predstavljanja utjecao na veći broj ponavljanja u mrežnim tekstovima pa smatramo da je to utjecalo i na percepciju građana.

Naime, veći broj pozitivnih komentara tumačimo, osim utjecajem lijevo opredijeljenih portala, i činjenicom da su korisnici u navedenom skupu uzoraka pažnju više usmjerili na pozitivne značajke video oglasa demokratskog kandidata, a manje na razmatranje je li uspoređivanje republikanskog kandidata s Jetijem primjereno ili nije.

Negativno iskazane vrijednosti u stavovima korisnika istaknut ćemo kod primjera čiji je broj negativnih komentara bio deset i iznad deset. One se odnose na izraze *radical socialist kick boxing lesbian Indian*; *ISIS commie*; *ching-chang and the ching-chong*; *Real Fishy* i *monkey this up*. Ako razmotrimo njihova značenjska obilježja, složiti ćemo se da je u svakome od njih bar jedna negativna konotacija utemeljena na rasnom stereotipu pa možemo zaključiti da ovi jezični oblici posjeduju odrednice neprimjerenosti, ne samo prema teorijski zadanim okvirima, već i prema sudu građana kao sudionika političkoga diskursa.

7.4. Zaključak

Poglavlje u kojem smo se bavili analizom američkoga korpusa mrežnih tekstova, strukturirali smo, kao i poglavlje posvećeno hrvatskom korpusu, sukladno trima komplementarnim analitičkim shemama istodobno uvažavajući jezične, kulturološke i društveno-političke specifičnosti tog dijela diskursa. U prvoj shemi, razlika se prvenstveno odnosila na opsežniji popis neprimjerenih riječi na engleskom jeziku i veći broj mrežnih portala s kojih su preuzeti članci za analizu, u drugoj shemi na broj i vrstu kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza, a u trećoj shemi na odabir mrežnog servisa za izdvajanje komentara građana na navedene izraze. Međutim, unatoč širem jezičnom i kategorijskom okviru, u američkom smo korpusu identificirali gotovo jednak broj neprimjerenih izraza kao i u hrvatskom, no valja uzeti u obzir da je potonji obuhvatio dvije predizborne kampanje.

Razmatrajući kategorije izraza prema značenjskim funkcijama, **ustanovili smo da je najveći broj izraza uključivao neprimjerene riječi vezane uz pojam ljudske spolnosti i tjelesnih izlučevina**, iza čega su slijedili izrazi čije su funkcije vezane uz pojam religije i religijskih značajki. Izdvojen je po jedan primjer izraza vezanog uz pojam rasnog određenja i uz pojam životinja, dok, suprotno našim očekivanjima, računalnom pretragom nismo pronašli neprimjerene izraze čije su funkcije vezane uz pojam ljudskog uma i inteligencije.

U sklopu druge analitičke sheme, najveći broj primjera zabilježen je kod kategorije prema kojoj su politički protivnici bili obilježeni izrazima s izuzetno negativnom konotacijom, te je izdvojen jedan primjer uporabe upravnoga diskursa s izrazito negativnom konotacijom.

Zanimalo nas je na koji su način navedeni izrazi bili protumačeni u javnosti, odnosno kako su mediji i građani reagirali na njihovu uporabu i jesu li i ovi sudionici političkoga diskursa rabili neprimjerene izraze.

Naime, u prethodnom smo poglavlju zaključili da se pojedini izrazi u političkome diskursu prepoznaju kao neprimjereni jer se tijekom predizbornih kampanja učestalije bilježe i objavljuju putem tradicionalnih i novih medija, a stupanj važnosti koji će im se pridati ovisi o kontekstnim modelima u interakciji između političara, medija i građana. Analizom izraza u hrvatskom korpusu ustanovili smo da je pozornost mrežnih portala bila posebno usmjerena na ideološke sukobe između stranaka i njihovih kandidata u kampanjama za parlamentarne izbore, a izrazi koje su političari rabili služili su im kao sredstvo postizanja ili uspostavljanja ravnoteže moći u političkome nadmetanju.

Podsjetimo se također da smo iz hrvatskog korpusa izdvojili primjere etiketiranja i negativnih metafora pomoću kojih su na portalima prikazani ideološki sukobi između stranaka i stranačkih predstavnika tijekom kampanja. Sukladno tome, **kao zorne primjere etiketiranja u američkom korpusu istaknuli bismo izraze *radical socialist kick boxing lesbian Indian; ching-chang and the ching-chong; ISIS Commie* i *Indo-American Carpetbagger*, kao primjer ironije izraz *Bigfoot* te kao primjer negativnog metaforičkog izraza *Real Fishy* koji su se, osim načina iskazivanja ideoloških sukoba između stranaka (i u jednom slučaju unutarstranačkog sukoba), od hrvatskih primjera razlikovali prvenstveno u tome što su bili utemeljeni na rasnim i etničkim stereotipima.**

U analizi izraza iz dijela američkoga korpusa zapazili smo da su ideološki lijevo usmjereni portali češće prenosili usmene ili pisane izjave republikanskih kandidata koje su sadržavale neprimjerene izraze te su autori članaka na pojedinim portalima i sami rabili slične izraze kako bi dodatno istaknuli negativnost navedenih izjava ili ih kritizirali. S druge strane, desno usmjereni portali također su objavljivali takve izjave republikanskih kandidata, ali s oblikom osvrta u kojem su nastojali ublažiti i umanjiti njihovu neprimjerenost.

Zaključujemo da su **ideološke razlike između Republikanske i Demokratske stranke prvenstveno bile naglašene vrstom prikaza na mrežnim portalima, što je utjecalo i na percepciju građana prema političkom diskursu u kojem su se rabili neprimjereni izrazi.**

Rezultati kvantitativne analize pokazali su relativno malu razliku (2 posto) između neutralnih i negativnih stavova u komentarima građana na izjave političkih kandidata s navedenim izrazima, te imajući u vidu način rekontekstualizacije izraza, ustanovili smo da je većinski dio negativnih komentara posljedično sadržavao tabuizirane, pogrdne i vulgarne riječi čija su značenja bila vezana uz spolnost i tjelesne funkcije. Važno je naglasiti da su komentari sa snažnim negativnim emocijama, koje su se očitovale kroz uporabu navedenih riječi, bili uglavnom usmjereni prema izrazima s elementima rasno utemeljenih stereotipa.

Što se tiče potvrđivanja pretpostavke da je uporaba neprimjerenih izraza u tom dijelu političkoga diskursa kroz primjere na odabranom skupu tekstova pokazatelj „podomaćivanja“ američkoga javnoga diskursa, možemo zaključiti da je navedena jezična pojava usko vezana uz raznolikost rekontekstualizacija izraza.

Smatramo da smo našim istraživanjem, iako provedenim na ograničenom skupu uzoraka, ukazali na mogući **utjecaj prijenosa razgovornog diskursa u razne oblike tradicionalnih i novih medija, čime dolazi do širenja prostora javne uporabe jezika**. Međutim, uzevši u obzir prethodno opisani teorijski pregled, moramo imati na umu da je „podomaćivanje“ u američkom političkom diskursu počelo znatno ranije nego primjerice u hrvatskom, i ovdje ponovno valja biti na oprezu pri uporabi navedenoga termina s obzirom na sveobuhvatnost i opsežnost javnoga diskursa u SAD-u te ga možemo potvrditi samo u okviru određenih društveno-političkih događanja kakva su primjerice predizborne kampanje.

Pomoću analize primjera izdvojenih u tekstovima objavljenima tijekom kampanje za parlamentarne izbore u SAD-u 2018. godine, ponovno je dokazano da politički kandidati neprimjerene izraze rabe strateški u svrhu delegitimizacije protukandidata ili političkih neistomišljenika.

Iako je određeni dio komentara pokazao da građani negativno ocjenjuju i osuđuju ove oblike jezičnih napada, kao i u analizi hrvatskoga korpusa, teško je zaključiti jesu li negativni stavovi građana prema pojedinim političkim kandidatima utjecali na rezultate izbora za američki Kongres. Smatramo da je to uvelike ovisilo o situacijskom kontekstu i javnoj slici političara koja se u znatnom dijelu oblikovala kroz diskurs na društvenim mrežama.

Zaključnu usporedbu obiju analiza provedenih na hrvatskom i američkom korpusu dat ćemo u završnom poglavlju.

8. ZAVRŠNI OSVRT I ZAKLJUČAK

Tema istraživanja u ovom radu su neprimjereni izrazi u dijelu javnoga diskursa zabilježenoga tijekom dviju hrvatskih i jedne američke kampanje za parlamentarne izbore.

Kao temeljni teorijski okvir odabrana je kritička analiza diskursa (KAD) iz dvaju osnovnih razloga: prvo jer nam je opći cilj istraživanja bio ustanoviti kako diskurs funkcionira u iskazivanju moći i u uporabi ideoloških obrazaca njegovih sudionika, i drugo jer KAD osim analize govorenog ili pisanog diskursa teži pridonijeti i široj društvenoj analizi.

U tematskom smislu to je značilo da su se moć i ideologija u odabranom i analiziranom dijelu političkoga diskursa odnosile na to tko i prema kojim usmjerenjima određuje je li neki izraz neprimjeren, te da smo, analizirajući navedene pojavnosti, željeli upozoriti na moguće pojave govora mržnje u različitim jezičnim i kulturnim sustavima.

Ujedno smo kroz provedeno istraživanje nastojali ponuditi prošireni pristup KAD-u uvrštavajući u njegov okvir pojmove preuzete iz lingvističkih pravaca koji su, prema našem sudu, imali značajan utjecaj na nastanak i razvoj tog područja diskursne analize, a pri tome mislimo na sistemsko-funkcionalni i sociokognitivni pristup. Stoga smo naglasili važnost konteksta situacije za razumijevanje odnosa među sudionicima diskursa i načina njihove interakcije te važnost kontekstnih modela utemeljenih na znanju i iskustvu navedenih sudionika.

Na osnovi prikaza dosadašnjih teorijskih doprinosa, koje smo smatrali relevantnima za temu rada, utvrdili smo univerzalna obilježja diskursa vezana uz postojanje društvenog dogovora, pravila i načela koje pojedinci usvajaju tijekom života kako bi se komunikacija uopće mogla održavati. Povezali smo ta obilježja sa značajkama pristojnog ophođenja sudionika komunikacije jednih prema drugima na temelju načela kooperativnosti ili suradnje i postavili istraživačko pitanje hoće li i u kolikoj mjeri biti postignuti zajednički ciljevi sudionika sukladno konvencionaliziranim strategijama pristojnosti, kada dolazi do uporabe neprimjerenih izraza. Ustanovili smo da to velikim dijelom ovisi, osim o kontekstu situacije i kontekstnim modelima, i o pretpostavljenim namjerama govornika, kao i o perspektivi slušatelja.

Unatoč teškom postizanju sveobuhvatnog određenja razlike između pristojnosti i nepristojnosti, pa time i primjerenosti i neprimjerenosti u različitim oblicima društvenih interakcija, uočili smo da se većina autora slaže kako na navedenu razliku utječu čimbenici poput vremenskog razdoblja, civilizacijskog i kulturnog kruga te promjenjivih društvenih uloga posebice kad se uzme u obzir relativna moć govornika i sugovornika u određenom kontekstu.

Usvojili smo temeljnu podjelu diskursa na privatni i javni, ali smo istodobno ustvrdili da u novije doba slabe granice između tih dviju sfera zbog razvoja sredstava masovne komunikacije, u kojem vodeću ulogu imaju novi mediji. Za preuzeti termin *conversationalisation* kojim se opisuje postupak prilagodbe javnoga diskursa razgovornim oblicima komunikacije ponudili smo mogući prijevod „podomaćivanje“ te smo na dostupnom skupu uzoraka za analizu pokušali dokazati da se putem uporabe neprimjerenih izraza „podomaćuje“ dio političkoga diskursa koji je izražen tijekom predizbornih kampanja.

K tome smo pretpostavili da analiza političkoga diskursa, kao dio javne, odnosno službene komunikacije prema ranije istaknutom skupu proceduralnih pravila, sustava praksi i konvencija, može pružiti bolji uvid u prepoznavanje situacija kada dolazi do mogućeg odmaka od zadanih normi.

Politički smo diskurs definirali kao proces političke komunikacije u kojoj sudjeluju političari, mediji i građani. U predizbornim kampanjama, kao vrsti navedenoga procesa, političari se prilikom prijenosa poruka, a u svrhu dobivanja podrške biračkoga tijela služe strategijama legitimizacije i delegitimizacije, kao i strategijama samopotvrđivanja, kroz koje se mogu pratiti ideološka sukobljavanja, kako između pojedinih političara, tako i između stranaka.

Mediji prenose političke poruke široj javnosti, odnosno građanima, ali pritom, kako smo ustvrdili u teorijskom prikazu, slijede vlastite ideološke i tržišne obrasce u izboru koji će dijelovi političkoga diskursa biti istaknuti u javnosti. Sudjelovanje građana u političkom diskursu objašnjeno je tako da smo naveli kako građani ne mogu izravno odgovoriti na poruke političara, ali mogu reagirati neizravno putem komentara na društvenim mrežama i portalima medijskih izdavača, pri čemu dolazi do izražaja uloga jezične kreativnosti.

Iako je prvotni interes našeg istraživanja bio usmjeren prema političarima kao glavnim pošiljateljima neprimjerenih poruka, uzimajući u obzir opisane značajke diskursa i njegovih sudionika, zaključili smo da se neprimjereni izrazi također mogu javljati u jeziku medijskih priopćenja, kao i prilikom iskazivanja stavova građana prema sadržaju političkih poruka koje im mediji prenose. Neprimjerene smo izraze, u tom smislu, odredili kao oblike nekooperativne komunikacije koja je u suprotnosti s pravilima pristojnosti, ali smo težište u procjeni njihove neprimjerenosti stavili na reakcije građana kao primatelja poruke i na kontekstne čimbenike.

Ustanovili smo da se uporaba različitih vrsta neprimjerenih izraza poput tabuizama, vulgarizama i derogativa najčešće vezivala uz razgovorni jezik pa nam je taj podatak poslužio kao dodatni argument za dokazivanje teze o podomaćivanju političkoga, a time i javnoga diskursa.

Kao što smo prethodno naveli, u okviru političkoga diskursa, odabrali smo predizborne kampanje imajući u vidu njihove opće značajke, kao što su nadmetanje i sukobljavanje političkih kandidata, koje bi mogle utjecati na učestaliju uporabu neprimjerenih izraza.

Između kampanja za predsjedničke i onih za parlamentarne izbore, odlučili smo se za parlamentarne izbore jer je u trenutku prikupljanja prvotne građe za disertaciju, kronološki najbliža bila kampanja za izbore za Hrvatski sabor 2015. godine, a budući da su samo godinu kasnije uslijedili novi parlamentarni izbori, u hrvatski korpus uključeni su i tekstovi nastali tijekom kampanje za izbore za Hrvatski sabor 2016. godine. Osim modela dostupnosti, ključan kriterij predstavljalo je društvenopolitičko okružje navedenih kampanja s obzirom na to da su prethodna istraživanja hrvatskoga političkoga diskursa uglavnom bila usredotočena na dihotomiju između konzervativne i socijaldemokratske opcije, dok je od 2015. godine pa nadalje broj stranačkih usmjerenja u porastu, što doprinosi raznolikosti korpusnih primjera za analizu.

Usporedno s hrvatskom kampanjom za parlamentarne izbore 2016. godine, odvijala se američka kampanja za predsjedničke izbore 2016., ali zbog poštovanja načela istovrsnosti u odabiru komplementarnog jezičnog korpusa, iz nje nisu preuzeti uzorci za analizu.

Međutim, predizborna kampanja za izbor predsjednika SAD-a 2016. godine imala je veliki utjecaj na predizbornu kampanju za kongresne izbore 2018. u smislu produbljivanja i isticanja negativno obilježenoga diskursa, kako između dvije glavne američke stranke, tako i unutar samih stranaka. Stoga je predizborna kampanja 2018., na temelju ranijih istraživanja, poslužila u svrhu kontrastivne analize uzoraka na engleskom jeziku kako bi se usporedili načini uporabe neprimjerenih izraza kao rastućeg problema u javnom diskursu općenito.

Za potrebe analize u radu sastavljen je računalni korpus od 126 tekstova (90 na hrvatskom jeziku i 36 na engleskom jeziku) nastalih tijekom razdoblja navedenih kampanja i objavljenih na poveznicama vodećih dnevno-informativnih portala u Republici Hrvatskoj i SAD-u.

Sukladno metodološkim postavkama, opisanima u petom poglavlju rada, provedeno je istraživanje u okviru triju komplementarnih analitičkih shema s ciljem identificiranja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima, utvrđivanja stavova javnosti prema njima i dokazivanja uvodnih hipoteza.

Prva hipoteza odnosila se na ranije navedeno „podomaćivanje“ javnoga diskursa, što znači da se u radu željelo dokazati kako se neprimjereni izrazi kao oblici razgovornoga i privatnoga diskursa rabe u političkome pa time i javnome diskursu, te da su učestali tijekom predizbornih kampanja.

Postupak provjere navedene hipoteze provodio se pomoću triju analitičkih shema i putem jednog dijela kvantitativne analize. Na prvoj razini, neprimjereni su izrazi izdvojeni u korpusnim tekstovima prema popisima tabuiziranih, vulgarnih i pogrđnih riječi koji su bili potvrđeni sukladno podacima o čestotnosti pojavljivanja u korpusu hrWaC i COCA-u.

Na drugoj razini, izrazi su izdvojeni pomoću dodatnih kategorija koje su se za hrvatski korpus temeljile na odredbama Izbornoga etičkog kodeksa Republike Hrvatske, a za američki korpus na dogovoru američkih medijskih kuća o nerabljenju određenih neprimjerenih jezičnih oblika tijekom predizbornih kampanja.

Na trećoj razini, ispitivali su se stavovi građana prema prethodno izdvojenim neprimjerenim izrazima putem komentara na hrvatskim dnevno-informativnim portalima i na američkome mrežnom servisu *Reddit*. Ovdje valja naglasiti da je analizom komentara utvrđeno da su građani reagirali samo na izjave političara u kojima su zabilježeni neprimjereni izrazi, ne na one dijelove mrežnih tekstova koji su sadržavali navedene izraze u vidu medijskih komentara ili komentara ostalih društvenih skupina i građana. Negativno označene komentare u računalnoj analizi tumačili smo kao potvrdu neprimjerenosti određenog izraza.

Daljnjom kvantitativnom analizom podataka utvrđeno je da je od ukupno 527 evidentiranih komentara građana na izraze u hrvatskom korpusu, njih 158 bilo označeno negativnim sentimentom, što znači da je na ispitanom uzorku, oko trideset posto građana iskazalo negativan stav prema navedenim izrazima. Od 218 evidentiranih komentara na izraze u američkom korpusu, 88 ih je bilo označeno negativnim sentimentom, dakle četrdeset posto građana bilo je negativno usmjereno prema izdvojenim izrazima.

U oba slučaja rezultat nije bio u skladu s našim očekivanjima da će prevladati negativni komentari građana te bismo samo na temelju tako izračunate procjene primatelja poruke teško mogli potvrditi neprimjerenost svakog pojedinog izraza, iako je ona prethodno određena na temelju leksičkih kriterija i različitih društvenih dogovora, bilo da se radi o kodeksu ponašanja ili o skupu odredbi kojima se ukazuje na neprimjereno jezično ponašanje.

S druge strane, dio teze o podomaćivanju političkoga diskursa koji se odnosio na učestalost pojavljivanja izraza, a provjeravali smo ga mjereći broj njihovih pojavljivanja na dnevno-informativnim portalima, potvrdili smo u kraćim razdobljima sredine kampanja kada su mediji tim izrazima pridavali najviše pažnje i kada su se izrazi u najvećem broju bilježili na portalima, ali su bili preuzimani iz drugih izvora.

Ovdje dolazimo do druge hipoteze kojom smo željeli dokazati da stupanj neprimjerenosti izraza ovisi o broju i vrsti rekontekstualizacija, odnosno prijenosa izraza iz govorenog ili pisanog diskursa, u kojem su prvotno nastali, u oblik teksta objavljenog na navedenim portalima.

Istraživanjem hrvatskog korpusa došli smo do zaključka da je ta pretpostavka u jednom dijelu potvrđena na tekstovima nastalima tijekom parlamentarne kampanje za 2016. godinu kada je ustanovljen veći broj prijenosa neprimjerenih izraza iz prostora društvenih mreža.

U tom se dijelu ispitanih uzoraka također potvrđuju prethodna mišljenja analitičara kako razvoj i sve učestalija uporaba novih medija, a prvenstveno društvenih mreža, utječu na slabljenje granice između privatnog i javnog diskursa čime neprimjereni izrazi gotovo neprimjetno postaju sastavni dio nekad jasnim pravilima ograničene službene komunikacije.

Što se tiče analize američkoga korpusa, hipoteza o broju i vrsti rekontekstualizacija potvrđena je dobrim dijelom upravo zbog raznolikih načina prijenosa neprimjerenih izraza u tekstove na dnevno-informativnim portalima, i ono što nam je posebno bilo zanimljivo jest da je navedeno istraživanje pokazalo kako su tradicionalni mediji i načini oglašavanja predizbornih kandidata i dalje solidno zastupljeni u prijenosu političkih poruka.

Na tom tragu, sljedeće nam je pitanje bilo hoće li tako prikazani neprimjereni izrazi u masovnim sredstvima komunikacije imati utjecaj na stavove građana u tome kojim bi političarima i strankama trebalo dati glas na izborima te smo pretpostavili da će društvenopolitički, kulturno-povijesni i situacijski kontekst snažnije utjecati na izborne odluke građana od toga rabe li pojedini političari zastupajući sebe i svoje stranke u javnom diskursu neprimjerene izraze ili ne. Tu posljednju hipotezu provjeravali smo analizirajući sadržaje negativno označenih komentara. U tom smislu, evidentirali smo razmjerno mali broj komentara u kojima je razvidno da su građani iznijeli mišljenje kako određenim političarima i strankama ne bi trebalo dati glas zbog neprimjerena jezična ponašanja.

Primjerice, u kampanji za hrvatske parlamentarne izbore 2015. godine takvi stavovi su izneseni u komentarima pod (3.3), (3.5), (3.12), (4.4), (5.1), (7.1), (7.9) i (7.14), a u kampanji za 2016. godinu, zabilježili smo ih u komentarima pod (13.23), (13.27), (15.2), (15.4) i (15.5). Iako je kritika građana prvenstveno bila usmjerena prema političarima socijaldemokratske političke opcije, čija je stranka nakon četiri godine vlasti izgubila glasove građana na parlamentarnim izborima 2015. i 2016. godine, svjesni smo da taj uzorak nije dovoljno reprezentativan da bi u cijelosti dokazao našu hipotezu.

Međutim, analizom sadržaja je pokazano da određeni kontekstni čimbenici, bilo da se odnose na specifičnosti društvenopolitičkih prilika ili na kontekstne modele koje sudionici mijenjaju i nadopunjuju s usvajanjem novih podataka o javnoj slici političara i političkih elita, utječu na tumačenje političkih poruka i u konačnici na odabir parlamentarnih predstavnika.

Do sličnog zaključka smo došli i analizom komentara koja se odnosila na američki dio korpusa gdje je također zabilježen relativno mali broj stavova iz kojih bismo mogli potvrditi da su značajnije utjecali na rezultate parlamentarnih izbora 2018. godine. Stavovi građana o davanju glasova pojedinim političkim kandidatima zabilježeni su primjerice u komentarima pod (17.2), (20.1), (20.6), (20.8), (20.13), (22.7), (27.8), (28.7), (28.10), (28.14), (28.15), (30.10), (31.5), (31.11) i (31.12). No, kao i kod analize hrvatskih primjera, smatramo da je naše istraživanje ukazalo na važnost utjecaja kontekstnih čimbenika i modela na tumačenje poruka koje su sadržavale neprimjerene izraze.

Sažet prikaz potvrđenosti naših hipoteza na primjerima iz hrvatskoga i američkoga korpusa, dajemo u sljedećoj tablici.

Radna tablica br. 8: Prikaz potvrđenosti hipoteza

Naziv hipoteze	Potvrđenost u hrvatskome korpusu	Potvrđenost u američkome korpusu
Podomaćivanje javnoga diskursa	Potvrđena je djelomično na temelju učestalosti pojavljivanja neprimjerenih izraza tijekom kampanja za 2015. i 2016. godinu.	Potvrđena je djelomično na temelju učestalosti pojavljivanja neprimjerenih izraza tijekom kampanje za 2018. godinu.
Stupanj neprimjerenosti izraza ovisi o broju i vrsti njihovih rekontekstualizacija	Potvrđena u dijelu koji se odnosi na broj prijenosa neprimjerenih izraza iz društvenih mreža na dnevno-informativne portale tijekom kampanje za 2016. godinu.	Potvrđena je na temelju podataka o broju i vrsti rekontekstualizacija neprimjerenih izraza tijekom kampanje za 2018. godinu.
Uporaba neprimjerenih izraza utječe na stavove građana o tome za koga će glasati na izborima	Nije potvrđena zbog nedovoljne brojčane reprezentativnosti uzoraka za analizu. Analizom sadržaja je pokazano da na stavove građana velikim dijelom utječu kontekstni čimbenici i modeli.	Nije potvrđena zbog nedovoljne brojčane reprezentativnosti uzoraka za analizu. Analizom sadržaja je pokazano da na stavove građana velikim dijelom utječu kontekstni čimbenici i modeli.

Za kraj bismo još željeli navesti neka zapažanja i zaključke do kojih smo došli tijekom analiza hrvatskoga i američkoga korpusa te formirati opći zaključak vezan uz obilježja diskursa koja držimo bitnim za naš ponuđeni pristup KAD-u.

Većina primjera, koje smo izdvojili tijekom obiju analiza i zatim razmatrali unutar njihovih specifičnih kontekstnih okvira, upućuje nas na zaključak da su se neprimjereni izrazi tijekom predizbornih kampanja rabili sukladno strategijama legitimizacije i delegitimizacije te su štoviše predstavljali pogodna jezična sredstva za političko nadmetanje kandidata. Njima su se također naglašavali ideološki sukobi između pojedinih stranaka i njihovih predstavnika.

U hrvatskim parlamentarnim kampanjama navedeni sukobi i nadmetanja prvenstveno su se vodili između dvije najbrojnije oporbene stranke, Socijaldemokratske partije i Hrvatske demokratske zajednice, ali je posebice nakon 2015. godine područje političke borbe za prevlast prošireno i na ostale stranke poput primjerice Živog zida i MOST-a čiji su kandidati, prema podacima ovdje analiziranoga skupa uzoraka također rabili neprimjerene izraze.

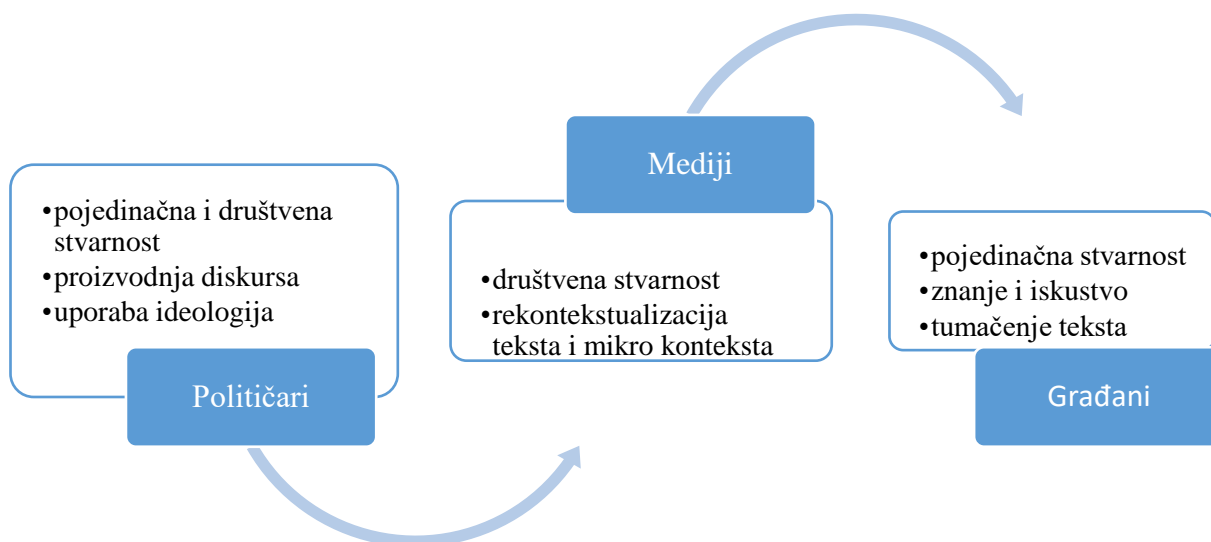
S obzirom na posebnosti američkoga dvostranačkoga sustava, na početku istraživanja smo bili svjesni da osnovne ideološke razlike postoje između Demokrata i Republikanaca, ali nam je analiza pojedinih uzoraka neprimjerenih izraza pokazala da kandidati upućuju te izraze i svojim stranačkim kolegama, što je posebice izraženo tijekom razdoblja predizbora.

Stoga bismo ovdje istaknuli, prema našem sudu, osnovnu distinkciju između neprimjerenog diskursa parlamentarnih kampanja Republike Hrvatske i SAD-a, a to je da se, osim ideoloških sukoba između lijevih i desnih političkih opcija, određeni broj izraza u američkome korpusu temeljio na rasnim i etničkim stereotipnim obrascima.

No, ono što je posebno važno i što smatramo poveznicom između analize diskursa hrvatskih i američkih kampanja, osim općih obilježja poput uporabe personaliziranih poruka s elementima razgovornoga jezika i sklonosti medija prema stvaranju političkoga spektakla, jest ideološka uloga medija u načinu i učestalosti predstavljanja dijelova političkoga diskursa koji sadrže neprimjerene izraze.

K tome smo zaključili da dnevno-informativni portali kroz sadržaje naslova i tekstne komentare na izjave političara određuju koji će izrazi biti naglašeni i s kolikim stupnjem neprimjerenosti će biti označeni pa tako posredno utječu i na reakcije građana prema navedenim oblicima političkoga diskursa.

Naš zaključak možemo prikazati i sljedećim dijagramom u kojem bismo željeli istaknuti kako je jezik medija posrednik između društvene i pojedinačne stvarnosti, te koji želimo ponuditi kao dopunu pristupa KAD-a političkom tekstu prema Faircloughovu (1995) prikazu dimenzija diskursa iz Sheme 3.

Shema 4: Odnos sudionika političkoga diskursa u procesu proizvodnje, rekontekstualizacije i tumačenja teksta

Kao što smo imali prilike vidjeti u analizi komentara, građani na temelju prethodno stečenih saznanja i iskustava, ali i na temelju novih dostupnih informacija koje im pružaju mediji oblikuju nadalje svoja mišljenja i stavove o tome hoće li i u kolikoj mjeri navedene izraze odrediti kao neprimjerene. U tom smislu, možemo se referirati na ranije navedenu rečenicu „*It is your discourse you read into my text.*“ (Widdowson 1995:165), s obzirom na to da su u našoj shemi građani čitatelji koji tumače tekst kao proizvod političkoga diskursa.

Također moramo napomenuti da se računalna analiza sentimenta, unatoč leksikonu sa značenjskim ograničenjima, pokazala korisnom jer smo mogli pratiti stupnjeviti prikaz negativnih reakcija građana, od blažih kritika do upućivanja teških uvreda političarima.

Pritom uočavamo prednost mrežnog prostora u nesputanom izražavanju i jezičnoj kreativnosti njegovih korisnika, ali i manu zbog jednako tako dostupne mogućnosti uporabe govora mržnje.

Stoga je naše mišljenje da će se, bez obzira na već uspostavljena pravila o politički korektnom govoru u demokratski usmjerenim društvima, etička povjerenstva i kodekse ponašanja, neprimjereni izrazi javljati i dalje u javnom, posebice političkom diskursu prvenstveno zbog dvaju osnovnih razloga koja su našim istraživanjem potvrđena: za političare predstavljaju najjednostavniji način delegitimizacije protivnika, a za medije moćno sredstvo privlačenja i zadržavanja pozornosti publike.

No, pitanja koja ostaju nakon provedenog istraživanja su sljedeća: do koje granice će se nastaviti s uporabom neprimjerenih izraza, u kojem opsegu i do koje mjere će biti izražena jačina nepristojnosti iskaza, hoće li s vremenom tolerancija ili reakcija javnosti postati takva da će se u jeziku izgubiti pojam neprimjerenosti pa će psovke i pogrde postati uobičajene sastavnice kako političkoga, tako i javnoga diskursa?

U teorijskom dijelu rada opisano je kako institucije imaju ključnu ulogu u stvaranju i održavanju društvenog reda i poretka te reguliranju sustava pravila s osnovnim vrijednostima i normama. Istraživanje, koje je bilo usmjereno na jedan segment političkih i institucijskih procesa kao što su predizborne kampanje, pokazalo je da političari u većini situacijskih konteksta predstavljaju određene vrste institucija, bilo u vidu vladajućih skupina ili stranaka, koje u nekom trenutku posjeduju moć prikazivanja događaja i osoba prema pojedinačnim ideologijama s ciljem postizanja izborne pobjede. Stoga bi bilo poželjno prilagoditi jezične strategije legitimizacije i delegitimizacije na načine pomoću kojih će se onemogućiti govor mržnje i uporaba ostalih diskriminatornih jezičnih oblika.

Držimo da znanstvene, obrazovne i kulturne institucije mogu uvelike doprinijeti tom cilju kreirajući standarde i komunikacijske alate kojima bi se suzbilo širenje ponižavajućeg i uvredljivog jezika u javnosti. Nesumnjivo, potrebno je provesti više interdisciplinarnih i međukulturalnih istraživanja o utjecaju neprimjerenih jezičnih pojava na funkcioniranje javnih institucija ne samo u Republici Hrvatskoj, već i u širem međunarodnom okružju, s obzirom na to da navedene teme u suvremenom demokratskom svijetu postavljaju nove izazove u očuvanju slobode izražavanja. Naša je želja da ovaj rad u tom kontekstu ne bude korak prema ideologizaciji političke korektnosti, već poticaj za moguća poboljšanja u javnom prostoru komunikacije.

Popis literature

- Abrams, M. H. (1971). *A Glossary of Literary Terms*. Holt, Rinehart and Winston: 3rd Revised edition.
- Adams, James Truslow (1931/2012). *The Epic of America*. Garden City, New York: Garden City Books.
- Allan, Keith. Burridge, Kate (2006). *Forbidden words: Taboo and censoring of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Andang, Kristina. Bram, Barli (2018). „Swear words and their implications for English language learning-teaching“. U: *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching* 21, 43-49.
- Andrews, Edna (1996). „Cultural Sensitivity and Political Correctness: The Linguistic Problem of Naming“. U: *American Speech* 71 (4), 389-404.
- Archer, Dawn E. Aijmer, Karin. Wichmann, Anne (2012). *Pragmatics – An advanced resource book for students*. London: Routledge.
- Austin, John Langshaw (1980). *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Badurina, Lada. Pranjković, Ivo (2016). „Jezična i pragmatična obilježja psovke“. U: *Romanoslavica* 52 (2), 227-235.
- Balabanić, Ivan. Mustapić, Marko (2008). „Medijska retorika u predizbornom razdoblju 2007“. U: *Društvena istraživanja* 4-5 (96-97), 647-669.
- Bayley, Paul (2004). „Introduction: The whys and wherefores of analysing parliamentary discourse“ U: *Cross-Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse* (ur. Paul Bayley). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1-44.
- Bebić, Domagoj (2011). „Uloga interneta u političkoj komunikaciji i poticanju političke uključenosti građana u Hrvatskoj: izborna kampanja na internetu 2007“. U: *Medijske studije* 2 (3-4), 29-46.
- Benković, Vanesa. Balabanić, Ivan (2010). „Analiza sadržaja najposjećenijih hrvatskih internetskih portala“. U: *Medijska istraživanja* 16 (2), 43-56.
- Benoit, William L. (1999). *Let's put „debate“ into presidential debates*. Paper presented at the Annual Meeting of the National Communication Association (85th, Chicago IL, November 4-7, 1999).

- Benoit, William L. (2007). *Communication in Political Campaigns*. New York: Peter Lang Publishing.
- Berlin, Lawrence N. Weizman, Elda. Fetzer, Anita (ur.) (2015). „Introduction“. U: *The Dynamics of Political Discourse*. John Benjamins Publishing Company, 1-14.
- Bischof, Karin. Ilie, Cornelia (2018). „Democracy and discriminatory strategies in parliamentary discourse“. U: *Journal of Language and Politics* 17 (5), 585-593.
- Blommaert, Jan (ur.) (1999). *Language Ideological Debates*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Blommaert, Jan (2005). *Discourse - A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bonačić, Mirjana (1980). „Jezik u društvenom kontekstu i analiza diskursa“. U: *Strani jezici – časopis za primijenjenu lingvistiku* 9 (3), 204-213.
- Borčić, Nikolina (2010). „Konceptualne metafore u političkim intervjuima“. U: *Medijske studije* 1-2, 136-156.
- Bourdieu, Pierre (1999). „Language and Symbolic Power“. U: *The Discourse Reader* (ur. Adam Jaworski i Nikolas Coupland). London: Routledge, 502-513.
- Bousfield, Derek (2008). *Impoliteness in interaction*. Amsterdam: John Benjamins.
- Bousfield, Derek (2008). „Impoliteness in the struggle for power“. U: *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice* (ur. Derek Bousfield i Miriam A. Locher). Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 127-153.
- Bousfield, Derek (2010). „Researching impoliteness and rudeness: Issues and definitions“. U: *Interpersonal pragmatics* (ur. Miriam A. Locher, i Stephen L. Graham). Berlin: Mouton de Gruyter, 102-134.
- Bowles, Nigel. *Politički sustav SAD-a* (prev. Hrvoja Heffer). (2003) Osijek-Zagreb-Split: Pan Liber.
- Breeze, Ruth (2011). „Critical Discourse Analysis and its critics“. U: *Pragmatics* 21 (4), 493-525.
- Brown, Penelope (1980). „How and why are women more polite: Some evidence from a Mayan Community“. U: *Women and Language in Literature and Society* (ur. Sally McConnell-Ginet, Ruth Borker i Nelly Furman). New York: Praeger, 111– 136.
- Brown, Penelope (1995). „Politeness strategies and the attribution of intentions: The case of Tzeltal irony“. U: *Social Intelligence and Interaction* (ur. Esther N. Goody). Cambridge: Cambridge University Press, 153– 174.

- Brown, Penelope (2017). „Politeness and Impoliteness“. U: *The Oxford Handbook of Pragmatics* (ur. Yan Huang). Oxford: Oxford University Press, 383-399.
- Brown, Roger. Gilman, Albert (1960/1968). „Pronouns of power and solidarity“. U: *Readings in the Sociology of Language* (ur. Joshua A. Fishman). The Hague: Mouton, 252– 276.
- Brown, Penelope. Levinson, Stephen C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bujas, Željko (2001). *Veliki hrvatsko-engleski rječnik: najveći i najsuvremeniji hrvatsko-engleski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Bull, Peter. Fetzer, Anita (2010). „Face, Facework and Political Discourse“. U: *Revue internationale de psychologie sociale* 23, 155-185.
- Burkhardt, Armin (1996). „Political linguistics: Attempted localization“. U: *Language strategies and blocks to dialogue: Linguistic and political scientific studies to political communication* (ur. Josef Klein i Hajo Diekmannshenke). Berlin: Mouton de Gruyter, 75-100.
- Burns, Tom R. Carson, Marcus (2005). „Institutions, policy paradigms and discourses: an interdisciplinary approach“. U: *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis* (ur. Ruth Wodak i Paul Chilton). John Benjamins Publishing Company, 283-306.
- Cap, Piotr (2010). *Legitimation in Political Discourse: A Cross- Disciplinary Perspective on the Modern US War Rhetoric*. Cambridge Scholars Publishing.
- Cap, Piotr (2017). *The Language of Fear: Communicating Threat in Public Discourse*. London: Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, Jonathan (2011). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. New York: Palgrave Macmillan.
- Chilton, Paul (1990). „Politeness, Politics and Diplomacy“. U: *Discourse and Society* 1, 201-224.
- Chilton, Paul. Lakoff, George (1995). „Foreign Policy by Metaphor“. U: *Language and Peace* (ur. Christina Schäffner i Anita L. Wenden). Dartmouth: Aldershot, 37-60.
- Chilton, Paul. Schäffner, Christina (ur.) (2002). „Introduction: Themes and principles in the analysis of political discourse“. U: *Politics as Text and Talk: Analytic approaches to political discourse*. John Benjamins Publishing Company, 1-41.
- Chilton, Paul (2004). *Analyzing political discourse: Theory and practice*. London/New York: Routledge.
- Chilton, Paul (2008). „Political terminology“. U: *Handbook of Communication in the Public Sphere* (ur. Ruth Wodak i Veronika Koller). Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 225-242.

- Chouliaraki, Lilie. Fairclough, Norman (1999). *Discourse in late modernity: Rethinking Critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Coe, Kevin. Kenski, Kate. Rains, Stephen A. (2014). „Online and uncivil? Patterns and determinants of incivility in newspaper website comments“. *Journal of Communication* 64, 658–679.
- Corner, John. Pels, Dick (ur.) (2003). „Introduction: The Re-styling of Politics“. U: *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynicism*. London: SAGE Publications, 1-18.
- Cotter, Colleen (2003). Discourse and Media. U: *The Handbook of Discourse Analysis* (ur. Deborah Schiffrin i Heidi E. Hamilton). New York: Blackville Publishing, 155-168.
- Crano, William D. Brewer, Marilyn B. Lac, Andrew (2015). *Principles and Methods of Social Research*. New York: Routledge.
- Crystal, David (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, Jonathan (1996). „Towards an anatomy of impoliteness“. U: *Journal of Pragmatics* 25, 349-367.
- Culpeper, Jonathan (2008). „Reflections on impoliteness, relational work and power“. U: *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice* (Derek Bousfield i Miriam A. Locher). Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 17-44.
- Culpeper, Jonathan (2010). „Conventionalized impoliteness formulae“. U: *Journal of Pragmatics* 42, 3232-3245.
- Culpeper, Jonathan (2011). *Impoliteness: Using language to cause offence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, Jonathan. Haugh, Michael. Kádár, Dániel Z. (ur.) (2017). „Introduction“. U: *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*. London: Palgrave Macmillan.
- Čular, Goran (2001). „Vrste stranačke kompetencije i razvoj stranačkog sustava“. U: *Hrvatska politika 1990-2000: izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj* (ur. Mirjana Kasapović). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 123-147.
- Drisko, James W. Maschi, Tina (2016). *Content Analysis*. Oxford University Press. New York.
- Dunmire, Patricia L. (2012). „Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language“. U: *Language and Linguistic Compass* 6 (11), 735-751.
- Dynel, Marta (2015). „The landscape of impoliteness research“. U: *Journal of Politeness Research* 11 (2), 329-354.

- Edelman, Murray (1988). *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.
- Eelen, Gino (2001). *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Fairclough, Norman (1985). „Critical and descriptive goals in discourse analysis“. U: *Journal of Pragmatics* 9 (6), 739-763.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and power*. Harlow, UK: Longman.
- Fairclough, Norman (1995a). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. New York: Longman.
- Fairclough, Norman (1995b). „Critical Discourse Analysis and the marketization of public discourse“. U: *Discourse and Society* 4 (2), 133-168.
- Fairclough, Norman (1995). „Global capitalism and critical awareness of language“. U: *Language Awareness* 8 (2), 71-83.
- Fairclough, Norman (1996). „A reply to Henry Widdowson's 'Discourse analysis: a critical view'“. U: *Language and Literature* 5 (1), 49-56.
- Fairclough, Norman (2000). *New Labour, new language?*. New York: Routledge.
- Fairclough, Norman (2000). „Discourse, social theory and social research: the discourse of welfare reform“. U: *Journal of Sociolinguistics* 4, 163-195.
- Fairclough, Norman (2006). *Language and globalization*. New York: Routledge.
- Fairclough, Isabela. Fairclough, Norman (2012). *Political discourse analysis: A method for advanced students*. New York: Routledge.
- Fetzer, Anita. Weizman, Elda (2006). „Political discourse as mediated and public discourse“. U: *Journal of Pragmatics* 38, 143-153.
- Firth, John R. (1957). „A Synopsis of Linguistic Theory 1930–1955“. U: *Studies in Linguistic Analysis*, 1–32.
- Fowler, Roger. Hodge, Bob. Kress, Gunther. Trew, Tony (1979). *Language and control*. Boston, MA: Routledge and Kegan Paul Ltd.
- Fowler, Roger (1996). „On critical linguistics“. U: *Texts and Practices: Reading in Critical Discourse Analysis* (ur. Carmen Rosa Caldas-Coulthard i Malcolm Coulthard). London: Routledge, 3-14.
- Gantt Shafer, Jessica (2017). „Donald Trump’s “Political Incorrectness”: Neoliberalism as Frontstage Racism on Social Media“. U: *Social Media and Society* 3 (3), 1-10.

Garcia-Pastor, Maria Dolores (2008). „Political campaign debates as zero-sum games: Impoliteness and power in candidates' exchanges“. *Language Power and Social Process* 21, 101-128.

Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society*. University of California Press.

Goffman, Erving (1967). „On Face-Work“. U: *Interaction ritual: Essays on face to face behaviour*. Garden City, New York: Anchor, 5-45.

Gradečak-Erdeljić, Tanja. Varga, Mirna (2009). „Jezik kao izvozni proizvod - engleski eufemizmi u hrvatskom političkom diskursu“. U: *Jezična politika i jezična stvarnost* (ur. Jagoda Granić). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 339-348.

Gradečak-Erdeljić, Tanja. Babić, Snježana (2016). „The analysis of 'deep frames' in political discourse or how long is a conceptual metaphor's mandate?“. U: *Metodologija i primjena lingvističkih istraživanja: zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 24. do 26. travnja 2015. godine u Zadru* (ur. Sanda Lucija Udier i Kristina Cergol). Zagreb: Srednja Europa: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 93-104.

Grbeša, Marijana (2004). „Personalization in presidential elections in Croatia in 2000: How personal did the candidates go and what did the press cover?“. U: *Politička misao* 41 (5), 52-73.

Grbeša, Marijana (2005). „Suvremene izborne kampanje i kako one utječu na demokratski proces“. U: *Politička misao* 42 (1), 49-59.

Grice, Herbert Paul (1967). *Logic and Conversation*. William James Lectures, Harvard. Objavljeno 1989. U: Herbert Paul Grice, *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1-143.

Grice, Herbert Paul (1975). *Logic and Conversation*. U: *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (ur. Peter Cole i Jerry Morgan). New York: Academic Press, 41-58.

Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press.

Hall Jamieson, Kathleen. Volinsky, Allyson. Weitz, Ilana. Kenski, Kate (ur.) (2017). „The Political Uses and Abuses of Civility and Incivility“. U: *The Oxford Handbook of Political Communication*. Oxford University Press, 1-15.

Halliday, Michael Alexander K. (1970). „Functional Diversity in Language as Seen from a Consideration of Modality and Mood in English“. U: *Foundations of Language* 6 (3), 322-361.

Halliday, Michael Alexander K. (1973). *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold.

- Halliday, Michael Alexander K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael Alexander K. (1979). "Modes of meaning and modes of expression: types of grammatical structure and their determination by different semantic functions". U: *Function and context in linguistic analysis – A festschrift for William Haas* (ur. D. J. Allerton, David Holdcroft i Edward Carney). Cambridge: Cambridge University Press.
- Halliday, Michael Alexander K. (ur.) (1984). "On the Ineffability of Grammatical Categories." U: *On Grammar. Collected Works of M.A.K. Halliday, volume 1* (2002). London and New York: Continuum.
- Halliday, Michael Alexander K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael Alexander K. (1999). „The Notion of 'Context' in Language Education“. U: *Text and Context in Functional Linguistics* (ur. Mohsen Ghadessy). John Benjamins Publishing Company.
- Halliday, Michael Alexander K. (2003). *On Language and Linguistics. Collected Works of M.A.K. Halliday, volume 3*. London and New York: Continuum.
- Halmi, Aleksandar. Belušić, Renata. Ogresta, Jelena (2004). „Socijalnokonstruktivistički pristup analizi medijskog diskursa“. U: *Medijska istraživanja* 10 (2), 35-50.
- Haramija, Predrag. Poropat Darrer, Jagoda (2014). „Negativna izborna kampanja — uzroci, posljedice i etička dimenzija. Primjer izbora za tijela lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj 2013.“. U: *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti* 69 (1), 19-36.
- Harris, Sandra (2001). „Being Politically Impolite: Extending Politeness Theory to Adversarial Political Discourse“. U: *Discourse and Society* 12, 451-472.
- Hartmann, Jürgen. *Politički sustavi Velike Britanije, SAD i Francuske* (prev. Mirjana Kasapović) (2006). Zagreb: Politička kultura.
- Haugh, Michael (2003). „Anticipated versus Inferred Politeness“. U: *Multilingua* 22 (4), 397-413.
- Henjak, Andrija (2017). „Lojalnost, glas ili izlazak: izborna participacija i potpora novim strankama u Hrvatskoj“. U: *Anali Hrvatskog politološkog društva : časopis za politologiju* 14 (1), 79-103.
- Henjak, Andrija (2018). „Nose li parlamentarni izbori 2015. i 2016. godine promjenu političkih rascjepa u Hrvatskoj?“. U: *Društvena istraživanja* 27 (3), 383-406.

- Holsti, Ole R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Longman Higher Education.
- Hrnjak, Anita (2017). *Frazeologija u rodnome okviru*. Zagreb: Knjigra.
- Hughes, Geoffrey (2010). *Political correctness: A history of semantics and culture*. Malden, MA: Blackwell.
- Hunter Davison, James (1991). *Culture Wars – The Struggle to Define America*. New York: BasicBooks.
- Ilie, Cornelia (2001). “Unparliamentary Language: Insults as Cognitive Forms of Ideological Confrontation”. *Language and Ideology Volume II: Descriptive Cognitive Approaches* (ur. René Dirven, Roslyn M. Frank i Cornelia Ilie). Amsterdam: John Benjamins, 235-263.
- Ilie, Cornelia (2004). “Insulting as (un)parliamentary practice in the British and Swedish parliaments: A rhetorical approach”. U: *Cross-Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse* (ur. Paul Bayley). John Benjamins Publishing Company, 45-86.
- Ježovita, Josip. Plenković, Mateja. Varga, Vanesa (2018). „Izborne kampanje 2015. i 2016. godine: Analiza obilježja naslova i toniranje vijesti na dnevnoinformativnim portalima“. *Društvena istraživanja* 27 (3), 407-429.
- Jojić, Ljiljana (ur.) (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jones, Jason. Stilwell Peccei, Jean (2004). „Language and Politics“. U: *Language, Society and Power* (ur. Linda Thomas i Shân Wareing). London and New York: Routledge, 36-54.
- Jorgensen, Julia (1996). „The functions of sarcastic irony in speech“. U: *Journal of Pragmatics* 26, 613-634.
- Joseph, John E. (2006). *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kalmoe, Nathan P. (2014). „Fueling the Fire: Violent Metaphors, Trait Aggression, and Support for Political Violence“. U: *Political Communication* 31, 545-563.
- Kasapović, Mirjana (2001). „Demokratska konsolidacija i izborna politika u Hrvatskoj 1990.-2000.“ U: *Hrvatska politika 1990.—2000. Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj* (ur. Mirjana Kasapović). Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 15-40.
- Kasapović, Mirjana (2004). „Personalizacija izbora: mit ili stvarnost“. U: *Društvena istraživanja* 13 (3), 363-381.
- Kasapović, Mirjana (2011). „Drugi kritični izbori u Hrvatskoj – slom jednog modela vladanja“. U: *Političke analize* 2 (8), 3-9.

- Kasper, Gabriele (1990). „Linguistic Politeness: Current Research Issues“. U: *Journal of Pragmatics* 14, 193-218.
- Kienpointner, Manfred (1997). „Varieties of rudeness: Types and functions of impolite utterances.“ U: *Functions of language* 4, 251-287.
- Klotz, Peter (1999). “Politeness and Political Correctness: Ideological Implications”. U: *Pragmatics* 9 (1), 155-161.
- Kollman, Ken (2019). *American Political System: Core Third Edition, 2018 Election Update*. New York/London: W. W. Norton and Company.
- Kopytowska, Monika (2012). “Editorial: Critical Perspectives on Ideology, Identity and Interaction”. U: *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 5 (2), 1-15.
- Korostelina, Karina V. (2014). *Political Insults: How Offenses Escalate Conflict*. Oxford University Press.
- Kovačević, Barbara (2019). „Muško i žensko u frazeologiji I.“. U: *Hrvatski jezik* 6 (4), 26-29.
- Kramer, Adam D. I. Guillory, Jamie E. Hancock, Jeffrey T. (2014). „Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks“. U: *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 111 (24), 8788–8790.
- Krippendorff, Klaus (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Sage Publications.
- Kunac, Suzana. Lalić, Dražen. Andrijević, Martina (2013). „Tihi glas, ujutro u Americi: izborna kampanja 2011. u Hrvatskoj“. U: *Politička misao : časopis za politologiju* 50 (2), 75-97.
- Lakoff, George (1972). “Hedges: A study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts.” U: *Papers from the Eighth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society* (ur. Paul M. Peranteau Judith N. Levi i Gloria C. Phares). Chicago: Chicago Linguistic Society, 183- 228.
- Lakoff, George. Johnson, Mark (1/1980, 2/2003). *Metaphors We Live by*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, George (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, George (2002). *Moral Politics*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, Robin (1973). „The logic of politeness or minding your P’s and Q’s“, U: *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* (ur. Claudia W. Corum, Thomas Cedric Smith-Stark i Ann Weiser). Chicago: Chicago Linguistic Society, 292-305.
- Lakoff, Robin Tolmach (1989). „The limits of politeness: Therapeutic and courtroom discourse“. U: *Multilingua* 8, 101-129.

- Lakoff, Robin Tolmach (1990). *Talking Power: The Politics of Language*. New York: Basic Books.
- Lakoff, Robin Tolmach. Ide, Sachiko (ur.) (2005). *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness*. John Benjamins Publishing Company.
- Lalić, Dražen (2007). „Kontroverze financiranja političkih aktera u izbornim kampanjama 2003. i 2005. u Hrvatskoj“. U: *Kriza i transformacija političkih stranaka* (ur. Anđelko Milardović, Dražen Lalić i Zoran Malenica). Zagreb: Biblioteka Forum CPI, 105-124.
- Lalić, Dražen (2015). „Izborna kampanja 2015. godine: ni predstavljanje ni proizvodnja politike – dugotrajna komunikacijska i politička zbrka“. U: *Političke analize* 6 (24), 12-18.
- Lau, Richard R. Pomper, Gerald M. (2004). *Negative campaigning: An analysis of U.S. senate elections*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Leech, Geoffrey N. (1966). *English in advertising: a linguistic study of advertising in Great Britain*. London: Longman.
- Leech, Geoffrey N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Lemke, Jay L. (2005). *Textual Politics: Discourse and Social Dynamics*. New York: Routledge.
- Levinson, Stephen C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lévi-Strauss, Claude (1963). *Structural Anthropology*. New York: Basic Books.
- Locher, Miriam A. (2004). *Power and Politeness in Action: Disagreements in Oral Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ljung, Magnus (2011). *Swearing. A Cross-Cultural Linguistic Study*. Palgrave Macmillan.
- Malenica, Zoran (2007). „Neki problemi funkcioniranja političkih stranaka u Republici Hrvatskoj“. U: *Kriza i transformacija političkih stranaka* (ur. Anđelko Milardović, Dražen Lalić i Zoran Malenica). Zagreb: Biblioteka Forum CPI, 23-38.
- Marot, Danijela (2005). „Uljudnost u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji“. U: *Fluminensia* 17 (1), 53-70.
- Marot Kiš, Danijela. Palašić, Nikolina (2012). „Metafora kao odsustvo značenja u javnoj komunikaciji“. U: *Zbornik radova (Knjiga 1): Bosanskohercegovački slavistički kongres*, 451-460.
- Mažara, Jekaterina (2013). „Irony in the face(s) of politeness: Strategic use of verbal irony in Czech political TV debates“. U: *Approaches to Slavic Interaction* (ur. Nadine Thielemann i Peter Kosta). John Benjamins Publishing Company, 187-213.
- McNair, Brian. *Uvod u političku komunikaciju* (prev. Davor Stipetić) (2003). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

- Mesić, Milan (2005). „Kontroverzije oko "političke korektnosti"“. U: *Revija za sociologiju* 36 (3-4), 171-185.
- Milardović, Anđelko (2007). „Križa i transformacija političkih stranaka“. U: *Križa i transformacija političkih stranaka* (ur. Anđelko Milardović, Dražen Lalić i Zoran Malenica). Zagreb: Biblioteka Forum CPI, 7-22.
- Molek-Kozakowska, Katarzyna (2010). „Labeling and mislabeling in American political discourse: A survey based on insights of independent media monitors“. U: *Perspectives in Politics and Discourse* (ur. Urszula Okulska i Piotr Cap). John Benjamins Publishing Company. 83-96.
- Moritz, Ivana (2015). Doktorski rad *Kognitivna analiza eufemizama u političkom diskursu na engleskom jeziku*. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku.
- Moscovici, Serge (1984). „The phenomenon of social representations“. U: *Social representations* (ur. Robert M. Farr i Serge Moscovici). Cambridge: Cambridge University Press. 3-70.
- Musolff, Andreas (2012). „The study of metaphor as part of Critical Discourse Analysis“. U: *Critical Discourse Studies* 9 (3), 301-310.
- Musolff, Andreas (2017). „Irony and sarcasm in follow-ups of metaphorical slogans“. U: *Irony in Language Use and Communication* (ur. Angeliki Athanasiadou i Herbert L. Colston). John Benjamins Publishing Company, 127-142.
- Musolff, Andreas. Wong, Sing Tsun Derek (2020). „England is an appendix; Corrupt officials are like hairs on a nation’s arm: Sarcasm, irony and self-irony in figurative political discourse“. U: *The Diversity of Irony* (ur. Angeliki Athanasiadou i Herbert L. Colston). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 162-182.
- Mustapić, Marko. Hrstić, Ivan (2016). „Populizam u Hrvatskoj između ideologije i političkog stila – temeljne odrednice predizborne retorike predsjedničkog kandidata Ivana Vilibora Sinčića“. U: *Jezik, ideologija i sjećanje u suvremenom kontekstu* (ur. Ivica Šarac). Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, 63–82.
- National Academy of Sciences, National Academy of Engineering, & Institute of Medicine. (2005). *Facilitating interdisciplinary research*. Washington, DC: National Academies Press.
- Neuendorf, Kimberly A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Los Angeles: Sage.
- Newman, Bruce I. Perloff, Richard M. (2008). “Political Marketing: Theory, Research, and Applications”. U: *Handbook of Political Communication Research* (ur. Linda Kaid Lee). New York: Routledge.

- Nithyanand, Rishab. Schaffner, Brian. Gill, Phillipa (2017). „Online Political Discourse in the Trump Era“. U: *Computers and Society*. Cornell University, arXiv:1711.05303.
- Okulska, Urszula. Cap, Piotr (ur.) (2010). „Analysis of Political Discourse: Landmarks, challenges and prospects“. U: *Perspectives in Politics and Discourse*. John Benjamins Publishing Company, 3-20.
- Opačić, Nives (2010). *Iza riječi*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Palašić, Nikolina (2008). „Verbalne strategije i manipulacija u političkom diskursu“. U: *Zbornik radova „Riječki filološki dani“*, 629-639.
- Palašić, Nikolina (2015). „“Tko je lud u ovoj državi?” Verbaliziranje emocija u političkom diskursu“. U: *Poznańskie Studia Slawistyczne* 9, Publishing House of the Poznań Society for the Advancement of the Arts and Sciences, 65-76.
- Perak, Benedikt. Damčević, Katarina. Milošević, Jana (2018). „O sranju i drugim neprimjerenim stvarima: Kognitivno-lingvistička analiza psovki u hrvatskome.“ U: *Jezik i njegovi učinci*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 4. do 6. svibnja 2017. godine u Rijeci (ur. Diana Stolac i Anastazija Vlastelić). Zagreb: Srednja Europa, 245-270.
- Peruško, Zrinjka (2019). „Medijalizacija i društvena promjena: prilog istraživanju medijalizacije politike“. U: *Politička misao* 56 (1), 163-187.
- Pilch, Pavel (2011). *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku*. Završni rad. Brno: Masarykovo sveučilište u Brnu.
- Podboj, Martina (2011). „Manipulacija u političkom diskursu – kritički pristup“. U: *Hrvatistika* 5 (5), 123-133.
- Pupovac, Milorad (1990a). *Jezik i djelovanje*. Zagreb: Biblioteka časopisa „Pitanja“.
- Pupovac, Milorad (1990b). *Politička komunikacija: prolegomena teoriji političke komunikacije*. Zagreb: August Cesarec.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Sampson, Geoffrey (1980). *Making Sense*. Oxford University Press.
- Sandikcioglu, Esra (2000). „More metaphorical warfare in the Gulf: Orientalist frames in news coverage“. U: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A cognitive perspective* (ur. Antonio Barcelona). Berlin i New York: Mouton de Gruyter, 299-320.
- Searle, John Rogers (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Searle, John Rogers (2005). *Expression and meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*. (prvo izdanje 1979). Cambridge University Press, New York.
- Seiter, John S. Gass, Robert H. (2010). "Aggressive Communication in Political Contexts." U: *Arguments, Aggression, and Conflict: New Directions in Theory and Research* (ur. Theodore Avtgis i Andrew S. Rancer). New York: Routledge, 217-240.
- Skelin Horvat, Anita. Muhvić Dimanovski, Vesna (2010). „Država u banani i mrak sniženja - žargonizmi u svakodnevnom jeziku“. U: *Proizvodnja i percepcija govora : profesoru Damiru Horgi povodom njegovog sedamdesetog rođendana* (ur. Vesna Mildner i Marko Liker). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za fonetiku. Odjel za fonetiku Hrvatskoga filološkog društva. FF press, 371-395.
- Sorlin, Sandrine (2013). „The power of impoliteness: a historical perspective“. U: *Aspects of Linguistic Impoliteness* (ur. Denis Jamet i Manuel Jobert). Cambridge Scholars Publishing, 45-58.
- Sperber, Dan. Wilson, Deirdre (1981). „Irony and the Use-Mention Distinction“. U: *Radical pragmatics* (ur. Peter Cole). New York: Academic Press, 295-318.
- Sperber, Dan. Wilson, Deirdre (1986). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell: Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sperber, Dan, Wilson, Deirdre (2003). *Relevance Theory*. Handbook of Pragmatics Online.
- Stier Adler, Emily. Clark, Roger (2011). *An Invitation to Social Research: How It's Done*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Street, John (2011). *Mass Media, Politics and Democracy*. Palgrave Macmillan.
- Šalaj, Berto (2012). „Što je populizam“. U: *Političke analize* 11, 55-62.
- Šalaj, Berto (2012). „Suvremeni populizam“. U: *Anali hrvatskog politološkog društva*, 21-49.
- Šalaj, Berto. Grbeša, Marijana (2017). „Što je populizam i kako ga istraživati“. U: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 26 (3), 321-340.
- Šarić, Ljiljana. Radanović Felberg, Tatjana (2015). „Means of expressing and implying emotions and impoliteness in Croatian and Montenegrin public discourse“. U: *Poznańskie Studia Slawistyczne* 9, Poznań: Instytut Filologii Słowiańskiej UAM.
- Škiljan, Dubravko (1985). „Antičke figure i tropi i suvremena lingvistika (I)“. U: *Latina et Graeca* 26, 17-42.
- Škiljan, Dubravko (1989). „Terminologija: figure i tropi“. U: *Latina et Graeca* 34, 62-75.
- Škiljan, Dubravko (2000). *Javni jezik*. Zagreb: Antibarbarus.
- Štrkalj Despot, Kristina (2016). „Metafore u (hrvatskoj) politici“. *Hrvatski jezik* 4, 1-5.

- Terkourafi, Marina (2008). „Toward a unified theory of politeness, impoliteness, and rudeness“. U: *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice* (ur. Derek Bousfield i Miriam A. Locher). Berlin i New York: Mouton de Gruyter, 45-74.
- Tracy, Karen. Ilie, Cornelia. Sandel, Todd. (ur.) (2015). *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. USA: Wiley Blackwell.
- Trent, Judith S. Friedenberg, Robert V. (2008). *Political Campaign Communication: Principles and Practices*. Rowman and Littlefield Publishers.
- Užarević, Josip (2012). *Književni minimalizam*. Zagreb: Disput.
- Vančura, Alma. Tomić, Diana (2013). „The Analysis of Insulting Practices - Sticks and Stones in the Croatian Parliament“. U: *What Do We Know about the World? Rhetorical and argumentative perspectives* (ur. Gabrijela Kišiček i Igor Z. Žagar). Charleston, SC: Open Monograph Press, 143-158.
- Van Dijk, Teun A. (1988). *News as discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Van Dijk, Teun A. (1989). „Structures of Discourse and Structures of Power“, U: *Communication Yearbook 12* (ur. James A. Anderson). Newbury Park, CA: Sage, 18-59.
- Van Dijk, Teun A. (1990). „Social cognition and discourse“. U: *Handbook of language and social psychology* (ur. Howard Giles i William Peter Robinson). John Wiley and Sons Ltd, 163-183.
- Van Dijk, Teun A. (1998). „What is political discourse analysis“. U: *Belgian Journal of Linguistics. Political Linguistics* (ur. Jan Blommaert i Chris Bulcaen), John Benjamins Publishing Company, 11-52.
- Van Dijk, Teun A. (2002). „Political discourse and political cognition“. U: *Politics as Text and Talk: Analytic approaches to political discourse* (ur. Paul Chilton i Chistina Schäffner). John Benjamins Publishing Company, 203–237.
- Van Dijk, Teun A. (2004). „Text and Context of Parliamentary Debates“, U: *Cross-Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse* (ur. Paul Bayley). Amsterdam: John Benjamins, 339-372.
- Van Dijk, Teun A. (2005). „Politics, Ideology and Discourse“. U: *Politics of Teaching*, 728-740.
- Van Dijk, Teun A. *Ideologija: Multidisciplinarni pristup* (prev. Živan Filippi) (2006). Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

- Van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach*. Cambridge University Press.
- Van Dijk, Teun A. (2009). *Society and Discourse. How Social Contexts Influence Text and Talk*, Cambridge University Press.
- Van Dijk, Teun A. (2015). „Critical Discourse Analysis“. U: *The Handbook of Discourse Analysis*, 2. izdanje (ur. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen i Heidi E. Hamilton). West Sussex: Wiley Blackwell, 466-485.
- Van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford Studies in Sociolinguistics. New York: Oxford University Press.
- Vidović Bolt, Ivana (2013). „Jezična agresija u javnom govoru“. U: *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata* (ur. Barbara Kryžan-Stanojević). Zagreb: Srednja Europa, 129-136.
- Vilović, Gordana (2012). „Etika i izborna izvještavanje“. U: *Izbori u Hrvatskoj i iskustva iz regije: prva dva desetljeća* (ur. Boško Picula). Zagreb: GONG i Fakultet političkih znanosti, 42-55.
- Vučković, Milica. (2015). "Političke kampanje i internet na parlamentarnim izborima u Hrvatskoj 2015. godine". *Političke analize*. Vol. 6. No. 24. str. 19-22.
- Vučković, M. (2016). "Personalizacija politike u Hrvatskoj na prijevremenim parlamentarnim izborima 2016. godine". *Političke analize*. Vol. 7. No. 27. str. 11-15.
- Weber, Eric Thomas (2016). "Correcting political correctness". U: *The Philosophers' Magazine* 72, 113-114.
- Weiss, Gilbert. Wodak, Ruth (2007). *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Whitley, Bernard E. Kite, Mary E. (2013). *Principles of Research in Behavioral Science*. Routledge. New York.
- Widdowson, Henry G. (1995). „Discourse analysis: a critical view“. U: *Language and Literature* 4 (3), 157-172.
- Widdowson, Henry G. (2004). *Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Wieczorek, Anna Ewa (2013). *Clusivity: A New Approach to Association and Dissociation in Political Discourse*. Cambridge Scholars Publishing.
- Wierzbicka, Anna (1999). *Emotions Across Languages and Culture: Diversity and Universals*. Cambridge University Press.
- Wilson, Deirdre. Sperber, Dan (1992) „On Verbal Irony“, U: *Lingua* 87, 53-76.

- Wilson, John (2003). „Political Discourse“. U: *The Handbook of Discourse Analysis* (ur. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen i Heidi E. Hamilton), 398-418.
- Winberg, Oscar (2017). „Insult Politics: Donald Trump, Right-Wing Populism, and Incendiary Language“. U: *European Journal of American Studies* 12 (2), 1-16.
- Wirth-Koliba, Victoria (2016). „The Diverse and Dynamic World of 'Us' and 'Them' in Political Discourse“. U: *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 8 (1), 23-37.
- Wodak, Ruth (ur.) (1989). *Language, Power and Ideology. Studies in Political Discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Wodak, Ruth (2002). „Aspects of Critical Discourse Analysis“. U: *Zeitschrift für Angewandte Linguistik* 36, 5-31.
- Wodak, Ruth. Chilton, Paul (2005). *A New Agenda in Critical Discourse Analysis*. John Benjamins Publishing Company.
- Wodak, Ruth (2009). *The discourse of politics in action. Politics as usual*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Yus, Francisco (2000). „On reaching the intended ironic interpretation“ U: *International Journal of Communication* 10 (1–2), 27–78.
- Zarefsky, David (1992). „Spectator politics and the revival of public argument“. U: *Communication Monographs* 59, 411-414.
- Žic-Fuchs, Milena (1991). *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije.
- Žic-Fuchs, Milena (2009). *Kognitivna lingvistika i jezične strukture: engleski present perfect*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Popis mrežnih izvora

A. Popis mrežnih poveznica za analizu hrvatskoga korpusa (preuzeto od 3. veljače do 9. ožujka 2018.)

1. <http://izbori.jutarnji.hr/djecaci-su-ispali-djevojcice-malo-je-ljudi-s-mudima-zestoke-reakcije-nakon-sto-je-popularni-bend-otkazao-nastup-na-predizbornom-skupu/>
2. <https://www.vecernji.hr/vijesti/most-djecaci-znali-ste-da-je-u-sibeniku-predviden-predizborni-skup-1035204>
3. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/most-se-zavadio-s-reperima-djecaci-znali-ste-sto-je-u-sibeniku-20151104>
4. <https://www.index.hr/magazin/clanak/Most-Djecacima-su-prijetili-iz-dviju-velikih-stranki-i-trazili-da-odustanu-od-koncerta-za-nas/853793.aspx>

5. <https://www.slobodnadalmacija.hr/scena/showbizz/clanak/id/291967/petrina-znali-su-da-se-radi-o-politickom-skupu-djecaci-izmislja>
6. <https://www.24sata.hr/news/milanovic-hdz-najavljuje-nove-troskove-njima-se-zivo-fucka-440923>
7. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predizborni-milanovic-nisam-bio-flip-flop.-domoljubna-koalicija-je-prnjavor-koalicija.-hdz-u-se-zivo-fucka-za-sve/173350/>
8. <https://www.vecernji.hr/vijesti/zoran-milanovic-branko-grcic-se-satire-pod-poslom-ima-brojke-u-malom-prstu-a-lapsus-se-moze-dogoditi-1029277>
9. <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/288893/cpg/1>
10. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovic-prnjavor-koaliciji-se-zivo-fucka-za-sve-20151007>
11. <http://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-prnjavor-koaliciji-se-zivo-fucka-za-sve/846703.aspx>
12. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/milanovic-prozvao-prnjavor-koaliciju-da-im-se-zivo-fucka-i-objasnio-mali-grcicev-lapsus-s-brojkama-na-tv-u/>
13. <http://izbori.jutarnji.hr/sincic-hdz-je-staro-kljuse-koje-vise-ne-moze-potegnuti-hdz-nasa-pobjeda-bit-ce-najbolji-odgovor-na-sve-uvrede/>
14. <https://www.24sata.hr/news/sincic-karamarku-usudi-se-suceliti-hdz-je-staro-kljuse-442505>
15. <https://www.vecernji.hr/vijesti/ivan-vilibor-sincic-suceljavanje-karamarko-ima-je-hrabrosti-pokazite-da-znate-sloziti-vise-od-dvije-recenice-1031359/komentari?page=2>
16. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/sincic-poziva-karamarka-na-suceljavanje-pokazite-da-znate-izgovoriti-vise-od-dvije-recenice/849949.aspx>
17. <https://net.hr/danas/hrvatska/sincic-izazvao-karamarka-izadite-na-suceljavanje-ili-odmah-idite-iz-politike/>
18. <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/sincic-ostro-izaziva-karamarka-usudi-se-suceliti-hdz-je-staro-kljuse-844567/>
19. <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/sincic-karamarku-hdz-je-staro-kljuse-nadjite-hrabrosti-za-suceljavanje-sa-mnom/>
20. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sincic-karamarku-hdz-je-staro-kljuse-20151018/print>
21. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/sincic-karamarku-usudi-se-suceliti-hdz-je-staro-kljuse/>

22. <https://direktno.hr/direkt/sincic-nadahnut-prljavom-kampanjom-sdp-a-pokazao-isto-lice-kao-i-premijer-28029/>
23. <https://www.24sata.hr/news/milanovic-u-puli-porucio-ids-u-idemo-zajedno-uzeti-sto-vise-443469>
24. <http://izbori.jutarnji.hr/milanovic-u-puli-porucio-ids-u-idemo-zajedno-uzeti-sto-vise/>
25. <https://www.vecernji.hr/vijesti/milanovic-u-puli-porucio-ids-u-idemo-zajedno-uzeti-sto-vise-1032707>
26. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tko-su-ti-tipovi-i-misevi-koji-se-ne-usude-izaci-iz-misje-rupe-20151023>
27. <https://www.index.hr/Vijesti/clanak/milanovic-u-puli-porucio-idsu-idemo-zajedno-uzeti-sto-vise/851311.aspx>
28. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/zoran-milanovic-dosao-u-pulu-i-porucio-ids-u-idemo-zajedno-uzeti-sto-vise/>
29. <https://direktno.hr/domovina/milanovic-pozvao-ids-da-zajedno-uzmu-sto-vise-glasova-28607>
30. <https://www.24sata.hr/news/karamarko-milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-ili-nase-zrtve-444095>
31. <http://izbori.jutarnji.hr/karamarko-milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-ili-ti-smrdi-domovinski-rat-ili-nase-zrtve-nasa-ideja-o-slobodi-recite-gospodo-sto-vam-mirisi/>
32. <https://net.hr/danas/hrvatska/karamarko-milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-ili-domovinski-rat-ili-nase-zrtve/>
33. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/karamarko-milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-nase-zrtve-ili-ideja-o-slobodi-i-neovisnosti-291123>
34. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-ili-ti-smrdi-domovinski-rat-ili-nase-zrtve-20151028>
35. <https://www.index.hr/Vijesti/clanak/karamarko-milanovicu-smrde-li-ti-branitelji-domovinski-rat-ili-nase-zrtve/852129.aspx>
36. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/karamarko-zestoko-napao-milanovica-upitao-ga-je-smrde-li-mu-branitelji-domovinski-rat-ili-zrtve/>
37. <https://www.24sata.hr/news/premijer-milanovic-se-ponasa-kao-pomahnitali-djed-mraz-436689>
38. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/karamarkov-protuudar-milanovic-se-ponasa-kao-pomahnitali-djed-mraz.-s-tudom-karticom-u-debelom-minusu-kupuje-poklone-i-dijeli->

ih/299200/

39. <https://www.vecernji.hr/vijesti/tomislav-karamarko-zoran-milanovic-se-ponasa-kao-pomahnitali-djeda-mraz-1024055/komentari?page=4>
40. <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/karamarko-uzvraca-udarac-milanovicu-828980/>
41. <https://net.hr/danas/hrvatska/karamarko-o-milanovicu-ponasa-se-kao-pomahnitali-djed-mraz/#>
42. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovic-se-ponasa-kao-pomahnitali-djed-mraz-s-tudom-karticom-20150910>
43. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/karamarko-porucio-milanovicu-da-se-ponasa-kao-pomahnitali-djed-mraz/>
44. <https://www.24sata.hr/news/policija-sluzi-sdp-u-brkic-pisao-mup-u-zbog-prevlake-439916>
45. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milijan-brkic-ostojic-se-ponasa-kao-tuzni-klaun-i-zloupotrebljava-policiju-u-predizborne-svrhe/845186.aspx>
46. <https://direktno.hr/direkt/video-ostojic-kao-tuzni-klaun-prikriva-lazi-svoga-premijera-26381/>
47. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zoran-milanovic-raskinuo-sve-veze-sa-srbijom-s-vucicem-vise-ne-zelim-razgovarati-nikolic-a-tko-je-uopce-on.../305185/>
48. <https://www.vecernji.hr/premium/premijeru-globtroteru-zoranu-milanovicu-smeta-soping-u-new-yorku-1027733>
49. <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-ne-zanimaju-nikolic-vucic-ja-ne-idem-u-shopping-po-new-yorku-kao-kolinda-836051/>
50. <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/287802/cpg/11>
51. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-ja-ne-idem-u-shopping-po-new-yorku-kao-kolinda-ne-zanimaju-me-vucic-i-nikolic/844613.aspx>
52. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/milanovic-kaze-kako-migranti-nece-ici-juznom-rutom-i-kako-je-sve-to-podvala-hdz-a-koji-medu-ljudima-siri-paniku/>
53. https://www.index.hr/vijesti/clanak/javili-se-prozvani-sdpovci-majmun-iz-mosta-trlja-gluposti-oni-manipuliraju-i-nemaju-petlje/876221.aspx?fb_comment_id=927805100671551_927855460666515
54. <https://direktno.hr/direkt/sdp-ov-uhljeb-majmun-iz-mosta-nema-petlju-javno-kazati-podatke-39807/>

55. <https://www.24sata.hr/news/hdz-ovac-izvrije-ao-kajtazija-i-porucio-laze-kao-srpski-cigan-488215>
56. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/govor-mrznje-clana-hdz-a-culej-za-zastupnika-roma-rekao-da-laze-kao-srpski-cigan/4636397/>
57. <https://www.vecernji.hr/izbori2016p/veljko-kajtazi-necemo-prihvatiti-nikakvu-medijsku-ispriku-osim-one-osobne-andreja-iplenkovica-i-steve-culeja-1109615>
58. <https://net.hr/danas/izbori-2016/kajtazi-pisao-iplenkovicu-zelite-suradnju-ogradite-se-od-culejevih-uvreda/>
59. <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/324191/hdz-ovac-brutalno-izvrijeao-zastupnika-roma-lazes-kao-srpski-cigan>
60. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/stevo-culej-prostacki-izvrijedao-veljka-kajtazija-20160823>
61. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/iplenkovic-se-ispricao-kajtaziju-zbog-culejevog-nacionalistickog-ispada/915005.aspx>
62. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/hdz-ov-saborski-zastupnik-i-kandidat-za-sljedece-izbore-sramotno-izvrijedao-kandidata-nacionalnih-manjina/>
63. <https://www.24sata.hr/news/ruzic-uvrijedio-perkovic-most-se-ispricava-i-osu-uje-izjavu-490160>
64. <https://www.jutarnji.hr/izbori2016/izborne-vijesti-2016/mostov-kandidat-ruzno-izvrijedao-sandru-perkovic-zbog-izjave-se-ispricali-i-on-i-grmoja/4675064/>
65. <https://www.vecernji.hr/izbori2016p/mostovac-ruzic-ispricavam-se-sandri-perkovic-jer-sam-je-nazvao-glupacom-1111879>
66. <https://net.hr/danas/hrvatska/ona-je-glupaca-most-se-ispricao-zbog-ruzicevih-uvreda-na-racun-sandre-perkovic/#>
67. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/mostov-kandidat-za-ministra-kulture-izvrijedao-sandru-perkovic-20160906>
68. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/bandiceve-zene-osudile-izjavu-mostovca-koji-je-sandru-perkovic-nazvao-glupacom/917884.aspx>
69. <https://www.24sata.hr/news/maras-napao-grmoju-ma-naci-ce-jambo-posal-malom-nikoli-462093>
70. <https://www.vecernji.hr/vijesti/kolege-iz-mosta-ukinite-povlastice-grmoji-gradani-to-zele-1062069>

71. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/maras-spustio-karamarkovom-vodonosi-vec-sam-zaboravio-na-onaj-grm-iz-metkovica/876324.aspx>
72. <https://www.24sata.hr/news/satoras-milanovic-pljunuo-u-lice-svojim-biracima-i-stranci-488575>
73. <https://www.jutarnji.hr/komentari/milanovica-vjesnika-novog-doba-unistili-su-osobni-demoni/4645724/>
74. <https://www.vecernji.hr/izbori2016p/mirjana-krizmanic-pa-sto-je-strahota-biti-vojni-lekar-kresimir-macan-zoran-milanovic-nece-pretrpjeti-veliku-stetu-1109469>
75. <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/324557/milanovic-je-bio-itekako-svjestan-da-ga-se-snima-ovo-je-bio-proracunati-rizik-u-ocima-mnogih-ispada-pozitivac>
76. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/pleknovic-napao-milanovica-kao-nikad-dosad-kaze-da-mu-nece-zaboraviti-spominjanje-majke/>
77. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/stipe-gabric-jambo-izvrijedao-grmojinu-majku-optuzio-je-da-krade-po-ducanima-petrov-podivljao/4668653/>
78. <https://www.vecernji.hr/izbori2016p/prepucavanje-jamba-i-grmoje-na-facebooku-zbog-beljaka-ukljucio-se-i-petrov-1111170>
79. <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/prljave-politicke-igre-stipe-gabric-jambo-izvrijedao-majku-nikole-grmoje-951487/>
80. <https://net.hr/danas/hrvatska/jambo-grmoji-daj-svojoj-mami-koju-kunu-da-ne-krade-po-samoposlugama-u-metkovicu/#>
81. <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/347484/sramotna-kampanja-na-jugu-jambo-na-facebooku-brutalno-izvrijeao-grmojinu-majku-reagirao-i-petrov>
82. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/nisko-da-nize-ne-moze-stipe-gabric-jambo-izvrijedjao-majku-mostovog-nikole-grmoje/917336.aspx>
83. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/u-prilicno-ostrojkonkurenciji-izjava-stipe-gabrica-jamba-je-ipak-nesto-najgore-sto-smo-culi-u-kampanji/>
84. <https://direktno.hr/domovina/uvrijedivsi-grmojinu-obitelj-jambo-tesko-povrijedio-izborni-kodeks-60370/>
85. <https://www.24sata.hr/news/milan-bandic-zoran-milanovic-zavrje-uje-ime-zoki-banana-490248>
86. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/svecano-otvorenje-novih-fontana-bandic-ako-sam-ja-jimmy-fontana-milanovic-je-zoki-banana/4677371/>

87. <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/bandic-o-sefu-sdp-a-ako-sam-ja-jimmy-fontana-onda-je-milanovic-zoki-banana-952342/>
88. <https://net.hr/danas/hrvatska/bandic-otvorio-fontane-nisam-ja-jimmy-fontana-ali-je-milanovic-zoki-banana/#>
89. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/otvorene-fontane-bandic-nazvao-milanovica-zokijem-bananom-20160908>
90. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/dok-se-javnost-zgraza-odvratnim-napadom-na-hrgu-bandic-objavljuje-neduhovite-montaze-o-milanovicu/918132.aspx>

B. Popis mrežnih poveznica za analizu američkoga korpusa (preuzeto od 18. do 23. svibnja 2019.)

1. <https://theweek.com/speedreads/788164/report-corey-stewart-aide-compared-gop-establishment-house-negro-trashed-civil-rights-icons-online>
2. <https://www.thedailybeast.com/corey-stewarts-spox-compared-gop-establishment-to-a-house-negro>
3. <https://m.dailykos.com/stories/2018/11/04/1809709/-Trump-surrogate-emits-racial-dog-whistle-at-Ron-DeSantis-rally>
4. <https://www.salon.com/2018/10/11/gop-chairman-resigns-after-saying-native-american-candidate-should-be-sent-to-the-reservation/>
5. <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2018/10/10/gop-official-sharice-davids-kansas/1589389002/>
6. <https://www.dailykos.com/stories/2018/10/10/1803331/--Kick-boxing-lesbian-Indian-will-be-sent-back-packing-to-the-reservation-says-Kansas-Republican>
7. <https://nypost.com/2018/10/11/gop-official-resigns-after-message-threatening-lesbian-indian-democrat/>
8. <https://www.washingtontimes.com/news/2018/oct/10/local-gop-official-in-kansas-condemned-over-facebo/>
9. <https://www.msn.com/en-us/news/politics/gop-official-resigns-after-saying-congressional-candidate-would-be-sent-back-to-reservation/ar-BBOflqi>
10. <https://www.thedailybeast.com/corey-stewarts-spox-compared-gop-establishment-to-a-house-negro>
11. <https://www.washingtonexaminer.com/news/corey-stewart-campaign-aide-stirs-controversy-with-history-of-using-the-term-house-negro>

12. https://www.huffpost.com/entry/pete-olson-indo-american-carpetbagger-cnn-sucks_n_5bd761dfe4b07427610a2957
13. <https://www.washingtonexaminer.com/news/corey-stewart-campaign-aide-stirs-controversy-with-history-of-using-the-term-house-negro>
14. <https://theweek.com/speedreads/788164/report-corey-stewart-aide-compared-gop-establishment-house-negro-trashed-civil-rights-icons-online>
15. <https://www.thedailybeast.com/corey-stewarts-spox-compared-gop-establishment-to-a-house-negro>
16. <https://www.latimes.com/politics/la-pol-ca-joel-anderson-complaint-20180821-story.html>
17. <https://www.vox.com/2018/11/4/18061932/2018-racism-florida-gillum-sonny-perdue>
18. <https://www.politico.com/states/florida/story/2018/11/03/at-desantis-rally-perdue-says-florida-governors-race-so-cotton-picking-important-681194>
19. https://www.washingtonpost.com/local/dc-politics/corey-stewart-takes-back-controversial-tweet-comparing-muslim-candidate-to-isis-commie/2018/08/10/f673aa54-9c92-11e8-b55e-5002300ef004_story.html
20. https://www.huffpost.com/entry/corey-stewart-abdul-el-sayed-tweet_n_5b6d847fe4b/
21. <https://www.salon.com/2018/08/10/trump-backed-gop-senate-candidate-attacks-muslim-gubernatorial-candidate-as-an-isis-commie/>
22. <https://www.washingtontimes.com/news/2018/aug/10/corey-stewart-tweet-calls-muslim-candidate-abdul-e/>
23. <https://www.metrotimes.com/news-hits/archives/2018/08/10/republican-twitter-account-calls-abdul-el-sayed-an-isis-commie/>
24. <https://www.metrotimes.com/news/detroit-rep-bettie-cook-scott-on-asian-opponent-dont-vote-for-the-ching-chong-14773259>
25. <https://spectatorworld.com/topic/bigfoot-congressman-erik-paulsen/>
26. <https://www.dailykos.com/stories/2018/9/19/1797130/-LOL-Bigfoot-Goes-Looking-For-Elusive-Constituent-Dodging-Republican-Erik-Paulsen-In-MN-03>
27. https://www.huffpost.com/entry/andy-kim-tom-macarthur-nj-3rd-district_n_
28. <https://www.insidernj.com/cd3-flashpoint-currie-denounces-racist-mailer/>
29. <https://www.nytimes.com/2018/08/29/us/politics/desantis-monkey-up-gillum.html>

30. <https://www.miamiherald.com/news/politics-government/state-politics/article217507400.html>
31. <https://www.huffpost.com/entry/ron-desantis-andrew-gillum-monkey-this-up>
32. <https://www.businessinsider.com/ron-desantis-says-andrew-gillum-could-monkey-up-politics-florida-governor-race-2018-8>
33. https://www.washingtonpost.com/powerpost/desantis-says-florida-voters-would-monkey-this-up-if-they-elect-gillum-as-governor/2018/08/29/e4cbc5c6-ab96-11e8-8a0c-70b618c98d3c_story.html
34. <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/8/29/17796112/ron-desantis-andrew-gillum-monkey-racism-language-florida-governors-election>
35. <https://www.politico.com/story/2018/08/29/ron-desantis-andrew-gillum-monkey-florida-elections-801685>
36. <https://www.salon.com/2018/08/31/ron-desantis-and-the-monkey-comment-heres-why-conscious-intent-doesnt-matter/>

C. Popis mrežnih poveznica na Redditu s komentarima korisnika (preuzeto od 24. do 29. svibnja 2019.)

1. https://old.reddit.com/r/AutoNewspaper/comments/93t5t7/politics_corey_stewart_aide_compared_gop
2. https://www.reddit.com/r/BlueMidterm2018/duplicates/93rux7/corey_stewart_aide_compared_gop_establishment_to/
3. https://www.reddit.com/r/facepalm/comments/9u3vmd/agriculture_sec_sonny_perdue_florida_governors/
4. https://www.reddit.com/r/BlueMidterm2018/comments/9mut4j/gop_official_on_dauids_radical_socialist_lesbian/
5. https://www.reddit.com/r/BlueMidterm2018/comments/9sjs51/congressman_pete_olson_rtx22_called_his/
6. https://old.reddit.com/r/newsbotbot/comments/9iz9dv/california_senator_joel_anderson_rep_rimanded_for/
7. https://www.reddit.com/r/VirginiaPolitics/comments/9612nf/corey_stewart_called_michigan_gubernatorial/
8. https://www.reddit.com/r/asianamerican/comments/97w3kj/detroit_rep_bettie_cook_scott_on_asian_opponent/

9. https://www.reddit.com/r/facepalm/comments/97wm3i/detroit_rep_bettie_cook_scott_on_a_sian_opponent/
10. https://www.reddit.com/r/Minneapolis/comments/9gz1ts/we_found_bigfoot_erik_paulsen_really_exists/
11. https://www.reddit.com/r/newjersey/comments/9gviae/was_tom_macarthurs_mailer_against_andy_kim_racist/
12. https://www.reddit.com/r/politics/comments/9bacvk/dont_monkey_this_up_and_elect_andrew_gillum_ron/
13. https://www.reddit.com/r/politics/comments/9b9vxn/ron_desantis_to_florida_dont_monkey_this_up_by/

D. Popis mrežnih stranica korištenih softverskih alata i jezičnih korpusa

1. <https://app.sketchengine.eu> (pristup 21. veljače 2019.; mrežni korpus rada dostupan na: <https://app.sketchengine.eu/#corpus?tab=my&cat=all&sketches=0&lang=&lang2=&query=&showOld=0>)
2. <http://sentistrength.wlv.ac.uk/> (pristup 23. travnja 2020.)
3. <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/> (pristup 19. listopada 2021.)
4. <https://corpus.byu.edu/COCA/> (pristup 5. studenoga 2021.)

Popis tablica i slika (shema, fotografija i grafičkih prikaza)

- Radna tablica br. 1. Popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u hrvatskom jeziku
- Radna tablica br. 2. Popis tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u engleskom jeziku prema učestalosti pojavljivanja (COCA)
- Radna tablica br. 3. Dopuna popisu tabuiziranih, vulgarnih i derogativnih riječi u engleskom jeziku (COCA)
- Radna tablica br. 4. Popis vodećih hrvatskih portala s kratkim opisom
- Radna tablica br. 5. Popis vodećih američkih portala
- Radna tablica br. 6. Popis kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza (hrvatski dio korpusa)
- Radna tablica br. 7. Popis kategorija za određivanje neprimjerenosti izraza (američki dio korpusa)
- Radna tablica br. 8. Prikaz potvrđenosti hipoteza

Shema 1. „*The continuum of politeness and rudeness*“

Shema 2. Ideološki kvadrat

Shema 3. Dimenzije diskursa i njegove analize

Shema 4. Odnos sudionika političkoga diskursa u procesu proizvodnje, rekontekstualizacije i tumačenja teksta

Fotografija 1. Plakat kandidata Stipe Petrinc

Fotografija 2. Plakat kandidata Željka Glasnovića

Fotografija 3. Video oglas kandidata Michaela Williamsa

Fotografija 4. Popis vodećih hrvatskih portala

Fotografija 5. Primjer određivanja stupnja sentimenta

Fotografija 6. Video oglas kandidata Deana Phillipsa

Fotografija 7a. Obavijesni listić kandidata Toma MacArthura (1. strana)

Fotografija 7b. Obavijesni listić kandidata Toma MacArthura (2. strana)

Grafički prikaz 1. Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2015.

Grafički prikaz 2. Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2015.

Grafički prikaz 3. Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza (2015.)

Grafički prikaz 4. Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2015.)

Grafički prikaz 5. Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2015.)

Grafički prikaz 6. Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2016.

Grafički prikaz 7. Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2016.

Grafički prikaz 8. Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza (2016.)

Grafički prikaz 9. Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2016.)

Grafički prikaz 10. Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2016.)

Grafički prikaz 11. Učestalost uporabe neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2018.

Grafički prikaz 12. Pošiljatelji i primatelji neprimjerenih izraza tijekom kampanje 2018.

Grafički prikaz 13. Broj i vrste komunikacijskih kanala za prijenos neprimjerenih izraza (2018.)

Grafički prikaz 14. Broj ponavljanja neprimjerenih izraza u korpusnim tekstovima (2018.)

Grafički prikaz 15. Vrijednosno određenje građana prema neprimjerenim izrazima u okviru mrežnih komentara (2018.)

Životopis autorice

Ivana Nardelli Debač rođena je 19. svibnja 1974. u Splitu. Diplomirala je 2000. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (studij opće lingvistike i engleskog jezika i književnosti), a poslijediplomski doktorski studij lingvistike upisala je 2012. godine također na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

U razdoblju od 2000. do 2004. radila je u nekoliko privatnih škola stranih jezika u Zagrebu, na poslovima poduke i prevođenja na engleski jezik, kao županijska povjerenica za izdavačku kuću Školska knjiga te kao nastavnica engleskog jezika u Osnovnoj školi Savski Gaj.

U rujnu 2004. dobiva stalno zaposlenje u Ministarstvu vanjskih poslova Republike Hrvatske te do 2012. godine obnaša funkciju voditeljice Odsjeka za useljene Hrvate. Od 2012. do 2016. godine radi u Državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske gdje nastavlja provoditi različite oblike potpore programima i projektima Hrvata u inozemstvu. U rujnu 2016. godine vraća se u Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske i u okviru Glavnog tajništva vodi Službu za rad u međunarodnim organizacijama i institucijama EU.

Osnovna područja njezina znanstvenoga zanimanja su pragmalingvistika, analiza diskursa i kognitivna lingvistika.

Popis javno objavljenih radova:

- (2021). Znanstveni članak: *The State Awakening or Stealing? Reverse Effects of Discourse Strategies in the Croatian Public Space – A Corpus-Assisted Study*. U: Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, 58 (2), str.: 47-67.
- (2019). Znanstveni članak: *O grafemskim obilježjima na primjerima velikoga početnog i posebnih tipova slova u službenom dopisivanju*. U: Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku, 48 (3), str.: 153-176.
- (2004). Lektura: *Građani kao partneri: OECD-ov priručnik o informiranju, konzultiranju i participiranju javnosti u kreiranju provedbene politike*. Zagreb: Oksimoron, Centar za strane jezike, poduku i prevođenje.
- (2003). Prijevod: *Crne rupe i ostala čuda svemira*. Autor: Barnett, Alex. Zagreb - Profil International d.o.o.
- (2003). Prijevod: *Monografija Petera Weisza*. Urednik: Kalinić, Pavle. Zagreb - Profil International d.o.o.
- (2003). Prijevod: *Otkrivamo drevni Egipat*. Autor: Chrisp, Peter. Zagreb - Profil International d.o.o.

- (2002). Prijevod: *London: vodič koji vam pokazuje ono o čemu drugi samo govore*. Autori: Leapman, Michael, Pick, Christopher, Hunt, Lindsay. Zagreb - Profil International d.o.o.
- (1995). Znanstveni članak u suautorstvu sa Sinišom Runjaićem i Vlatkom Videmšek. "Prevođenje vizualnih znakova." *Prevođenje - suvremena strujanja i tendencije: zbornik radova*. Jelena Mihaljević Djigunović, Neda Pintarić (ur.). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. str. 395–400.